This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Digitized by Google

a11y5.b.10.

NARODNI SLAVONSKI OBIĆAJI.

Sabrani i popisani

po

Luki Iliću,

Oriovčaninu.

U Zagrebu
tiskom Franje Suppana.
1846.

Digitized by Google

Digitized by Google

NARODNI SLAVONSKI OBIČAJI

sabrani i popisani

po

Luki Ilić u,

Oriovčaninu.

U Zagrebu tiskane 1846.

kod Franje Suppana, kr. pov. knjigotiskara i knjigotèržca.

Digitized by Google

Što je dikla navikla,
To j' ko Baka obikla.

Narodna poslovica.

„Ländlich sittlich.

Digitized by Google

VISOKORODJENOM GOSPODINU

JURIU JANKOVIĆU

Darovarskom

više slavnih varmedjah stola sudbenoga prisědniku, Požežke Gradomedje Pèrvom Podžupanu,

UZVISENOMU ZASTITNIKU

posvećuje

s dubokim štovanjem

spisatelj.

Digitized by Google

Digitized by Google

Plemeniti Gospodine!

Zvězdoznanci obično potverdjuju, da svako stolětje svoju od osobite krasote i upliva imade zvězdu, koja se od ostalih u nebrojnom sebi srodnom na nebeskom nepřeglednom polju razasutom stadu někom osobitom krasotom odlikuje. Da je to zbilja sveta istina, nitko već nedvoumi. Devetnaesto bo stolětje, — nespominjuć ine zvězde, nego samo na naš narod gledeć — porodi zvězdu Danicu, koja s takovom krasotom i žarom poče světiti, da je sve Jagoslavjane iz glupih tminah dubokog sna probudila i sa svojimi zlatnimi trakami k prosvěti i izobraženosti -- za kojom svi narodi žude — nesamo probudila, nego i obodrila. Njezina je světlost u toliko Slavjane osvěstila; da su Jugoslavjani u obće a Slavonci napose srědstvom samo njezine světlosti upoznali, što su, i kako su daleko, za drugimi susědnimi narodi u tminah glupości, ne toliko vlastitom, koliko okrutnog udesa krivnjom u natražak ostali bili. Ali, kao što se na prostranom nebeskom plodnom polju kadkada, i to u věku morebit jedanput samo, toli kobne zvězde pokazuju: isto su tako i na ovom himbenom zemljokrugu rědki priměri velikog čověčanskog duha, koji su nas svojom veli-

Digitized by Google

činom i nehotice uzhititi kadri. Nu Požežko ravno polje more se napose, a Slavonija u obće, dičiti i ponositi da se je u nijhovom krugu toli kobna i puna domorodne nade zvězda ukazala, koja na sve strane domovine svoje sjajne dobročinstva i razboritosti trake baca. Prilična je našoj Danici, koja je iz početka mnogo blatom zalěpljivana, nu ipak se sakriti nemogaše, jer je blato, osušivši se, spalo, a ona opet čista kao i prie ostala. Što još i danas biva. Tako je i slavonska naša nova zvězda, dosta kudjena, nu ipak je Danici u revnosti za Narod i Narodnost, Dom i Domoljubje, Boga i Kralja posve prilična, što su u kratkom dovoljno njezini čini pokazali, A ta je — koji se pravi Slavonac nebi s njom ponosio i dičio — **Plemenitorodjeni i Blagi Gospodin Julio Janković Darovarski.** On je prava Danica, koja će tmine gluposti razperšiti, te prosvětu i izobraženost u svoju Domovinu uvesti. On će ono izpraviti i ugladiti, što još do sada učinjeno nije, ne toliko zbog nemarnosti, koliko zbog krivnje hudoga i opakoga udesa.

Mislećemu, kako bi najshodnie zahvalnost nesamo za tolika meni izkazana dobročinstva, nego i zato što ste se, Blagi Gospodine, za našu ovdě još na slabućkih noguh stojeću narodnost zauzeli, izkazao, pade na um, da pèrve trudove slabačkog perca mojega,

„Narodni Slavonski Običaji“

nazvane **Vašem plemenitorodjenom Ime-**

Digitized by Google

nu posvetim. I evo čim sada jedinu moju želju izpunjavam, prědajem sa zaufanom poniznostju malen darak u dobrostive ruke **Vaše**, s tom jedinom krotkom molbom, da ga u znak visokog štovanja primiti izvolite. —

A i komu bi ga mogao bolje posvetiti, nego **Vam, plemenitorodjeni i blagi Gospodine?** Vi bo ne samo kervju, već i krěpostju od jedne izmedju najstarjih ilirsko-bosanskih obiteljih proizlazite. Vrědan **Ste** unuk svojih pradědovah, kojih se imena dan današnji u narodnih pěsmah spominju. *) Oni su mnoge usluge kraljestvu něgda cvatućemu Bosanskomu, s kervju vlastitom sva svoja žèrtvujuć, izkazali. Nu okrutna udesa ruka htěde inače. Stranom nesloga, stranom Turčin razori i pogazi svojom barbarskom nogom kraljevski prèstol i tako se slavna ilirska bosanskog kraljestva plemena, koja se nehtěše Isusovoj věri iznevěriti i Koran po-

*) Pěsmu, u kojoj se dični Jankovići spominju, prěpisao sam u Dubošcu (Gradiške Rete.) iz koje evo samo několiko stihovah navodim. Kulin je Ban okolo god. 1171 u Bosni vladao.

„Vojsku kupi mladi Kulin Bane
Po svoj Bosni i okolo Bosne.
Kad skupio do triest hiljada',
Sve vojnika, po izbor junaka';
Iz busie udari na Cara,
I na rimsku presilenu vojsku
Al je Banu loša srěća bila,
Izgiboše mladi Bogomili
I med njima sedam Jankovića',
Sve sedam su jednog babe duca.
To je banu i pomućno bilo
Pa on zove pobratima svoga
Pobratima starog Jankovića i t. d.

Digitized by Google

primiti, po cělom ugarskom kraljestvu i sdruženih kraljevinah t. j. po Hèrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji razpèršaše. S mnogimi drugimi, u kojih je žilah nesamo plemenita kèrv tekla, nego i serdce hrabro i krèpostno tuklo, dodje i dična obitělj Jankovićah, i nastani se u Pečuhu. Blago, imanje i odlične časti, koje su ih pristojno kitile, utamani okrutna divjih Osmanlijah gjorda, da toli někoč uglednim, svakoj razkoši obiknutim, boju i pobědi naučnim, junakom drugo neostade, nego zdrav razum i hrabre mišice. Te tako su se i ovdě neumèrlog našeg Gundulića rěči izpunile, štono pěva:

„Kolo od srèće u okoli
Vèrteći se nepristaje,
Tko bi gori, eto 'e doli,
A tko doli, gori ustaje!"

Na ovaj dakle način **Blagorodni Gospodine**, bi s mnogimi drugimi, i **Vaša** slavna obitělj s vèrhunca od dike u ponor skrovitosti, ne svojom vlastitom krivnjom, nego kervoločnog i ničemu zemaljskom nepraštajućeg udesa, bezmiloserdno stermoglavljena: da već nikom na um i nepade samo pomisliti, da će se ikada više na stepen pèrvašnje Slave i Dike popeti. — Nu ipak božanska pravedna, i krèposti stostruko naplaćujuca Promisao to izvede.

Vaš plemeniti praděd, čověk dovoljno naravnimi krèpostmi i zdravim razumom nadaren, nekloni duhom zbog zarobljene i ukopane dike, nego htěde da se

Digitized by Google

već u njegovoj děci kao feniks iz pepela krepkia i dičnia povrati. Njemu ništa nebiaše odveć skupo nijedna žertva težka samo da svoja dva sina prošastom věku dostojno izobrazi i tako im zlatna vrata pervoj slavi otvori. I zbilja. Stranom s vlastitim trudom, stranom pomoćju smožnih i krěposti ljubećih prijateljah podje mu za rukom privesti ono k sversi, što je naumio. Jedinu kćer uda za pervog podžupana Baranjske varmedje gospodina Hojcia. Medjutim je starji sin **Antun Vaš presvětli** děd ugarska prava učio i pravdopravničku povelju si zaslužio. Najmladji sin Ivan stupio je pod cesarsko kraljevski barjak kao konjanik.

Na ovaj dakle način, **verli Gospodine,** brižljivi starac izposlova svojoj děci zlatna vrata otvorajuće službe, te tako postavi pervi temeljni kamen zakopanoj i skoro zaboravitoj slavi i diki **Vaše** plemenite obitelji.

Što je **Vaš,** gospodine podžupane, praděd pričeo, to je **presvětli Antun** dovèršio. Njegova mudrost, věština, umětnost i rědke krěposti uzvisiše ga u kratko vrěme do najvećeg stepena od sréće i dostojanstva. On je dakle pèrvi bio, koji je koprenu tminah razadro i svoju plemenitu obitelj jedinimi svojimi zaslugami — kao brižljiva majka svoju nježnu kćerku raznim cvětjem — nakitio i uresio na toliko; da se sada u Slavoniji medju najuglednie obitelji — kao štono je i někoč bila — s punim pravom brojiti ima. On se je i nespominjuć

Digitized by Google

manje službe, na toli visoki stepen već 1770 godine popeo dočim je za verhovnog župana varmedje Požežke milostivo naimenovan bio. Toliku je zaufanost i nagnutje blage uspomene Maria Terezia kraljica prama njemu imala, da ga je s vlastitim ručnim pismom opetovano udostojala. Osim toga mu je, da barem poněšto neumerle njegove za Dom i Kralja zasluge naplati, poklonila spahiluke Pakrac i Darovar. Na dalje Vaš je děd Antun toliko pouzdanje kod kraljevskog dvora uživao, da bi mu dan današnji Ugarska hvaliti morala, što je s drugom svojim generalom Papilom u Erdelju i Ugarskoj razbojnike više razboritostju i umom, nego li oružjem ukrotio i domovinu od velikog i opasnog kèviprolitja uhvativši glasovite harambaše Horju i Klošku*) dana 23. Veljače godine 1785 oslobòditi jedini je on kadar bio. Osim tog je pod Josipom II. Cesarom i Kraljem još mnoge druge zasluge na oltar domovine dragovoljno postavio a napokon je i čast pridvornog sudca (*Judex curiae*) sa najvećom koristju domovine obnašao. Od njega je spomenute godine 1785 něki pěsnik opěvajući smèrt biskupa djakovačkog a njegovog dobročinitelja Čolnića na slědeći način pěvao:

„Tko je uzrok takvoj srěći?
Kazat će ti plemeniti
Taj gospodin (Janković) glasoviti.
Bog najprie, trud moj, muka;
Pak Čolnića prěporuka

*) Vidi Fessler Geschichte d. Ungarn. B. 10. str. 513.

Digitized by Google

Skovaše mi svu u Beču
Koju sad uživam srĕću.
Grof Janković, taj Gospodin,
Živ nam bio mnogo, godin!
On se zove: Čolnić koga
Rad nauka dubokoga,
Rad života krĕpostnoga,
Svoj obćini koristnoga,
Rad deržanja vitežkoga,
U svih poslih izverstnoga
Tako biše obljubio,
Da sa svim je voljan bio,
Najvećega svog grofovstva,
Cĕlu jakost svog gospostva,
Kog je imao, u varmedji
Grof Požežkoj tad najveći,
Jankoviću nakloniti
Čast vlastitu pokloniti
Po milosti kraljevskoga,
Veličanstva cesarskoga."

Ovako je dakle već onda od njega pèvano. A kako mi nebi, koji ga brojimo sa velikim ponosom medju naše najjasnie ljude, s kojimi će se još i daljna slavonska potomstva dičiti.

Njegov sin a **Vaš** blagorodni Gospodin Otac Izidor vrĕdan mu je sin, jer ne samo da njegovom stazom od blagodarnosti i krĕposti zrĕlim korakom stupa; nego se je i on toliko zaslužnim kod blage Au-

Digitized by Google

striansko-ugarske Vlade ukazao, da je kraljevskim Komornikom milostivo naimenovan bio.

A od **Vas**, plemenitorodjeni Gospodine podžupane, što da reknem? Čini vas **Vaši** i bez moga slabog pera hvale. Kao mladić ste već više suzah u sirotinje osušili, nego je najveći kèrvolok prolio. Izmedju toli blagih milošćah bio sam i ja jedne svědok, kada ste naime za čitavog skoro Vašeg Stražemanačkog Spahiluka *) podajnike darežljivo štibru platiti blagoizvolili i tako ubogu sirotinju podpomoći i njezine joj uzdahe pomanjšati se tersili.

*) Dana 26. Veljače 1846 slavio je plemeniti gospodin podžupan u Velikoj kod gospodina župnika Jakoba K. svoj narodjeni dan budući da je imao u veličkom okružju posla, i tako je ovom prilikom za svoje podložnike do 400 fl. u srebru porcie varmedjske platio. Ovom se je zgodom i slědeća pěsmica od neznatne Vile porodila:

„Bože živi podžupana
Gradomedje Požežke
Koj rodjenog danas dana
Slavi kèrvi viteške.
Srěća nek ga ovog svět
Kudgod išo věk stiže
Tri stožera jèr nam sveta
Narodnosti podiže.

Stožer pèrvi: ustav štitit
Primio si muževno,
Kog je bura već prěhitit
Zlobna, htěla valovno
Tvoja samo krěpka ruka
Kadra ga je obranit,
Tvoja ruka, tvoja muka
Nam će tmine odanit.

Drugi stožer: je narodnost
Koje si se primio,

Digitized by Google

Nu dosta o tomu, jer se s pravom reći može, da ste **Vi** plemeniti Gospodine za čitavo skoro Požežko polje zvežda prěhodnica, koja svoje pozlaćene trake naokolo baca i světlost potrěbitu **p r a v i c e, m i l o s t i, d o b r o t e, u m i l j a t o s t i i h a t r i v o s t i** daje.

Primite dakle, učtivo **Vas** prosim, ovaj moj maleni darak, od strane moje i svijuh ubogih, kojim ste

---

Te sad ima bar naprednost
Podžupane J u l i o!
Pod tvojom će blagom vladom,
Kano ruža u polju,
Procvětajuć s novom snagom
Dobit sliku sad bolju.

Treći stožer: s l o g a blaga
Koju nosiš u persi'
Jer je ona krěpost, snaga,
Koja nesklad pomèrsi;
Jer kad s' ustav i narodnost
S njom ko bratja rukuju,
U prosvěti tad naprědnost
Znaš da S l a v i imaju.

To su t' tri stožera jaka
U s t a v, s l o g a, n a r o d n o s t,
Ke dèržava mora svaka
Imat, ako ć' naprědnost.
Nu Požežko ravno polje
Kroz tebe je sad ima,
Jer ti znadeš ponajbolje
Ugoditi svim trima.

Bože živi podžupana
Gradomedje Požežke,
Koj' rodjenog danas dana,
Slavi kèrvi viteške
Sréća nek ga ovog světa
Kudgod išo věk stiže,
Bud'mu život kita cvěta
A nezgode nek biže.

Digitized by Google

do sada dobro učinili. Istina, malen je ovi darak, kojeg sam **Vašem plemenitom gospostvu** upisao, nu bez dvojbe će biti velik, dapače i gorostasan, ako ga **Vašom** poznatom dobrohotnostju ogèrlite i pod okrilje uzmožno **Vaše** primite.— Što, dok ponizno prosim, i ufano se nadam, želim da u našem domorodnom krugu srětni, stó put srětni, mnogo lětah ugnjetenim na radost, a ubogim na pomoć živite.

Vašeg Gospostva

U Oriovcu Gradiške narodne Regimente strażnjeg Veljače **1846.**

najponiznii

Luka Ilić

Oriovčanin.

Digitized by Google

SLAVONSKI

narodni običaji i navade.

Digitized by Google

„Die Lieder jeder Nation sind über die ihr eigenen Gefühle, Triebe und Scharten die besten Zeugen; ein wahrer Commentar ihrer Denk- und Empfindungsweise aus ihrem eigenen fröhlichen Munde. Selbst ihre Gebräuche, Sprichwörter und Klugheitsregeln bezeichnen lange nicht so viel, als jene bezeichnen. . . . Im Traume und im Spiele zeigt sich der Mensch ganz wie er ist; in jenem aber am meisten."

J. Gottf. Herder.

Digitized by Google

Predgovor.

Punih sam se šest godinah bavio sa kupljejem **narodnih pěsamah i običajah.** Nu kod ovog posla neimadoh druge svèrhe, nego da upoznam i moga probatima D. Ž. koga su ove i ovim slične stvari zanimale sa slavonskima navadami i običaji. On je ovim načinom ovoj sbirki i povod dao. — Dočim sam se ovim poslom bavio, imao sam priliku někoje o Slavonii glaseće knjige od stranjskih spisateljah, i to baš stranjski pisane, štiti. Buduć pako, da su ove knjige više skoro lažih nego li istinah učenom světu donile, zato sam je ovom prilikom hotio stranom oproverći; stranom pako, budući za to od někojih narodnosti priateljah umoljen, popisane običaje srědstvom tiska světu priobćiti, da i drugi unutarnji slavonski život poznaju. U koliko su mi dakle moje slabe sile dopustile, tèrsio sam se, da slavonske običaje točnie i obširnie popišem, i ono, što su něki

Digitized by Google

spisatelji za Slavonce zlo kazali, popravim. Zatim usporedio sam i inih Slavjanah običaje sa Slavonskima, da svět vidi, da se još i danas i u istima malenkostima sa ostalimi Slavjani sudaramo. Nu nije ovo samo moj trud. Više štovane gospode domorodacah imade ovdě hvalu primiti, koji su me u sakuplenju običajah pripomogli, imenito pako p. n. gospoda župnici Dragutin Radinović, Oriovački, — Franjo Fergić, Brestovački; — Adam Philipović, u Gorjani; — Antun Sabolović, u Levanskoj Varoši; — Šava Šlivarić, u Podgoraču; — zatim gosp. Vatroslav Bèrlić, i mnogi drugi.

Obsvědočen sam, da ovomu dělcu mnoga koješta manjka, što bi inače věštijem perom izpunito bilo. Nu ne pristranost pisanja i domorodno sèrdce spisatelja neka ove nedostatke kod blagog čitatelja nadoměsté. Znadem da ću imati rešetarah, ali jih se nestrašim, dapače biti ću jim zahvalan, samo da me što nauče. S Bogom!

Digitized by Google

Porod.

„Glücklicher Säugling! dir ist ein unendlicher Raum noch die Wiege.“

Schiller.

Majka je narav neopisivim izobiljem svojih božanskih darovah ovaj svèt nakitila i naresila. Ali za koga? Za ono samo umotvorno, razumom nadareno i na sliku i priliku Stvoritelja svoga božanskoga urešeno stvorenje, koje mi Čovèkom imenujemo. Ostala su sva stvorenja njemu samo za porabu od věkověčne providnosti postavljena. — Tako jest. — Čovèk anda čim se rodi, postane baštinik sviuh ovoga svèta dobarah, i počima pèrvi odsèk života svojega. Nu da sám ovih dobarah neuživa — jer je čověku družtvenost prirodjena — dobi od nedokučívog Božanstva drugaricu, koja mu sve tuge i žalosti, radosti i veselja, tèrhe i poslove uzajemno pomaže nositi. Što čini drugi odsèk čověčanskog věka. — Najposlè dojde nemila smèrt sa britkom svojom kosom — svakomu odveć rano — i učini konac svakoj nakani i poduzetju sědoglavog starca, dočim ga iz kruga toli ljubljene unučadi i sebi srodnih i privèrženih rodjakah i priateljah odkine i u grob hladni nemilice stèrmoglavi. — I ovo je treći i stražnji odsèk onoga plemenitog stvorenja, komu su sva svèta ovoga na službu stvorena.

Digitized by Google

Tri su dakle poglavita odsèka u čovèčanskom životu, naime: „p o r o d," „ž e n i d b a" i „s m è r t." — Sva tri čemo promotrit, i pohodit samotne i proste kućarice slavonskog puka, da vidimo koje navade kakovi li običaji i predsude kod Slavoncah ovom prigodom vladaju. Dakle čovèk se najprie

porodi.

Slavonkinja, kao i inog slavjanskog pokolènja žene, do onog okatrenutja, gdè ima svètu novog kotriga poroditi; ide na svaki i najtežji posao. Neuzteže se od ničesa, hodi, radi, pije jède na toliko, da se od inih u ničemu neodlikuje i inostrancem*) na udivljenje svojom jakom naravju služi. Dogodi se ne rètko, da nevino dètešce pèrvu svètlost ovog svèta na njivi kod žetve ili u bèrdo kod kopanja i drugih poslovah ugleda, bez da bi se vèrhu toga tko i čudio. Nu ovo su izvanredni priměri. Da vidimo dakle što obično biva. —

Čim opazi majka pod pèrsima noseća čedo, da se toli kobna ura približava, sobći to svèkèrvi svojoj, ili ako nje neima drugoj kojoj u kući ženi. Ova leti po babicu — ako u mesti ima; ako li je nije, tako potraži koju u tom poslu vèštu ženu — da s porodiljom bude.**) Čim se čedo porodi, babica ga okupa i povije u nove u tu svèrhu priredjene pelenice; dok tkogod iž kuće ode po kuma ali kumu. U Slavonii je obično vènčani kum i kod

*) Sravni: Abbé Fortis Reise in Dalmatien. str. 120. —

**) Babica ili pupkorèzka (Hebamme) koja je izpitu povèrženа bila, imade u Granici u svakom većem městu. Nu žalibože da takovih u svakom selu nije. Ili barem da se one, koje se za takove dèrže — osobito u banskoj Slavonii, u toj struci poduče. —

Digitized by Google

kèrstjenja dètce. Dète se — čim dojde kum — postavi na jastuk (često putah metnu vanjkuš u korice, na nèkojih městih i bešiku upotrèbljavaju, osobito ako iz drugog sela u župsku cèrkvu idu) lèpom se maramom pokrije i tkanicom ili vèrpcom (pantljika *Band*) priveže. Domaće čeljade — većinom dèvojka ali mlada — nosi dètešce na rukama ili na glavi — ako je iz daljega, onda se voze — dočim kum ali kuma polag ide. Nu prie nego se krenu od kuće, običaju na nèkih městih babe nuz dète malo soli i kruha metnut. Pèrvo znači bogastvo, drugo obilnost. U Djakovštini običaju ženskom dètetu kudèlje preko ustah prevući, da bude dobra prelja. Ova predsuda i kod drugih Slavjanah vlada. Tako Krajnci dèle putem iduči na kèrštenje dètci kruh iz istog uzroka. *)

Dok se dète s kèrštenja s kumom povrati, dotle babica porodicu u krevet postavi. Okolo Velike (Požeške Varmed.) zimom, kad nemore zbog ciče u kiljeru (kućaru Veličani kažu štala) prebivati, tako joj u sobi naprave krevet sa ponjavami na način šatora nastèrt. To je iz toga uzroka, jer se ni kod Slavonacah, kao i kod drugih Slavjanah nepristoji, **) da mužku tamo pristupi, gdè žena u babinjah (*Wochenbett*) leži. Nègdi pako običaje otac dètešca dolaziti, i to svaki dan barem jedanput, da čedo svoje vidi.

Kada s kèrštenja dète donese, kuma ga — koja ga sama mora nositi natrag, ne kum — izruči otcu s darom, koi ponajviše u novcu sastoji: „Da si mlado kumče lulu," ako je mužko, ako li je žensko a ono, „maramicu ali preslicu" — kako obično vele „kupi." —

*) Sravni Andria Dremel, običaji Krajnske u rukopisu.

**) Sravni Bartholomæides Not. Comit. Göm. str. 445.

Digitized by Google

Otac ga poljubi — na někih mèstih i svi kućani — zatim ga skupa s darom materi izruče, da sisa. U Gorjanskoj je župi (Věrovit. varmed.) običaj, da matî neda dětetu pèrsa sisati, dok ga s kèrštenja nedonesu. Uzrok navode, što je grèhota, dětetu prie jesti dati, nego se kèrsti. Rado zato, jer se većinom i drugi s. Sakramenti na tašte primaju. Ali ovo može dětetu škodit, osobito ako se noćom rodi, pak se do dana sa kèrstenjem čeka, ili ako je župna cèrkva daleko. — Kumu se da ručak ali užina. Š njim blaguje babica, gazda kućanski i otac. Nu ako je pèrvo ali drugo děte, tako se obično otac sakrije, i tako dugo běži, dok ga onaj stid projde. U ovom slučaju kum zruči svoje kumče baki (*Grossmutter*) ili dědu, koji ga njeguju i š njim se zabavljaju.

Kroz cělih osam danah, to jest do nedělje, donose komšinice i rodjače „male babinje“ porodici. Ove sastoje iz cicvare, kolačah, pite, kajgane (cverčja, *Eierschmalz*) i t.d. Ovimi se prinesci hrani porodica, babica i kućanska děca kroz cělo to vrěme. Nu i gazdarica mora svaku susědu i priju koja donese babinje čimgod ponudit. A to je kako narodna poslovica veli: „šilo za ognjilo.“ —

Dojduće nedilje, ali ako u osmi ili deveti dan kakov zapovědni světac pade, obdèržavaju se velike babinje. Na ove dolazi kum i kuma, sestre, rodjače i prijateljice. Njima je opet ona dužna babinje nositi, kada rode. Dakle opet šilo za ognjilo. U ostalom nigda rodjača sama nedojde, nego uvěk sobom povede jednu iz kuće ženu sa dětetom. Ako u drugo selo na babinje idu, tako i kočiaša imadu, koi se za kola i konje brini. — Gazda mora ručak za goste obilan pripravit. Ali i rodjakinje praz-

Digitized by Google

ne nedojdu, nego mirice ponesu. To jest: Nuz pogaču (veliki hlèb, somu) pitu i kolače ponesu čitav oběd od čorbe počemši pa do pečenjke, koja je većinom živa i sastoji iz patke, oroza ali kokoši. Zatim tikvicu rakie i čuturu vina. Kumina se čast nosi po dokončanom obědu na stol pred goste. Gosti, kako dojdu, predaju miricu reduši, ter idu porodicu pohadjat.

U vrěme od oběda svi se gosti pozovu k stolu. Kum i kuma pèrvo město zauzimaju, a ostali se polag volje posědaju. Na koncu ručka donese babica malo kumče s makazami (škare *Scheere*) i predaje obodvoje — ako je mužko, kumu, — ako li je žensko, kumi, da s glave nèšto vlasih kumčetu odrěže. Ovo, kao što jedni tumače, zato biva, da glavobolje nepati, drugi vele, da bude pametno, a treći i neznadu zašto čine, osim da se običaj neukine. Ovom prilikom pošalje porodica kumu peškir (ručnik *Handtuch*), a kumi oplećak (gornji dio ženske rubine) govoreći, ako je mužko, od priměra ovako: „Ovo šalje mladi kumić svojemu kumu i kumi, ali neka se u njeg neuzdaju; jer on nezna presti ni iglicom vesti, nego neka kuma rani, prie neg sunce ograni;“ ako li je žensko, onda ovako rekne: „Ovo je mlada kuma svojemu kumu i kumi otkala i da nije slaba i nejaka, i više bi jim naprela, ali ipak neka se kuma u nju neuzda, nego nek vretenom zvèrče a nehèrče.“ Za ovaj dar dobije kumče novčano uzdarje od kuma i kume. Njihov priměr slědc i drugi gosti, dočim po mogućnosti na tanjur u to oprědeljen nèšto novacah postave. Babica obterašena... novčanim uzdarjem povrati se kumčetom k porodici, i obodvoje joj izruči. — Za babicom dojde baba preobučena nalik maškare — obično

Digitized by Google

reduša — sa varnjačom (*Kochlöffel*) u koju joj svaki gost barem krajcar dati mora. Dobite novce kuvarice dèle. —

U Slavonii je svaka svetačnost pèsmani providjena, koje po najvišje i narodni običaj neoskvèrnjen čuvaju. Uslèd toga ću vlastite svakoj svetačnosti pèsme — u koliko se u mojoj sbirci nahode — priklopiti. Ove se od priměra na babinjah pèvaju:

Oj na deblu na golemom, bob se zeleni
A tko ga je posadio te se zeleni?
Ivo (ime otca) ga je posadio, te se zeleni
Evo (mat) ga se nazobala, sèrce ju boli,
Kalalom lalom tko mu otac biše?
Kalalom lalom Ivo otac biše,
Kalalom lalom tko mu majka biše?
Kalalom lalom Eva majka biše.
Kalalom lalom tko mu dèda biše? i t.d.

Tovarnička.

i s t a

Oj Bojano, zlaćena jabuko,
U tebi je čedo porodjeno,
Lèpo*) čedo pria nerodjeno,
Nerodjeno i još nevidjeno.
Njeg' njeguje stara mila majka,
Samo neće ljuba Angjelia. —
K njoj dolaze do tri drugarice:
„Što je tebi drugarice Angjo,
„Da ti nećes čeda njegovati,
„Kojeno si pod pèrsi nosila."

*) Slavonci ě izgovaruju ponajviše kano i.

Digitized by Google

Al govori drugarica Angja:
„Nebudal'te do tri drugarice,
„Što ja neću čeda njegovati,
„Kojeno sàm pod pèrsi nosila:
„Kako bi ja čedo njegovala,
„Kad ga běži Ivo Senjanine.“

Našička

Babinje su upravo ženska čast, na koju, osim kuma, i ako je tko iz drugog sela kao kočiaš, nitko od mužkih nedolazi. Ovdě žene svoje divane od prediva, tkanja i t. d. vode. Navada je, da ako koi čověk, dok su još gosti skupa, iz komšiluka dojde, uzmu mu kapu, niti mu je povrate, dok ju god neodkupi. Novci pripadnu kumčetu. — U ostalom tko dojde, dobro došo, svakoga podvore s jělom i pilom do volje. Za ovakove sastanke osobito prosjaci znadu, dočim je marljivo pohadjaju, jerbo ih ondě obilnie, nego inače, darivaju.

Ova čast navadno traje do sunca zahoda; nu ako je ondě ljudih (muževah) — osobito ako se komšie skupe — oni do něko doba noći ostanu, jer onda stopram pravo veselje počima. Siromašnii, istina, s manjim troškom babinje obavljaju, a někoji jih i nedèrže; nu takovih je veoma malo. U ostalom dobro bi bilo, da se s manjim troškom obdèržavaju; poznato bo je, da na takov dan — ako je i malo veća obitelj — vol, bravac, ali krava pogine, nespominjajuć ine troškove. — Ali: „što dikla navikla.“ —

Što se kèrštenih imenah dotiče, vekšom stranom kumovo — ako je mužko; ako li je ženško — kumino ime dobije dète. — Ako ne to, a ono dědovo ili kakvo drugo izmedju rodjakah. Odkuda se vidi, da Slavonac

Digitized by Google

mnogo na kalendar nepazi. Něki običaju dětetu dati ime one osobe, koja je najposlě u kući umèrla, ili se udala. Ini opet, ako jim dětca umiraju, daju otčino ili materino ime, ili — ako je mužko — Stanko — ako li je žensko — Stana, kanoti da već stane smèrt i nemori. Ili Živko (*Vitalis*) da děte živi. Ini opet traže kakovo ružno ime, tobož da se od njega smèrt uplaši, i neumori ga. Slědeća imena više su nego ina u običaju kod Slavonacah, i to

mužka, iz kojih se ženska izvadjaju:

Aleksa	(Aleksius)	Aksa,
Antun	(Antonius)	Tona, Tonča,
Arsenia	(Arsenius)	Arsa,
Franjo	(Franciscus)	Franka,
Gjuro	(Georgius)	Gjurgjia,
Ivan	(Joannes)	Ivka,
Nasto	(Anastasius)	Nasta,
Petar	(Petrus)	Petra, Petruša,
Vuk	(Lupus)	Vukosava i t.d.

Druga mužka navadna imena.

Andria, Jandro, Andrica, Andriško, Andreta (Andreas)
Antun, Tuna, Tončo, Tono (Antonius)
Blaž, Blažko, Blažeta (Blasius)
Bartol, Bariša, Barta, Balta (Bartholomaeus)
Ilia, Ile (Elias)
Imro, Imrica, Imrić (Emericus.)
Jakob, Jakšo, Jakšica, Joko (Jacobus)
Luka, Lukica, Lukić, Luja (Lucas)

Digitized by Google

Marko,	Markelja,	Marčeta		(Marcus)
Nikola.	Nikica,	Nika		(Nicolaus)
Pavo,	Pavíša,	Pajo		(Paulus)
Petar,	Pejo,	Pero,	Perak, Pereta	(Petrus)
Miho,	Mihat,	Miško,	Miša, Mićo	(Michael)
Tomo,	Tomica,	Tomić,	Toma	(Thomas)

Ženska imena.

Aga,	Agica,	Aguna,	Ageta, Jagoda	(Agatha)
Anna,	Anuša,	Anula,	Nanča, Anka	(Anna)
Birdja,	Birgjula			(Brigitta)
Eva,	Evuša,	Evica		(Eva)
Jula,	Juliška,	Julča,	Julčika	(Juliana)
Luca,	Lucia			(Lucia)
Kata,	Kaja,	Katica,	Katuša	(Catharina)
Mara,	Marica,	Maria,	Maruša	(Maria)
Marga,	Margita,	Margica		(Margaritha)
Tera,	Terza,	Reza		(Theresia) i t.d.

Istina, da se Slavonci — kako sam već spomenuo — kalendara nedèrže, ali to u onomu smislu nevelim, u komu gospodin *Čaplović**), dočim piše: „ . . . ***die Namen nach Gefallen ausdenken, und ihren Kindern beizulegen. Dahin rechne ich zum Beispiel die zärtlichen Namen:*** Dragoilo (***Theurer***), Miloš (***Liebling***), Milica, Ljubica (***Geliebte***), Cvětko ***und*** Cvětka (***Blume***), Ružica (***Rose***), Jagoda (***Erdbeere***)“ i t. d.; nego da Slavonac nedaje dětetu onog svetca ime, koj je onaj dan,

*) Vidi Slavonien und zum Theil Croat. Th. 1. str. 166 „imena polag volje izmišljavaju i dětci naděvaju. Ovamo ja na príměr ona nježna imena računam, kao Dragoilo, Miloš, Ljubica i t. d.—

Digitized by Google

kad se kèrsti, već ono, koje mu se bolje dopada. — U ostalom vara se gospodin Čaplović, kada veli, da su spomenuta imena gola izmišljotina. Šta je drugo na primèr Blag, Blažko u slavonskom jeziku, nego *Macarius* u latinskom? znači Milica i Ljubica. Cvětko je Florian; Ruža *Rozalia*, Božo *Natalis*, it.d. Ovo su dakle imena, koja se i u kalendaru nahode, a nisu svojevoljna izmišljotina. Istina, imade sličnih izmišljenih imenah kod děvojakah, ali se one takovimi samo medju se — ne paku u obće - služe. Tako na primèr drúga drúgu zove Sèrdce, Milutinka, Duša, Rodja, Zenica it.d.

Porodica ostane puni šest nediljah u babinjah. Medjutim ako je malo svèta u kući, a ona i prie ide na posao, samo ne u cèrkvu ni k mužu u krevet, dok neide u cèrkvu na uvod. Na městih pako, gdě su samice, kao u Oseku, idu i poslě četiri ili pet danah na uvod, jer nesmiu prie kuhati, po sokaku hoditi, i s komšiami obćiti. U obće pako porodica nikuda izvan dvorišta tako dugo ići nesmie, dok neide na uvod, kamo na nèkih městih i děte nose.

Okolo dětce običaju babe u obće mnogo vraćati i bajati, dok neodrastu. Tako na primèr kada pèrvi zub dětetu izpade, običaju ga u staru vèrbu zavèrtati i ozgor dèrvetom začepiti. To zato rade, da děte zubobolje netèrpi. Drugdě opet kada zub izpade,, pošalju děte šnjim na tavan da ga bacajuć rekne: „Miš! miš! evo tebi zub kosteni, a ti meni daj gvozdeni!“ Čim ove rěči izrekne, mora pljunut. To se pako radi, da nijedan zub nepofali. —

Digitized by Google

Prezimena.

„Da sva ilirska u obće, slovenska pako napose imena na ić izlaze nie trěba napominjati.“
List. priatelja H. N.

Slanonac je do vrěmena vlade Josipa II. prezime od svojega otca dobivao. Ovaj običaj dan današnji u někih stranah slavjanskog naroda vlada, kao na priměr: u Rusii, Cèrnojgori, Ercegovini i u Bosni. — Nu Josip II., vidivši u tom veliku zapréku za točno rodoslovje (*Genealogia*) izdade zapověd, da se nitko više neusudi prezimena promenjivati. Uslěd toga ostadoše jednaka prezimena do današnjega dana.

Prezimena su većom stranom od poglavitiih i odličniih obitelji osobah uzeta. Drugi su opet ime otca ali děda za prezime s dodavkom slovke vić oli ić uzeli. Tako je na primèr od Petra postao Petrović; od Pave, Pavić; od Blaža, Blažević; od Nikole, Nikolić; od Ilie, Ilić; od Tome, Tomić it.d. — Spomenuta dakle slovka „vić oli ić,“ koja sama za sebe stojeć ništa neznači, ako se je kojemu imenu prikopčala, značila je sina onoga, kojega je imenu zapostavljena. Nalaze se prezimena, koja su od častih ili kojega poglavitog čina, ili napokon od koje stvari izvedena. Takova su od primèra: od kneza, Knežević; od župana Župančić; od delie, Delić; od vojvode, Vojvodić; — od rasta, Rastić; od rakie, Rakić; od kovača, Kovačević; od čardaka, Čardić, it.d.

Digitized by Google

i t.d. — Drugi opet nose prezime one dèržave, iz koje su došli, kao na primèr: Bošnjaković, što se je naselio iz Bosne, Hèrvat iz Hèrvacke; Serbić iz Serbie; Vlašić ili Vladić iz Vlaške i t.d. —

Osim spomenutih pismenih prezimenah iliti onih, koja se u službenih poslovih nahode, malo ne svaka obitelj posèduje drugo seosko, tako zvano pospèrdno prezime, kadšto dva i tri. Tako na primèr, jednog seljaci zovu „Došlo," dočim se u pismu Gergić imenuje; drugog Sember, Dripa, Bilić, Lukina, it.d. — Tako su ove godine u selu jednomu čovèku seljani nadènuli prezime novo, dočim su ga „glavaš" prozvali, jedino zato, što ima poveliku glavu. —

Godovni dan.

„Kèrstni danak, bratinski sastanak."
Narod. pèsma.

Godovni se dani slave u Slavonii s manjim ali većim veseljem, naime kako je gdè navada. Rimokatolici običaju u oči (*in vigilia*) svetca dojti i susèdom i prijateljem koji su svečari, čestitati. Čestitanja su čisto prosta i lakonička. Od primèra ova: „Čestita ti svetkovina, živ i zdrav bio i mnogo ih još u veselju i miru Božjem doživio;" ili „Čestita ti svetkovina, živ i zdrav bio i oženio se i ja ti u svatovih bio — odkupi se ili ću te obèsit." — Svečar tada donese večeru. I tim se odkupljuje. Ako je svetac u zimi, tako se voće donaša za odkup. Nèki pripravljaju za svoje goste i medenu rakiu. Nèki iz šale i ovako svojim prijateljem i pajdašom čestitaju: „Živ i zdrav bio, nuz rudo vozio, u luli sèdio, kroz

Digitized by Google

kamiš noge pružio," ili „Živ i zdrav bio i ladje vuko." — Osim večernjeg podvorenja mnogi sutradan svojim česttajućim gostom daju čast.

Istočnog věroizpovědanja žitelji neslave svojih svetkovinah; nego svaka kuća imade svoga Svetca kao čuvara čitave obitelji, i onda svete, dočim s lěva i desna nesamo komšie, nego i poznate i priatelje na čast poživaju. Najvolje s. Nikolu za patrona kućnog obrati. Naravno je, da bogatii sajnie i obilnie te svetkovine slave, nego li siromašnii. Ali i ovi na taj dan svoje sile upnu, da što bolje goste podvore. Medjutim trěba da i pop dojde, da prekadi i očati koljivo. Kad već bude oko pola ručka — kako i Vuk Stefanović u rěčniku str. 770 piše — onda se zapali voštena svěća, donose tamjan i vino, te onda svi ustanu u Slavu: pomole se Bogu, jedu koljivo, i redom piju vino „za Slave nebeske, koja može da nam pomože" po tom lome kolač. Jedna četvèrt pripada popu, druga gazdarici, a ostale dvě gosti jedu. — Evo svečanosti ovoj običnih pěsamah, do kojih sam dojti mogao:

„Tko pije vino na slavu Božju,
A u zdravje našeg svečara,
Pomoz' mu Bože i majko Božja!
A šta je lěpše od slave Božje,
Od slave Božje, i svete Majke,
I od večere s pravdom stečene."

Pakračka.

Ista.

Uranila tri vrana gavrana,
Uranila zoru prěvarila,
U Perine doletili dvore,

Digitized by Google

Pria sunca, pria bĕla danka,
Tude Peru na pendžer dozivlju:
„Ustaj Pero, što si zadrimao,
„I zoricu rujna prespavao!
„Zar nevidiš goste sa sviuh stranah,
„Sa svih stranah, iz sviuh zemanah,
„Da ti idu srĕcu čestitati?
„Nĕki idu od Oseka grada,
„Sve na vrancih i na dobrih hatih;
„Drugi idu od hladnog sĕvera,
„Na kulaših, konjih nejašenih;
„Treći jaše šarce i alate
„Od zapade od Zagreba grada;
„A četvĕrti od Save se dižu,
„Na angirih joste nežvaljenih,
„Koji idu od Oseka grada,
„Oni nose zlaćene dukate,
„Da daruju tebi kĕrstni danak
„Kĕrstni danak bratinski sastanak.
„Koji idu od hladnog sĕvera,
„Oni nose srĕću i veselje
„Tvomu, Pero, godovnomu danu,
„Godnom danku junačkom sastanku.
„Koji jaše od vrućeg zapada,
„Oni nose vino i medicu,
„Rujno vince za mlade junake,
„A medicu za lĕpe dĕvojke.
„Koi idu od poldneva dana,
„Oni noše pitu i kolače,
„Pitu pekle vile posavkinje
„A kolače bule Stambulkinje."

Ruševačka.

Digitized by Google

Isto.

Sveti Petar i Nikola putem šetaju,
Sveti Petre i Nikola! svrat' se ovamo,
Da idemo bratu Ivi blagdan čestitat.
Sveti Petar i Nikola svratiše se k njem,
Čestitaše bratu Ivi blagdan svetkovni:
„Sretan bio kud hodio, brate Ivane;
Zdravljica se nariosio, neka ti je slast,
Medju bratjom i komšiam uvek pošten glas."

Drenovačka.

Ako mužkarci dojdu ženskom spolu, osobito djevojkam i mladam čestitat, ove se moraju obično voćem odkupit. Ako toga nemaju, a ono dadu kolacah ili lana. U ostalom ovo poslědnje odkupljenje valja samo u zimno vrěme, jer onda još svaka žena voća imati mora. Na městih idu s tamburom, dudami ali hubnjem i sviralom svetkovinu čestitat. Nu ovo samo obstoji medju mladimi ljudmi, da si medju se ta veselja čine. — U tergovištih i varoših hode svoje želje kao i drugdě odličnijim osobam očitovati. Zato od njih ništa. —

Svatovi.

„Slavi solemnia nuptiarum multa & exquisita pompa lactisque extra modum commessationibus obeunt, multum rusticae urbanitatis & elegantiae habentibus: ubi ad regulam omnia fieri oportet, — formulis utentes pro more & ingenio gentis, conceptissimis."

Math. Belius

Dovede ženu.

U Slavonii *djerz* (momak), čim uvidi, da mu je dětinjstvo u věkověčnu i nepovratljivu prošastnost odletělo i da je stupio u broj Mladića, priěme marljivo po-

Digitized by Google

laziti igre i sastanke, gdě se obojeg spola mladež skuplja. I ne bez uspěha. — Neostane bo dugo prost od oštrih i nepromašljivih strělah malenoga Lelja. Jedna izmedju děvah zatravi mu sèrdce i on pade u njezinu mrěžu. . . .

Od onog časa traži Djerz svaku moguću priliku, da se čestje sastane s děvojkom, koja mu se najbolje dopada. Ovdě mu u pomoć dojdu igre, prelo i lětna poseła. Kod ovih prilikah bolje ju neg ostale odlikuje i dvori, — te se š njom više nego s inimi zabavlja. Ako se š njom na pazaru sastane, tako joj i male darove — koji većinom u medenjacih (*Lebzelder*), cvětju, marami it.d. sastoje — prikazuje. Děva, da ljubav ljubavju odvrati, — ako joj se mladić dopada — nekasni mu uzdarja činiti i odlikovati ga. Vidi li slavonski djerz, da mu je děva sklonjena, tako joj uljudno i uz nebrojne rěči ruku ponudi. Ako děva privoli, tako to obodvoje svojim roditeljom obznane. Čim s obě strane roditelji u ženidbu pristanu, mladić ide s jednim ili dvojicom izmedju rodjakah ili pajdajšah u prošnju. Kadišto djerz i neide, nego samo pošalje svoje ljude tamo, da joj dadu novce.

U Djakovštini ako je momak stariji i razumniji, i iz bolje kuće, onda on kaže, koju će mu prositi děvojku. Ako li je mlad, onda otac i mati traže takovu, koja je rušna, i koja im je po ćudi. Čim ju najdu, prične se mati kad što i rod, okolo nje oferkavat. Ako vidi da joj je nagnuta, tako mati uzme koju cvanciku i kolačah, pak otide děvojki, da se podivani š njom na samom ili ujedno i s njezinom materom. Ako děvojka donešene darove primi, dobro je zlamenje. Prosilica ode vesela kući i sutra dan na večer pošalje otca i još ko-

Digitized by Google

ga iz kuće sa bukliom (čutura vina i tikva rakie), kolači i novci.*) Děvojka donešene darove pred svima kućani primi. Po tom slědi večera. Na polazku děvojka sveže na bukliu rubčić (maramicu) tako i na konje ako su na kolih došli. Ako li děvojka momka nezna, onda po prosiocih poruči, — da dojde na uglede, i onda će kazati hoće li ići ili ne. —

U Djakovštini još koje kako kod prošnje zdravi razum slěde; ali u Požežkom polju u obće a u Veličkoj, Kaptolačkoj i Stražemanačkoj župi napose baš nikako. Roditelji bo za svoje děte izprose děvojku dostaput iz trećeg ili četvèrteg sela, bez da bi se mladenci i poznali dok na věnčanje nedojdu. To je pèrva falinga. Druga još većja je, da dečka, koi četèrnaestu godinu namiri, višekrat s děvojkom dvadeset i više godinah starom, oklepaju, i tako veoma nesmotreno rade, dočim svoju dětcu sa nemilim i nedragim okuju. Zaisto kazne su vrědni roditelji, koji za dečake već provehle děvojke uzimaju jer tako medju njimi neslogu i zločesto živlenje posiju. A i kako nebi? Kad je mladić u najboljoj dobi, to jest u dvaest petoj ili šestoj godini, supruga mu već trideset drugu ili treću prekorači, a malo zatim se medju babe broji... Ovomu bi zlu poglavarstvo lahko moglo doskočiti kad bi zabranilo, da se nitko ženiti nesmie dok nenavèrši osamnaestu godinu, kao što to u granici biva.

Děvojka taki pèrvu večer rědko kada novce uzme; nego se pusti dulje vrěmena moljakat, stranom iz

*) Slavonac daje svojoj děvi u kaparu, ako je iole imućan, po jedan ili d a dukata sa toliko škudah i cvancikah, nepazeć na kraljevsku odluku, koja zapověda, da se nesmie više nego marjaš (17 krajcara srebra) dati. — Siromašniji pako daju onoliko, koliko mogu. —

Digitized by Google

stida, stranom pako da se razmisli i sviuh rodjakah mnenje čuje. Za ovo naravno začuju ini gjerzi i děvojke, te paze dobro večerom na prosce, da jim slědeće pěsme pripěvaju.

Oj vi prosci, davor prosci, mile lale hoj!
Kud idete tako često?
Mi idemo snašu tražit
Za našega lěpog Peju.
U nas ima lěpa Tera.
Mi ćemo ju kono prosit.
Vi ćete ju kono prosit;
Al ju dobit vi nećete.
Bog će dati, bit će naša.
Bit će ko i nove gaće,
Sam neznamo, kono, kad će mile lale hoj!

Sibinjska.

I s t a.

Molim otca, molit ću i strica
Da mi kupi šarca od mejdana,
Majka će ga zlatom podkovati,
A sestrica sèrmom pokrivati,
Bratac Jandro srebrom zauzdati,
A pobratim biserom sedlati,
Nevěsta će vinom napajati,
A ćako će žitom nazobiti:
Da ja idem jedinu prositi,
Jedinicu u otca i majke.
Kukati ću kano kukavica,
Pěvati ću kano lastavica,
Dok mi majka jedinu nedade.
Da ju vodim u babine dvore.

Sibinjska.

Digitized by Google

Kada děvojka novce uzme pošalje svojem ašiku na uzdarje, ako nije nazočna, cèrljenaš (cervenim natkom potkanu maramicu). Ako pred svima kućani kaparu primi, onda gazda obilnom večerom podvori prosce. Kod večere piju najprie u zdravlje udavače. Ona se mora s čašom u ruci svim nazočnim zahvalit. Prosci joj, kada toče vino, nèkoliko novčićah u čašu postave. Čim se na zdravici zahvali, sve redom poljubi. Po večeri se prosci kući povrate pèvajuć, od primèra slèdeće pèsme:

„Djul děvojke pod djulom sědile,
Djul junaci pod djul dolazili;
Djul děvojke junakom pèvale,
Djul junaci šekam odpèvali;
Djul děvojke s cvětjem se bacale,
Djul junaci pèrstenje davali
Djul děvojke pèrstenje primale,
Djul junaci děvojkc ljubili.;
Djul děvojke potočnicu brale,
Djul junaci karanfil tèrgali;
Djul děvojke věnce saplitale,
Djul junakom za šešir metale;
Djul junaci tambure uzeše,
Djul junaci děvojke kitiše
Djul junaci seke zaručiše.“

Dubočka.

Isto.

„Skupilo se kolo děvojakah
Pokraj Save u bèlom Kobašu,
To začuo mladi Děvim — Aga,
Od starice svoje mile majke,

Digitized by Google

Te on skače bèrdu na vèrhunce,
Pa on gleda kolo dèvojakah.
Gledao jih od jutra do mraka,
A od mraka do bijela danka.
Kad je sunce na izhodu bilo,
Skoči Aga na noge junačke,
Pa on skače u valovnu Savu,
Savom pliva, a sobom govori:
„Daj mi Bože Savu preplivati
I Terzića Maru zaručiti-“
Al' je junak zaboravan bio,
U gori je dare ostavio,
Silne dare biser i dukate
I nuz dare pèrsten od kamenja.
Tad se Agi ino nemogaše,
Neg se vratja bèrdu na vèrhunce,
Kukajući kano kukavica,
Pěvajući kano lastavica. —
Kada dojde bèrdu na vèrhunce,
Al' nuz dare pèrstena mu nije,
Ciknu jadan kao ljuta guja,
I zaplaka kano malo dète.
Nezna što bi jadan započeo,
Što li tužan sobom učinio;
Volio bi sve darove dati
Nego pèrsten starca babe svoga.
Kada se je junak naplakao,
Sve mislio, na jedno smislio
Te dozivlje sivoga sokola
Iz Devina babinoga dvora.
Pa je njemu tiho besědio,
Suze roneć ovak' govorio:
„Oj sokole, moj sivi sokole!

Digitized by Google

„Leti bèrže prèko tihe Save,
„Leti bèrže Terzićevoj Mari,
„Pa joj ljubi ruke i koléna,
„Da se nebi nikom zaručila,
„Dok ja idem do Stambula grada,
„I donesem pèrsten od kamena,
„Čim ću lèpu darivati Maru.“
Ide sokol prèko tihe Save;
Ali Mare ni kod kuće nije,
Veće samo stara mila majka.
Tud je sokol dosta mudar bio,
Te je majki ruke cèlivao.
Kad to vidi stara mila majka,
Kako sokol umiljato ljubi,
Upita ga stara mila majka:
„Odkuda si od kojeg li grada“
Tada sokol ino nemogaše,
Neg starici tiho prógovara:
„Ja sam rodom iz Bosne ponosne,
„A u službi mladog Devin — Age.“
Na to majki i pomučno bude,
Te dozivlje Maru u čardake.
Kad je Mara u čardake došla,
Ljubi sokol ruke i koléna,
I moli ju lèpo umiljato,
Da se nikom mlada nezaruči,
Dokle Aga iz Stambula dojde
I donese pèrsten od kámena,
Čim će mladu darivati tebe
I staricu tvoju milu majku.
Al' besèdi Kobaškinja Mara:
„Nebudali moj sivi sokole.
„Zar mi nije sinoć poslo pèrsten

Digitized by Google

„Po golubu ptici umiljatoj?
„Zato sam mu krila pozlatila
„Oko vrata biserom obvila.“
To sokolu vèrlo žao bilo,
Da on pèrsten ni nosio Mari;
Al' mu Mara tiho progovara:
„Netuguj mi sivi sokoliću,
„Nije njega tvoj gospodar poslo
„Neg u gustoj gòri ostavio,
„Dok je išo drugu dragu ljubit.“
Al' govori sivi sokoliću
„Nije tako gizdava dèvojko,
„Nije tako, veiikog mi Boga,
„I sutrašnje mlade neděljice!
„Tamo Aga njega zaboravi
„I nuz njega blago nebrojeno
„U naglosti, kad je k tebi pošo;
„Jer s' poboja da će kasno doći.“
Kad to začu Kobaškinja Mara.
S djundjem kiti sokoliću krila,
A sa zlatom noge do koléna.
Krunu zlatnu na glavu mu méće,
A svoj pèrsten u kljun mu postavlja,
Da ga nosi mladom Devin — Agi.“

Kobaška!

Drugu večer poslě primljenih novacah ilìti pèrstena, ide sam djerz dèvojki, kojom se prilikom s njezinim roditelji dogovori, kada će biti mala rěč, ili kako u gradiškoj narodnoj regimenti vele „p o p i t.“ U granici obično prose dèvojke od s. Petra do Male Gospe. U Ruševi o Spasovu i Antunovu. U Veličkoj župi i u cělom skoro Požežkom polju od svete Kate do Božića, te tako

Digitized by Google

ostane tja do druge s. Kate, daklem čitavu godinu zakaparisana. *)

Svekar, svekerva (otac i mati djerza) i dva komšie idu „popit“ iliti na „malu rěč.“ Sobom ponesu bukliu, pogaču, kolačah, suh sir i pečenjke. — Na malu rěč ide se obično u jutro, nu u Ruševi na večer. Čim stupe spomenuti gosti u kuću, děvojka pred nje izidje, i sve redom ljubi. Po tom se jěde. Prie nego se od trpeze ustane, udavača sve domare budućeg svoga zaručnika daruje. Muški dobiju peškire, ženske maramice. Ovom se prilikom svekèrva sa budućom snahom o predivu, it.d. porazgovori. Za razděljene darove, dobije udavača poněšto novacah od Gazde **). U brodskoj regimenti isti dan na večer ide otac sa zaručnikom i budućim starim svatom k děvojki sa bukliom, da ustanove vrěme, kada će „veliku rěč“ deržati. Po učinjenom dogovoru i doveršenoj večeri nadarivši děvojku vratjaju se kući. Od male rěči počevši, dok se nevěnča děvojka svakog, koga na sokaku srětne ljubi. Mužke u ruke, ženske u obraz.

Od male rěči do věnčanja děvojke svekèrva joj mora osim Torbe (pogače, kolačah, suhog sira it.d.), koju

*) Čuo sam i jednu pospèrdljivu pěsmu onima pěvati, koji se neće da žene i udaju. Narodna nije, nu ipak ju metjem, jer ju narod pěva:

„Koi neće da se ženi,
Nek gladuje i nek vene,
Zašto neće da se ženi.
I děvojka, koja neda
Momku ruku, da se uda,
Nek ostane uvěk luda.“

**) Svaka kuća ima opredělјeni broj novacah što o rěči, zapoju i piru daje. Ova je kolikoća već od starinah uvedena, i nesmie se proměnit. —

svake nedělje nose i ine milostje slati. Na někih městih pričme udavača torbu dobivati, kad u „zaruke sědne“ to jest: kad prestane kućanske poslove raditi, i jedino darove pripravlja i sprema se. Zaruči obično pričnu po dokončanoj žetvi, ako je prie izprošena; ako li je poslě, a ono od male rěči. Čělo pako vrěme od zarukah, zaručnik neima druge brige, nego svoju sudjenu barem svaku drugu večer pohoditi.

Dojde vrěme i od Velike rěči ili kako u Velikoj vele: „Rukovna“. I zbilja je u pravom smislu velika rěč, jer se na veliko jede i pije. — Na veliku rěč ide svekar, svekèrva, dva komšie i kočiaš. Ponesu pečenju (kèrme barem od godine), kolače, pitu, vina i rakie, dočim govedinu već u jutro pošalju. Ostala daje děvojčin gazda, da se podpuna večera spremi. — U Ruševačkoj župi nose kèrme pečeno, pol akova vina, osam okah rakie, pitu, kolače i sve ino kuvanje. Na ovu večeru zove ona sedam komšiah. Drugdě nije tako opredělien broj kao u Ruševi. Nu pametno je svakako, da broj nije velik, jer inače valja i akov poněti buduć da se do něko doba noći za tèrpezom sědi i pije. A gdě se bogme deset do dvadeset Slavonacah — nebrojeć ženski spol — sastane,, pa od sunca zahoda do poslě poi noći marljivo i neumorno piju, tamo trěba mnogo više nego pol akova vina. Slavonac bo se savěstno dèrži poslovice „Oka na Momka.“ — Pod večerom — kod koje udavača dvori — Svekar nazdravi svojoj snahi, napije se, spusti cvanciku u čašu, i dade joj, da se sahvali. Njezina je čaša i cvancika. Na koncu večere opet darove děli, kao i o maloj rěči. Po tomu gazda od strane cěle kuće svoje opredělieno novčano uzdarje na tanjur položi. Na rastanku zaručnica sve re-

Digitized by Google

dom poljubi, jagluke na konje sveže, i svekrvi maramicu izruči, koju šalje svojem zaručniku. Da se i kod velike reči pěva osobito kad se voze kući, svima je poznato; ali onih pěsamah ovamo nestavljam, nego štioca na zbirku *) Vinka Lozića upravljam.

Čim se u cèrkvi treći put mladènci navěste, derži se „zapoj iliti „jabuka". U Velikoj kažu „oručica. Zapoj se dèrži u nedělju na večer, pred onu srědu, kad će biti věnčanje. Na Zapoj ljdu osim „Domaćina (komšia, koi se sa kuvanjem brine drugačie i kuvač nazvan), koi već u nedělju u jutru ode sa potrěbnimi jěstbinami, da se obilna večera pripravi, svekar, svekerva, kum, stari svat i kočiaš. Pečenjku, pitu, kolače, vino i rakiu donese svekèrva, ostala domaćin pripravi. Nu prie nego na zapoj dojdemo, trěba da vidimo, što biva kod zaručnika otaj dan. Kućni gazda uzme buklju u subotu na večer i pozove domaćina u svatove. Pamtiti trěba, da se svako čeljade u kući iz buklie napije. Nu gdě se izprazni, ondě se mora i napunit, što svaki gazda rado učini. Domaćin se taki spremi i sa zaručnikom ide kuma i stanog svata pozivat. **) Kum mora, ako je i puna buklia, izpraznìti ju, i od svoga vina i rakie napunit. Po tom se zaručnik vrati kući, a domaćin ide ostale svatove pozivat. Sutra dan to jest u nedělju, dojdu svi uzovnici na oběd zaručniku, i kod oběda kum i stari svat poděle svatovom časti. Pèrvu dvojicu Mladoženja odabira, a oni naimenuju: Vojvodu (*Hochzeitsführer*) ćatu mušturukdžiu ostali

*) Ove su pěsme god. 1844 a Zagrebu tiskom izišle pod naslovom Slavonske varoške pěsme u 3 knjižice.

**) Slavonac obično za vjenčanog kuma uzimav onoga, koi mu je na kèrštenju kumovao. Za starog pako svata jednog izmedju prijatelja ili dalnih rodjakah. —

su svi, ma ih koliko bilo pisari — ili pustosvati, čajo (*Spassmacher,*) postaje onaj, koi hoće. Děver (*Brautführer,*) je obično brat, ili ako ga neima, najbližji i najmladji rodjak sa ženom svojom ili kojom drugom rodjačom, koja se děveruša ili jenga zove. Veličani ju zovu Domaćica. Pred večer, kad sunce zalazi, krenu se spomenute osobe na zapoj; dočim ini svatovi ostanu do něko doba noći skupa.

Sada se moremo opet s kumom na Zapoj povratiti poslě kako smo sveršili toli kobnu reštauraciu ili diobu od dostojanstvah. Čim dojdu očekivani gosti, zaručnica pred nje iztěrči, sve redom poljubi i vodi je u sobu, gdě je prostěrta i od množine jěstbinah škripajuća těrpeza čeka. Zaručnica na ovu večeru deset do petnaest komšijah pozove. Kum se posadi u pričelje, njemu slěva zaručnice roditelji a s desna svekar i svekěrva; ini gosti redom nuz nje sědnu. Zaručnica kumu za ledji stoji i na svaki je oka trenutak pripravna, da dvori. Okolo pol večere nazdravi kum s čašom u ruci — u koju gazda barem 5 forintih metne — zaručnici, zatim do polak pije, a drugu polovicu njoj izruči. Po dokončanoj večeri, ako su iz istog města gosti, idu kući, ako li su iz daljeg a oni ondě noće. Sutradan t. j. u poneděljak daju roditelji zaručnice ručak. Na koncu ručka nazdravi opet kum svojoj zaručenoj na isti način, samo da sada sam poleg svoje mogućnosti metje novce u čašu. Pred večer děle se darovi. Ovaj se posao izruči gazdarici, koja je u rešetu na na těrpezu donese i slědećim redom pričme děliti. Najprie izvadi iz rešeta svilnu maramu sa našaranom jabukom, u koju je pozlatjen ružmarin zaboden i izruči svekěrvi, da ju Zaručniku prěda. Zatim dobije dar kum, za njim stari svat, a poslě svekar i svekěrva s

Digitized by Google

ostalim kućani, kao i oréči s jedinom tom proměnom, da sada svako i našaranu jabuku sa zataknutim cvětom dobije. Na ostale se goste takodjer nezaboravi. Čim se darovi poděle, gazdarica uzme tanjur i počevši od kuma ište platju za darove. Svaki poleg mogućnosti platja. Nu zaručnikov gazda opet po kućnom običaju. — Ovom prilikom mora svékar otcu zaručnice mestve i opanke, materi opanke, a sestri — ako ju ima — maramu dati. Obično se pako u novcih daje. Čim se novci pokupe, svekèrva ode od tèrpeze, svetačno odělo svoje snahe obuče i onako primiv rešeto sa darovi, poslě kako bi ju snaha poljubila, odveze se kući, a za njom gosti pěvajući. — Dok se darovi dělé, poju joj druge slědeće pěsmice:

Kolo igra pod Evini dvori,
Kolo igra, al' ne igra Eva,
Kolo igra i Evi pripěva:
„Lěpa Evo, jedina u majke,
Jabuke su svuda sazorile,
I već idu od ruke do ruke,
Dok nedojdu u Andrine ruke.“
Ali Eva toga i nečuje.
Već zaovi obraze celiva,
A svekèrvi ruke i obraze.

Pléternička.

I s t o,

Dilber Eva ilifanjke brala,
Dilber Eva sèrčike tèrgala,
Te je daje svojoj staroj majki:
„Oj starice, moja mila majko,

Digitized by Google

„Našaraj mi do sedam jabukah,
„Da je šaljem u Andrine dvore.“
Dilber Eva seku zaklinjala:
„Oj sèstrice, moja mila seko,
„Beri šimšir i žuti bosiljak,
„Te mi kiti do sedam jabukah,
„Da je šaljem u Andrine ruke.“

Mihaljevačka.

I s t o.

Majka bere čubar bilje, lado medeni!
Čim će snahu darivati, »
Andro tèrga te jabuke, »
Drúge kite te jabuke, »
Eva prima te jabuke, »
Te je šalje svomu vojni, »
Da je vojno sekam dèli, »
Ili sekam il' junakom, »
Volim sekam neg junakom, lado medeni!

Orubička.

U poneděljak se dakle obično na večer zapoj dovèršuje. Svekèrva se s darovi kući, pratjena od kuma i starog svata, povèrne. U utorak se pripravlja gostba. — Pred večer ode děver i jenga (děveruša) s kolačem*) i bukliom udavači na věnce. Tamo došavši zastanu cělog sela děvojke obterašene cvětjem, koje su cěo dan brale. Děver čim u sobu medju nje stupi, postavi kolač i bukliu na tèrpezu. Udavača zatim dojde i prične slědeću pěsmu pěvati:

*) Kolač ili bolje rekuć peretac (kovèrtanj) povelik, cvětjem i pozlatom ukitjen.

Digitized by Google

„Oj pomozi dobri Bože,
Lěpoj Evi věnac viti,
Od metlika zelenog,
Od tratora cèrvenog,
Od nevena gospodskog.

Malinska.

2.

(Děvojke udavači.)

Pomoz Bože i Mario
I ova mlada nediljo,
I ovo cvitje zeleno,
I ovaj kolač bijeli!
Jedna nam se druga udaje,
Andri, dobromu čoviku,
Bratje joj doma neima,
Otišla bratja na more,
Kupovat seki darove;
Dari su skupi, preskupi,
Sve svilen končac po novčac,
U aršin platna po dukat,
Sekin je duvak i po dva.

Vrbička.

Čim udavača spomenutu pěsmu dokonča, kojoj naravno i ine děvojke pomognu pěvat, pričnu se věnci viti. Pletivo se sprovadja pěsmom svakom svatu odlučenom. Věnci se svi redom, kako je koi gotov, postavljaju na bukliu. Kada doverše věnce, děver jih mora darivat, a po tom slědi večera i lomljenje kolača. Nu tako, da svaka děvojka po komadić dobije. Napokon igraju do něko doba noći. Pěsme su slědeće:

Digitized by Google

1.

(Rodjakom Udavača.

Pod onom gorom zelenom,
I pod najvišjom planinom
Cerljeno cvětje i modro,
Eva ga bere, nabira,
Siplje ga babi na krilo;
A babo s krila na zemlju.
Ni moje cvětje, ni Eva,
Ona je tudja zaměna,
Tudjeg će babu zaměnit,
A svojeg će zaboravit.
Siplje ga majki na krilo
A majka s krila na zemlju it.d.

Oriovačku.

2.

Sebi sama.

Od'te druge pomozite
Svojoj drugi vinac viti,
Sutra ću vam putovati,
U tudjinu za tudjinu,
U neznano za neznana
Tudjeg ćaku ćakom zvati,
A svojeg ću zaboravit.

Sve { Nemoj drugo zaboravit,
Uzdisat ćeš, spomenut ćeš,
Uzdanut ćeš, zaplakat ćeš.

Tudju majku, majkom zvati. it.d.

Rusevačka.

Digitized by Google

Děveru.

Oj djevere, sandjevere,
Što se ponosiš?
Na tebi je tudje ruvo,
S kim se ponosiš;
Na tebi je tudje ruvo
Tvoga komšije,
Komšiju si pobratio,
Da ti ruvo dá,
Jengelušu posestrio,
Da te neodda.

Malinska.

Istom.

„Bogdanović seku dozivao
Sa čardaka sa visoke kule:
„Odi seko, osedlaj mi konja
Zlatnim sedlom, svilnom abajlijom,
Da ja idem u divne svatove,
Pobratimu, jedinom u majke,
Vojno me je pozvo u svatove,
Da mu budem děver u svatovih,
A ti seko da mu jenga budeš.“

Malinska.

Istom.

Tri mi knjige sinoć donesoše,
Tri su knjige od tri mlada pobre.
Pèrvi pobro iz Novoga piše:
„Žur' se pobro u svatove k meni,
Ja uzimam lěpotu děvojku,

Digitized by Google

Matičevu jedinu u majke,
Da mi budeš děver u svatovih,
Seka tvoja mlada děveruša.“
Drugi pobro is Oseka piše!
„Žur' se pobro u svatove k meni,
Seka moja danas se udaje,
Za junaka, silena vojaka,
Da joj budeš děver u svatovih.“
Treći pobro iz Karlovca piše:
„Žur' se pobro k meni na karminu,
Věrna mi je ljuba na umèrlu,
Da ju u mom sahraniš bostanu.“

Kobaška.

I s t o m.

Dobro došo mlad děvere
S mladjanom jengom,
Da odvedeš lěpu Evu,
Tu drugu našu;
Al' je danas dobit nećes,
Jer věnca nemaš,
Sutra će ti věnac dati,
Ta druga naša,
Za koga nam platit moraš
Zlato i srebro.

Velička.

K u m u.

Kumovi konji pšenicu pasu,
Kuma jih goni, Bogu se moli:
Kumovi konji da bi koristni.
Drugarice kumu vinac viju,

Digitized by Google

Da bi sam kumu koristan bio.
Da bi sam kumu umiljat bio.
Koristan će bit, ak' nas daruje,
Umiljat će bit, ak' nas miluje.
Drugarice starom svatu viju
Da b' mu sam vinac koristan bio it.d. ostalim.

Velička.

Čaji.

Věnac vismo dragom čaji,
Od metlika zelenoga,
Od tratora cèrvenoga,
Karanfile gospodskoga,
Od ašika djulašika,
Od prašćika vatrenoga.
Oj ti čajo, dragi čajo,
Děvojke ti pero šalju [6]
Teb' će pero trěbovati
Kada budeš ti kod kuma. —
Oj ti čajo, dragi čajo,
Děvojke ti noże šalju [7] it.d.
Oj ti čajo, dragi brate,
Děvojke ti tanjur šalju [8] it,d.
Oj ti čajo, dragi brate,
Děvojke ti slavku šalju [9] it.d.
Oj ti čajo dragi čajo
Děvojke ti pèrpar šalju [10] it.d.

6) Nuz cvět, od kojega věnac pletu, metnu i peruš ku.
7) Po nožih razumiju dèrven nož, koi se nuz věnac priveže.
8) Tanjur od rěpe.
9) Pile živo na město slavuja, koje čajo posle s věnca skine i nuz torbu priveže.
10) Perpar (*Pfeffer*) zovu gorušicu pospèrdljivo.

Digitized by Google

Oj ti čajo, dragi čajo,
Děvojke ti sablju šalju [11])
Sablja će ti trěbovati
Kada budeš ti kod kuma.

Ruševačka.

Udavači.

Pomoz' Bože i Gospo
I ovaj danak današnji,
I ovaj kolač bijeli,
I ovaj metlik zeleni,
I ovo vino rumeno,
I ova naša děvojka.
Brala ga Mara s děverom,
Sipa ga ćaki na krilo,
A ćako s krila na zemlju itd.

Ruševačka.

Istoj.

Vènce vismo, i savismo
I obljubismo.
Dajte nama tu děvojku,
Kojoj savismo,
Nek nas hrani bělim kruhom,
Dokle hoćemo,
I rumenim poji vinom,
Dokle moremo.

Ruševačka.

11) Na mèsto sablje dobije batinu. Nu on ju s dopuštenjem kumovim baci, i zadèrži svoju budžu ili nadžak. Sablju pako kakvu staru gleda da dobije, i nju obično s desna pripaše. — Spomenuto pile čajo, kudgod dojde napaje rakijom ili vinom. —

Digitized by Google

Istoj

Sad nam se drugarica udaje
Lomi nam kolač bieli
Poji nas vinom rumenim.

Malinska.

Kada udavača kolač lomi i děvojkam nazdravlja kod večere.

Zdravo druge svuda na okolo,
I u moje i u vaše zdravlje,
I u moje lěpo putovanje,
I u vaše lěpo ostajanje,
Stopa za stopom, noga za nogom,
A vi druge sve za mnom,
Koja u bolje, koja u gorje,
Koja kao i ja.

Velička.

Dok se kod udavače sa děverom i jengom vesele; dotle se i svatovi kod mladoženje časte.— Već u rano jutro mora jedno ali dvoje kèrmakah — ako li je većja obitelj i vol — smèrtju svatovsko veselje platiti: dočim žene kuhaju, vare i peku, što više i bolje mogu. Čim domaćin razredi sve po kuhinji, uzme bukliu, i ide od gazde naznačene osobe u svatove pozvati. Kod pozivanja zauzimaju pèrvo město rodjaci i susědi. Domaćin, kad stupi u naznačenu kuću od priměra se ovako izrazi: „Hvaljen Isus prijače! ja dojdoh i donesoh od Prijaka N. pozdrav, s kojim te poziva da dojdeš i doneseš što imaš i što je Bog dao pečena i kuhana itd.

Digitized by Google

Onda onomu bukliu pruži, koi u svatove dojti ima. Za ovim ostali kućani piju.

Pozvani svatovi isti se dan na večer kod mladoženje skupe na večeru i tude do něko doba noći ostanu igrajuć i pěvajuć. Na někih pako městih kako sam već napomenuo — kao u gradiškoj regimenti, na zapoj se već svatovi pozivaju, drugdě pako jedan dan prie věnčanja. Ako neima u mladoženjinoj kući nijedne děvojke, koje bi svatove nakitila, tako si moraju sami svatovi za cvět skèrbiti, da ćelavi — kako vele — iliti nezakitjeni po děvojku neidu. —

U šrědu se u jutru svi svatovi kod mladoženje skupe, doručkuju i sědav na kola idu po děvojku. Mladoženja sědne sa kumom, ostali svatovi po volji dva i dva. U stražnjih se kolih vozi čajo i dudaš. Na městih idu još i danas — kao u starija vrěmena — na konjih po děvojku, uz pucnjavu pušakah. Kada dojdu pred děvojčinu kuću, najdu kapiju zatvorenu, kum ju mora novci otvoriti, to jest: mora platiti, da jim se vrata otvore. Čim u dvorište (avliu) stupe, udavača jih s děverom i děverušom dočeka, sve redom poljubi, i u sobu vodi. Tude opet jedu, što su od kuće poněli. Medjutim děvojke sinoć pletene věnce poděle, pripěvajuć slědeće pěsme:

Kumu.

Ja izgubih tavnu noć
I bijeli dan.
Našem kumu věnac vijuć,
Da nas daruje.

Ruševačka.

Digitized by Google

Starom Svatu.

U starog svata,
U dragog brata,
Věnac od smilja,
Děvojke ga iztèrgale,
Š njim se igraju.
Stari svate,
Dragi brate,
Daruj nam vènac
Daruj nam vènac.

Vojvodi.

Vojvodići vino piju
Na měsečini,
Izpod bočine
I potočine.
Vojvoda će vènce darit
Na měsečini,
Izpod bočine
I potočine.
Jer ćemo mu konje prodat
Na měsečini,
Izpod bočine
I potočine.

Ćati.

Upade listak s topole
Pokraj čaše ćatine
Da je znala topola,
Da j' ono čaša ćatina.
S vèrha bi se vila
Te bi čašu pila.

Digitized by Google

Muštulugdžiji.

Upade listak sa bora
Nuz čašu muštulugdžije,
A da je znao tanki bor,
Da je čaša muštulugdžije
S vèrha bi se savijao.
Pa bi punu čašu pio.

Domaćinu.

Domaćin sědi na zlatnu stolu,
Pruži noge u ladnu vodu:
Domaćine moj nemiči nogom,
Veće daruj danas věnce naše;
Ako li jih darivati nećeš
Nećemo ti druge naše dati.

Děveru.

S večera se dèverovi hvale,
Da ć' kupovat děvojkama alve:
Děverovi mala vami hvala,
Kamo vama děvojkama alve?
Vaše ćemo ćurke prodavati,
Děvojkama alve kupovati.

Pisarom.

Pisari se sinoć pohvališe,
Da će naše věnce darivati:
Pisarčići mala vami hvala,
Jer pišete sa rumenim vinom

Digitized by Google

A nećete věnce darivati;
Mi ćemo vam pera prodavati,
Da budete današ pustosvati.

Čaji.

Upade listak s brekinje
Ukraj čaše čajine,
A da j' znala brekinja
Da j' ono čaša čajina
S vèrha bi se vila
Da bi čašu pila.

Orlovačke.

Po dokončanom pěvanju i obědu donesu iznova čorbu (juhu) nu tèrpezu. Mladoženja i udavača stupe k stolu i svako po jednu kašiku čorbe sèrkne. Po tomu jih kum privede otcu i materi děvojčinoj, da im blagosov poděle. Dostaput ovaj blagosov, — koga mladěnci klečeć primaju — sve nazočne na suze gane. Po primitom blagosovu sve kućane redom ljube, i kroz kuhinju izvede mladoženju van. Na mnogih městih--kao u Malinu, gradiške regimente — postave žene u kuhinji lonac pun mlěka ali sirutke, koga udavača iduć nogom zatepe da se prolije. Ovo zato čine, da u obilnosti živi. Nu prie nego iz sobe izide, stupi sa děvojkami u kolo još da poigra stražnji put kao děvojka. Prie nego iz kola stupi, izruči děvojkam maramicu, koju vojvodi dadu. Ovaj je običaj ostao od starih vrěmenah, kada je vojvoda barjak svatovski nosio. Nu još i sada na někih městih barjak nose. Ovom prilikom slèdeće pěsme pěvaju děvojke u kolu.

Digitized by Google

Vojvodi.

Barjaktaru, diko naša,
Daruj nam kolo naše;
Ako nećeš darivati,
S konja ćemo uzdu skidat,
Uzdu ćemo prodavati,
Kolo ćemo darivati.

Udavači.

Oj ti Maro, drugo naša,
Ti nevěruj tvom děveru,
Što tvoj děver milo kaže,
Milo kaže, milo laže:
Da s' u tebe běli dvori,
Šikom zlatom opleteni,
Bělim platnom pokriveni;
U tebe su běli dvori
Šeferom su opleteni,
Koprivam su pokriveni.

Istoj.

Svekèrva snaši poruči:
„Marice draga moja snašice!
Lòži meni vatru bez dima,
Meti meni dvore bez praha,
Nosi meni vodu bez trunja.“
Mara svekèrvi odruči:
„Svekèrvo, majko vojnova!
Cěpaj meni derva lučeva,
Ložit ću ti vatru bez dima;

Digitized by Google

Pravi meni metlu lučevu,
Mest ću tebi dvore bez praha;
Kupi meni staklo lagano,
Nosit ću ti vodu bez trunja."

Ruševačke.

Čim izvede udavača, mladoženju kroz kuhinju odmah se nosi njezino ruho u kola i svatovi sědaju u kola istim redom kao i prie, samo da se udavača sa děverom i děverušom takim za kumom voze. U Velikoj je običaj, da děvojka pratjena od jedne žene dojde pěšice u cèrkvu, gdě ju svatovi najdu. Na isti se način i vratja kući, gdě ju svatovi dočekaju, jer naravno prie na kolih dojdu. — Na někih městih ruha i nevoze na věnčanje. Nu kad se ruho iliti njeni sanduci, na koje se po dva tri jastuka sa tkanicom svežu, u kola metju, onda oj děvojke slědeće pěsme pěvaju:

1.

Sunce nizko, blato sklizko,
Vaš dom daleko.
Da poznade mlada svekra,
Ćaku Franjina,
I joštera svekervicu Majku Franjinu.
Stari svate, dragi brate,
Konje projahuj,
Skinut ćemo s konja uzdu,
I dato nam je
I děvojku izpod věnca
I naša bo je.

Velička.

Digitized by Google

2.

Sandučići pozvekuju malo, nepuno,
Mara moli milu majku, da ga napuni.
Mila majka miloj Mari milo govori:
„Nebrini se, kćeri Maro, sanduk ti je pun.“
Sandučići pozvekuju malo, nepuno,
Mara moli milog brata, da ga napuni.
Mili bratac miloj seki milo govori:
„Nebrini se, seko Maro, sanduk ti je pun.“
Sandučići pozvekujn malo nepuno,
Mara moli mile seke, da ga napuni,
Mila seka miloj seki milo govori:
„Nebrini se, seko Maro, sanduk ti je pun.“ itd.

Oriovačka.

Po vènčanju, uzmu su mladènci za ruke i izidju iz cèrkve. Obično gleda dèvojka, da prie iz cèrkve izide, tobože da joj bude onda podložan čovèk. Iz istog uzroka pod vènčanjem obično djuvegii na nogu stanu. Opet druge gledaju na svèće koje na oltaru gore. Ako — vele — s one strane od koje stoji djuvegia, bolje svèća gori, onda će on dulje živèti. Kada dakle iz cèrkve izidu, sèdnu u kola i voze se istim redom opèt k dèvojčinoj kući. Tude ručaju. Nu udavača, dèver i jenga u drugoj sobi jedu. Obično pako ovaj dan ništa neće da jede udavača, osim kašike čorbe prie vènčanja i kada pojde u djuveginu kuću. Prèd večer se svatovi dignu i spremaju, da vode mladu kući. Nu prie nego se odděli od roditeljah — kako sam spomenuo — okusi se čorbe, a zatim moli po drugiput za blagosov od roditeljah. Koji od primèra ovako glasi: „Moja mila dèco, Bog vam dao i Maria, da budete

Digitized by Google

živi i srětni, blagosov vas Božji sprovodio, čuvar vam Angjeo dao moć, da sve žalosti i trudove lasno podnosite. Svi vam sveti bili u pomoći; vaša ljubav onda prestala, kada u vodi ribah, u zraku pticah, u livadah trave nestane. Zivite srětno i blaženo u miru Božjem. — Po dobitom blagoslovu sědaju u kola, i voze se gore napomenutim redom. Drugarice udavačine uzmu njezin krevet, metnu u kola i same ga pěvajuć odprate upravo do kuće djuvegine, gdě je dočeka sestra, ali koja druga udavičina rodjača i onda prostre ga sama. Ovom prilikom medju inim ove děvojke vozeć se pěvaju slědeće pěsme:

1.

Sveta Kata razstavi me s majkom,
Ili s majkom, il' s košuljom tankom;
Pèrvo s majkom, neg košuljom tankom.
Eto ide ćelavi Andria.

2.

Sunce se s gorom sastaje:
Eva se s majkom razstaje.
Sunce s' měsecu uklonja:
Eva se s ćakom razstaje,
Zvězde se noći raduju:
Eva se s sekom razstaje.
Večernica krasno sjaje:
Eva se s bratom razstaje itd.
Žalostnu majku ostavlja,
Radostnu drugu zastaje.

Tovarničke.

Digitized by Google

3.

O! o! o! s Bogom ostaj divojačka majko
O! o! o! odvedosmo tvoju zaminu
O! o! o! Od Metlice i od vode ladne it.d.

Podvinjska.

Ostavimo za malo udavaču, pa pogledajmo, što se na udavcih radi. Udavača sve svoje rodjake na udavke i to pèrvi put na zapoj, zatim s lèva i desna komšie sa buklijom dade pozvati. Ove sve mora počastit djuvegia. Poslè se opet svi u srèdu na ručak skupe, koj udavačini rodjaci poslè vènčanja daju, i kod koga su i svatovi. — Kada dèvojku svatovi odvedu, onda udavčani stopram, svoje veselje pričimaju, i do nèko doba noći pèvajuć i igrajuć piju u zdravlje mladènacah i tèše žalostne rodjake, koji su zamènu izgubili. Ovo je jedina nagrada za tolike poslove, koje dèvojka obavlja prie nego se udade, što joj kuća ručak dade, i počasti susède i rodjake. Jer komu nije poznato, da je dèvojka u kući lopata i metla? Kud niko neće, tamo ona mora. Osim toga mora si darove i ruho spravljati. Nu od udavakah neka bude dosta, ajdemo k svatovom.

Ako kod djuvegije u kući neima dèvojke, onda koja iz susèdstva još sa jednom uzme bukliu, i sve po selu dèvojke već u srèdu u jutru pozove, da dojdu pred večer mladoženju s kolom dočekati. One se dosta rano skupe, i dobiju tako zvanu „dèvojačku užinu“ to jest od čorbe pričimavši, do pite i pečenjke sva jela. Dok one jedu, medjutim dojdu i svatovi sa dèvojkom. Dèvojke, čim opaze, da se svatovi voze, uhvate se u kolo. Svatovi snidu s kolah, i redom se hvataju u kolo. Mladoženja, udavača, dèver i dèveruša pèrvi stupe u kolo,

Digitized by Google

i čim se pěsme shodne izpěvaju mladěncem, svako po šarenu jabuku bace, u koju se nešto novacah utakne i sprovodjeni od děvera i jenge idu u kuhinju, nu po platnu, koje se prostre od kola do banka u kuhinji. Pustosvati iliti pisari dobro ublate noge, i gledaju da prie reda ulete preko platna u kuhinju, jedino iz toga uzroka, da ga ublate. Nu žene na to dobro paze i ustopce za mladěnci ga kupe. Platno se zato prostire pred nju, da u kući čistoću děrži. Nu da čujemo pěsme. Evo jih!

Djuvegiji.

Evo nama konj zelenko pod djuvegiom,
Nosi nama kitu smilja konju za grivom.
Oj ti kume, dragi kume, hajde u kolo,
I povedi lipu snašu, što si doveo.

Udavači.

Evo nam muštulugdžija,
Vodi nam snašu košutu.
Oj ti Evo, snašo naša,
Šetnjo gizdava.
Prošeći se kroz 'vo kolo,
Ko štono je ta košuta.
Nosiš li nam tanka dara
Čim ćeš darovat?

Oriovačke.

Obodvojici.

Andro sadi bora zelenog,
U svojemu dvoru bilomu.

Digitized by Google

Andro svomu boru govorio:
„Nerasti mi bore u visinu,
Već mi rasti bore u širinu,
Gdi će moji svati ladovati
Lipu moju Evu dovadjati.

Podvinjska.

Kad kum u kolo dojde.

Dragi kume, mili kume,
Daruj nam kolo,
Ja l' jabukom, ja l' jaglukom,
Ja l' snašom našom,
Ako nećeš darivati
Sramota ti je. *)

Orovačka.

Inim svatovom.

Dojdoše, doletiše muštulumgjie, **)
Idu li vam svi svatovi zdravo veselo?
Igra li vam konj zelenko pod djuvegiom?
Vode li nam našu snašu, sreću koristnu?
Ajd' u kolo dragi kume, i vrime ti je!
Ako nećeš ić a kolo, sramota ti je!
Ajd' u kolo stari svate i vrime ti je! itd.

Podvinjska. ***)

---

*) Ova se pěsma svim svatovom pripěva, samo da se imena častih měnjaju.

**) Neznam je li se bolje veli Muštulumgjia ili Muštulugdžia. U pěsmah se jedno i drugo čuje. —

***) Sravni Fr. Wanjček Professor „*Der Ehrentag in Podvin.*“ Moravia 5. Jahrgang. Nr. 66. 1842. —

Digitized by Google

Kad su svi u kolu, mladěncem.

Pružila se zlatna žica
Od vedra neba;
To nebila zlatna žica
Od vedra neba,
Već to bila lěpa Manda
Od mile majke,
Savila se lěpom Franji
Okol' kalpaka.

Pružila se zlatna žica
Od vedra neba;
To nebila zlatna žica
Od vedra neba,
Već to bio lěpi Franjo
Od mile majke,
Savio se lěpoj Mandi
Okol' duvaka.

Pružila se zlatna žica
Od vedra neba,
Savila se našoj drugi
Okol' duvaka,
Savila se djuvegii
Okol' kalpaka.
Kakva žurba, kakvo veselje,
Ćako ženi sina svoga
Pak se veseli.
Kakva žurba, kakvo veselje
Majka ženi sina svoga
Pak se veseli. it.d.

Oriovačka.

Digitized by Google

Povratimo se opet k mladoženji, gdě vodi za ruku svoju vèrenicu prèko platna u kuhinju, dok kum raztèrgne kolo bacajuć novce medju dècu i dèvojke. U Ruševi i okolo daje svekèrva dva somuna hlèba pod svako pazuho po jednog, udavači, da je u kuhinju unese. Tude najde svekra nuz vatru sedećeg, komu se na krilo posadi, njoj pako dadu mužko dète*) koje ona poljubi, maramicu mu okolo vrata metne, i u odžak pogleda. Kruh nosi zato, da nigda glada netèrpi, a u dimnjak zato gleda, da joj dèca càrne oči imadu. Drugdě opet nesèda svekru na krilo, nego samo na stolac. Daju joj kad pod krov stupi rešeto sa pšenicom, malo prorešeta, zatim baci živadma malo od pšenice, u znak, da dobro marvu timari. Čim dète izpusti, dadu joj preslicu, te malo prede, zatim -- na městih — u sva četiri duvara lupi preslicom. Drugdě joj daju mlèka piti meda ili šećèra u usta, da uvèk sladke rèči ima i da mladènci dobro žive, ili sve redom iz istog uzroka ljubi. U Srěmu nosi iz kuhinje u sobu u jednoj ruci čašu vina, a u drugoj vode. — Okolo Velike potakne vatru i baci u nju krajcar. — Pèrvo, da rano ustaje i vatru ložì, a drugo, da su joj lèpa dèca. — U ostalom skoro u svakom selu imadu što drugoga u navadi kod ove svetačnosti. —

Dok se sa spomenutim čaroliami udavača bavi, svatovi se skupe u sobu, udavača čim unidje, pride k tèrpezi i okusi se čorbe, koja ju na tèrpezi dočeka, zatim

*) Sravni Fortis Reise in Dalmat. I. str. 114. „Der Domaćin oder Hausvater kömmt seiner Schwiegertochter entgegen. Sobald sie vom Pferde steigt, wird ihr ein Kind zu liebkosen übergeben, welches, wenn sich in der Familie keines befindet, von einem der Nachbarn entlehnt wird.“ —

Digitized by Google

ju děver u drugu sobu odvede, gdě je za nju, děvera i děverušu prostàrto. Svatovi taki sědnu za tèrpezu i pričnu večerat. U pričelju sědi kum sa mladožènjom. Nuz njih s lèva stari svat a s desna muštulugdžia, ostali svatovi redom. Nu čajo, on najstražnji sědi, da more ustati kad mu volja. Na koncu večere dozovu udavaču i piju joj svi za zdravlje. Ona se iz mladoženjine čaše zahvali, u koju kum nèšto novacah postavi. U ostalom valja znati da kadgod se za čije zdravlje izmedju svatovah pije, mladènci moraju ustati, i sve redom ljubit. Ovo traje kroz cèlo vrème svatovah, pričimavši od zapoja. Po dokončanoj večeri svi kućani moraju dojti u sobu. Mladènci kleknu prěd otca i mater i mole blagoslov. Zatim sve redom kućane poljube i onda je vode slagati. Opazit trèba, da kod děvojčine kuće, ona pèrvo domare ljubi, a mladoženja za njom ide, kad ju pako djuvegii dovedu, onda on ide napèrvo.

Prie nego se mladènci slagati pojdu, donese se opet čorba na stol. Okuse se obadvoje, prime blagosov i onda idu provodjeni od kuma, starog svata, děvera, jenge i gospodina čaje u kiljer. Tud je dočeka jedna žena, koja u zdèli mlèka donese. Došav u kiljer, udavača djuvegiju komad po komad svlači do rubine i gaćah. Nu kad mu čizme skidą, gleda, da ga š njima po glavi lupi, i to zato: da se muž više na to neuči, da ga ona izuva. — Nu kum na to dobro pazi, i čim jih skine, gleda, da ih joj iz rukuh otme. Na isti način mladoženja svoju sudjenu razprema do rubine. Napokon joj kose razplete, u znak da više nigda odkrite glave hodati neće. Kad se razpreme, obadvoje kleknu, mole na glas „Otče naš, Zdravu Mariu, Věrovanje, i pozdrave Gospu“ po tom legnu i zagèrle se.

Digitized by Google

Kum jih pokrije, prěko njih postavi tkanicu, i na tkanicu metne barem cvanciku, tobože da u jutru mogu vidit, jesu li mirni bili. Čim se ova sva učine, svi jim želeći lahku noć oddèle se. Mlèko i dvě žlice (kašike) donesu, da njih dvoje jedu zato, da dobro dětcu odhranjuju. —

Kada se mladěnci slože, onda stopram pričnu pustosvatice iliti pisari zulum činiti. Najdražje jim je živad gnjaviti i peći. Nu žene na to brigu nose, da jih podmite i umire, zato jim sve nose, što zaištu. Napokon se u něko doba noći razstanu svatovi i odu kući spavati. Ovom se prilikom skupi mladež obojeg spola, da igra, jer svatovi nisu bez dudaša. —

Kućni děčaci paze, u jutru kade Mlada — ne više děvojka jer pèrvi put glavu pokrije — ustane i iz kućara izide obučena. Čim ju opaze, da se pomoli, opale pušku. Tobože, da i komšie znadu, kad je mlada ustala. — Pèrvi joj je posao, da ide u kuhinju vatru ložit i spremat, sobu mesti i tako dalje. Zatim ide s děverom i jengom, nu mora biti prie sunca, na bunar po vodu. Ondě nagrabi vode, opere ruke i umije se, po tom ruke děveru i jengi opere i frišku vodu zagrabi. Na gděkojih městih ovom prilikom krajcar baci u vodu, da bude bistra kao voda. Došav kući, svim kućanom ruke pere. Poslě se obuče i pratjena od děvera, jenge, dudaša i čaje s bukliom ide kumu na doručak i ruke prati. Po doručku ide redom svim svatovom da jim ruke pere. Za njezin joj trud svaki něšto plati. Na doručak i mladoženja kumu dojde, nu onda se povrati kući.

Digitized by Google

Ovo pranje traje do pol dana, kada se svi svatovi k mladoženji skupe, koji su kod starog svata na doručku bili, provodjeni od svoih svaticah sa častmi. Čast sastoji iz pogače, kolačah, pite, pečenjke, tikve rakie i čuture vina. — Svatovi sědnu k obědu istim redom samo da kuma i starosvatica nuz kuma i mladoženju sědnu. Ostale svatice kud koja. — Mlada dvori. Kad se ručak dovèrši, koj je podpuno obilan, ustane vojvoda, muštulugdžia i čajo, te časti prikazuju. Naprie kumovu, pa starog svata, zatim inih svatovah redom. Vojvoda uzme pogaču, na koju se sve osim buklie postavi, a bukliu muštulugdžia i tako natovareni pratjeni od čaje stupe medju svatove, govoreć: Hvaljen Bog kume i stari svate, poslo Bog da se veselimo. Evo se je kuma pobrinula i sa svojim kumom potrudila, misleći; što ga odavna neima, da je gladan i žedan, te mu izpeče kolačić (velika pagača) evo količki je, i jednu mèršavu žabicu (prase) gle! gle! kako je zinula! (jer prasetu u zuba metnu jabuku). Ovo je kum sinoć išo u lov, i ubio žabu! (ako je janje onda, veli (Oj! oj! šta je donio neznam, jeli čajo ovo jelen, ali vol, ili je morebit riba? Na što pitani čajo primetne: „riba je jer je kum sinoć išao ptice hvatat, pak je ulovio ribu.“ Po ovom od primère govoru metnu čast na tèrpezu, i povèrnu se po drugu, na isti način govoreć, dok sve nesvèrše. Kada sve donesu i prikažu, onda je domaćin sve natrag opet nosi, izuzam kumovu i starog svata, koje svatovi jèdu. U ostalom, kuma mora toliko kolaćah napeći, koliko je svatovah i svaticah, da svako po jedan i to sa pozlatom urešen, dobije. Obično pravi ptice iz tèsta za mladènce, ili gran-

Digitized by Google

čicu têstom obavije, te tako izpeče i onda je u jabuku utakne, da se razlikuju mladènacah kolači od ostalih. —

Čim se ovaj posao dovèrši vojvoda i muštulugdžia uzmu mladu dèvera i jengu, te idu pratjeni od čaje u kiljer po darove. — Za lašnje darove nositi, uzajmi čajo sablju ili buzdovan. Vojvoda za jedan, a muštulugdžia za drugi kraj uzme. Jedna rodjača mladina dojde, i metje darove na sablju, koju njih dvojica nose medju svatove pratjeni od gore imenovanih osobah. Najprie dobije svekar i svekèrva. On košulju, gatje i jastuk, a ona košulju. Drugi put idu po kumov i starog svata dar. Pèrvi dobije košulju, kašto i gatje, kuma oplećak, prikumak maramu, stari svat oplećak, a starosvatica peškir. — Drugi svi svatovi dobiju peškire, a svatice marame. Po tom se nose darovi drugim kućanom. Mužki dobiju svaki po rubinu, žene oplećke, a dèca maramice. Osim toga mora darivat sav rod svoga djuvegie, koga s maramom, koga s peškirom a nèkog s oplećkom ili rubinom. Kada dar donesu, onda odprimèra ovako vele: „Hvaljen Bog, kume i stari svate, poslo Bog da se veselimo evo naša mlada košuta poznaje svoga kuma i kumu, s onakovim darom, kakovim je moguća; al' nek' se kuma u ovo neuzda, nego neka ju kum puta, da nehèrče, nego marljivo vretenom zvèrče, kao mlada kuma. Eto gledajte kako je tanko izprela, mogo bi sve kroz pèrsten provuć, da je kao plužno koleso velik.“ Ovako od primèra svakom svatu prigovaraju kad mu dar daju, da ine na smèh probude. —

Digitized by Google

Iz ovdě naznačenih darovah vidi se, da děvojka mora biti vàrlo marljiva, ako će pošteno darivati sve svatove i ród. Odkud slědi, da joj ono vrěme od zarukah nije dosta sa svim zadovoljiti, nego mora sav děvičanski život u tomu provesti, osobito ako se želi u veću kuću udati. Osim darovah, i rubinah, koje za sebe i djuvegiu trěba, mora imati několiko stolnjakah, jer mora s vlastitimi stolnjaci cělu godinu tàrpezu sterati, peškire pred ljude kod jela metati it.d. Osim toga finie peškire věša po sobi, na svaki duvar bar dva ili tri, za pokazati da je vrědna i sobu sa svojim ruhom nakititi. — da zadovolje svemu, majka pomogne te tče svojoj kćeri ruho sa inimi rodjaci.

Čim se darovi poděle, uzme vojvoda tanjur i pratjen od muštulugdžie i čaje, kupi novce za prikazane darove. Najprie kum bar pet forintah dade, stari svat polovicu od toga, ini po několiko groših. Napokon kućni gazda od sviuh kućanah strane dade. Novčana je količina oprěděljena, jer svakoj mladi mora dati jednako. Tako něki 10, drugi 12 ili 15 forintah daju. Kako je naime običaj od starinah ostao. — Dobiveni se novci mladi izruče. —

Kad se predaju novci, slědi igra i pěvanje. Okolo desetog ali jedanaestog sata noći svi svatovi i mladěnci prate kuma i kumu kući. Tude večeraju i do zore skoro ostanu igrajuć i pěvajuć. — U brodskoj regimenti okolo Němacah neide kumu na večeru nego na ručak. Naime mladěnci čekaju kod kuće, dok se svi svatovi skupe i ondě jim mlada ruke pere. Medjutim čajo djuvegijna otca i mater u pèrnjavo i blatno odělo obuče, kadišto i s lanci sveže, te tako svi idu kumu na ručak. Čajo

Digitized by Google

stražnji ide umotan skoro sav u napuhnuta crěva, goneći pred sobom na koncu svezana pětla. Jedan izmedju svatovah nosi goruću svěću u fenjeru, drugi ostanke od jučerinje gostbe u tanjuru, treći suhu granu, koja je kobasicami, kolači i drugimi jestbinami nakitjena. Ovako oboružani dojdu kumu, kod njega ručaju, i onda se istim redom povèrnu k djuveginoj kući, gdě je dočekaju žene ilitì svatice s častmi. — Čim se svatovi posade onda se takim časti i darovi — kako je pomenuto — prikazuju. Na ovaj se način dokonča četvertak. U petak u jutru skupe se opet svi svatovi i svatice. Kum odredi jednog svata, koji mora mladoženju pratit punici na cicvaru i suhi sir, kojom ju prilikom u nedělju na pohode pozove. Od nje dojde istom pred večer. Svatovi pako kod njega doručkuju kadišto i ručaju, i onda se stopram pred večer razstanu. Subota je prosta. — U nedělju su „p o h o d i" to jest roditelji mladini dojdu kćer pohoditi. Na pohode dolazi kum, stari svat i čajo. Nu gděgdě i ini svatovi. Kasno se u večer ručak dovèrši, i onda se stopram roditelji od svoje kćeri oddèle i kući odu. — Druge nedělje ide svekar, svekerva i mladěnci njezinim roditeljem u pohode, kamo jih kum i stari svat prate. Ovdě se na isti način kasno u večer razstanu. —

Mladina je dužnost čitavu godinu danah pèrva da ustane, a stražnja da legne. Osim toga mora muževe na večer izuvat, noge prat, u jutru obuću čistu doněti, vodu za umivanje pripraviti, peć ložiti i reduši u kuhinji pomagati. — Na gděkojih městih pèrvih osam danah po věnčanju ide kuma svaku večer pratjena od jenge i děvera izuvat i noge prati. Rěčju, Mlada je metla i lopata i kamo nitko neće da ide, ona mora. —

Digitized by Google

Svatovsku svetačnost kao što je u sebi nedužna i vesela, isto tako s druge strane stoji troškovah. Pričinjajuć od davanja novacah iliti zakaparenja do stražnjeg pohoda, neizbrojno je mnogo nesamo novacah, nego i drugo koje šta potrebito. Tako se torba svake nedělje nosi nespominjuć r ě č, z a p o j, s v a t o v e i p o h o d e. Za ovomu svem pod puno zadovoljiti, poginu tri ili četiri bravca, vol i po dva tri barna i nespominjuć sitnu živad. Ali ovo sve nije dosta, děvojka mora dobiti ć u r a k, š a m i j u, svilne dvě ili tri m a r a m e, svilni o p r e g, ili kako vele, fertunj, c i p e l e, č a r a p e, o p a n k e, ć e p e, c v ě t o v e i z l a t o [15]) i druge koje kakove malenkosti. Ovo sve naravno mnogo novacah košta, a bez toga nije moći děvojke dobiti. Šta dakle, da čini, osobito siromašniji gazda? Počeše se za uho, i iz pluga prodade vola, ako neima gotovog novca ili vina i rakije da proda. Iz navedenih je moći razsudit, da su ova sva s jedne i druge strane pretěrana, i da bi se morala pomanjšat. Istina, poglavarstvo je izdalo zapověd, da se toliki troškovi činiti nesmiju, nu sve badava, troškovi se sve veći i veći čine. — Dobro dakle i hvale vrědno rade oni duhovni pastiri, kojim taki, čim začuju, da je koj gjerz izprosio děvojku, navěste je, i treće nedělje věnčaju. U ovoj se struci odlikuje vèrli naš domorodac g. Fr. F.. župnik Brěstovački. Istina, imao je stò mukah, dok je taj blagonosni običaj uveo, nu sada ga njegovi župljani blagosivljaju. — Medjutim, sada nevlada više taj običaj, da se děvojčinim rodjakom i kućanom novci děle [16]) prem to gospodin Č a p l o v i ć sadašnjem věku pripisuje.

15) Zlato, zovu Burundžuk (Shawl) sa zlatnom dva pèrtsa širokom partom obšit. —

17) Vidi Čaplović Slav. u. z. Theil Croat. Th. 1. str. 169—181.

Digitized by Google

Osim spomenutih već predsudah kod svatovah imade jih i više još. Evo někojih. Kad svatovi dojdu u děvojčinu avliju, da ju na věnčanje vode, gleda kroz uzdu na djuvegiu, tobože, da ga zauzda i da joj je podložan. Druge gledaju kroz škrižku kruha ili kroz miloduh (trava) da se rada imadu. — Treće u svaku čorapu po jedan marjaš, na kom je B. D. Marie slika meću, kad na věnčanje idu, i to zato, da joj nitko ništa učarati nemore. — Ako se svatovom kad po děvojku idu, što neprijatna dogodi, tako vele, da će mladenci zlo živěti. Kad se děvojka vozi kući, ako konji letit nemogu ili se kola pokvare pod njom, onda vele, da je zbabna, ili da ju něko zlo čeka, — Něke nose pod pazuhom bělog luka, kruha i peršine proti sablastmi (Geister) da jim ništa nenahude. — Něki opet neće da na cèrkveni prag stanu, nego ga prěkorače, da lašnji porod imadu. Na gděkojih městih vlada običaj, da mladěnci na věnčanju tako blizu stanu, da se dotiču, zato da se uvěk rad imadu. Druge, kad jih mladoženje prie slaganja, izuvaju, pantljiku, s kojom je čorapa bila svezana, tako zavežu, da je nije moči odvezat, tobože, da ju suprug netuče. Ova mi se čarolia, — samo da bi moć imala — još najbolje dopada, gledeć na zločeste žene, koje za svoj jezik ponajviše degenekah dobivaju.

Pravo piše g. Čaplović, da skoro svi spisatelji, koji su od Slavonije pisali, čudnovate stvari navode. Tako se skoro svi u tom slažu, da još dan današnji taj običaj u Slavoniji vlada, da čověk više ženah imade, da je bludnost s obě strane ovelika *) Ove rěči nije vrědno oprovèrgavat, budući, da se one mnogo shodnie na

*) Vidi Taube Knjiga. 1. str. 67. „Die Vielweiberei, Unkeuschheit und Verletzung der ehelichen Treue auf beiden Seiten "

Digitized by Google

izobražene Němce i Franceze pretećі mogu. — Ljubomornost ljudmi toliku pripisuju, da i iste pendžere od kućah uvèk zatvorene derže. *) Gospodin se Hacquet veoma vara. Slavonac baš ni za nokat više ljubomornosti neposèduje, nego i drugih narodah ljudi. Ili je morebit g. Hacquet nègdè tako srètan — hoću rèć: nesrètan — bio, na svojem nèžnom tèlu ljubomornost slavonsku kušati?! — Onda je naravno i u Slavonii Acteon gospodinu Šogoru malo bližje do mnogocènjene kože stupio, nego mu je i povoljno bilo. Ali su ipak prozori nèsamo danom nego i noću, kao nègda, tako i sada odpèrti. — Što se onog dotiče, da si Slavonac dèvojku za ženu kupuje, i da otac, koji mnogo lèpih kćerih imade, u njih najvećje bogastvo poseduje, te da jednu po triput prodaje, naime ako mu tko poslè više rakije dade: nije vrèdno da se odgovara: jer je ovaj običaj već pod turskom vladom ukinut. Taube dakle ili je stari ukinuti običaj spominjao, ili je u mèsecu stanujućih ljudih običaje pisao. **) Medjutim tko je u Slavoniji komadić hlèba pojeo, on toga vèrovati neće. —

Podobro se sudaraju slavonski ženitbeni običaji sa inimi Slavjani. Tako Bošnjaci i Sèrblji iste skoro predsude i navade imadu koje i Slavonci. Bratja se Kranjci i Stajerci baš malo razlikuju, i to da mora svaki

*) Vidi Hacquet Miniaturgemälde str. 131. „Die Männer sind so eifersichtig dass sie die Fenster ihrer Häuser beständig geschlossen halten.“

**) Vidi Taube, Th. 1 str. 68. „Der Bräutigam muss die Braut von ihrem Vater kaufen, dessen Reichthum in vielen hübschen und geschickten Töchtern besteht, „malo dalje“ sie wird vom Vater dem Meistbiethenden verkauft, und dieser Handel dauert oft viele Monathe. Zuletzt, wenn der Kauf geschlossen ist und ein anderer Freyer vor der Verlobung einen Eimer Raky mehr biethet, so bekommt er die Braut.“

Digitized by Google

platit za jelo i pilo. *) Ugarski se Slavjani takojer sa Slavonci sudaraju. Tako Bartolomeida veli: **) „Svekèrva budućи svoju snahu kroz kolač običaje gledati, zatim ju na pragu pozdravi, i napokon njoj i sinu meda dade jesti. Što i kod Slavoncah biva. Česi, Poljaci i Prusi takodjer jednake skoro predsude imadu. ***) Tako ako se što neugodna na putu dogodi, vele, da će mladènci nepovoljno dane života provoditi. Kada djuvegia snašu kući vodi, a konji ili letiti nemogu, ili koleso se pokvari; to nèšto osobito zloga znači. Ili je snaša zbabna, osobito ako gdè zapadnu, ili će u svadnji živiti. — Kad udavača na vènčanje ide, ponese pod pazuhom bèlog luka, peršine i kruha, do joj ništa sablasti učiniti nemogu. Kod kuće dobiju mladènci kašiku meda za pojesti, da složno žive.“ — U Dalmaciji pucaju, kao i u Slavoniji kad snaša pèrvo jutro ustane. —

---

*) Sravni: Andrie Dremela i Jakoba Dolenja Kranjski običaji (u rukopisu).

**) Sravni: Bartholomeides Not. Com Göm. str. 450. „Socrus futuram nurum a copula venientem e podio per rimam aut tortam circularem conspicari satagebat, ad limina subeuntem salutabat, ad ultimum eidem ac filio sponso mel delibandum porrigebat.“

***) Sravni: Dithmar. VIII. pag. 248. zatim Medjansky in Hormayrs Taschenalm. 1829. Samlung abergläubischer Meinungen cislo 9. „Beim Versprechen (Dokonauka) wird folgendes beobachtet: Wiederfährt einem unterwegs etwas unangenehmes, so schlisset man das Brautpaar werde in der Ehe unangenehme Tage erleben. Wenn der Bräutigam die Braut heimführt und dann die Pferde mit der Last nicht laufen können, oder etwa gar ein Rad bricht, so bedeutet das etwas gar übles. Entweder ist die Braut schwanger, besonders wenn der Fuhrmann stecken bleibt, oder arger Zwist wird unter ihnen herrschen. Wenn die Braut zur Copulation geht muss sie Knoblauch, Petersilie und Brod unter den Arm tragen, damit ihr böse Geister nichts anthun, — Zu Hause bekommen die Neuvermählten einen Löffel voll Honig, den sie essen müssen damit Eintracht unter ihnen herrsche.“

Digitized by Google

Gostbe i Pazari.

„Dojde god, da se vidi rod.“
Nar. ilir. poslovica.

Neznam je li ikoi narod toliko na gostbe dèrži, koliko Slavjanski u obće, a slavonsko-ilirski napose. Što se već i iz toga vidi, da u svakom i najmânjem slavonskom selu, bar jedanput kroz godinu seljani gostbu dèrže, i. to na dan svetca onoga, komu je cèrkva ali kapela u selu posvetjena. Ona pako sela, u kojima nije kapele, imadu svoga svetca branitelja, — višeput jedino iz toga uzroka odabrana — da mogu na taj dan svoje prijatelje počastiti, uslèd narodne poslovice „dojde god. da se vidi rod.“ — Medjutim ovdè se nerazumiju manje gostbe, koje seljani medju se dèrže, te bo će se niže spomenut; nego samo tako zvana oproštenja (proštenja).

Pazari se na mnogimi mèsti u Slavoniji obdèržavaju. Tergovci već jedan dan prie na odlučeno mèsto dojdu i svoje šatre razapnu. Svaka vèrsta tergovacah čini jedan sokak. Na pazarih se po najviše nahode opančari, čižmari, licitari, gunjčari, čifuti, i kranjci s raznom sitnom robom. Drugi dèo od pazara čine tako zvane mehane (sèonica gdè se piće toči) a treći pecari, koji ovnove i bravce peku. Ovi dotèraju po velike čopore barnovah, jarcevah i kèrmakah. Tud je kolju, peku i pod mehane onako pečene dva na ražnju, vičuć: „vruća debela!“ nose, i ondè prodaju. —

Digitized by Google

Slavonski je pazar pravi „quodlibet“. Šta čověk pomisli, more dobit. Svuda svět vèrvi, da si mora svaki laktovi put otvorat. Svèt ide nesamo iz bližnjih, nego i iz daljnih městah jatmice na pazar. Něki idu na zavět (ex voto) ili — kako na někih městih govore — na oproštenje. Drugi da si potrěbita kupe. Treći da se razvesele i světa vide. Opet něki dojdu prijatelje posětiti i s tim na čast. Djerzi dojdu, da si děvojke izaberu, dok se děvojke djerzom dopasti nastoje. Ini opet dojdu na pazar, da ih kod kuće nije. it.d. — Nu prie nego ove sve na čast iliti gostbu pratili budemo, obazrimo se malo na pazar.

Koji su na zavět došli, obilaze cèrkvu i po obećanju se izpovědaju i věkovitom stvoritelju aldov prinose: dok malo dalje, svět sakupljen okolo pěvajućeg nuz gusle slěpca, divi se nad junačtvom opěvanoga junaka, ili nad pobožnostju ovog ali onog krěpostnog čověka. — Drugi opet pod šatrami raznu robu vašare, dok se treći pod mehanami vesele i marljivo rujnim vincem napunjene čašice puste u naokolo obilaziti, bez da bi jim se zgadila ili odurila dimeća se pèrčevina ili kèrmetina. — Ovde je svět bez razlike spola i dobe nuz tèrpeze uzporedan, i koji nebi teka na jelo ili pilo imao, tako ga za stalno ovdě dobije, jer dočim čuje sléva vikati „vruća debela!“ u desno mu uho ori „žemičke, žemičke! dvě za krajcar!“ — Ovdě piju vino, tamo rakiju; dok treći pivo traže, a rědko tko vode. Jedni jedu perčevinu, dok se drugi s kèrmetinom bave, a treći paprikaša ili ćevapa (libovo meso sitno izrězano i na ražnju pečeno) traže it.d. —

Ako ljudi sami idu na pazar, tako ništa od kuće izvan novacah neponesu. Nu žene bez pite, kolačah i ču-

Digitized by Google

ture vina neće ni da iz dvorišta izidu. Na pazaru si kupe još k tomu pečena mesa, te pod mehanom ili gdĕgod u hladu blaguju. Ako dĕvojku koji već izprošenu ima, tako mora izpeći i sam prase bar od godine i prijakom izněti, da je počasti. — U ostalom veoma bi težko bilo živahno opisati Slavonske pazare onom, koji jih nigda vidio nije. —

Spomenuo sam slĕpačke pĕsme, koje se nuz gusle pĕvaju, i koje toliko prosti narnd — od koga su i proiztekle — zanimaju da se ù velike gomile okolo slĕpacah kupe. Zato evo ovdĕ stavljam dvĕ od Franje Stefanca slĕpca odpisane.

Devet sinovah.

Hrani majka do devet sinovah,
Sve preslicom i rukom desnicom.
A kad jih je jadna odhranila,
Svih devet jih tada oženila.
Onda vele svi devet sinovah:
„Odi Majko kud je tebi drago,
Sada nami za potrĕbu nĕsi.“
Tad mislila sirotica majka,
Pa sve misli, na jednu smislila:
Otišla je u goricu cĕrnu,
Tamo pase tri godine travu
Travu pase, a rosicu pije.
To je Bogu vĕrlo žao bilo,
Pa pošilje svetitelja Petra,
Da obidje siroticu staru.
Al' mi snidje svetitelju Petar,
Pa joj Boga milo nazivaše:

Digitized by Google

„Pomoz Bože sirotice stara!
Bog pomogo neznana delijo.“
Upita ju svetitelju Petar:
„Kakva tebi sila i nevolja,
„Travu pasti, a rosicu piti?“
„Bog pomogo, neznana delio,
„Men' je sila i težka nevolja,
„Travu pasti, a rosicu piti:
„Imala sam do devet sinovah,
„Sve sam jadna devet odhranila,
„Sve preslicom a rukom desnicom,
„Svih devet jih tade oženila.
„Onda vele svi devet sinovah:
„Odi majko, kud je tebi drago,
„Sada nami za potrĕbu nisi.
„Ja mislila, sirotica stara,
„Sve sam misli, na jednu smislila,
„Pa sam došla u goricu cĕrnu,
„Ovde pasem tri godine travu,
„Travu pasem, a rosicu pijem.“
Al' govori svetitelju Petar:
„Oj starice, nesrietna Majko
„Mi ajdemo dvoru bijelomu,
„Da vidimo, što sinovi rade.
Uzme Petar letkinju mladicu,
Pak mi idu dvoru bielomu,
„Bog pomozi svi devet sinovah!“
Prekriži jih letkinjom mladicom,
Stvoriše se od devet sinovah
Sve do devet tvĕrdi kamenovah,
A od ono sve devet snašicah,
Stvoriše se devet ljutih zmijah.
Al' govori svetitelju Petar:

Digitized by Google

„Bi li rada, sirotice stara,
„Da ti koga opet dignem sina?
Al' govori sirotica stara:
„Digni meni Petra najmladjega."
On prekriži letkinjom mladicom
I diže joj najmladjega sina.
Al' govori svetitelju Petre:
„Evo tebi, sirotice stara,
„Devet hvalah, a u jednom hrana."

Gavanovi Dvori.

Zapovědi Gospod Bog
Dvima trima angjelom,
Svetom Petru i Pavlu,
I angjelu Nikoli:
„Čujte moji angjeli,
„Snid'te s neba na zemlju,
„Pa projdite po světu
„Kak' i pčela po cvětu,
„Da vidite, angjeli,
„Šta se čini na zemlji,
„Kako sviet porabi?
„Šta l' govore čestiti?
„Jeli znadu za Boga
„I za majku Božiju?"
Snidju s neba na zemlju
I projdoše po světu,
Kano pčela po cvětu,
Da vididu angjeli,
Što se čini na zemlji.
I najdoše dvorove

Digitized by Google

Čestitoga Gavana,
Kod njih nitko neběše
Van Gavanka Jelina,
Ponosita gospoja;
I njoj Boga nazvaše:
„Božju pomoć gospoje,
„Bi li znala za Boga,
„I za majku Božiju
„Da li děliš za dušu.“
Gospoja se razsèrdi:
„Odlaz'te mi, pèrnjavci
„Vi od dvora mojega.
„Kakvog Boga imate,
„Koj' vas hranit nemože,
„Uzeti vas nemože?“
Te im ništa nedade
Van koricu od kruha,
U sriedu měšena,
U nedělju pečena.
Dragovoljno primiše,
Šta jim Gospa uděli
I Boga joj nazvaše:
„S Bogom ostaj, gospojo,
„Ti u dvoru svojemu.“
I odoše angjeli,
I odoše niz polje,
I najdoše čobana
Čestitoga Gavana
U livadi sědeći,
I Bogu se moleći.
I njem Boga nazvaše:
„Božja pomoć, čobane!

Digitized by Google

„Bili znao za Boga
„I za majku Božiju?“
Čoban njima govori:
„Bog vas primi sirote!
„Ja bi znao za Boga
„I za majku Božiju
„Drage moje sirote;
„Al' vam nemam šta dati
„Evo ima devet lět'
„I desetog jedan dan,
„Kako služim i dvorim
„Čestitoga Gavana
„Za ovčicu i janje.“
Promisli se čobanin
I na Boga suzda'nu;
„Evo drage sirote,
Da vam janje nadělim
I pred Boga naměnim
Da se Gospod nesèrdi.“
Ode janje pred Boga
Sam se Gospod proplače:
„Drago moje janješce
Da tko mi te naděli
I pred Boga naměni
Da se Gospod nesèrdi.“
I govori Gospod Bog:
„Čedo moje čobane,
Uzmi de ti ovčice,
Pak jih goni niz polje
Nastati će sad čudo,
A strahota od Boga.
Iz neba će gèrmiti
Sva se zemlja potresti,

Digitized by Google

I gromi će pucati.
Čedo moje čobane,
Ti se nemoj plašiti.
A vi moji angjeli
Sveti Petar i Pavo,
Sveti angjel Nikola,
Napravite jezero,
Tèrgnite strěl' od neba,
Namaknite oblake,
Kroz oblake gromove
Gromovnika Iliu
I ognjenu Mariu
U dan vodom topite,
Živim ognjem palite,
Da vidimo, angjeli,
Tko je Božji na zemlji,
Tko je starji na nebu."
Razumiše angjeli
Svete rěči božije,
Sveti Petar i Pavo,
Sveti angjel Nikola,
Napraviše jezero,
Tergnu strělu od neba
Namakoše oblake,
Kroz oblake gromove,
Gromovnika Iliu
I ognjenu Mariu,
Hudom vodom topiše,
Živim ognjem pališe.
Kada vidi Gospod Bog
Da sa svime propade,
Onda viče gospod Bog:
„Oj Gavanko Jelina,

Digitized by Google

Ponosita gospojo!
Gdě ti j' Gavan čestiti,
Kog si štim'la za Boga?
Zar od groma nečuva,
I oblake netěra
Živog ognja netèrne,
Bèlog dvora nezidje?"

* * *

„Koliko se ja zaklinjah i zavètovah,
Da nepijem rujna vina prie rakie,
Da nejašem vrana konja prie jahana,"
Da neljubim udovice prie dèvojke.

Nar. Pèsma.

Na oproštenja, — kako je već spomenuto —, dolazi svět obojeg spola. Poslě službe božje, ljudi i žene iz onog sela u kom je oproštenje, stanu prěd cèrkvom, i čekaju svoje prijake i prijatelje, kume i rodjače, dok iz cèrkve izidu, te ih pozivaju na čast, ako već prie službe božje sami k njima došli nisu. Na ovaj se način za mali časak svět od cèrkve razpèrši i na vašaru pričima tihije bivat. — Nu prie nego budemo pratili goste na čast, spomenuti valja někoja o zavětih. Slavonac se u bolesti ili drugoj kakvoj nuždi zavětuje, n. p. proti zubobolji s. Apolonii; proti glavobolji s. Ivanu; ako je u marvi nesrětan, S. Antunu i. t. d., da će cèrkvu onog svetca, kom se zavětuje, pěšice pohodit, izpovědit se i milostinju (lemozinu) dati. Obično Slavonac svoje obećanje točne izvèršuje, i bez velika uzroka neće propustit izvèršenje zavěta. Ali osim ovih i ovim spodobnih zavětah ima i drugih, koji se k prědsudam brojiti mogu. Tako na primèr u stanovite dane, najviše u petak, ne češljati se, zatim imade danah, u koje oděla od cèrvene, ili druge koje boje neće da nose; ovoga

Digitized by Google

ili onoga jěla nejědu i. t. d. U ostalom, ovo su ženski zavěti. — U obće pako opazit je, da Slavonac točno svoje zavěte izpunjuje. Od priměra ovimi se rěčmi služe, kad se zavětuju: „Tako mi Bog pomozi, přěsveto Trojstvo, blažena Děvica Maria Mati Božja i sveti (ovdě se ime onog svetca kaže, komu se zavětovati hoće) Ivan Uskovac, koji će mi kod Boga i njegova jedinorodjenog sina milost izmoliti, da me od glavobolje oslobodi; ja se zato zavětujem tri (ili više koliko već zna da more) dana prěd Ivanje postiti, pěšice cèrkvu njemu posvetjenu posětiti, izpovědit se i s. misu slušati. Tako mi Bog pomozi, přěsveto Trojstvo, blažena děvica Maria i s. Ivan Uskovac. — Žena ili baba, — jer su one većinom kod bolesnikah — čim spomenute rěči prěd bolestnikom a on za njom, izgovori, poskropi ga blagosovljenom vodom, klekne zatim i pomoli se Bogu. — Ovoliko o zavětih, sada ajdemo na čast, da bar motrimo, kad neima za nas u ovaj par prostèrta města za tèrpezom. —

Slavonac, došavši prijatelju u kuću, nazove Boga, i rukuje se. Žene se nasuprot ljube, a po tom male darove daju děci, koji obično u kolačih i jabukah sastoje. Čim se svi gosti skupe, reduša jělo na tèrpezu šalje. U Slavonii děvojke i mlade dvore kod stola. — Najprie se nosi hladnetina (něki vele paće) škembeti (od marvinčeta zaklanog očistjena crěva, sitno izrězana, okuvana i poslě na masti frigana s lukom, kadišto i sirćetom začinjena). Ako ovih nije, tako čorba (juha) dojde najprie na stol u više zdělah. Muževi si vade na tanjure, dočim žene iz zděle jědu. Za čorbom slědi go-

Digitized by Google

vedina, kiseli krastavci, hren ili drugo što. Poslě se nosi sarma (*gefülltes Kraut*) dobro suhim mesom i kobasicami osedlana. Kisela čorba (*Eingemachtes*) ili Kaurma, ovčje meso na ranljiki sa gustim začinom tenfano i dobro opapreno) Pečenjka (većinom čitavo janje ili kèrme, kadišto i obodvoje, i puran it.d.) pita, kolači od više vèrstih i zimom voće zaključuju gostbu. —

Čim je većja obitelj, tim imade više gostih. Dogodi se da nebrojivši domaće osamdeset i više stranjskih bude. Odkuda naravno slědi, da se mnogom barnu, volu i kèrmetu nož pod vrat turi, da sa svojom smèrtjom gazdi diku učini. — — — — — U ostalom što se tiče obilnosti jělah, ova nesamo da naravnu obilnost prěkoračuje; nego se i do velikog stupnja razsipnosti penje; od čega će se svaki lasno ubavěstiti, koji je na časti kod prostog Slavonca bio. — O blaga uměrenosti! Nije tvoja domovina Slavonija.

Po dokončanom obědu, gosti se divane, vesele i pěvaju. Kod Slavonca ni zdravice nemanjkaju. Medjutim već prie oběda, čim sědnu, piju rakiu, dok se govedina nepojěde, a za njom vino. Od priměra ovako se zdravice napijaju: „Bog živio kuće domaćina (gazdu) koji nas je danas radostno i veselo dočeko; sa cělom njegovom kućom (razumije se družina) da Bog dade i današnji svetac N. da mu bude sve srětno i berićetno (blagoslovljeno). Čim ovako jedan izmedju gostih nazdravi, drugi svoje čaše podignu i š njim se kucaju govoreć: „U čije se zdravlje vino pije, sve mu zdravo i veselo bilo, domaćine sve u tvo-

Digitized by Google

je zdravlje, Bog ti dao i sréću i zdravlje. Kada svi gosti izpiju, gazda se zahvaljuje: Na isti način, kako ste nazdravili, vi za moje zdravlje a Bog za vaše; ili „Na isti način, kako ste rekli, da Bog i današnji sveti Ivan dade da se godini opet zdravi i veseli ovdě sastanemo.“ Dok gazda pije, gosti s noži u tanjure ili čaše kucaju i viču „živio“. — Po tom gazda, ili drugi koji gost, na isti način svim gostom redom nazdravljuje. — Čim se oběd dovèrši, žene se od stola dignu, i idu u kućare (kiljere) sa prijateljicami divanit, ili k igri, gdě se kolo igra: dok mužkarci s čašami se zabavljaju, i razne pěsme pěvaju. Nemotreć na Vinka Lozića sbirku Slavonskih napitnicah, stavljam ovdě nèkoje; dočim (ako se i s drugima želi upoznati), štioca tamo upravljam. Evo ih:

Napitnica.

„Da hvalimo i slavimo kuće domaćina,
Koji nama zabadava daje dobra vina.
On ne mari, niti brani, da se napijemo,
Već on želi, da veseli kod njega budemo.
Indi evo, dragi brate, moj mili komšija
Čašu punu kako tunju od reda ju napij
Ala muze, ala muze . . . . . i čašu izmuze
Ti komšija požali ga otari mu suze.“

Druga.

Bog poživi moje goste,
Na slaboći neka proste,
Nek sve prime dobre volje,
Sutra, mislim, bit će bolje.
Bez inada i bez kara

Digitized by Google

Bog poživi gospodara!
Danas smo mu mili gosti,
Hvala njemu na milosti.

Gazda pije, veselmo se,
Bit će dobro, radujmo se,
Zlamenje je, bit će vina,
Nami svima od milinja
Ovoga vina čašica,
Iz čista, puna sudića,
Ugladjuje meni gèrlo
Kò od žedje bi izmèrlo."

Pěvanje i klikovanje sa zdravicami poměšano za malo vrěmena prěkine gazdarica donoseća cicvaru na tèrpezu. Od koje ovako pišu (*Iter per Požeg. Slavon. Provin.*). Na poslědku htědosmo samo kušati cicvaru kao za nas novo jělo, kad ali prazna zděla ostade, tako nam se je dopala *) Gosti opet malo založe i pričmu se u sumračje razstajat s navadnim rukovanjem i zdravicami, koje ovako od priměre glase: „Za srětnog razstanka, duge ljubavi, tebi ostanka meni odlazka, da Bog dade da se opet zdravi i veseli skoro sastanemo." — Ako na dalji pút odlazi: „Za srětnog putovanja, dobroga svèršetka, i skoro se zdravo i veselo povratio." — Kad se na kakovi posao spremaju: „Za srětna rada, koji rad radili, ra-

---

*) Vidi Piller & Mitterbacher str. 74. Kada bi slavonsku gostoljubivost dosta hvalili ovako od Cicvare govore: „Hoc postremum velut novum, (Cicvara) experiri placuit: cumque degustare solum constituissemus, iam etiam pene totum e patina extersimus; adeo gustui jucundum visum est."

Digitized by Google

dom se hranili.“ Ako što znamenitog kane poduzeti: „Za srětnog pomozi Bože, da bude sve berićetno“ za drugom čašom: „S čašom drugom, srěćom dugom, berićetno radili i družinu hranili.“ Ako koji neće taki da pije, kad mu prijatelji napiju, običaju mu pospèrdljivo pripěvat: od priměra ovako:

Sědi svraka na grančici,
Iz kljuna joj voda curi,
A iz noguh kaplje med,
Pij brate, tvoj je red i t. d.

Pri odlazku daju ženam, koje su na čast došle, kolačah ili voća, da dèci miloštu ponesu. — U povraćanju se obično oni, koji su na kolih utiču, to jest, jedan bi rada drugog prěteći s kolima i tako ne rědko učine veliki kvar, dočim se u šanac (jarak, endek) kola izvale, osovina se, rudo ili drugi koji komad na kolih poremeti, a oběsni kočijas ruku ali nogu izčene. . . . Eto mu plaće! . . . s pravom je dakle něki Slavonac pěvao:

„Jedne svalim dakle u blato,
Premda nose na seb' zlato,
Druge bacim i u krevet,
Da boluju sve u devet.
Ovom glavu okèrvavim,
Il' u vodi kog udavim;
Onom nogu il' vrat slomim,
U grob mnoge još oborim.“

Drugo što se koriti more gledeć na gosbe, jest prěkoredno izobilje u jelih (jedžecih) gazda na několiko

Digitized by Google

dana prie gostbe pripravlja i skèrbi, kolje i vari, peče i okuhuje toliko; da bi još dvaput onoliko gostih dovoljno nahranio. Medjutim ovaj razsap nebiva samo ovom prilikom; nego uvěk, kada god koga stranjskog kod sebe imade.

Gostoljubivost.

Što je u prolětnom cvětu miris; to je u slavjanskom značaju gostoljubivost. Od kada je Slavjan poznat, od onda i njegovu gostoljubivost svět — koji je š njim obćio — poznade; što nam dogodovština sviuh věkovah pokazuje. Tako su već u staro vrěme prema putnikom [1]) milosèrdni i dobrostivi bili, sva su moguća upotrěbljavali, da im samo po volji ugode. Dapače kad su dalje odlazili, nesamo da su im putove pokazivali, nego ako je potrěbno bilo, i pratili ih. Ako se je pako dogodilo, da je putnik kod koga zlo primljen, [2]) ili da je što kvarovao, takovog su n e - S l a v j a n i n a nesamo iz svojega družtva izbacili, nego kao narodu sramotu činećega prezirali i proganjali. Rěčju: skoro [3]) da nije naroda, kod koga bi se većja gostoljubivost najti mogla; što se kod Slavjanah nahodi, koju i njihovi potomci kao kakovu svetinju u svojom zavičaju čuvaju i štuju. Tako na primèr lužički S è r b [4]) ima nepřestano stol prostèrt i za stranjske pripravljen. C ě h [5]) je uvěk pripravan sa stranjskim děliti, što posěduje njegova kuhinja. P o l j a k, R u s i S l o v a k [6]) gostoljubivost kao jednu izmedju naj-

[1]) Vidi Maurici strat. Lib. II. C. 5.
[2]) Vidi Helmold Lib. I. C. 82.
[3]) Vidi Adam Brem Hist. L. 2. C. 12.
[4]) Vidi K. G. Anton, Versuch über die Slaven, str. 30.
[5]) Vidi Balbin, Disert. de ling. slav. Prag 1775.
[6]) Vidi Čaplović Hesperus Nro. 59. 1818.

Digitized by Google

većih krěpostih smatraju. Ilira[7]) u obće kiti gostoljubivost, napose pako u Slavoniji uvěk je za stranjskog tèrpeza prostèrta. Dogodi li se, da nije prostèrta, a stranjski nanide, tako je mlade, ili děvojke, pèrvi posao, da ju zastidjena prostre, jer se ima ukoru od starjih nadati, što je toli važno dělo zanemarila. Rěčju: one od Tacita nědga Němcem rečene rěči, kako veli Piller i Mitterbacher[8]) dobro se mogu Slavoncu priklopiti: „Convictibus, & hospitiis non alia gens effusius indulget. Quemcunque mortalium arcere tecto, nefas habetur, pro fortuna quisque apparatis epulis excipit.“[9])

Slavonac svaki skoro imade u svojoj kući jednu sobicu, koja je opredělјena za odličnie goste. U njoj se dočikaju i ako je potrěbno, ukonačuju. Navada je, da gostu, prie nego spavat ide, mlada ali děvojka noge u toploj vodi pere, i peškirom otare, oděću i obuću spremi, u jutru očisti i gotovu donese.[10]) Gazda ga kućni zabavlja i š njime se bavi, dok ne ode. — U ostalom, što se unutarnosti sličnih sobicah tiče, nahodi se u njoj ormar sa flašami, čašami, porculanskimi tanjuri i drugimi potrěbami, za dostojno dočekati odličnie goste. — Medjutim, mislim da je svaki od slavonske gostoljubivosti uvěren, koji je samo u Slavoniu zagledao, i zato od toga neka bude dosti. —

---

[7]) Taube Slavonien.

[8]) Vidi Iter per Poż. str. 122.

[9]) Vidi str. 122 „Nitko bolje neukouačuje i nečasti. Nikoga nie slobodno odbiti iz kuće, i svaki radostno podvori.“

[10]) Vidi Piller str. 121. „Si quis aut hospes invitatus, aut peregre adveniens in domum receptus sit, ei hospitali in concla. vi convivium adparatur plerumque nullo praeter familiae seniorem assidente. Ad somnum se comparanti hospiti, priusquam exuitur una mulierum pedes calida lavat, linteoque absterguit.

Digitized by Google

Božić.

„Danas Maria Dèvica
Nam prèčisto dètešce
Isukèrsta porodi.“

Pès. Božićna.

Nijedna se svetkovina tako radostno neočika, kao što Božićni dani u Slavoniji, osobito od mladeži obojeg spola. Pastiri već u jesen pričmu lučeve (oblišak sirov izcèputan) pravit i sušit za zornice. Kada zornice pričmu, marljivo je pohadjaju, dočim lučeve pale; koji noću lèp prizor gledatelju prèdstavljaju.

Narod pripovèda, da onaj, koji na svetu Luciu (13. Prosin.) pričme stolac pravit, i svaki dan po nèšto na njem radi, tako, da ga na badnjak na večer dovèrši; onaj ako bude kod polnoćke na njem u cèrkvi sèdio ili stajao, poznat će svaku ženu koja je vèštica i mòra. Pričica je, da i žene mogu biti vèštice. Nu od toga niže. Medjutim pozoran mora biti, da svoje smiònstvo sa životom nèplati. Jer vèštice, čim se služba Božja dovèrši, hite na dvor, i hoće da ga raztèrgaju. Ali je i njihovoj sili poetički slavjanski um našao zapréku, dočim se basni, da tako smioni čovèk, koji je smèo vèštice gledat, ponese podobro pšenice sa sobom, i kada iz cèrkve izide, — jer mora kod vratah stajati, — neka po svojem tragu pšenicu prosipa. Vèštice će pšenicu kupeć zaostati, i tako će se on od njihova jala osloboditi i u kuću izmaći. . . . . Ovo je naravno gola izmišljotina, nu prosti puk na nju mnogo dèrži, niti bi se usudio toli kobni stolčić praviti. . . . . Na dan svete Barbare

Digitized by Google

(4. Prosinca) tko pèrvi u kuću stupi, onaj je „Poležaj" i mora u kuhinju stupiti, i kod ognjišta sèsti. Gazdarica mu donese žitka u rešetu, koje on živadma dade. Na městuh ga i pospu žitkom. Žene se ljute, ako mužko dojde najprie, jer vele, da će više orozovah nego kokoših biti one godine. Usléd te pričice muževi se čuvaju, da prie neidu u komšiluk nego žene. Ako dakle žena dojde, njoj dadu taki preslicu, pa mora malo presti, tobože, da bude dosta lana a zatim živad hrani, da dobro kokoši nesu. . . . . Svèršivši ove obrede, vode poležaja u sobu i podvore ga jělom i pitjem. —

Na badnjak je puno posla. Mužkarci zaoblicu kèrme od godine) peku, dèrva sèku i u kuću unašaju, jer za pèrva dva dana Božića, nije slobodno na dèrvnik ići. Žene peku pogaču, kolače i kèrvavice (lepenja u prosto to jest bez kvasa.) Ovih se stražnjih toliko napeče, koliko ima čobanah u kući. Několiko većjih za Poležaja i druge goste prirede. . . . Čim pozdravljenje odzvoni, i mrak se uhvati, slamu u sobu donesu, na koju se děca veoma raduju. Po tom se tèrpeza stere, na koju takodjer pod stolnjak slama dojde. Medjutim gazdarica donese pogaču, trojstvo i jedinstvo i postavi na stol; dočim gazda medenu rakiju, i ino pitje pripravi. Osim toga u jednom se tanjiru vidi malo bělog luka, a na drugih razno voće kao: grozdje, jabuke, orasi i lěšnjaci. . . .

Gazda čim spazi, da je sve na stolu, zapovědi, da se jěla u sobu iz kuhinje unesu, da poslě nitko neizlazi. Jedžeci (jěstvine) su postni, jer onaj dan nitko ništa neješe do večere, tako je oštar pòst. Kada se sva družina skupi u sobu, tada ih gazda tèrpezi pozove. Naj-

Digitized by Google

prie zapali jedinstvo, pa onda trojstvo. *) Ove svěće stoje u čašah zabodene u pšenicu. Po tom se svi stojeć Bogu mole, a zatim na gděkojih městih, kao n. p. u Mihaljevcih (kod Požege), ljube se starji, a kod istočnog věroizpovědanja svi se bez iznimke mirobožaju t. j. ljube se govoreć: „Mir Božji, Ristos se rodi, va istinu rodi, poklanjamo se Ristu i Ristovu rožanstvu.“ Osim toga svaki svěćicu goruću u ruci dèrži. Čim se molitva i mirobožavanje svèrši, gazda pokupi sve svěćice u jednu rukovet, i postavi je u jednu posudu, koja je raznim žitkom napunjena. Ovako malo pogore sve u hèrpi, pak je utèrne.

Kod badnje se večere najprie bělog luka jedan čenj u med umočen pojěde, pa onda se rakija medena pije. Med se zato jěde, da čověk ima kroz cělu godinu medene rěči; a luk, da ništa věštice nemogu nahudit. Ostale se jěstvine redom jědu. Nu čim se pričmu jěsti, gazda upuhne trojstvo t. j. one tri svěćice, dočim jedinstvo pèrstima utèrne. Troje si izmedju čeljadi svako po jednu svěćicu izabere, pazeći dobro, koja se najprie utèrne onaj će iste godine umèrti. . . . Nu jedna svěća cělu noć gori. Kod bratje ristjanah tja sutra do oběda.

Po dokončanoj se večeri sigraju na orahe i lěšnjake do polnoćke. Najobičnije su slědeće dvě sigre. „Par ne par“ i Vuk koza“. Uzme se po volji lěšnjakah i rekne se drugu „par ne par? Na što onaj odgo-

*) Trojstvo su tri tanke voštene svěće, a jedinstvo je jedna debela u kèrpu umotana. Ove se svěće nose na světlo Marinje u cèrkvu na blagosov. O sětvi u bisagah medju sěmenom stoje.

Digitized by Google

vori već kako hoće ili pár, ili nepár. Po tom se lěšnjaci broje. Ako je reko pár, a u ruki bude ne pár, onda mora onoliko platit, koliko je parih; ako li pogodi, tako njemu svi pripadaju. . . . . I u drugoj se sigri uzme od volje u ruku lěšnjakah i pita se: „Vuk, koza! · na što ako drug odgovori V u k, onda se lěšnjaci broje ovako: Vuk, koza; Vuk, koza i t. d. dočim za svakom rěčju po jednog spusti. Ako stražnji lěšnjak bude Vuk, tako ih dobiva, ako li nepogodi, te na kozu stražnji dojde, onda plaća toliko i t.d. —

U vrěme polnoćke gomilami svět ide u cèrkvu. Po dokončanoj službi Božjoj jedan drugog pozdravlja sutra dan kad se sastanu „č e s t i t t i b i o B o ž i ć; u z d r a v l j u i v e s e l j u i h v i š e d o č e k o“. Kad kući dojdu jědu pečene kobasice, i onda idu spavat, većinom na zemlji u slami. Gazda prie nego legne, potakne panj ili uzglavnju, koja mora gorěti, niti se uterne oba božićna dana. . . . Po varoših i pazarištih Božićnju svetačnost još bolje slave i diče Betlemi,*) koje djaci od kuće do kuće nosaju, pěvajući razne pěsme, koje ovdě, prem da baš narodne nisu, navodim. Evo ih:

1.

U gradu Betlemu zvězda danica,
Prěd starcem Jozipom děva kraljica.
Tud stanje najdoše sinčića rodit
I slamu prostèrše gdi će ga povit.

*) Dva ali tri djaka idu nuz Betlem. Jedan nosi zvonce i stol na koji Betlem meću, a dvojica drugi Betlem nose, koj je sa raznimi kipci urešen. Kad prěd kuću dojdu, zapale svěće, pozvone i pričmu spomenute pěsme pěvat. Kada dvě ili tri izpěvaju, pozvone opet, da ih nadare, i onda idu dalje. —

Digitized by Google

Tud volak nad jasle dojde stajati
I čedo rodito poče grijati.
Od same světlosti to je štalica.
Gdi Isus u malih leži jaslica'.
U pol noći biše dětešce milo,
Uze ga děvica u svoje krilo.
Sad Angjel nad gradom pěva Gloria
Da se razveseli sinku Maria.
Pastiri sviraju ovce vodeći
Istinu pěvaju svuda leteći
Tud kralji dojdoše stranjski darivat:
I ti ga sad daruj, puče kèrstjanski.

2.

„Na salašu kod Betlema
Tamo paše dosta ima,
Tamo ovce těrajmo,
U tu fluru svirajmo,
Vatru ćemo naložiti,
Pokraj nje se položiti,
Premda ljuta je zima
A oděće neima.
Zato, Miško, nosi dèrva
Jer imamo jurve mèrva,
I to kaži Gjurici
U tankoj košuljici.
Ti Bartole vrati ovce,
I pristavi k vatri lonce;
Ali da nepokipe,
Pazi dobro, Filipe.
Što ćeš dati brate Mato,
Što ćeš ponět seko Kato,
Nami na pút u torbu?

Digitized by Google

Jednu kokoš u čorbu.
Ja ću ponět jedan sirac
I kajmaka jedan lonac,
I dva il' tri plećeta
I čuturu šerbeta.
Ustan brate ti Nikola,
I opravi bèrže kola,
Jerbo jedna novina
Nas doziva s visina'.
Hajde ovce zatvorite,
Torbe vaše zametnite,
Do Betlema hodimo,
Da dětešce vidimo.
Hajde bratjo, da idemo,
Da darove ponesemo,
Božanstvenom sad kraljiću,
Našem dragom Boziću.
A ti Andro uzmi gajde,
Tere s nami friško ajde,
I posviraj sad veselo,
Da nas čuje sve selo. —

3.

Slavno sunce u pol noći
Porodi se u goloći,
U betlemskoj štalici,
Na pročstroj slamici.
O nebesko ono blago
U pelenah deršće drago;
Bog ubožstvo miluje,
U zibki se ninuje.
Majka, Jozip kod njeg stoje,
Začudjeni obadvoje,

Digitized by Google

I još mu nuz jaslice
Služe dvě živinice.
Angjeli mu iz visine
Pristupljuju na nizine,
Nad Betlemom pěvaju,
Slavu Bogu davaju,
Pastirčići ovce bude
I stvorenje, što je tude,
Svi Betlemu bèrzaju,
Slavu Bogu davaju.
On netraži blago, mita,
Već on traži blago svita
Zlato, tamnjan i mjru:
Pravu traži on viru.
Vesel'te se svi narodi!
Spasitelj se vam porodi.
Koj će š njime kraljivat,
Nek nas dojde darivat.

4.

O dětešce moje drago, vesela sam ti;
Ti si moje milo blago, pěvala bi ti
Sinak, sinak moj ljubljeni, sladko mi zaspi!
O golubak moj sèrčeni sve mi jesi ti.
Tebe otac ljubi, slavi, svèrhu svih ljudih,
Jer si njegov sinak dragi, nijedan drugi.
Ninaj ninaj, mili sinak, ti si sokol moj,
Jer dolazi tebi sanak, uzmi pokoj tvoj.
Radostan je sin moj dragi u pelenicah,
Krotko gledi moje blago sad u jaslicah!
Sisaj sine od matere čistoću mlěka
Jer sam u te zanešena tia do věka.

Digitized by Google

Imade još mnogo sličnih betlemskih pěsamah, koje još tiskane nisu. Nu ostavljam jih se, da jos někoje predsude od pol noćke napomenem. Narod pripověda, da se marva medju se divani i da ju ljudi razuměti mogu, ali to samo pod podizanjem s. těla i kèrvi. Na isti način da se u to doba voda u vino, a vino u vodu obraća . . . Tko želi viděti duha nečistog, neka ide na kèrstoputje u to vrěme i t. d. Osim ovih predsudah još někoje oko marve vladaju. Tako na primĕr blagosovljenom ju vodom škrope, komovačom (rakia iz vinovog koma za razne lěkove pečena) napajaju, někoje žene pod polnoćkom idu u tudju štalu i od komšinske krave několiko kapih mlěka udoje, da im krave dosta mlěka imadu i t. d.

U jutru ide jedno čeljade na zdenac, i donese toliko vode, da se mogu svi umit, i ručak š njom nalit. Nu ponese žitka, s kojim vodu pospe. Zatim idu na Zornicu iliti ranu misu. Po zornici zajutarkuju, zatim gazda děli čobanom kervnice. Čim se u pol dana služba božja doverší i svět kući razide, upute se poležajevi sa kobasicom kèrvavicom i kèrvnicom u torbi prijatelju. Položaj je obično takov čověk, koi je uzeo iz te kuće u koju za položaja ide, děvojke sebi za ženu, dakle zet. Kada dojde blizu kuće, kućani ga sa pucanjem pušakah pozdrave. Čim u dvorišće stupi gazdarica ga s kukuruzom ali inim žitkom pospe. Po tomu stupi pod krov uzme iz rešeta žitka, i dade živadma, zatim ide u sobu i takim u pričelje na dva ali tri jastuka sědne, s kojih ustati nesmie, dok se neodruča.

Što se jělah dotiče to svaki gleda po mogućnosti, da jih bude više. Nu zaoblica i suhi sir falit nesmie. Po-

Digitized by Google

ložaj zaoblicu rèže, pleće za sebe ostavi, koje kući ponese, a glavu izruči gazdi, da ju za s. tri Kralja spravi. Okolo polovice obèda položaj izkruži suvi sir, napuni ga s vinom i nazdravi gazdi. Poslè svi redom iz njega piju. Za svakom zdravicom pucaju iz pušakah. Po dokončanom obèdu pèvaju, i sigraju se do večere. Kada se odvečera upregu pod saonice — ako je saonik — ili pod kola konje te prate položaja kući pèvajuć i puške izmètajuć. Nu gazdarica se mora pobrinut, da se u položajevu torbu metne kèrvnica i kobasicah nèkoliko, sa plećetom. Peškir u koji se te stvari umotaju, mora dati punica (mat položajeve žene) ako ja živa, ako ne, a ono druga koja. Osim toga svaka mu žena po jednu ručicu lana nuz šešir priveže. To rado dadu, jer vele, da će jim onda lan bolje rodit. . . . . Pèrvi dan božića kod iztočnog nesjedinjenog vèroispovèdanja, neimadu rad, da jim tko u kuću dojde, niti oni komu idu. Uzrok je taj jer žene onda od svakog ženskog posla po malo rade. Tako n. p. tkaju, predu, šiju, vezu, i t. d. . . . . I to zato da budu cèle godine u poslu naprèdnije . . . Pod obèdom na mèsto preslice, uzmu lèskovo dervo, na njeg naviju lana, stanu na stol i predu nèkoliko konacah. Ovi su konci — kako vele — dobri za marvu, kada vodu zamaši. . . . Običaj je takodjer medju božići lužit, da volovi orući, vrat neubiju. . . . . U Slavonii običaju pod obèdom izvlačit izpod stolnjaka ili vrèće — jer nèki na na mèsto stolnjaka meću praznu vrèću — slanjke, koji najdulju izvuče, onaj će nadulje živèti. . . Dèvojke na badnjak na večer tope olovo, i lèvaju u zdenu vodu, odkud gataju kakvoga će muža dobiti, nèki i jaja upotrebljavaju u istu sverhu. i t. d. . . . . .

Drugi se dan Božića, kao i pèrvi, veselo slavi. Tretji dan prie sunca iznese se slama, i metne se za

Digitized by Google

šljive, da bolje rode, ili se spali . . . U oči Mladěnacah du okolo šibat, koi se neće da odkupe sa ošafom. . . .

Božićna se svečanost manje ali više sa običaji inih Slavjanah sudara. Tako na primĕr Serbi*) „U oči božića, pošto se badnjaci unesu u kuću i nalože na vatru, (u Slavonii uzglavnja) uzme domaćica slame i prostre po sobi...Poslie večere pjevaju i vesele se. Kad u jutru ustanu, najprie otide jedno te donese vode, no ponese žita te pospe vodu. Tom vodom umiese i česnicu naliju ručak te pristave..Oko pola ručka ustanu u slavu i lome kolač. Na božić se obično ruča svreće i sofra se ne diže za tri dana. Pèrvi dan Božića niko nikomu neide u ruku osim polažajnika.. Na nekim mjestima (kao po Bosni i Ercegovini) sjaču na Božić t.j. domaćin rano u jutru viče: sjaj Boże i Božiću našemu ili našoj (po imenu svim kućanima redom). . . . .Do malog Božića govori se kad se dvojica sretnu na putu ili kad koji komu dodje u kuću, ristos se rodi (mjesto dobro jutro i t.d.) i odgovara se va'istinu rodi.“ Ovo sve i Slavonci iztočnog věroizpovědanja obdèržaju. . . . Hèrvati i Vendi se takoje sudaraju, u božićnih običajih**) tako: *„Das Stroh lässt man auch den ganzen folgenden (Weihnachts) Tag im Zimmer.“* — Što se bratje ugarskih Slavjanah tiče i oni te

*) Vidi Vuka Stefanovića Rěčnik str. 39.
**) Vidi Ivan Čaplović *Croaten und Wenden. Presburg* 1829 *str.* 30. Slamu ostave i drugi dan Božića u sobi.

Digitized by Google

običaje imadu [1]) *„Ehe der Tisch am heiligen Abend* (u Trenčanskoj stolici) *gedeckt wird, kömmt unter das Tischtuch langes schönes Stroh, welches durch die ganzen Feiertage dort liegen bleibt. Nach diesen wird das Stroh weggenommen und damit die Bäume gebunden, davon sie viel Obst tragen sollen.“* Isti spisatelj na drugom mèstu veli: [2]) *Am heiligen Abend schmelzen die Mädchen Blei und schütten es in kaltes Wasser; da sich nun verschiedene Formen daraus bilden, so legt sich jede ihr künftiges Loos darnach aus. Eben zur selben Zeit giessen die heiratslustigen Mädchen Eier in's Wasser: nun bilden sich auch verschiedene Gestalten, aus denen sie ihre Zukunft folgern.“* — U gornjoj se Kranjskoj, na isti način kao i u Slavoniji sa orasi sigraju. Sigru tu zovu Anka babav [3]) Marvu idu takodjer s blagosovljenom vodom škropit. U Kranjskoj kod Velikog Kaslenberda, gori — kao i kod inih Slavjanah u obće a napose kod Slavonacah — cělu noć svěća ili lampica „lesherba boshizhin vezhir.“ Na Mladěnce se t. j. 28. Prosinca kao i u Slavoniji mlade šibaju, govoreć reši se, reši se.“ [4])

Od ovuda je viděti, da se svi Slavjani podobro sudaraju u navadah i običajih sa Slavonci, prem su to-

[1]) Vidi *Mednyánski in Hormayers Taschenbuch* 1829. „Prie nego se na badnjak (kod Slavjanah u Trenčanskoj i Turčanskoj stolici) terpeza prostre, metne ce pod stoljak slame koja cělog božića ostane. Poslě se iznese, i na děrvetje priveže da bolje rodi. —

[2]) Vidi *Mednyanski Sammlungen abergläubischer Mär.* Nr. 50 „Na badnju večer tope děvojke olovo i liju u zdenu vodu; budući da se iz njeg razne slike tvore, tako si iz njih budućnost tomače. Isto vrěme děvojke, koje bi se rada udati lěvaju jaja u zdenu vodu, od koga se takodjer svakojake slike učine, iz kojih si budućnost prorokuju.“

[3]) Vidi *Jakob Dolenc, Gebräuche von Ober Krain* u rukopisu.

[4]) Vidri *Andria Dremel, Gebräuche von Krain.*

Digitized by Google

lika stolětja već razdruženi, i skoro zaboravili bili da su jedne majke sinci. Nu o tomu ćemo se sve još bolje ubavěstiti. —

Što se Novog lěta tiče, Slavonac neobičaje nikomu ići čestitati, nego kada se s kim na putu susrětne rekne na město, dobro jutro, ili hvaljen Bog: „Čestito ti bilo novo lěto u zdravlju i veselju mnogo jih dočeko" na što mu se odgovori: „Na isti način Bog bio i s tobom i t. d. Nu u varoših je drugačie. Tamo kao i drugdě idu čestitati.

Na sv. Luciu pričmu Brojanice. To jest: ono dvanaest danah od s. Lucie do Božića predstavljaju dvanaest godišnjih měsecih. Kakovi je koji dan bio u Brojanicah, takovi će onaj měsec biti komu odgovara. Na to prosti puk jako mnogo dèrži . . . Na dalje veli narod: Ako je Božić u nedělju, onda je zima vedra i větrovita. Prolětje kišovito. Lěto suho. Jesen kišovita. Marva bolešljiva. Žito dobro. Koji větar na Božić puše onaj će kroz cělu godinu vladat. — Kad je Božić u Ponedělјak, zima je laka i mekana. Prolětje srědnje. Lěto větrovito. Jesen kišovita. Pčele slabe. U ostalom obilnost. Čeljad grozničava. . . . . Kad je Utorak zima sněžna i duga. Prolětje kišovito. Lěto suho. Jesen ugodna. Marva bolešljiva. Žetva plodna. . . Kad je u Srědu: Zima oštra. Prolětje burno. Žetva srědnja. Vina dosta. Živad slaba. Jesen suha . . . Kad je u Četvertak: Zima mekana. Velike vode. Protiske kod světa. Prolětje mokro. Lětina srědnja. Jesen vedra. Vina dosta . . u Petak: Zima je huda. Čeljad zdrava. Prolětje větrovito. Žetva različna. Jesen srědnja. . . Ako je u Subotu Božić: Zima je meka, smèrti mnogo,

Digitized by Google

prokètje i žetva s vètrovi poměšana. Jesen oštra i kišovita. Meda i vina dosta . . . Za saznati kakovo će biti vrème druge godine o Božiću, razkole neki čičak. Ako se dva sitna zèrna u njem najdu, tako će bit Božić kišovit.— Drugi uzmu šišku na badnjak na večer, razrèžu ju, i ako u njoj najdu mušicu, zlamenje je da će biti rat. . . Ako li je cèrv, ali mrav, onda se je kugi i gladu nadati. . .

Vodokerstje.

U oči sveta tri kralja vlada kao po drugih kerstjanskih dèrzavah, tako i u Slavoniji običaj da se voda blagosiva. Ovu svečanost obavljaju rimo-katolici u cèrkvi; dočim bratja iztočnog vèroizpovědanja k bližnjem potoku u procesii idu. Sveštenik je u cèrkveno ruho zaoděven. Noseć u ruci propelo pod nebom (*tragbarer Himmel, Baldachinum*) stupa. Na žalu, ili ako potoka u blizom nije, kod zdenca postavi se tèrpeza, na kojoj su za blagosov potrèbita. Ova se svečanost sa gèrmljavinom topovah sprovadja. Spomenute si vode svaka kuća u posudi donese, marvu i stanja, zatim vinograd i oranice njom škrope. . . .

Na vodokèrstje prie sunca izhoda, gazda sa blagosovljenom vodom škropi stoku moleći se Bogu. Gazdarica iz iste sverhe obide koćakove, vertao i druga na nju spadajuća. . . . Okolo osam ali devet satih slědi zajutrak. Od Božićne zaoblice glava, kod nèkojih i pleće, i pol pogače, nesmie faliti sa izdubitim sirom. Od ovoga daju i marvi, osobito mervoljice. Lopaticu od plećeta iliti kost meću u šljivik. . . . Poslě pol dana obide gazda njive, vinograde i livade, da je poškropi.

Digitized by Google

Pčelari do ove vode mnogo derže, osobito kad se pčele roje. Stare žene čuvaju blagosovite vode od deset i više godinah, dočim ju svake godine sa friškom nalěvaju; misleći da što je starja, da veću moć i jakost dobija proti věšticam, vukodlakom, moram i t. d.

Kao kod drugih Slavjanah: tako i kod Slavonacah vlada običaj, u oči vodokerstja u bližnjih se rěkah kupati. Ovaj je običaj bez dvojbe ostao od starodavnih slavjanskih krivobožkih vrěmenah. Slavjani bo medju inimi Bogovi i rěke su za takove spoznavali.*)— Medjutim ovaj običaj něki od židovah izvode, koji su iduće na polnoćku kèrstjane vodom polivali. Nu učeni Kollar**) ovako o tom govori: „kupanje se obdèržava u poneděljak i utorak velikonoćni (Božićni); u poneděljak oblěvaju mladići děvice: a utorak děvice mužkarce. Sad skrovno ružičnom vodom iz pivnice, sad obilno običajnom vodom iz velike posude. Drugdě bacaju děvojke u bližnje rěke, zdence ili jezera. — Ovaj običaj někoji od židovah izvadjaju, koji su prie hodeće na polnoćku kèrstjane smějući se iz njihovog kèrsta, vodom polěvali. Nu to nam se věrojatno nevidi. Oblěvačka dakle iliti vodokèrstno kupanje mora biti poganskoslavjanski ostanak, kojega cilj i zlamenje neznademo.—

Drugoga uzroka neznadem ovog vodokèrstnog kupanja nego koga sam od slavonskog naroda čuo. Taj je: da onda šugah (*Kretzen*) cěle godine dobiti neće, koji se na tri kralja prie sunca ili u oči njih kupa; ili ako jih ima da će je izgubiti . . . Gospodin Filipović Heldentalski u Gorjani (Věrov. Var.) župnik — koji

*) Vidi *Prokop.* de Bello Goth. Lib. II. C. 15
**) Vidi *Ivan Kollar* Zpiewanky. Djl I. str. 431.

Digitized by Google

je podobro svojom domorodnom revnostju moju zbirku slavonskih običajah uzmnožao — pripovědi mi slědeći dogadjaj. Něka brižljiva majka, nemogavši — mnoge probajući lěkovo — od svoga děteta šugah protěrati, začuje slědeću bajku od svoje komšinice: da naime prie sunca izhoda na vodokèrstje golo děte iznese u desnoj ruci do potoka bosonoga (jedna noga obuvena, a druga bosa) a u lèvoj rubinu. Neka led razbije, tri ga put u vodu umoči tako: da se čitavo tělo okvasi. Po tom neka ga obuče i kući neobzirajući se odnese, u krevet povali i dobro pokrije. . . Brižljiva je majka zbilja poslušala svoju susědu, i děte se je malo poslě šugah oslobodilo. Je li zbilja od kupanja, ili od prie upotrěbljavanih lěkovah; to ostavljam domorodnom čitatelju razsudjivati.

U Ruševi (Var. Požeš.) pripovědala mi je jedna žena, da je rano došla na Prizdanak (tako se jedno vrělo — skojimi je ona okolica napunita — zove) nosivši svoje děteśce uslěd narodne navade, da ga okupa. U isto vrěme dojde i jedna susědna baka, i bez da bi joj Boga nazvala, pričme se šuteć umivati. Žena, viděvši, što baba — kao u sličnih predsudah věšta, — radi, i da neće da rěč zametne, šutila je i děte umivala. Kad iznenada baka, koja je često u ženu pogledala, na děte baci dvokrajcarku. Brižljiva mati pomisli, da su to čini (to jest da na děte hoće bolest ali smèrt nametnut) uhvati dvokrajcarku i baci ju babi natrag, koja se je bila podigla, da se kući povrati, govoreć: što si mojem dětetu i meni naměnila, to tebe bako Bog i sveta tri kralja dali.“ Ova izustivši brižljiva majka prěkèrsti se, pozdravi Gospu i ode kući za babom. Došavši u sobu, cěo dogadjaj kućanom

Digitized by Google

pripovědi, koji su veliku buku i larmu proti babi podigli. Na suprot pako baba, kad je došla kući, odrězala si je pokrov (platno s kojim se mèrtvački lès pokrije, svoj imetak medju rodjake razdělila i podpuno se k smèrti pripravila; koja je poslě tri dana i slědila, jer se je još isti dan razboléla. . . Da je baba od razhladjenja i starosti umèrla a ne od činah, nisam bio moguć dokazati, jer su u toliko uvrěžene prědsude kod prostog slavonskog naroda, da je potrěbno mnogo vrěmena dok se izkorěne.

Narod u Slavoniji pripověda da se u oči Bogojavljenja iliti sveta tri kralja okolo pol noći nebo otvori. Srětan ovaj čověk koji to spazi. Ovo traje samo několiko oka trenutjah. Štogod čověk u taj mah zaželi, sve dobije. Tako se pripověda: da je jedan čověk u to vrěme baš kroz prozor, gledao kada se je nebo otvorilo. On u naglosti, da nezakasni zavikne: „daj mi Bože čabar glavu“ na město „daj mi Bože čabar blaga“— U isto oka trenutje bez da bi i opazio, naraste mu glava kao čabar; da ju nije mogao kroz prozor natrag u sobu povući. Kućani da ga toli otisnog jarma oslobode, moradoše pendžer posěcati. Ovaj je čověk svake godine noću prěd Bogojavljenje pazio kada će se nebo otvoriti, ali badava; jer je to samo jedanput u životu moguće viděti. — Uzrok je pako taj, da svět neće da pazi, kada se nebo otvora; jer onda duh nečisti ima najveću moć u jezik čověčji, i tako čověk mora i nehotice, něšto suprotivnog svojoj želji izreći. . . .

Što se tiče vodokèrstnog kupanja, tako je ovo u velikom običaju, i malo tko da se nebi bar umivao, ako

Digitized by Google

se baš kupati neće u onih slavonskih selih, koja su nuz vodu. — Ova navada i kod drugih Slavjanah vlada. Tako se Bošnjaci u oči vodokèrstja — negledéć na najveću ciču kupaju. Uzrok toga zimskog kupanja navadjaju — kako mi je jedna baka 21. Rujna 1842 pripovědila — da je najbolji lěk proti kugi. — U Serbii se na Bogojavljenje u jutru kupaju iz istoga uzroka. [1]) — Bratja Kranjci se i u drugih navadah sa Slavonci sudaraju. Naime gazda u jutru na „sveti trije kralji" sa svom obitelju moli se Bogu, zatim rěže Božićni hlěb po polak. Jednu polovicu izrěže marvi i živadma; a drugu kućanom. Od ovog hlěba ostave něšto za priatelje i goste. . . . Něšto se opet za stoku spravi, ako se razboli. [2]) — Nesamo Jugo-Slavjani; nego i drugi Slavjani se u ovoj struci sa Slavonci sudaraju. Tako Slavjanski u Ugarskoj mladići na božićni poneděljak polěvaju děve; a sutra dan nje opet děvojke polivaju. [3]) — Na otoku Rügen u Pomeranii, gdě je stražnji žitelj koji je ondě slavjanski jezik govorio, godine 1404 umro [4]), imali su stanovnici u jednoj čarobnoj šumici jezero, koje su kao kakovu svetinju smatrali, i u njemu se kupali. Od ovoga jezera ovako Antun piše; *„Studenez nannte man einen heiligen See, der sich auf der Insel Rügen in einem dichten Walde befand, und von den Bewohnern jener Gegend göttlich verehrt wurde. Dieser See wimmelte von Fischen, aber man durfte sie wegen der Heiligkeit seines Wassers nicht fangen.* [5])"

---

[1]) Vid. Vuk Stefanović Rěčnik str. 38.
[2]) Vid. Andri Dremel rukopis. Kranj. Običaji.
[3]) Vidi Ivan Kollar Zpiewany Djl. I. str. 431.
[4]) Vidi Gotterer *Universalhist.*
[5]) Vidi *Ant. Tkany Myth. d. Deutsch. und Slavon.* II. Th. str. 121. Studenec su zvali jedno sveto jezero, koje se je na otoku Ri-

Digitized by Google

Da su zbilja Slavjani stari i vode medju svoje Bogove uzimali to nam osim drugih i Prokop svědoči *) dočim ovako piše: *„Sclaveni & Anatæ fluvios colunt & nymphas, & alia numina &c.“* . . . Što se Rusah tiče u Adleru se ovako nalazi: *„Die Russen pflegen sich nach dem h. Dreikönigsfeste zu baden, ungeachtet des Frostes und des Schnees. Dies sowohl als der Gebrauch um diese Zeit das Wasser zu weihen, stammt ohne Zweifel von der Sitte der Aegyptier her die sich nach den Unreinigkeiten der Saturnalien wieder reinigten,“***) —

Buduć da još više predsudah tičućih se vode imade, tako ću ovdě još nekoje da napomenem. Tako n. p. kad se krava oteli, g r u š a v i n u iliti grušavu (pèrvo mlěko) tele sisa. Treći dan, kada se mlěko već očisti peče se od njega bazlamača (supita, mutaća *Milchstrudel*). Čim se pričme jěsti, gazdarica pazi, da sve koji ju jědu s vodom polije. Tobož, da bude u izobilju kod krave mlěka, kao što i vode ima. — Ako koga glava zaboli, tako si dadu vodu prigovarat, jer vele da su urečeni. Prigovaraju vodu babe. Prigovaranje pako u tomu stoji, da u čašu vode metnu, tri ugljena goruća u nju bace i mole se Bogu. S ovom se vodom urečeni iliti bolestni umije, i t d. . . .

Po pazarištih i varoših nose u oči tri kralja, i sutra dan na večer, kao i na Božić djaci Betleme i Zvězdu.

---

gen u jednoj gustoj šumi nalazilo, i od žiteljah one okolice obožavalo. To je jezero bilo puno ribah, ali je zbog svetosti vode fatati nie bilo slobodno. —

*) Vid. *Prokop. Lib. II. C.* 15. Slavjani i Anate obožavali su rěke, vile i druge bogove —

*) Vidi Časopis. *Der Adler.* 1839. *str.* 9. „Rusi su se običavli poslě tri sveta Kralja kupati negledeć na veliku zimu i sněg. Ovo kao i vodu blagosivati u isto vrěma bez dvojbe dolazi od Egiptanačah, koi su se poslě njiovih saturnaliah opet čistili. —

Digitized by Google

Betlemi kako izgledaju čuli smo, sada da vidimo kako zvězdu prave. Ona je od papira sa pet ali sedam rogova, u nju se jedna ali dvě svěće postave, i na dugačkoj motki nosi. Ovom se prilikom shodne — kao i o Božiću — pěsme pěvaju. —

Bio je običaj prie několiko godinah da su i tri iztočna kralja išli. Naime tri bi se mladića kao tri kralja obukli, jedan ili dva kao angjeli jedan kao Bog, a jedan kao vrag, zatim jedan je Evu a drugi Adama predstavljao. Odělo su imali uresno i dragocěno. Govorili su tom prilikom u stihovih složeni razgovor. Od koga něšto navadjam:

Arkangjel.

(*s mačem u ruči sam stupi u sobu*)

Na božićni ov' dan
Od Boga sam ja poslan
Po Isusa porodu,
Navěstiti narodu
Veliko veselje
I dušah spasenje.
Za razgoror veći
Dopustite reći,
Od Eve Adama
Pripovidat Vama,
Dopustite samo
Da dovedem amo
Družtvo koje imam
Da š njime zapivam.

(*kad svi uvdu u sobu*).

O slavna betlemska ti si štalica,
U kojoj porodi sinka divica,
Po kojem njegovom svetom porodu
Spasenje je došlo svemu narodu.
U jaslah s Josipom stoji Maria
A angjel nad štalom piva gloria.

Bog.

Ja sam onaj koji sam, kad je bilo ništa,
Svět stvorio, i sva za čověka mista

Digitized by Google

Nebo suncem, měsecom i zvězdam' nakitio
I zemlju plodovi za dosta nasitio
Bašču jednu posadih punu radosti
Koja biše bez tuge i žalosti.
Potlam meni bi jako omililo
Da stvorim čověka lěpo dilo,
Nadahnuo sam ga dušom da on bude dika,
I moja u svemu spodobna prilika.
Pamet, razum, volju ja njemu dodadoh
Od svih ljudih pèrvog na ov svit ga dadoh.

Adam.

Zadost zahvalit nisam moguć, Bože!
Koliko tvoja svamogućnost može.
Pèrvoga učini svèrh zemlje čovika
Da budem ja tvoja prilika.

Bog.

U raj zemaljski tebe ću postavit
Ondi za čuvara mog vičnjeg ostavit,
Ondi ćeš ovakove rádosti uživat,
Nigda nećeš smèrti ni žalosti imat;
Od svakoga stabla ondi zasadita
Ti slobodno jidi, al' dva osobita
Od znanje zla i dobra, smèrti i života
Ako budeš jio, biti ćeš grihota.
Samo daklé od stabla života
Od zlog i smèrti bit, ćeš strahota
Jer u koje vrime njeg budeš okusit
Poznat ćeš smèrt i milost izgubit.

Adam.

U tom takle raju od svakog dobra
Evo stan i misto božje si obra'.

Digitized by Google

Bog.

Adame vidim te dobroga čuvara
I da ovog mog' poštuješ dara;
Zato hoću stvorit tebi pomoćnicu
Da š njom bolje čuvaš, Evu drugaricu.

Arkandjel.

Nut na ovo rěči Adam u san pade
I kad od sna sladkog on ustade,
Pod stablom ugleda Evu drugaricu
Iz svog rebra stvorenu čuvaricu
Kad dosta dugo u raju živiše
U svakom raskošju i veselju biše.

Vrag.

O Evo! ti nemoj Bogu věrovati
Da ćeš od stabla toga umèrti
Neg' u svemu biti ćeš lěpa i dična
Ako je okusiš, i Bogu prilična.
O Evo! da znaš kako je to stablo
Znanja zla i dobra, sladku voćku dalo
Ako tu sladku jabuku budeš jěla
Znat ćeš zlo i dobro i božja děla.

Adam.

Pazi Evo što Bog reče,
Da nebude tuge veće.

Vrag.

Što si tudi stala Eva
Kako jedna mlada neva

Digitized by Google

Okol' stabla što zagledaš
I jabuki mira nedaš.

Eva.

Nećeš ti meni zapredat,
I jabuku nedat gledat;
Pod jabukom sam stvorena
I neznana prava Eva.

Adam.

Nemoj reći, Evo ženo,
Da te nisam opomeno,
Da se mnogo ti neigraš
I u stablo to nediraš.

Vrag.

Mila ti je jabučica
Gledaš kano věverica
Pazi gorka da t' nebude
Zbog pameti tvoje lude.

Eva.

Zašto bi mi gorka bila
Kad je vidit lěpa mila
Sladka voćka, sladko jilo,
Kako nebi bilo milo.
Ja ću sada nju usterći
I na pèrsa moja verći . . .
Ja ću evo i zagristi i t. d.

Digitized by Google

Poklade.

„Da treiben sich die Gäste in bunter Maskentracht,
Da schwankt's von Busch und Reigern, da rauscht's von Seid' und Sammt,
Da drängt sich Edelknabe und Schenke in sein Amt."

J. Vogel.

Kako posvuda tako se i u Slavoniji sa velikim veseljem poklade slave. Od s. tri kralja pričimav svakog zapovědnog svetca i nedèlje i u oči takovih po selih se dèrže igre i sastanci. Nu pravoga veselja za starie neima, dok poslědnja tri dana nedojdu; koji podobro sùde u podrumu izprazne, a živad i marvu razrěde.

Ova se tri dana peče i kuha, vari i priga bez kraja i konca. Svět ide od kuće do kuće, i kamo dojde dobro došo. — Mladež, kao i starji do pol dana rade svoje poslove, nu po obědu ostavlja děva i mlada stan i preslicu a mladići svoj halat u miru, te pèvanjem i halabukom inače tiho selo pune. U svakoj je kući prostèrt previjajući se pod jilom i pilom za stranjske pripravit stol. —

Mladež obojeg spola traži igru; dok se stariji kod kuće divanom i ini veselji zabavljaju, čuturu kao *perpetuum mobile* cělujući. Ostali, kojim je još větar mladosti u glavi nesamo u večer nego i danom se opremaju u fašingare, ali kako drugdie vele maškare. (U Velikoj vele ćoraci, a u Djakovštini bušari). Skupi se obično po **30 — 40** ljudih na konjih, kao Turci, soldati, kalfe it. d. obučeni, te idu sokakom. Gdě znadu da dobra vina imade, tude se svèrnu. Dobro ponapiju, kadišto i konjma, osim zobi, vina na město vode

Digitized by Google

dadu. Čim se napiju, uzjašu konje, te dva i dva medju pěvanjem, pocikivanjem, sviranjem u rog i bubanjem jašu dalje, kadišto u drugo i treće selo. Obično ova četa imade svoga vodju, koji je upravlja. Red zatvora jedan s volovačom (kandžia iliti bič, s kojim se volovi orući gone) i děcu putem těra. Buduć pako da u sličnih četah Turakah i soldatah imade, tako i pucanje pušakah nemanjka.

Osim spomenutih fašingarah, idu i pojedine osobe, ili se dvě tri slože. Tko se lěpše, i směšnie obuče, onoga svagdě u sobu zovu, da ga promatraju i pogadjaju, ... Tko je? ..... Děca, — osobito ako danom maškare idu — svuda ih sprovadjaju i pèrkose im, dok neizvuku mačka za rep. .....

Od sviuh se maškarah odlikuje pokladnja baba. Na slědeći se način pravi. Ženska se rubina puna naterpa sa slamom tako; da kakvu takvu čověčansku sliku imade. Na město glave metne se tikva, oči i zubah izdubu, i tako inim ženskim ostarjelim odělom zaodije. Kroz srědinu se postavi odebelo dervo, da se neprevije, koje skupa i noge predstavlja. Ovo se dèrvo turi u glavčinu od kolesa, ili se onako priveže. U glavčinu se — jer je koleso izvalito — postavi ozdol dèrvo, okolo koga se sad na jednu sad na drugu stranu koleso naegujuć, okreće. Nuz to dèrvo pripreže se najmèršaviji — koji se u selu dobiti more — konj. Da još směšnia bude baba, dadu joj u ruku varnjaču (*Kuchellöffel*), a okolo několiko děce naprave. Ovako od priměra izgleda pokladnja baba. Sada nje dvorjanici. Jedan jaši vozeć konja i puše u rog, drugi ga vodi, a dva ali tri kandžiami ga těraju, dočim na město konja pokladnju babu šibaju.

Digitized by Google

Ovako dakle zaoděveni — jer su i nje dvorjanici što opasnie i posperdljivie obučeni — hodaju kroz selo. Na čistu srědu u jutru voze ju izvan sela i zakopaju medju oplakivanjem i jadikovanjem. Kad se od ukopa kući povàrnu zapale fenjer ako je i dan, te u svaki budžak zagledajuć traže pokladah. . . . . .

Pokladnja je baba i kod drugih Slavjanah u običaju. Tako su na primĕr u vodu ju bacali. *„Die Slawen haben am vierten Sonntage in der Fasten der Marzane und Zievonie Bildnisse an Stangen gesteckt, mit traurigen Gesang getragen und letzlich in ein Wasser geworfen.* *)“ — U Silesii skoro isti običaj vlada *„In Silesia confini Poloniae die 17. Martii, pueri in villis & oppidis ex more recepto, simulacrum quoddam ad similitudinem mulieris conficiunt, oppidoque turmatim egressi quandam cantionem ingeminantes simulacrum illud de ponte in flumen praecipitant.“* **) — Ovaj je običaj i kod starih Indianacah vladao, samo ne iz te morebiti svèrhe, kao kod Slavonacah, koji spremajuć se na dugi pòst žale za pokladami. — Da su pako Indi nèku uzajamnost sa Slavjani imali; to nesvědoči samo sličnost i jednako sudaranje običajah; već i ista imena krivih Bogovah, tako *Majer* svědoči. *„Zwei religiöse Feste* Drugah Puldjah, *Fest der* Drugah *auch* Dru-

1) Vidi Zach. Schneider, Chron. Lips. L. 4. str. 143. „Slavjani su četverte nedĕlje posta Marzane i Zievonie, prilike na motke metali, sa sprovadjanjem žalostnih pĕsamah i jadikujućim glasom u procesii okolo nosali, i napokon u vodu bacali.“

2) Vidi Alex. Guagnini Sarm. str. 9. „U Slezii Poljske susĕdnoj dana 17. Ožujka, dĕčaci poselih i pazarištih iz navade nèku žensku sliku načine, i izvan pazarištah u gomilah idu pĕvajuć žalostne pĕsme, bace ju s mosta u vodu.“

Digitized by Google

gotsava, (sravni Drugoslava) *genannt, und ihr besonders gewidmet. Das erste fällt auf den 7. September und dauert drei Tage.* (Sravni u Slavonii poklade). *Am darauf folgenden zehnten Tag wird das Bildniss der* Durga *unter allgemeinen Zurufungen des Volkes in den Ganges geworfen, und von ihr gesagt, sie sei zu* Schiven, *ihrem Gemahl zurückgekehrt. Das zweite fällt auf den 7. März und währet den 8., 9. und 10. Am letzten Tage wird das Bildniss der* Durga *in den Ganges geworfen.* *) —

Iz navedenih se more i to ne bez temelja zaključiti, da Pokladnja baba od krivobožkih vrěmenah slavjanskih ostala, i sada samo za većje razveseljenje světu služi. Kakogod što su někoč stari Gerci i Rimljani *Saturnalie* imali, i svojim Bogovom aldovali; tako su na isti način i Slavjani svoje *Saturnalie* iliti današnje Poklade slavili. — U ostalom, kako su naši, krivě Bogove štujući, slavjanski praotci, ovoga pokladnjeg Boga zvali, ostavljam, věštiem pèru, za iztraživanje. . .

Kroz ova tri dana pokladah, gazda nikuda od kuće osobito po pol dana neide, nego *„sicut mensae“* što vele naši rimski štovatelji *„Banus“* kod pune i od jela i pića znojeće se tèrpeze sědeć, prima i odpravlja goste. . . . Noću medju utorkom i čištom srědom u pol dvanaest satih zvoni u svakoj cèrkvi zvono, da opo-

*) Vidi Majer Mythol. Lex. I. str. 571. „Dvě věrozakonske svěčanosti Drugah Pudjah, světačnost Druge takodjer i Drugotsava (sravni Drugoslava) nazvana, i njoj osobito posvetjena, Pèrva je svetačnost 7. Rujna i traje tri dana (sravni pokladne). Deseti dan se slika Druge iliti Durge medju obćim puka vikanjem baci u potok Gang. Od nje se onda govori, da je otišla svomu suprugu Šivenu. — Druga biva 7. Ožujka i traje 8., 9., i 10. Stražnji se dan baci nje ikona u Gang. —

Digitized by Google

mene stanovnike da je korizma i vrême od pokore nastalo, i uslěd toga da se kući povraćaju i na pokladnje šale zaborave.

Vrědno je da se i něke prědsude — prem su i to, te velike predsude za gazde što su mnoge sude izpraznili ova tri dana — napomenu. Tako n. p. pokladnji Žmak (*Kuchel-Fetzen*) ima osobitu moć lěčiti. On se još na badnjak odabere, i od Božića do čiste Srěde upotrebljava kod pranja kućnog posudja. Moć je pako njegova: kravama se sise i stegna taru, da više mlěka dadu. . . . Vele da je i od Nicine dobar. Upotrebljuju ga pako na slědeći način: Vode se ugrije, i ulije u stupu (dèrveni měržar iliti avan u kom se od misiračah špice iliti sěme tuče); žmak se po tom u tu vodu umače, i š njim nicina pari. Isto tako rade, ako vol vrat oruć o jaram ubije, ili koje drugo marvinče kurjak nakolje. . Od istog žmaka odkinu komadić, zapale i štale nakade, da svaka nepogoda od marve běži. . . . . Napokon se oběsi na plot, da kokoši u komšinsku avliu (dvorište) neidu, da nesu, da u kokošinjak idu, i da ih kobac nenosi. . . . . Mast s jelah, kojah se na poklade kuhaju, kupe; i š njom razne rane marvinske mažu i t.d.

Iz navedenih svaki more opazit, koji je samo zavirio u Slavoniju, da ova mnogo Slavonca siromaše. Što se za tri pokladna dana potroši, to bi bilo srědnjoj družini u tri měseca sa uměrenostju dosta. Ali šta ćemo! kada se je ta zločesta navada više ukorenila; nego da bi se tako lako mogla uništiti. Slavonac si misli: Dok je, nek je, ko u Depapa slanine" pa poslě i štronca. . . . Turci, gledeći prèko Save naše maškare, tri pokladnjadana vele: Kauri tri dana pobudale,

Digitized by Google

a na čistu srědu, kad jih njihov papaz pepelom pospe, opamete.“ Kamo srće da bi se opametili i bar devedeseti dĕo němačke umĕrenosti u Slavoniu naseliti. Ali toga oni neće . . . neće da umĕrenost nasele, a još manje razne predsude izkorĕne, što bi lasno mogli, budući da orużje u rukuh imade.

Uskèrs.

U koliko razuzdano i prĕkoredno Slavonac pokladne dane sprovodi: u toliko strogo u korizmi živi. Što se posta tiče nebi ga ni pod ništo prĕmersiti hotio osobito istočnog vĕroizpovĕdanja štovatelji, prem je odveć strog. Ovo se samo od seljakah razumie, po varoših bo kao i drugdĕ slabo poste, navadjajuć uzrok: da postna jĕla škode. . . . .

Na čistu srĕdu, pošto se poklade zakopaju, riba se kućno, uz poklade potrĕbovano posudje i to s onim od Božića spomenutim žmakom ali sudoperom. Svĕt se ide u cèrkvu pepelit. . . . Kroz cĕlo je vrĕme od čiste srĕde do uskèrsa, u Slavonii tiho i krotko. Nije čuti gajdih ni svirale; sastanakah i pĕvanje: nego je sve tiho. Ovo vrĕme Slavonac naziva „Korizma“. Tjedni imadu takodjer svoja narodna imena i jesu: Čisti, Pačisti, Bezimeni, Srĕdnji, Gluhi, Cvĕtni, i Veliki tjedan. —

Na Cvĕtnicu je poleg cerkvene navade obično nositi u cèrkvu na blagosov zeleno granje. Ne samo zato, da ponovi Odkupitelja svĕta svečani ulaz u Jeruzolim:

Digitized by Google

nego i zato, da blagosovite grančice nose kući i čuvaju, veli bo se; da u kojoj se kući nalaze neće grom udarit. . . . . Na veliku Srědu, Četvertak i Petak običaju děca u selih, na městih i u varoših sa lěskovimi šibami na večernju dojti i korizmu těrati. Drugdě vele Iruda tući.— Na večer u subotu se obavlja Spasitelja gospodina Uskersnutje sa pucanjem meržarah i pušakah. Istočna cèrkva to slavi noću medju subotom i neděljom okolo dva sata. — Podnebje (Baldachinum) nose častnici. Gdě njih nije, onde odličnii ljudi.

Na pervi dan nitko nista neobičaje jesti, dok svetjenja nejede. U ostalom imade městah kao u Gramici, Djakovštini, okolo Požege imenito u Veliku subotu prie Uskersnutja gdě se poleg običaja jestbine blagosivaju, da mogu vojnici koji idu na službu i pastiri děonici posvetjenja biti. Posvetjenje se jednom rěčjom zovu někoje jestbine, koje se na uskers blagosivaju kao: pogača, šunka, několiko kobasicah, jaja, běli luk, hren, na městih i pečeno prase, ako nie janje, i čutura vina. — U Velikoj kao i na mnogih drugih městih voze posvetjenje na kolih u cèrkvu. Kada se kući povratjaju, onda se utiču. . . . .

Čarobno mora doisto za onoga biti, koji nigda na ovaj dan u Slavonii bio nije, viditi, kako mlado i staro; veliko i malo, zaoděveno u svečane oprave ide u cèrkvu, da se stvoritelju svomu pomoli. — Lěpo je viděti malu děcu gdě nuz baku ali majku krasno obučena u jednoj ruci šareno jajce a u drugoj kolač noseć, poskakuju, ili u kući božjoj kleče. Rěčju, u svakoga se něka osobita radost na licu čatiti more. Po dokončanoj službi Božjoj slědi oběd. Najprie se od posvetjenja malo jede, potom slědi obilan oběd.

Digitized by Google

Obično je u Slavoniji bojit i šarat jaja o Uskersu. Ovo biva na više načinah. Nèki jaja u Varzilu (*Fernambuk*) kuhaju, drugi u ljuskah od cèrvenog luka i t. d. U ostalom u Posavini veoma umětno znadu jaja šarati. Tako n. p. ako hoće, da kakov cvět naslikuju na jaju, to ga s někom vèštinom nuz jaje prilěpe i u varzilo metnu kuhati. Čim se okuha ostane istog cvěta na jajetu *„fac simile.“*

Proveli ljudi dočim se divane nuz čašu; mladež veća se sigra. Tako se mužkarci vrebčaju, a ženske širišape. Od obě sigre niže. Manja se dèca na šarena jaja sigraju. Ili se tucaju, ili koturaju. Pervo biva na slèdeći način: Svako dète uzme po jedno šareno jaje u šaku, nu tako, da se samo bèrk vidi. Drugo dète sa svojim jajetom u njegovo tuče, kojega se razbije, ono gubi, i mora ga dati dobitniku. — Druga se sigra ovako izvadja: Pèrvi se sagne, i sa dlana s pusti svoje jaje da se po zemlji koterlja. Ini dèčaci, koji se s njim sigraju s istog města svoje svaki redom jaje s puštaju, nu tako ga moraju znati upravljati, da se onoga, koje je već u polju, to jest, koje je odkoterljano, dodije. Ako ga se dotakne, tako je njegovo, i onda opet baca; ako li ne, tako ide drugi, dok se svi obrede. Zatim opet *da Capo* i t. d. —

Obično je takodjer na Uskers i cebati se. Ovo najviše u varoših i pozarištih biva. Kod te se zabave obojeg spola mladež kupi, i cebajuć se obično pěva: l e, l e l e l o, l e? ili l e l e l o, l e l u j a? — Navada je na městih, da se na ovaj dan, kao i na mladi Uskers ide na někoje obće obljubljeno izvan varoša město. Tako Pežežka mladež ide na Jagodnjak i d j i l i t e pravi, te svojim lju-

Digitized by Google

bovcam na uspomenu daje. — Djilit nije drugo, nego svibova šibica izšarana. Požežki majstori uskersnih danah něku od Turakah ostavšu sigru, Plovkanje, običaju izvadjati, od koje niže. —

U poneděljak po mladom uskersu običaju ići osobito iztočnog věroizpovědanja štovatelji na groblje i ondi za njihovih se pokojnih duše Bogu moliti. Tamo i sveštenik dojde i grobove opěva. —

U ostalom što se uskersnog posvetjenja tiče, ovo se, dok teče, svako jutro jede. Buduć pako da sve u jednom stolnjaku stoji zamotano, tako se mèrvoljice čuvaju. Posle se sprave ove mèrvoljice, i š njima se marva kadi, da nesamo krave dosta mlěka dadu, nego da i sve nepogode od njih odvrate. Gděkoje žene ovaj terpeznjak, u kojem je svetjenje bilo, čuvaju, i prie nego ga poluže, privuku ga prěko mladog lana, i vele, da ga neće onda buvač jesti. Od uskersa do spasova običaju se iztočne cèrkve štovatelji, kada se susrětnu pozdravljat „Ristos vaskers" na što se odgovori „Vaistinu vaskers."

Blagověst.

„Već dijele blago svetitelji,
Sveti Petar i sveti Nikola,
Sveti Jovan i sveti Ilija,
I sa njima sveti Pantelija:
Njim dolazi blažena Marija
Roni suze niz bijelo lice."

Narod. Pěsma.

Blagověst, iliti svetkovina navěštjenja Blažene Děvice Marie sa velikom se svěčanostju kod kerstjanah u Slavoniji obderžava i slavi. Nu nesamo u smislu cèrkvenom, nego takodjer i u smislu od prědsudah. . . .

Digitized by Google

Doista jako lěpo se u ilirskom jeziku jednom rěčju zove svetkovina navěstjenja B. D. Marie, naime Blagověst. Kao da bi se reći hotělo: Pokolěnju je čověčanskom od neizměrnog blaga věst došla, kada je Stvoritelj světa za odkupit narod čověčanski dao navěstiti došastje i porod davno obećanog Spasitelja i Odkupitelja ovog u grěh padšeg světa. Nu prosti si narod ovu blagu-vest čisto drugačie tumači, dočim obće mněnje goji, da noću pred Blagověst novci u zemlji se nahodeći gore, koji su ili od njihovih prědjašnjih za vrěme turskog tlačenja, ili od istih Turakah po njihovom iz Slavonije prognanstvu i běžanju, zakopani. Usled toga mnogi odvažnopohlepni za novcem, ovu čitavu noć skoznuju na stanovitih městih, gledajuć, nebili gdě opazili cèrveni i plavi plamen goruće iz zemlje vatre, koja bi jim naznačila město, gdě je blago ukopano. . . . Poznao sam někoje, nesamo proste ljude, već i u častih postavite, dakle tako nazvane učene i izobražene ili bolje rekuć prěobražene, koji su se dali sličnimi bajkami prevariti i na stanovitih su městih poduzeli kopanje blaga. Na slědeći pako način ga kopaju: Odvažni i pohlepni ljudi se dogovore već kod kuće kakav halat trěbaju. Po tom uzam tri Marinske voštene svěće i blagosovljene běle zemlje (Creta) te se upute na kobno-srětno město, bez da bi koji rěč smio progovorit dok opet kući pod krov nedojdu. . . . . Došav na město, okruže sa blagoslovljenom kredom onoliki šestar, koliki jim je dosta za moći u njemu kopati. Po tom zapale Marinske svěće koje se na světlo Marinje u cèrkvi poleg običaja blagosivaju, i započmu posao. Bez ove dvě stvari blagosovljene, nesmie se nitko usudit kopati blaga, zbog nasilja djavolskog, koji čuva u zemlji sakrivene novce. Nu prem on kao duh nečisti nesmie na světlost Marinske

Digitized by Google

svěće dojti; niti šestar s blagosovljenom zemljom prěći; zato ipak urliče, sa lanci škropot čini i vatru paklenu iz ustah baca, samo da kopajuće uplaši da mu blaga neodnesu Ovo je dakle jedini uzrok, koji mnoge plaši od toga poduzetja. Nu ipak se najde odvažnih glavah, koje po svu noć kopaju. . . . Ako koji samo jednu rěč progovori, tako jim je vas trud izprazan. Nadalje veli se: ako do blaga dojdu, nesmiju ga sami s města krenuti, jer bi u skoro umèrli; nego dovedu konja ali vola pa ga pripregu, da blago s města krenu, koji malo poslě krěpa. . . . . U ostalom u koliko se ovoj bajci věrovati more, najbolje su se oni osvědočili, koji su poduzimali to kopanje. *)

Narod pripověda nadalje, da imade zmija sa zlatnom krunom i nazivaju ju kraljem od zmijah. Ovu zmiju koji ubije i njenu krunu kod sebe nosi, onaj zna za svako podzemljeno blago i more ga kad hoće izkopati. Nu takovu je zmiju veoma težko ubiti, budući da množinu najčemernijih zmijah — koje su njezini stražari — uvěk okolo sebe imade. . . . . Někoji vele: Zmiji, koja se prie Blagověsti ubije, da je u glave čenj luka turiti. Ako čenj do blagověsti klice iztěra, neka metne za šešir onaj, koi je zmiju na Blagověst ubio, pa će sve žene poznati, koje su v ě š t i c e i m o r e. Istina, takove bi se žene okolo njega kupile, da tu klicu otmu, nu on trěba samo na nje viknut, i protěrat će je.

---

*) Poznam jednog Požežkog gradjanina, koji je dvě šibice suhe imao, — morebit jih i sada imade — i njima tu jakost podělјivao, da srědstvom njih more blago najti. to jest: na koji se kraj nagnu, da je ondě blago. Nu obsvědočio su već jedanput — u koliko je meni poznato — da su te njegove šibice izprazne, jer je jednog gradjanina skoro i soba pokvarena, kopajuć, bez da je što izkopano. —

Digitized by Google

Što se narodnih pěsamah o Blagověsti tiče, neznam je li gdě vlastite imadu. Nu ovu budući da od blaga glasi — kako sam ju u mojoj sbirci našao — stavljam ovdě, a morebit da se gdě i pěva na ovaj dan.

Zlatna jabuka.

Janko ore careve drumove
Od Valpova pa do Ivankova.
Izorao zlaćenu jabuku
Ter je meće sebi za nědarce
Pak je nosi staroj miloj majci:
„Boraj tebi stara moja majko
Der izvadi zmaja iz nědarah.“
Al je njemu govoriła majka:
„Baš makar ja sina neimala
Ja nevadi zmaja iz nědara.“
I on ide svojoj věrnoj ljubi:
„Boraj tebi moja věrna ljubo,
Izvadi mi zmaja iz nědara.“
Mašila se věrenica ljuba
Izvadila zlaćenu jabuku.“ —

Gjurgjevo.

„Gjurjev danak junački sastanak.“
Narodna Pěsma.

Eto tebi lipo pramalitje
S pramalitjem Jurjev danak idje.“
Kačić.

U mnogom je smislu Gjurgjev dan u Slavonii glasovit. Tako o Gjurgjevu přestaje marva u livade na pašu ići, koje su za kositbu. . . . . Na Gjurgjevo se prie

Digitized by Google

sunca izhoda něki pèrvi put za tekuću godinu kupaju. Prie Gjurgjeva nije se slobodno kupati, jerbo je kroz zimu djavo u vodi, i tako bi mogao lasno koga u svoje mendjele uhvatit i u vodu zavuć, da se utopi. . . Mněnje bo obće skoro vlada, da svakog utopnika djavo sveže dolě u vodi. . . . Nesamo na rimkatoličansko, nego još više na istočne cèrkve Gjurgjevo, mnoga baka uzme metlu, i gleda da komšinske krave š njom po vimenu udari, a po tom svoje. Uzrok je taj, da komšinskih kravah mlěko, k njezinim kravam pride. . . . . Da čudne gluposti! Ta bolje bi svaka učinila, da svoje krave dobro timari, pa nebi trěbala metle, a mlěka bi dosta imala. — Nu iz navedenog uzroka, svaka dobra gospodarica svoje krave do izvan sela na Gjurgjevo těra na pašu, da nebi koja susěda samo mlěka preuzela. U ostalom kod te bajke s metlom dok tudje krave tuče, moli se Bogu. . . . Ali da pravo reknem tezko Bogu, jer Bog takove molitve neprima; dakle . . . . . —

Vračare i vrači običaju prie sunce izhoda na Gjurgjev dan svakojake trave brati, s kojimi lěče i bajaju. Inače, poleg njihovog mněnja, ako ga na Gjurgjevo sunce ograni, gubi svoju jakost. — Na Gjurgjevo vele: da trave najveću jakost imadu. Sám sam vidio jednog sličnog vrača, gdě je rano na Gjurgjevo kući išao i množinu travah nosio, koje mu ni po imenu, a kamo li po jakosti su poznate. . . . . Nu poleg svega svog neznanstva i glupostih nikoga neće da u svojih travah kupa ali š njimi napaja, dok mu u naprědak cvancige neplati. . . .

Na Gjurgjevo, prie nego se marva na pasu odtěra, gazda sve staje obide, i kako nje, tako i marvu s vodokerstnom vodom poškropi; da bude kroz cělu godinu od kurjakah sačuvana. Dok se stoka s vodom škropi,

Digitized by Google

gazda se Bogu moli. . . . Od ovog dana narod slědeću pripovĕst pripovĕda: „Prie mnogo godinah idjaše jedan čovĕk u oči Gjurgjeva svomu priatelju na čast. Nu prie nego bi mogao dospĕti na žudjeno mĕsto — buduć je šepav bio — uhvati ga mrák u jednoj velikoj šumi. Neuzdajući se dakle u berzoću i snagu svojih noguh, odluči se na jedan hrast popeti i divljoj zvĕradi ukloniti, dok svane, da svoj put nastavi, priatelja posĕti. Okolo pol noći začuje on urlikanje kurjakah sa svih se stranah približavati. Nu kroz mali čas opazi jednog na konju jašućeg junaka pred kurjaci. U zao čas po našeg rodjenog putnika stade delia sa nebrojenom množinom divjih šumskih stanovnikah baš pod onaj hrast, na koji se on bio sklonio. . . . Čim se kurjaci svi okolo njega skupiše stade jim neznani delia hranu — što će koji kroz cĕlu godinu zaklati — naznačivat redom. Napokon i jedan šepavi vuk, — komu su čobani nogu prebili, jer se je usudio bio ono marvinče zaklati, koje mu nije bilo odredjeno — dojde da mu se hrana naznači. Delia, koji nije drugi bio, nego sveti Gjuragj, poslĕ kako bi se malo razmislio, reče vuku: „Tebi dajem za hranu ovog što je na hrastu. Šepav je kao i ti. . . . Čim je ovako s. Gjuragj svima naznačio godišnju hranu, odé gorom pĕvajuć, a kurjaci kudkoji urlikajuć i vijuć. . . . Nu šepavi vuk, želeći svoju hranu posadi se pod hrast, čekajuć; dok naš putnik snide. Ovaj na suprot odredi tako dugo na hrastu ostati, dok tko nenabane i neoslobodi ga, od očevidne smerti. I zbilja, istom šta je sunce ogranulo, čuje pastire. Doviče je. Oni nadošav kurjaka protĕraju i čovĕka natrag kući odvedu. Ovaj nikuda se nije usudio tam ići; nego je uvĕk družtvo tražio, samo da ga vuk nepojede. Ali badava. Što je komu sudjeno, neće izbĕći. Jednoč kada bi s pastiri u

Digitized by Google

kolibi nuz veliku vatru spavao, a okolo kolibe stada opočivala, dojde kurjak, i bez da bi šta okolo spavajući — jer je on u srédini ležao — čuli, zakolje ga i izvukav pojede; samo ostavi za zlamenje šepavu nogu, da nebi valjada pastiri mislili, da je kuda otišao". . . Ovako narod. Nije dakle probitačno u oči Gjurgjeva u šumi spavati. — U ostalom u drugoj pripovědki pripověda narod: da se i ljudi dostaputa u kurjaka prětvore, koji na Gjurgjevo idu loviti ali su zločesti i mnogo — bez uzroka — šumu kvare. . . U ostalom, tako je Gjurgjev dan sa bajanjem napunit, da se dosta čovèk načudit nemore.

Na mnogih městih u oči Gjurgjeva idu žene u šumu travu za ovce i drugu stoku brati. Poslě pol dana se časte, u klěti. U Cigleniku (*Grad. Rgte.*) običaju žene i kolo igrat, kada se u selo povernu, i děvojkam, koje jih s kolom dočekaju, kolače dèlit. Trava, koja se bere, daje se marvi na Gjurgjevo u jutru. Evo i něke pěsme Gjurgjevske:

Majka sina zaklinje.

Majka Antu s mlikom zaklinjala:
„Tako t' Anto mlika materina,
„Nemoj danas boja započimat;
„Jer su danas tri velika goda,
„Gjurgjev danak i mlada nedilja
„I nedilja i Priobraženje."
Na to Anto neslušao majke,
Već udara jedinog u majke.
„Nemoj mene Anto momče mlado,
„Tko će meni rane zavijati
„Da tko će mi postelju sterati

Digitized by Google

„Da tko li će vodice doniti.“
Al' govori Anto momče mlado:
„Moja ć' majka rane zavijati
„Moja ć' ljuba postelju sterati
„Moja ć' seka vodice doniti.“
Al govori jedini u majke:
„Tudja majka rane povridjuje
„Tudja ljuba brigovito stere
„Tudja seka mutnu vodu nosi.“

Našička.

Gjurgjev dan i děvojka.

Divojka je Gjurgjev dan molila:
„Gjurgjev danče kad mi opet dojdeš,
Kod matere mene da nenajdeš:
Il' udata, ili ukopata;
Prij' udata nego ukopata.

Mitrovačka.

Pèrvi Svibanj. [1])

„Tko je taj?
Veseo kao protolětni Maj
Naš Slavjan je onda taj,
Veseo kao prolětni Maj!“

Borović.

Svečanost je pèrvoga S v i b n j a poznata više ili manje cèlomu narodu Slavjanskomu u obće, a Slavoncem napose, i imade, kao i drugi Slavjanski običaji, svoj početak s većom stranom u najdalnoj tmini sakrivajućih

*) Ovaj su sastavak moji čitatelji već u Danici god. 1842 br. 19. štiti mogli.

Digitized by Google

se vrěmenah. Je li pako ova svěčanost, kao što veliki Kollár u knjizi Slava Bohyně (u Pesti 1839 str. 171) dokazuje, od Indičke svoj početak uzela i medju Slavjani se do današnjeg dana — kojih takodjer jezik tako zvani sanskritički učeni Jungmann sa slavjanskim usporedjuje — razprostèrla, ili joj je kakovi potlim kroz tečaj vrěmenah u zaboravnost bačen slučaj povod dao, to ostavljam razsudjenju narodoznanacah (*ethnografah*). — Moja naměra je samo svečanost pèrvog Svibnja, kao što se ona u Slavoniji obavlja, s istom svečanostju ostalih Slavjanah i Indijanah opisati i sravniti. Odkuda slědi, da se i ja učenog Kollára mněnju pridružujem i mislim, da su ovu svečanost naši praotci još iz Indie donèli.

U oči pèrvog Svibnja t. j. stražnjeg Travnja po podne izlazi mladež mužkog spola — u onih městih, u kojih još ova svečanost živi — u šumu i gaje, te traži tako zvane Maje,*) koje kući donesavši noću pred prozori svoje ljubovca ili prijateljice usade. Nu skoro svaki kojigod maje meće, tèrsi se da je što bolje cvětjem i vèrpcami uresi, nèki još dalje idu i vežu limune i naranče s umětnimi kitami, i mnoga druga. Na někojih městih nemeću grane, nego samo različno cvětje a kitice vèrpcami povezano, drugdě opet věnce na vratih věšaju i t. d. Noću pèrvoga Svibnja po varoših i pazarištih — jer u selih malo gdě imadu — muzika po sokacih hodajuć, svira do světlog dana. Čim se muzika oglasi mladež ustaje i nosi maje k svojim

*) Maje (*Maibaum*) tako se zove brězova ili hrastova grana oduga a potanka sva okaštrena, osim vèrhunca na kom je granje na način krune ostavljeno. Medjutim se meće i drugo dèrvetje kao: grabrovo, brěstovo i t. d.

Digitized by Google

ljubovcam. Drugi opet ustaju, da na svoje město postavljene maje kradu, i iz pospèrdnosti starim ženam pod prozore meću. Dogodi se dostali puta, da se i pobiju. Drugi pako idu izvan varoša na stanovita vrèla vodu piti i umivati se, osobito, koji slabe oči imadu. — Na selih je viděti po vratih i prozorih cvětje, a oštarinski su cimeri sa flašicami u kojih je vino i rakia, nakićeni. — U Oraovici (Var. Věrovit.) sam vidio dvě velike Maje, koje su se poviš krova dizale, spomenutimi flašicami i cvětom urešene.

Česi i Slovaci *) na isti skoro način ovaj dan slave, naime: mladež ide u šumu i gaje, gdě žitke i visoke obliške (navadno jelove ili smrěkove) sěku, okraštre, izuzimav vèrhunce, na kojih granje na način krunah ostavljaju, i pred kućami děvah i svojih ljubah u zemlju udare. Ove obliške nazivaju kao i Slavonci Maje. Nu nuz ove meću i manje zelene grančice kao na primèr smrěkove, brězove, višnjove i druge. Ovaj običaj bez sumnje stoji u savezu sa staroslavjanskimi Rusalkami **) slaže se sa indijskom navadom, od koje se ovako pripověda ***): Pèrvi je Svibanj po zasadjenih ili posta-

*) Vidi Sláva Bohyně str. 184 i Zpiewanky od Iv. Kollára.

**) Vidi Karamzin I. str. 31. koji ovako o njih govori: Kod věrnih podajnikah ruskoga naroda nalazimo takodjer někake trage někadašnjeg slavjanskog poštovanja Bogovah: jer prosti ljudi pripovědaju o Rusalkah ili Nymphah (kod nas vilah), da po dubravah hode s razpuštenimi vlasi osobito u oči Trojstva. Izti tjedan prěd Trojstvo zvao se je u staro doba Rusalnjim. — AKaysarov *slavische Myth. str.* 39 ovako o njih govori: Rusalke su bile ruske Nymphe i Najades. Bajka se o njih slědeća pripověda: Rusalke imadu zelenu kosu (sravnjuj Maje, *Maibaum* š njima), i veliku radost i naslađu ćute u cebanju na dèrvetu kitnjastim granjem urešeno. — Sravni Rozpravi str. 354. od Kollara i Pogednánj u Časopisu Česk. Mus. 1833 s. III. str. 257 od Šaffarika.

***) Vidi Jahrb. d. Lit. B. III. str. 153.

Digitized by Google

vljenih dèrvetih (*Maibaum*), u kojih Indianac izgled Phallusa vidi, svagdě svečan dan. Isti je u Indiji Bahvani (*Venus urania, Maja*), kao proizvodećoj boginji posvećen, podižu joj se dèrveta verpcami i cvětjem urešena. — A u indjiskih starožitnostih *) uzporedjuje se svečanost pèrvog Svibnja (*Lingamsfest*) sa našom, i vidi se da Maja (*Majbaum*) ništa drugo nije nego jedan ustubočeni Phallus. Ovo isto potvèrdjuje i Paine Knight u svojem najnoviem dèlu, gděno veli: da je ovo isto dèrvo u stara vrěmena prěd svatovi nošeno bilo.

Maje u nèkojih městih děvojke, — koje su ih dobile — oko osmog sata čim sunce ograne, sa sokaka u dvorište nose; drugdě oko pol dana, a nègde i u večer unose, dakle ih kroz cèo dan puste stajati prěd kućom.... Kod Slovakah u Trenčanskoj županii s većom svečanostju Maje spravljaju budući da mladići pèrvog Svibnja do pol dana s muzikom sve one děve, koje su dobile Maje, polazit idu, gdě poslě, kad bi podugo svirali i plesali, Maje u dvorište unesu, česa radi i nagradu dobiju, bila ona u novcih i drugih darih ili počastjenju od one děve, koju su posětili; odovud se odprave dalje, gdě Maje stoje, da svoj prizor ponove. . . Ovu su noć, Šivarati nazvanu, i Indijani veselo sprovadjali **) měseca Ožujka, i utemeljenje službe Boga Lingama iliti phalla svetkovali. Skupiv se puk kod Šive hrama u gluho doba pěvaše i nepristojne divane vodiše, zatim Šive Boga sliku sa phallom iznesoše i na motku nataknutu okolo nošahu pratjeni muzikom. . . . .

Maje se i u Drave (Dravău) spominju ***) samo pod drugim imenom, naime: Kokotjim (*Hahnenbaum*) i na

*) Vidi *Maurice, Indische Alterthümer VI. p. 87 — 94.*
**) Vidi Paulin syst. Brab. p. 188.
***) Vidi Superint. *Hildebrand über* Drawău 1672.

Digitized by Google

slědeći se način s njimi baratje: u Drave su dva dèrveta *) u velikom poštenju deržana, naime: Krunasto (*Kronbaum*) i Križno (*Kreutzbaum*) ili bolje Kokotje. Stražnje je bilo od veće kobnosti, koje ako je palo, nije se smělo prie nego na veliku Gospu dići, jer misliše da to netèrpi Staete, koji je po někojih mněnju čověk a po drugih žena. Nu od ovoga kod Križarah više. . . Krunasto se pako meće na Ivanje. Ovo su svake godine ponavljali i brězu u tu svèrhu uzimali.

Na ovaj dan, prie nego se bistre danice pozlaćeni traci sa žarkog sunašca světlostju zastru, u Slavonii mladež, osobito pako lěpi spol, obično hodi u gomilah k bližnjim izvan varoši u polju ili šumah — kako je već spomenuto — iztěčućim bistrim vrèlom umivat se, pije bistru vodu, osobito pako oni koji pěge po obrazu imadu; jer se govori, da će pěge iliti piguće sa lica izgubiti i mnogo lěpši postati. Něki još više čine, i s rosom si prie, nego ju sunce stepe, lice umivaju, istom gojeni nadom. Što barem ovu korist donosi, da i oni urane, koje inače osma ura iz kreveta těra, i uživajući čistog prolětnog zraka s friškom se vodom umiju. Imade i takovih, koje su na toliko izpraznostju ili taštinom — *o Vanitas Vanitatum* . . . — zaslěpljene da noćnu rosu u staklo beru, kući nose i cèlog měseca si s njom lice taru. . . Na někojih městih, kao na primèr u Vinkovcih, ovu noć mladići provode u bližnjoj šumi, veseleći se i zabavljajući, dok ih odtuda zlatni čarobno izmedju granja u njih upirući traci žarkog sunašca neraztèraju. . Stare pako žene, kojim nestoji do lěpote, idu prie zore u šumu razne trave za groznicu i svakojake rane brati.

*) Vidi *Joh. Georg Keyszler, Reise durch Deutschland. Hannover 1776 B. 2. str. 1377.*

Digitized by Google

Da ove trave moć svoju neizgube, kad ih beru, neće s nikim da govore; da što više, kada se ove lěkarice kući povraćaju, ne bi se pod nijednu cěnu obazrěle, jer bi inače — po prostom mněnju — put bez svakog uspěha bio, i trave bi izgubile svoju moć. . . . .

Slavjani, kao narod pěvoljubni, urešivahu svaku svoju svečanost narodnimi pěsmami, i to oni po svoj prilici činjahu i prigodom pèrvog Svibnja, jer kod bratje Slovakah imade i sada još pěsamah, koje se na ovu svečanost prětežu: nu mene još nije srěća na spodobnu slavonsku pěsmu naněla, osim slědeće dvě koje sam dobio iz Oraovice od S. G. Evoih:

„Pod onom gorom zelenom,
I pod najvišjom planinom
Vrani se konji igraju,
Dok se junaci povèrnu,
Dok ljubam maje naberu
Maje su ljubam radostne."

Isto.

„Poranili sivi sokolovi,
Sokolovi mladjani junaci,
Poranili zoru prěvarili
I goricu sinju obletěli,
Tražeć dvore malanoga Lade.
Malen Lado u gorici spava
Sankom spava pokrila ga trava. —
Budili ga mladjani junaci'
Budili ga s majom okrunjenom,
Okrunjenom s cvětom nakićenom.
Probudi se umiljati Lado,
Pak besědi mladjanim junakom:
„Nebudite, sivi sokolovi,
„Nebudite mene, malog Lade.
„Već idite k děvam prèd dvorove,

Digitized by Google

„Pa je liud'te iz debela sanka
„S cvětnom majom i sljubcem junačkim."
Tad' s' junakom ino nemogaše,
Već se kreću iz tog sinja luga;
Doletěti k dvorom děvojačkim.
Al' su děve već ustale bile,
I dvorove s cvětnim metlam mele.
To junakom i pomučno bilo,
Jere su ih děve prěvarile,
Prěvarile zoru i junake,
Te bacaju okrunjene maje
Okrunjene kićenim děvojkam,
Pak se tužni u lug povratiše,
Da s' potuže malenomu Ladi,
Da su děve do njih već ustale,
I dvorove s bosiljkom pomele;
Ali Lade u gorici nema,
Niti Lade, ni o Ladi glasa!"

Oraovička.

Križari. [1])

„Svěrh toga bliža naš, dobro znaš Dafnide, svetac;
Proslavit valja njeg, još nove pěsme pěvat."
Katančić.

Několiko danah prěd Spasovo cělog sela pastiri, gděgod se na polju skupivši, věćaju, što i kako bi učinili, da ovaj njima posvećeni i veležudjeni dan što svetačnije i veselie provedu. Gdě pošto bi sva potrebita medju krikom i vikom naredili, i dokončali, kako se u svemu — da razveseljenju ništa neuzmanjka — postupati ima, izaberu dvojicu najsposobnie za gazde, kojim se još dvě od većih děvojčicah pridadu kao gazdarice, koje sva razredjivati, upravljati i u redu deržati imadu. Ovo odabiranje slědi priměran porez, sastojeći iz něko-

[1]) Ovoj sam sastavak u Danici Broj 9. god. 1842 dao tiskati.

Digitized by Google

liko grošah novacah. Gazde novce pokupe, i sprave, iz kojih se potrèbita za užinu kupujù, kao što su: sol, govedina, svèće, dudaš ili tamburaš i t. d. Jedan izmedju ovih dvojice nesmije faliti, da nebi plesanje, koje je i s ovom, kako s ostalimi svečanostmi neobhodno skopčano, izostalo. Najposlè gazde moraju od ovoga ili onoga kućnog gazde dopuštenje iziskati, da se na Spasovo u njegovoj kući sastati, užinu i š njom skopčanu zabavu dèrzati mogu. Kuharicu pako i kućno posudje, da sve kućegazda dati nemora, gazdaricam prinadleži u selu najti. Na nèkojih mèstih ne u selu, nego na polju pod vedrim nebom, ili u bèrdinah, na čijem stanu *) ili u klèti **) ovu svečanost obavljaju. Gazde, da bi se za ovo kratko vrème vlasti svoje naužívali, nèkoje od pastirah odrede, da spregu i dèrvah iz šume dovezu, koja su za kuhanje potrèbita, drugim zapovède, da križ umètno izdèlaju i našaraju, a tretjim najposlè da druge manje poslove izvèrše. Pastirke ravnice i doline, bèrda i livade obidu, beruć razno cvètje, iz koga mnogovèrstne vènce sviju, i križ uresno nakite, od kojeg ova pastirska svečanost i svoje ime nosi.

Kako se sva već u red stave, na Spasov dan (*Christi Himmelfahrt*) rano iz jutra se svi pastiri na polju skupe i križ, koji su u večer tamo nakićen i u plotu zaboden ostavili, uzmu i š njim medju pèvanjem i vikom u selo dojdu. Oni pako, koji su kao noćna straža križ prèko noći čuvali, u polju zaostanu, da medjutim stáda najmenikom prèdadu; jer na Spasovo nije ni pomisliti, da

*) Stan se u Slavoniji zove na bèrdu ili polju ogradjen vèrt, u kojem su staje za ovce ili goveda, a pokraj ovih kućica za pastira ili timara stoke. —

**) Klèt je stanje u vinogradu, gdè se puje dèrži, s jednom ili više sobicah za pudara. —

Digitized by Google

bi koji pastir hotěo kod marve biti, a drugi da se vesele. — Unišavši ovako u selo svi za križem, koji jedan izmedju čobanah svečano obučen i cvětjem nakitjen, pred njimi nosi, spěvanjem hode od kuće do kuće proseći brašna, màsti, slanine, vina, mlěka, kajmaka (skorup, vèrhnje) i t. d. Izmedju ostalih pěsamah pěvaju se i slědeće:

1.

Oj pomozi, mili Bože, sa križem pred dvore,
Tko nas daruje, Bog ga darivo,
Srićom i zdravljem, zlatnim dukatom;
S lozom u bèrdu, s klasom u polju,
Kravice vam tore obrikale
A pčelice dvore oblitale.

2.

(*Kad u dvorište unidu.*)

Mi dojdosmo ovdi
Prid gazdine dvore,
U njeg ima kažu:
I smoka i bilja
I sladkoga vina.—
On je dobar gazda,
On će nama dati:
I smoka i bilja
I sladkoga vina.

3

Svi križi božji
Podigoše se,
A mi idemo
U Vaše dvorove,
Na pune stole.
Tko nas daruje,
Ti njega Bože!

Digitized by Google

Nakon dokončanoga pěvanja ištu od gazde smoka, a od reduše běliva. Ako su ovi gosti uljudni i nedosadni, tako naravno više dobiju, shodno poslovici: Umiljato janje i dvě ovce sisa. Nu višeput su i neprilični, a to onda, kad dotle neće iz kuće, da izidju, dok im se ono, što žele, nedade; osobito ako znadu, da je bogatii gazda. Zato im se često dogodi, da im se opet s narodnom poslovicom odgovori: „tko nije zadovoljan na orahu, neće biti ni na tovaru" pa ih i silom na polje gone, prem da oni mnogo za to těranje i poslovicu nemare. Nu ipak iz nijedne kuće neizidu, da ne bi ma najmanji dar dobili. A to je baš što ih dèrzovite čini. . . . Sve što izprose na urečeno město odnesu, i gazdaricam bělivo (sir, mlèko, kajmak, jaja), a gazdam smok (meso, mast, slaninu) prědadu, iz kojega se potrèbita kuharici za kuhanje, pečenje i varenje daju.

Kada proseći sve kuće cělog sela obidu — izuzimajuć one, koji se s užinom bave — u istom redu još jedanput kroz sve selo pěvajuć idu. Ovom prilikom slědeće pěsme poju:

1.

Mi idemo prèko sela,
Mile, lale, hoj!
A oblaci prèko neba,
Mile, lale, hoj!
A mi bèrže, oblak bèrže,
Mile, lale, hoj!
Cělo selo obidosmo,
Mile, lale, hoj!
I sva stada pobrojismo
Mile, lale, hoj!

Digitized by Google

2.

Srětno jutro Vam seljani!
Oj dodo le!
Moj križo le! *)
Zatekosmo sve čobane,
Rano jutrom gdě blaguju,
Nuz tèrpezu vino piju.
Hvalu dajte višnjem Bogu,
I Marii Božjoj majki,
Što su vam se site krave
Site krave izteliłe,
Sve volove vitoroge,
Kobile se izždrěbile
Sve konjiće vilovite;
Ovce su se izjanjile,
Sve s janjiči svilorujni;
Kermače se izprasile,
Sve prašćići masonosui.
Čobani vam pocikuju,
A čobanke věnce viju;
Čobani su dobri gosti
A čobanke igračice
Oj dolo le!
Oj križo le!

Kada projdu kroz selo, onda idu na urie (pašnjaci) pustare, gdě kroz godinu marvu pasu, pěvajuć i na kurjake vičuć u istom redu, dok se neumore. Něki još dalje ovu sigru těraju, dočim s blagosovljenom vodom pašnjake skrope. Na priličnom městu gdě marva planduje u hladu se spuste i malo kruha i sira — kao da štuju Filipa Lěpog, Francezkog kralja, zakon „*Nemo audeat comedere praeter duo fercula cum potagio*“ — jědu. Poslě toga poškrope marvu s blagosovljenom

*) Ovo odpěvaju drugi na način lika (chora) za svakim stihom.

Digitized by Google

vodom, kleknu, pozdrave Gospu i onda se opet u redu odpute u bèrdine, gdě isti prizor ponavljaju, dok se nenatepu na otvorenu klět. Gospodar ih mora podvorit čim more. Napokon se povèrnu na čast. Kad poljem ili bèrdom s križem idu, onda izmedju mnogih i slědeće pěsme pěvaju:

1.

Molimo se višnjem Bogu,
Vojno le, dodo le!
Da popune vihar vitar,
Vojno le, dodo le!
Da udari tiha kiša, *)
Vojno le, dodo le!
Da porosi naša polja, (berda)
Vojno le, dodo le!
I travicu litinicu,
Vojno le, dodo le!
Da nam marva paše ima.
Vojno le, dodo le.

2.

Molimo se višnjem Bogu,
Lale mile, dodo le!
Da podrane višti lovci.
Lale mile, dodo le!
Da pobiju divju zvirad.
Lale mile, dodo le!
Da slobodno marva pase,
Lale mile, dodo le!

3.

Koliko je zlatno stado
Na vedru nebu,
Nuz njeg hodi zamišljeno
Samo čobanče:

*) Ako je moćna godina, onda ovako pěvaju: da prosine sjajno sunce.

Digitized by Google

Da popase plavo nebo,
Sve za jednu noć.—
Al je polje (bèrdo) pokvašeno
Sa rosnom kišom,
I narasla sitna trava
Za mlado stado.—
To nebilo zlatno stado
Na vedru nebu,
Već to bilo runo stado
Na travnom polju (bèrdu)
Nuz njeg hodi zamišljeno
Mara majkina,
Da napase runo stado
Sve za jedan dan;
Šuma bo je pokvašena
Sa rosnom kišom,
I narasla sitna trava
Za naše stado.

Čim dospiju na žudjeno od časti město novi s[illegible] i to zanimivii prizor dragovoljnom gledatelju prědstavlja. Jedni dok sědnu i znoj si sa čela osuše; drugi terče okolo vičuć i kričeć. Nitko nije u miru sve se miče i pomiče, kao cerveni mravi. . . . Malo se dalje vidi kako ovaj prase koje je prie dva měseca mladjano pastirče za toli kobni dan hraniti pričelo — nuz vatru na ražnju okreće: onaj janje — komu je ovčarica i dvè ovce sisati dala — kolje. Ovdè govedar na ražnju cvèrčećoj puri nègdašnjih barunovacah *) a poslè insurekciašah običnu pèsmu pèva **): dok ovčar svoje dude slaže. Rèčju:

*) Barunovci se zovu soldati od regimente Nadvojvode Lavoslava Br. 53. od Barona Trenka koji je njihov počętnik bio.— Od njih drugdè višje.—

**) Insurekciaši su ovu pèsmu više iz sperdnje nego li iz istine pèvali. Evo je:
„Nemoj puro, kaukati, ja ću za te jaukati,
Nemoj puro, ti uteći, ja ću za te na klup leći.“

Digitized by Google

sve je od najvećeg do najmanjeg do vrata u poslu, dok gazda nezavikne, da je vrěme užinati. Kod ove je časti prědsědnik poljar, (*Feldhüter*) koji mnogo straha pastirom zadaje. Dakle „*Magnum Jovis.* . . . Pod užinom — koja obično oko dva sata po pol dana biva — u Posavini u někojih selih svi čobani imadu nuza se torbu, kandžiu (bič) i malu sěkiricu, a prěd sobom na mesto tanjura užinarku t.j. komad platna u koje svoju užinu zamataju, kad idu s marvom na pašu; ili na njoj tanjur, radi toga, da se sěte, da će sva ova sutra opet trěbovati. Pod užinom gazda pèrvu zdravicu poljaru od prilike ovako napije: „Bog živio našeg poljara: da mu Bog dade, da nuz rudo vozi, po tèrnju hodi, u luli da sědi, kroz kamiš noge da pruži" ili „Bog mu dao, kad bude u najvećoj potrěbi, od raka dva kraka, od komara rebara, u rešetu rakije da se junak napije." Po tom slěde redom zdravice neprěstano, dok kolo igrati nepočmu. Ono traje do něko doba noći. Selske děvojke takodjer prěd večer ovamo u igru — na poziv pastirah — dojdu. U něko doba noći onako umorni sědnu večerati. . . Križ pako gděgod u šumi ostave, ali ga donesu kući i prie nego se razstanu, još jedanput š njim kroz selo projdu. Sutra dan ga nose na pašnjak i na onog debla vèrhunac privežu, pod kojim marva prěko dan planduje, i to medju igranjem i pěvanjem. . . . Na městih ga i poljaru prědadu, da ga u toru za plot zabode, te da sětivši se na križare, marve u rešt netěra. Sutra dan gazde i gazdarice cělomu družtvu prědadu račun: što i kamo su potrošili, obće prineske, zatim ostanke poručkuju i razstanu se. . . .

Ova je pastirska svečanost i kod drugih Slavjanah poznata. Tako je Slovakom poznato pod imenom ko-

Digitized by Google

hútovém tánci" buduć da imade nèku sličnost. — Sèrblji ju i Bošnjaci skoro na isti način slave. U Kranjskoj na s. Gjurgja pastiri daju lemozinu da im Bog marvu sačuva od kurjakah. U parokii Višnjevskoj ima kapela s. Gjurgja, kamo svake godine na ovaj dan množina pastirah dojde iz zavèta, da im marva od kurjakah bude sačuvana. Ovom se prilikom po dokančanom zavètu kao i u Slavoniji, časte. — U Drave su takojer sličan križ pravili, kao u Slavoniji i to svake godine. Dogodi se jedanput*) da je seljski bika to dèrvo baričuć se srušio, koje ga je, padajuć, i ubilo. To su seljaci za nesrèću dèržali. Za ublažiti dakle boginju Státe još sad svake godine, na isti dan svoja stada oko tog dèrveta obtèruju. Osim toga meću na križ: koji na visokom dèrvetu stoji i oroza. S osobitimi običaji svete taj križ, da za onu godinu marva bude srètna, uslèd česa ju i škrope i t. d. kao i u Slavoniji. . . . Naši su stari morebiti zvali Boga marve „Stado" kako to nèki starji spisatelji svèdoče: „*Solebant autem viri, mulieres, juvenes et senes horum Deorum suorum diebus festis ad lusus et chorcas pariter convenire, maxime vero 25. Maji et 25. Junii. Quam congregationem populi Stado i. e. agmen appellabant, quod adhuc apud Ruthenos et Litranos passim in villis observari videtur* **)

Ova se svečanost svuda jednako neobdèržava osobito na pèvanje i manje navade gledeći. Tako na primèr na nèkojih mèstih ništa nepèvaju; drugdè u oči spasova idu prosit i t. d. — Nu u obće uzimajuć i tako

*) Vidi *J. Georg Keyslers Reisen. B. 2. str. 1377.*

**) Vidi *Guagnin* p. 9. „Običavali su ljudi i žene, mladi i stari na dane svojim Bogovom posvećene skupiti se u igre i sastanke; najviše pako 25. Svibnja i 25. Lipnja. Ovaj su skup zvali Stado, što se još kod Rusah i Litvanah po selih viděti more."

Digitized by Google

se veća strana ovako vlada. — Da se pako kavga i svadnja medju děcom nebi dogodila, kućni gazda mora paziti. Ovo je prastari slavo-ilirski običaj, o tomu nije ni dvoumiti buduć se u najstarja vrěmena spominje. —

Kraljice.

„Kralju, světli kralju,
Kraljice banice,
Ustěj te pošetaj
Od dvora do dvora.“

Narodna Pesma.

Na pèrvi dan Duhovah (Trojakah) u Djakovštini, imenito pako u Drenjenskoj župi, selu Statini imade mladež obojeg spola veliku zabavu. Odkuda je ova svěčanost svoj početak uzela, nije znati. Nu ako čověk marljivie pregleda ovom prilikom obično pěvane pěsme, tako more lasno na tu misao dojti, da se je još od neznabožkih vrěmenah do današnjeg dana sačuvala. I to iz slědećeg uzroka. Naši su praotci nazavali Ladom ili Leljom boga od ljubavi, komu je mladež obojeg spola svoje aldove (žèrtve) prikazivala. Ovo prikazivanje aldovah bogu ljubavi, bi zaderžano i poslě, kada su primili pravu věru. Ali ne već kao aldovanje, već kao sigra i razveseljenje mladeži. Ova zabava biva na slědeći način:

Děvojke se skupe i jednu izmedju drugaricah obuku u svečano mužko odělo, dadu joj sablju u ruku i nazovu ju kraljem. Druga se kao kraljica obuče. Obě osobe moraju se od svih ostalih nesamo uresom, već i deržanjem odlikovati. Izmedju drugih jedna bude barjaktar, i nosi modro-cèrveni barjak; dok druga prědstavlja dvorkinju kraljičinu. Ostale obično svečano odělo obuku. Ovako narešene idu za kraljem i

Digitized by Google

kraljicom od kuće do kuće dočim ih dudaš ali tamburaš prati. — Kada gdě pred kuću dojdu dvorkinja postavi stolac na koga se kraljica posadi. Njoj za ledja stane služavka, ostali uhvate okolo nje kolo na primer sèrpa (*Halbzirkel*). — Kolo se okretje s desna na lěvo. Nuz kolovodju stane kralj, koji se u kolo neuhvati već onako mašuć sabljom igra. — Na drugom kraju kola stane barjaktar s barjakom u ruci. . . . Čim ovako něko vrěme igraju kralj i barjaktar obtèrču kolo opet i stanu na svoja mèsta. Ovo je zlamenje, da je dosta plesano. Ovom prilikom razne pěsme pripěvaju. Kako slěde:

Kralju i Kraljici.

(*Sbor dèvojački*).

Kralju, světli kralju, Lejo!
Kraljice, banice, —
Ustaj, te pošetaj, Lejo!
Od dvora do dvora, Lejo!
Do careva dvora, Lejo!
Gdi car šerbe pije, Lejo!
Carica mu služi, Lejo!
Iz zlatne bukare, Lejo!
Da i tebi dade, Lejo!
Kralju světli kralju Lejo!
Kraljici, banici, Lejo!
I svakoj děvici. Lejo!

2.

(*Putem iduć.*)

Mi idemo, Lejo!
U 've dvore, Lejo!
S našim Kraljem, Lejo!
I kraljicom, Lejo!

—

Mi idemo, Lejo!
U 'vo selo Lejo!

Digitized by Google

Nepoznano, Lejo!
Poznajte nas, Lejo!

—

Mi idemo, Lejo!
Od dvora do dvora!
Od 'vog dvora, Lejo!
Bijeloga, Lejo!

3.

(Domaćinu).

U dvorim ovima, Lado!
Našeg domaćina, Lado!
Jelini volovi, Lado!
Kaloper jarmovi, Lado!
Ružmarin palice, Lado!
Pšenica žutica, Lado!
Kralju, světli kralju! Lado!
Divan barjaktaru, Lado!
Okreni, pokloni Lado!
Poklon domaćinu, Lado!

4.

(Ako je děvojka u kući).

Hvaljen Isus, Lejo!
Poklon'te se kralju,
I kraljici, Lejo!
Krenite se kralju,
I kraljici, Lejo!
Po 'vom bělom dvoru.

Ovdi kažu, Lado!
Mladu děvu Lado!
Neudatu, Lado!
Udajte ju, Lado!
Ak' nećete Lado!
Dajte nama Lado!

Digitized by Google

Mi ćemo ju Lado!
Udavati, Lado!
Za našega kralja!
I kraljicu, Lado.

5.

(*Ako je gjerz u kući.*)

Ovdi kažu Lejo!
Mlado momče Lejo
Neženjeno: Lejo!
Ženite ga; Lejo!
Ak' nećete, Lejo!
Dajte nama, Lejo!
Mi ćemo ga, Lejo!
Oženiti, Lejo
S našim kraljem!
I kraljicom, Lejo.

6.

(*Kućanom redom*).

Oj jelo, jelice,
Širi tvoje grane,
Izpod tebe děve
Divna kolo vode.
Pred njima je Petar (*ili kako mu je ime*).
Sabljom rosu stresa,
I dvě děve vodi
A trećoj besědi:
Širi, seko, kolo
Širi naokolo.

7.

(*Kad odlaze*).

Hvala, hvala, Leljo
Domaćinu Leljo (*ili ime onoga koji ih dariva.*
Koji si nas, Leljo!
Darivao, Leljo!

Digitized by Google

8.

(Putem kad idu).

Mi idemo s kraljem leljo!
I s lèpom kraljicom, —
Na ravno Smiljevo —
Da smilja beremo, —
Da kralja kitimo, —
Kralja i kraljicu —
Bana i Banicu. —
Kralj se pobolio, —
Sablju polomio, —
Sablju sakovaše —
U ruke mu daše. —

9.

(Kad, natrag iduć, u selo dolaze).

Mi idemo mlade, Lado!
Iz daleke zemlje, —
Čak iz stolnog Beča. —
Mi smo tamo čule, —
Da je zao glasak —
Po děvojke došo, —
I po mlade momke, —
Još je gorje za nas. —
Děvojke će mlade —
Vojsku vojevati, —
A momci će odsad —
Tanku predju presti. —
Blago onoj sěki, —
Koja ima bratca, —
Jer će bratac za nju —
Vojsku vojevati, —
A seka će za njeg —
Tanku predju presti. —

Čim družtvo gazdi i kućanom spomenutu pěsmu pripěva, i kralj sa barjaktarom kolo obleti dudaš prěstane svirati, a gazda im mora něšto uděliti. Bilo ono

Digitized by Google

brašno, meso, mlěko, jaja ili novci, sve dragovoljno prime. Kad dar primaju, zapěvaju jednu pěsmu, i onda se istim redom odprave dalje. . . . Čim sve selo obidu, pohite u druga bližnja, i ondě sve tako isto uzrade. Sve izprošene stvari metnu na jedno město, i sutra dan dèrže čast. . . . . Spomenutih sam devet pěsmicah dobio od mog seljanina vèrlog domorodca župnika u Podgoraču *Fr. Šl.* skupa sa opisom ove svèčanosti. — Slědeće pako na ovu zabavu spadajuće popisao sam u Rumi od jedne žene. Evo ih:

1.

Popu.

Mi dojdosmo ovdě
Prěd popove dvore;
Popovi su dvori
Borjem ogradjeni,
Po njima se šeta
Mlada popadija,
A za njome ide
Kćerka Dimitrija,
Pak majci besědi:
„Ajde, mila majko
„Pa daruj kraljicu,
„Daruj našem kralju
„Jašićega konja,
„Vojnom barjaktaru
„Barjak od kadife,
„A našoj kraljici
„Burmu pozlaćenu,
„A mladim děvojkam
„Po kitu ljubice,
„Po kitu ružice,
„Neka su ljubezne
„Kao i ljubica,
„Neka su rumene
„Kao i ružica,
„A našem sviraču
„Rumenoga vinca,
„Da nam bolje svira
„Od dvora do dvora,
„Do našega dvora."

2.

Djaku.

Ovde nama kažu
Djače samouče,
Samouče pústo,
Koje knjige uči;
Njemu knjiga kaže,
Ljube da neljubi,
Konja da nejaše,
Sablje da nepaše,
Boja da nebije,
Vina da nepije,
Noći da negubi.
To djače nehaje
Što mu mudra knjiga
Mudra knjiga kaže:
Već on većma ljubi,
Ljubi mlade děve.

Digitized by Google

Većma konje jaše.
Bolje sablje paše,
Vojne boje bije,
Sladje vino pije,
Tavnje noći traži.
Kraljica mu veli:
„Djače samouče!
„Bolje knjigu uči,
„Bolje ljubu ljubi,
„Vrane konje jaši,
„Zlatne sablje paši,
„Samo vina nepij,
„I negubi noći.“

3.

Soldatu.

Ovdě nama kažu, Lado!
Dvore soldatove, —
Koji pušku nosi, —
Koji Boga prosi, —
Da se mir ukine, —
Da s' cari zavade, —
Da s' junaci biju, —
I kervcu proliju. —
Slušaj světli kralju, —
I ti barjaktaru, —
Glej světla kraljice, —
I mlade děvojke, —
Što soldati žele, —
Što li ljube vele. —

4.

Častniku.

Ovdě nama kažu, Lado!
Do tri pobratima, —
Do tri gospodina: —
Jedan sablju paše, —
I zlatom se veze; Lado!
Drugi ladje brodi, —
I morem se voza; —
Treći bratac pije, —
U kafani vino. —
Sve tri su gospoda —
U kraljevoj službi, —
Sve tri zlato kiti, —
Sve tri sablju pašu, —
Sve tri kralja služe, —
Sve tri vino piju. —

5.

Težaku.

Na tavnome polju, Lejo,
U znoju se kupa, —
Nuz volove hodi, —
Ralu zemlju para, —
I veselo pěva, —
Mladjano težače. —
Vidi, světli kralju, —
I ti barjaktaru, —
Glej světla kraljice, —
I mlade děvojke. —
Znoj kako si tare, —
I za drugog muči. —

6.

Bratu i sestri.

Ovdě nama kažu, Lado!
Brata i sestricu, —
Kod otca i majke, —
Bratca za ženidbu, —
Seku za udaju. —
Jal' ga vi ženite, —

Digitized by Google

Jal ga nama dajte. —
Da ga mi ženimo —
S našom kolovodjom;—
Seku udajite, —

Ja l' ju nama dajte, —
Da ju udajemo —
S našim barjaktarom. —

Ovaj običaj ima i kod drugih Jugo-Slavjanah, osobito kod Sèrbaljah i Bošnjakah. Vuk Stefanović ovu je svečanost na kratkom u svojem rečniku opisao, kako se naime u Serbiji slavi. — U jedno i potvèrdjuje, da su iztočnog věroizpovědanja duhovnici ovu nevinu zabavu po Srěmu, Bačkoj i Banatu kod sebi pověrenog puka zabranili. — Ako je ova zabava granice ćudorednosti prěkoračila, to su pravo imali; nu ako je sa čednostju— kako se nadati može – izvadjana, tako nije dovoljan uzrok. Dapače bolje bi bili učinili, da su se složili i s jedinjenimi silami koju prědsudu — jer takověh i odviše imade — izkorenili, više bi zadužbine učinili. Nu što nije do sada učinjeno, nadati se je, da se do skora učini. Naši su susědi svuda u okolo — izuzamsi Muzlomane, — već skoro sa prědsudami boj dovèršili; a mi ga istom početi imamo. Da se ovom boju što skorie konac učini, i na město prědsudah izobraženost u domovinu uvede, moraju ne samo duhovnici, već i druga svetovna poglavarstva marljivo poslovati i jedino blagostanje i procvětanje domovine pred očima imati. — Kod Rusah se takodjer ova svečanost slavi; samo malo drugačie. Kod njih se od duhovne nedělje, cěo tjedan, cèrkve, kuće i vrata sa cvětjem kite. Děvojke igraju oko jedne kitnjaste grane, koju u polovicu postave i navadne pěsme poju.... Nèkoč su se děve i žene iz Kijeva u šumu odpravljale i Bogu veselja, Tor zvanom, aldovali, okolo njegovog kipa plesali i obične pěsme pěvali. Ovom su prilikom nosile u rukuh cvětjem i raznobojnimi pantljikami urešene

Digitized by Google

grančice. *) Slavonske děve igraju okolo kraljice, kao što Rusi okolo grane a Kijevke okolo Boga Tora. Cvětje i kod nas děve nose, ne samo na duhove već i po svaki dan. Nu ovaj se dan ipak odlikuju sa cvětnimi grančicami. —

Duhovi, kao i druge svetkovine imadu svoje prědsude. Tako na primĕr gazdarica dobro pazi na krave, kada ih u jutru na pašu tèra, da nebi morebit koja vĕštica mlèko odužela. Vračare trave beru; ljudi okolo konjah bajaju i. t. d. Ove iste prědsude i kod ostalih Jugo-Slavjanah vladaju. Tako Kranjci paze na duhove da im vèštice od kravah mlěko neuzmu **) u Bosni s konji čaraju i t. d. . . . Marljive gazdarice na duhove s vodokèrsnom vodom škrope živad osobito guske i patke, da što više, daju im istu vodu piti; nesamo da dobro nesu, nego i da u tudju avliu neidu, te od kobacah i lisicah budu sačuvane. . . . Malo će im doista ova voda pomoći, ako nebudu svoju živad dobro timarile, i na nju brižljivo pazile. . . . . Bolje je dakle puk malo po malo uputjivati, da vĕšticah neima, i da kravam mlěka odnesti nemogu a u suprot potanko razložiti uzroke, zašto ga neimadu, jer se naime dobro negoje. — Neka svaki samo brižljivo marvu hrani pak se doista neće na vĕštice potužit. U ovoj dakle, i u sličnih prědsudah netrěba púk ostavljati, nego ga podučavati, a ne nevine zabave uklonjati i ukidati. Veli bo narodna poslovica: „Tko pĕva zla nemisli.“

*) Vidi *Der Adler*, časopis 1839. Broj 2. str. 9 — 10.
**) Vidi Andria Dremel, *Gebräuche Krains*, rukopis.

Digitized by Google

Kresnica ili Ivanjska svečanost. [1])

„Nach dem Göttlichen zu weilen,
Komm ich auf zur Feuerwacht —
Buben jauchzen, Besen fliegen,
Es ist Sanct Johannisnacht.“
E. Celler.

Imade više narodah, koji su svoj proizhod neposrědno iz Indije, one zibke čověčanske izobraženosti, ili kao što něki vele, zemaljskoga raja, izvodili, i tamo svoj zavičaj tražili. Nu ovo nijednomu nepojde za rukom jasnie dokazati, kao nam Slavjanom. Sva bo se svojstva Slavjanah za čudo s Indijskim slažu. Što je ne bez temelja povod dalo učenom Šafariku u svojih „Starožitnostih“ gdě čověčanstvo na više granah děli, Slavjane i Indijane u jedno pleme staviti. Tim věrodostojnie, jer je glasoviti *Jungman* u českom časopisu „Krok“ u kratkom veliku sličnost našega jezika s prastarim sanskritom dokazao. Slavni pako Kollar još je dalje dopro, dočim u svom toli obljubljenom dělu „Slava Bohyně“ slavjanske običaje s indijskimi uzporedi. Odkud se vidi da ovo mněnje nije gola izmišljotina, nego stvar věrojatnimi dokazi potvèrdjena. Zanimivo je dakle ovu sličnost za Slavjane u obće, a Jugoslavjane napose, spoznati, jer nas podučava i jasno potvèrdjuje kako duboko korenje svaka narodnost ima, buduć da i poslě dvě hiljade godinah — jer se stanovito kasnie od indijskog plemena Slavjani odcěpili nisu — tolika spodobnost medju ova dva naroda vlada.

Istinu ovih rěčih dokazuju, ne samo dosad navedeni prastari slavonski običaji; nego i ovaj o ivanjskoj vatri kao i oni, koji će se poslie ovoga opisati.

---

*) Ovaj je sastavak god. 1843 u Danici broj 19. 20. 21. izišao.

Digitized by Google

Ova je svečanost, — kao i sve skoro druge — počamši od Kranjske do Isharah — jednog finskog plemena — svim Slavjanom manje ili više [1]) pod raznimi imeni poznata. Slavni Kollár [2]) o tom ovako bilježi: „Wájanowo, ginače Wájanok, w Trenč. stol. Wájanek, ginde Swatojansky ohen, u Serbu a Illyrú Ivanje (od Ivanj dan), w Šariši a w Polsku Sobotka, u Chorwatu a Kraincu Kres (od kresati), u Uskoku u Dalmacii Koleda, u Rusu Kupalo.“ — Na isti način Česi i Slezi Sobat Sobotka [3]) ili Vajanek, u Volhinii Kokkuy; Bosanci i Slavonci Kresnica ili Ivanjska Vatra, a Štajerci Kres ovu narodnu svečanost zovu. Najprie dakle kako se slavi u Slavoniji.

Dan pred Ivanje mladež se obojeg spola po varoših i pazarištih s velikom radostju u bližnje šume odpravi. Tamo potrébitu, polag prastare navade, za vatru ložiti smrèku (borovicu) sèče, i šumsko cvètje bere. Svaka osoba, došavši u lug, sebi povèreni posao bez opomene vilinskom bèrzoćom izvadja. Tako mužkarci sèku, a dèvojke kolom, na kojih se u varoš ili selo na oprèdèljeno mèsto odvesti ima, granje vuku; dočim druge u hladu kitnjastog duba razne pletu vènce, s kojimi se na svečanost iduć kite. Po doveršenom poslu slèdi medju šalom i pèvanjem krèpka užina. Ona traje dok sunašca

---

[1]) Vidi J. C. Pfister *Geschichte der Teutschen* Bd. 1. str. 343.

[2]) Vidi Zpiewanky I str. 425 naški „Vajanovo, inače Vajanok. u Trenčanskoj stol. Vajanek, drugdè Ivanjski oganj, u Serbah Ivanje (od Ivanj-dana) u Šarišu i Poljskoj Sobotka, Sobotki, u Hèrvatah i Kranjcah Kres, u dalmatinskih Uskokah Koleda, u Rusah Kupalo.

[3]) Sravni Linde Slovnik C. III. str. 329 „Sabat božić (mali Bog) u šlezkoj štuje se na zoblensbergu. Sobat, Sobatka varoš i gore u šleskoj

Digitized by Google

zlatne zrake svoju čarobnu jakost gubiti stanu. Zatim se povrate puni nevinog veselja, *quasi re bene gesta,* kući. Doista, ovo je jedan izmedju najznamenitiih danah u godini za slavonke dubrave; jer gradjansku děvu kao svudi, tako i kod nas nije viděti nigda, da bi u šumi granje vukla. Tomu se nije čuditi, jer devetnaesto stolětje ima u svačem svoju iznimku. — Tako i ovdě . . . .

Čim měrka noć svoja cèrnokobna krila po obzoru razprostre, mladići se skupe i vatru iz dovezene smrěke nalože. Ugodni miris dima, ili možebiti něka unutarnja želja za veseljem Slavoncu prirodjena, sve stanovnike pobuni i na spomenuto město laskujuć, bez razlike časti i dostojanstva, dobe i spola čarobno domami. Mladež kad se skupi okolo goruće vatre, uhvati kolo – gradjanske děve u Slavonii u koliko mi je poznato, osim ove svečanosti nigda kola ne igraju izuzimav Jastučak — i pričmu toj svěčanosti shodne pěsme pěvati. Odličnie pako osobe, kojim dostojanstvo i pleme u toli veseli krug stupiti nedopušta, ili koje su dobu igranja već prebrodile, radostnim okom uzhitjenu gledajuć mladež ugodne lětne večeri traju miomirisno vrěme. Poslě kola slědi prěko vatre skakanje, koja svoj čarobni plamen medju praskanjem goruće smrěke u visinu diže. Osobiti se red kod toga derži. Momak i děvojka uhvate se za ruke i tako par za parom stane. Čim se svi u red postave, pèrvi par zatèrkavši se, prěko vatre prěskoči i takim se okrenuvši obide i stane za najstražnji par, koji još skakati ima. Drugi ustopce za pèrvim skače, a za ovim u neprětergljivom redu ostali dok se barem deset ali dvanaest putah tako neobrede. Onda iznova kolo uhvate. Gdě je većji broj mladeži, ondě toliko kolo okolo vatre sastave, da ju još něki dosta prostora imadu prěskaki-

Digitized by Google

vat. . . . . Prizor se kod ove zabave često mènja; budući da se čas igra; čas skače, čas opet šaleć i divaneć zabavlja i veseli. Svakom je nazočnom radost na licu nevinimi bojami izrisana gledeći toliko uzhitjenje i veselje, koje u grudih vesele naše mladeži vlada. Zabava traje tako dugo dok dopremljena smrèka neizgori. Onda se medju cičanjem i pèvanjem pèsamah, čim se vatra dobro utèrne, vraćaju kući, da umorenom od skakanja i plesanja tèlu pokoj dadu. Ova se navada u Požegi, Brodu, Djakovu i drugih većih mèstih ovako obavlja.

Skoro na isti način Rusi *) ovaj večer svetkuju. Mladići se vènci i raznim cvètjem kite, na večer vatru lože, i okolo nje plešu, narodne pèsme poju i skaču. Ova je navada dan današnji u nèkih stranah Rusije u životu. Njoj je bog „Kupalo" — od koga i ime imade — početak dao. U vrème su krivobožtva stari Rusi ovom bogu **23.** Lipnja, t. j. na dan svetog Agripine, zemaljske plodove žèrtvovali. — U Kijovu je pako vèkovita vatra **) bogu Perunu goréla. Nu jedanput se slučajno sgodi, da se je sbog nemarnosti sveštenika vatra ugasila, koju je smèrtju platio. Od toga vrèmeha u spomenuti dan na vèkovitu uspomenu vatru lože. — Isto tako i Poljaci svetkuju ***) dočim nevèste i dèvojke vatru lože, okolo nje plešu, skaču, vesele se i narodne pèsme poju. — U Vilnu u oči svetog Ivana kèrstitelja nèkoč je mladež vatru ložila, prèko nje skakala, djavlu čast ukazivala, molitve podnašala i žèrtvu iz pelina prinosila, vènce po kućah i stajah vèšala i da se sa svim djavolska svečanost izpuni, oganj ložila okolo njega plesala i pèvala. Ovako Linde na spomenutom mèstu. —

*) Vidi Karamzin, Istor I. str. 90.
**) Vidi Antun, *über die alten Slaven.* str. 81.
***) Vidi Vladislav Vojèicki, Piesni ljudi I. u Warszawi 1836.

Digitized by Google

S ovim se Češka i Slovačka „Sobotka" sudara, jer je skoro po cěloj Českoj, Moravskoj [1]) i drugih děržavah, gdě Slavjani stanuju, ili gdě su něgda prěbivali, u navadi. Ova je svečanost Slavjanom bila na někih městih i zabranjena, kako to Bartholomeides [2]) svědoči, čim ovako veli: *„Usitatum (his in oris) fuisse morem, ignes jam in plateis villarum, jam in campis accendendi, neque ita pridem abrogatum constat."* — A u *Notitiis Cottus Gömeriensis*[3]) štije se: *„Quidquid hujus sit, Slavis eundem (nempe morem ignes transsaltandi) imprimis usitatum, atque Magjaris nonnisi in conjunctione Slavorum receptum; ac senescente sec. 18. abrogatum novimus."* Nu pored svega toga ova se svečanost ipak kod Slavjanah u Ugarskoj slavi još i sada, kako to Kollar u svojih dělih svědoči, buduć je sam godine 1825 baveći se u Trenčanskih toplicah Ivanjskoj svečanosti prisustvovao.

Iz navedenih je očito, da se skoro u svemu Slavjani sa slavonskimi varoščani, što se ove svečanosti tiče, sudaraju. Nu da vidimo kako slavonski seljani ovu svečanost slave, i s kim se oni slažu, prem da se u někojih selih sa varoščanih, gledeć na ovu zabavu, uzporediti i izjednačiti mogu.

Mnogo zanimivia i veselia je ova zabava kod slavonskjh seljanah. Gjerzi na několiko danah prie svetog

---

[1]) Vidi Antun Tkany, Myth. II. str. 40.

[2]) Vidi Memor. Prov. Csetnek, str. 79. naški: „Biaše navada (u ovih stranah) vatru po seoskih sokacih ili na polju ložiti, nu da je ne davno ukihuta, jest stalno."

[3]) Vidi str. 280 naški: Kako mu drago Slavjanom je osobito u navadi, kako i Magjarom, koji su s njimi u savezu (naime preko vatre skakati) nu na koncu 18. stoletja da je zabranjeno, znademo"

Digitized by Google

Ivana kèrstitelja priprave baklje iliti lučeve *) i metnu ih sušiti da bolje mogu gorèt. Dèvojke pako dan prèd Ivanje idu u šumu, beru razno cvètje i vènce pletu. Š njimi se ne samo kod večernje zabave nego i sutra dan, kad u cèrkvu idu, kite. Kod pletenja vènacah, na mladiće iliti Gjerze zaboraviti nesmiju, koji se tomu daru veoma raduju. Kada spomenuto cvètje beru, običaju nèkoje toj prigodi shodne pèsme pèvati. Evo ih:

1.

Ivanjsko cvètje, Petrovsko,
Ivan ga bere, te bere,
Majci ga baca na krilo;
A majka s krila na zemlju. —
Mara ga bere, te bere,
Dragom ga meće za šešir, i t.d.
(Srèmska).

2.

Divojka je kraj gore stajala,
Sva se gora od nje lica sjala;
Od nije liea i od nje lipote.
Divojka je govorila licu:
„Jao moje pribielo lice
Da b' ja znala i po čemu mlada,
Da će tebe star junak ljubiti;
Po gori bi čemeriku brala,
Pa bi svoje lice umivala.
Kuda ljubi staro oženjeno,
Neka mu je gorko i čemèrno. —
A da b' znala i po čemu mlada,
Da će tebe mlad junak ljubiti,
Po gori bi ljubičicu brala,
Pa b' svoje lice umivala,
Kuda ljubi mlado neženjeno
Neka mu je sladko i medeno."
(Oriovačka).

*) Baklja iliti luč iz hrastova ali smrèkova obliška, čim se stuče sèkirom, da izgledu kao da je naifinie izciputan. Suši se na dimu. Suh gori na način mašale (*Fackel*) bez da bi ga vètar mogao utèrnut. —

Digitized by Google

Na večer u oči Ivanja skupi se mladež. Děvojke poděle věnce a mužkarci ukrešu vatre, i zapale lučeve — Veličani (kod Požege) veli baklja odkud i ovu svečanost „bakljari“ zovu. — Nu rado da se „Kresnica“ od kresanja vatre i zove. Čim lučeve zapale i věnci se nakite, sprovodjeni od tambure ili dudah — Veličani bubanj i sviralu nuz měšinu imadu — idu izvan sela u bližnju šumu. Došavši na odlučeno město iz smrěke, papradi (*petris aquilina*), i druge suvadi nalože vatru. Goruće lučeve zatim u vatru medju cičanjem i pěvanjem s bacaju, tamburaš se ili dudaš po tomu postavi nuz vatru i pričme svirat. Buduć su pako i lučevi ili kako u Podravini vele Lilji (ovaj nije kao luč iz hrastovine, nego iz brězove kore) nakitjeni sa věnci, zato i nje u vatru bace. Děve kano da se na taj njihov kèrvoločni s nevinim cvětom čin, sèrde slědeće pěsme poju, koje se — kao i sve druge u ovoj knjizi — u mojoj sbirci nalaze. Evo ih:

1.

Pod onom gorom velikom
Od metlika zelenog,
I pod najvišjom planinom
Od tratora cèrvenog.
Ondi dive cvit beru,
I daju ga junakom,

A junaci vatru lože,
I meću ga na vatru;
Al' govore lipe dive
Oholim junakom:
„Oj junaci, pustovnjaci,
Zar je cvitje za vatru?

Velička.

Digitized by Google

2.

Oj jesenske duge noći!
Marko ljubi cèrne oči,
Nepada mu san na oči,
Već mu pada jad na sèrdce,
Od jada mu gora vene,
I u gori čubar bilje.
Čubar bilje vèrlo tuži,
Vele mene naberite,
U kitu me sakitite,
Svemu kolu podilite,
A junakom nedilili;
Jer me oni ružno nose.
Cilu večer za lučevi,
A u večer vatru lože,
Vatru lože s čubar biljem,
Vam divojkam na sramotu,
Meni cvitu na rugotu.
Divojčice, mlade seke,
Mlade seke lipo nose
Vas dug danak za njidrima
A u večer u kosama
A kad kući mlade dojdu
Hladnom vodom mene goje
Zato kod njih ja neginem.

Velička.

U Velikoj i Radovanjci (Pož. Varmedj. Velič. Župe) penju se sa gorućimi bakljami na brěžuljke i to na toliko městah koliko je brěžuljakah. Ondě pěvaju, skaču i vesele se. Betlemaši — sěverna stran Velike zove se Betlem — idu toplici, i ondě se vesele. Mužkarci se s gorućim bakljami penju na grad *) i po razvalinah — nebojeći se, da će koji sa visokih zidinah u neizměrni

*) Stare razvaline bivšeg grada na jednoj visokoj goloj pećini takim nuz Veliku. Od ovog grada drugdě obširnie. –

Digitized by Google

ponor stèrmoglaviti — hodaju, pěvaju i s bakljami mašu, što u dolu veoma čarobni prizor oku mirnog gledatelja, pruža. Drugi opet po golih stěnah tamo amo kao divokoze skaču i čitav brěg skupa sa razvalinom u jednu vatru metnu. Ovdě se bave dok im baklje neizgore, zatim se povrate u dol pěvajućim i igrajućim děvam. Ove kada vide, da se mužkarci k njima približaju zapale slame i prěd njih bacajuć viču: „Evo ćoraci! evo ćoraci!“ U tavnom bo idu, buduć su im gorě baklje izgoréle.

Najznamenitii je cvět u ivanjskih věncih paprad. Uzrok je pako taj, da budu oni, koji te věnce nose, kroz cělu godinu od glavobolje prosti. Zato se i sutra dan njimi kite. — Kad se dakle vatra dobro razgori, i svi skupe, onda okolo nje kolo uhvate i pričmu igrat i pěvat. Poslě slědi skakanje kao i u varoših. Nu tom samo razlikom, da se nepřestance ovom činu shodne poju pěsme. Evo dviju:

1.

Tužilo se žarko sunce
Sa vedra neba,
Tužilo se svetom Ivi
Na dan Ivanja,
Da ga vila dvorit neće
S hladjanom vodom.
Al' govori sveti Ivo
Na dan Ivanja:
Stan'de, sunce, do tri puta
Na dan Ivanja,
Dojt će tebi mlade dive
S hladjanom vodom.
S hladnom će te vodom dvorit
Na dan Ivanja,

Digitized by Google

S vinci će ti zlatne kose
Lipo kititi.
Stade sunce do tri puta
Na dan Ivanja,
Dojdoše mu mlade dive
S hladjanom vodom,
S hladnom njega vodom dvore
Na dan Ivanja,
I s vinci mu zlatne kose
Lipo kitiše,
A sa cvitom duge pute
Voljno sipaše.

Sibinjska.

2.

Soko leti preko Bajne luke,
U pol bjelog grada Sarajeva,
Pa on ide na ravne piace,
I prodaje do tri zlatne krune,
Kojeno je od Cara dobio:
Pèrvu dobi, što ga je služio,
Drugu dobi, što je lov lovio,
Treću dobi u carsko uzdarje.
Pèrvu proda bulam sarajevskim,
Drugu proda mladjanoj gospodi,
Treću neće nitko da kupuje,
Što je care na uzdarje dao.
To sokolu i pomučno bilo,
Pa on ode u goru zelenu,
Pa on kuka kano kukavica,
I prebira kano lastavica.
Kad je bilo noći u po noći,
Sva se gora u vatru obrati.
Zato soko haje i nehaje,
Već odleti u pol Bajne luke,
Pa kupuje smilje i kovilje.
U čaršii mlada vojvodića.
Pak se vratja u goru zelenu,

Digitized by Google

I daruje momke i djevojke.
Momkom daje bjelano kovilje
A djevojkam to žutjano smilje,
Sam' nedaje jednoj sirotici,
Koja nema ni otca ni majke
Zato ona haje i nehaje,
Već se kiti metlikom zelenim.
Jer sirotu nitko ni negledje,
A kamo li soko sa tri krune.
Na to se je soko razžalio,
Pa on ide u pol pirna kola,
Pa on ljubi sirotici lice,
I daje joj carevo uzdarje.
Ali ga je Ivo godovnjače
Za oholost svoju pedepsao,
Opali mu krila do ramena,
Ofuri mu noge do koljena,
I još bi mu glavu sažegao
Da se nije mladjan namolio,
I sa tvèrdom vjerom obećao,
Da već neće sirote prezirat.

Malinska.

Zabava ova traje do něko doba noći. Zatim nove lučeve ili lilje zapale i povraćaju se pěvajuć sprovodjeni od tamburaša ili dudaša kući. Kada u selo dojdu, lučeve potèrnu i ostanke za plot zataknu, svaki kod svoje kuće. To biva proti věšticam, koje se, po narodnom mněnju, ovih ostanakah boje, i u selo kroz cělu godinu stupiti nesmiju. U podravini osobito pako okolo P o d g o r a č a ostanke još istu večer u bostane meću, da se buhač od razsadah udalji. Prosti púk u požežkom okolišu ima i taj prědsud, da koji bolje i više skoči překo vatre, da će mu plodnia pšenica i drugi usěvi biti, a lan viši i bolji rasti (Sravni sa Slavjani u Ugarskoj i Česi kako ih Ant. Tkani Myth. II. p. 43 opisuje) . . . . Drugdě pako kao u Posavini gataju, ako se zabodeni ostanak od luča

Digitized by Google

u plotu, kad je sušna godina, obèrne, da će padat kiša. Usuprot ako je mnogo kiše da će prèstat. . . . Da moguća barometra! . . . . Okolo Mitrovice i Velike (Pož. Var.) vele, da ova vatra razne bolesti tĕra (sravni sa Slavjani na istom městu) osobito glavobolju. . . . Najposlĕ nĕki vele, da će od kuge prosti biti, polag slĕdeće narodne pripovĕdke: „Prie mnogo godinah, kada je kuga po Slavoniji strašno bĕsnila, i mnogu obitĕl utamanila, dosta kućah opustila i više selah razrĕdila, izleti jedna žena kojoj je kuga devetero dĕčice nemilosèrdno ugnjavila, puna sdvojenja izvan sela, s naměrom, da i svomu žalostnom životu konac učini. Došavši na polje, najde veliku hèrpu suhe smrĕke. Ova joj stvar baš u sdvojenju dobre u oči pade. . . . Bez da bi šta govorila, istim se odvažnim korakom povèrne u selo, i iz pèrve kuće uzme ugaricu i doleti k smrĕki. Nju podpali, i kleknuvši priporuči s kratkom molitvom dušu svoju vĕkovĕčnoj providnosti, te pohiti da se u goruću vatru baci, i tako svakoj žalosti konac učini. Nu seljaci onud prolazeći, opaze njezinu naměru, i prĕpriče joj odvažno svojevoljnu smèrt, te ju natrag u selo — sve i silom — odvedu. — Za cĕlo kužno vrĕme svaki je dan nĕkoliko osobah žèrtvom ove nemile pošlice palo. Nu sutradan po spomenutom činu nitko neumre. . . Da što više, oni, koji su u toli opasnoj bolesti ležali, oćute veliku polašticu. Seljani neznadoše uzroka te bèrze promĕne; dok se iznenada poslĕ nĕkoliko danah jedna baka nepodiže i nepriče pripovĕdati, da je cĕlo to kužno vrĕme kuga kod nje ustanjena bila, i da se je nĕku večer — onda kad je smrĕka zapaljena — naglo razbolĕla i iz sela otišla. Čim ovo seljani saznadoše pade im na um, da joj je morao dim smrĕkov škodit, uslĕd česa svake godine u oči Ivanja — jer se je na taj dan to

Digitized by Google

dogodilo — lože od smrèke vatru, ne toliko na uspomenu, koliko da se kuga opet nepovrati.“ . . . . . Medjutim se na městih kao na primĕr u Požegi ova svečanost osim Ivanja u oči Petrova, Ilinja i sv. Roka, a u Velikoj od Ivanja pričimavši do sv. Mandaline svake subote na večer ponavljajuć slavi. . . . U ostalom, prosti púk osobito iztočnog věroizpovědanja pripověda, da je sveti Ivan kèrstitelj najvećji svetac. Da što više, da i isto sunce na Ivanje od straha tri put kroz dan postane. . . U někih selih, osobito u Srĕmu, na město vatre spomenute věnce okolo kućah věšaju.

U svem se skoro Kranjci i Štajerci glede ovoga običaja sa Slavonci sudaraju. Mladići tamo prie Ivanja na několiko danah suha dèrva kupe i na hèrpu izvan sela postavljaju na brěžuljku. U oči Ivanja „Korosni večer“ zapale ta dèrva. Okolo plešu, pucaju, pěvaju, kadište i skaču. Na medji kod Kočevja običaju rano na Ivanje pepeo od te vatre kupit. Š njim se od někih bolestih vrače . . . Drugdě prozore spomenutu večer kite [1]) raznim cvětjem, medju kojim se najviše nalazi, kako oni vele „medvedja led“ (*spirea arunkus*). Na gděkojih městih takodjer paprad okolo kuće bacaju. . . . Ugarice nose od vatre kući i na oranicu bace, da uśĕv od cèrva i buhača prost bude. . . . .

Uskoci [2]) se još bolje sudaraju sa Slavonci. Oni ne samo u oči Ivanja, nego i devet danah prĕd Ivanje, svaku večer smrĕku pale, okolo plešu, pěvaju, skaču i razne narodne igre izvode. Sitnu děčicu, koja nĕsu ka-

[1]) Vidi rukopis Jakoba Dolenc, „*Gebräuche Krains.*“
[2]) Vidi Valvasor, „*Ehre des Herzogthums Krain IV. str. 88.*

Digitized by Google

dra prěskakivat, brižljive majke prèko vatre prěnose, da zdravia budu. Ova zabava stopram osmi dan po Ivanju prěstaje. Hèrpe smrěkc, koje se žegu, zovu se kao i svečanost „K o l e d a“ od slavjanske Božice „K o l e d a“ kojoj su u ova doba godine vatru žèrtvovali. Děvojke věnce pletu, s kojimi se na Ivanje kite, da budu od glavobolje proste. . . .

D a l m a t i n c i i S è r b l j i, kao i drugi sudaraju se u svetkovanju ove Slavjanske svečanosti sa Slavonci. U Z a d r u vlada običaj paliti l i l u (trěšnjovinu ili brěžovinu ogule i u procèp meću) i š njom okolo torovah [1]) obilaziti. . . Procèp poslě za plot zataknu. Drugi idu na bližnje bèrdo, tamo kod gorućih lilah plešu, poju, skaču, i vesele se. Ovaj se prizor u oči svetog Petra opet ponavlja. Dalmatinci i Sèrblji takodjer pripovědaju kao i Slavonci da je sv. Ivan tako veliki Svetac, da sunce tri put od straha na Ivanje postane. Kod susědne bratje H è r v a t a h isto se tako svetkuje. B o s a n c i se pako sa Sèrblji polažu. . . .

O prěsudah ivanjske vatre naveo sam nčkoja. Nu da sve ovdě nčsu, niti biti mogu, lako će svaki dokučit, jer skoro u svakom selu nčšta drugo znadu o njoj. Za izpuniti ipak praznoću manjkajućih prědsudah stavljam ovdě jednu narodnu pripovědku, koja nas uči, da se Slavjani ne samo u običajih i navadah; nego i u istih pripovědkah čisto sudaraju [2]). Glasi pako ovako:

„Paprad je čudnovata trava, jer noću u oči svetog Ivana kèrstitelja od pol dvanaestog do pol pèrvog sata po pol noći cvate, sazori, u sčme se obèrne i o-

[1]) Vidi Vuk Stefanović: „Sèrbski Rěčnik str. 337.
[2]) Vidi Kazimira Wlad. Vojćickog Piesni ludi svezak 1. str. 204.

Digitized by Google

padne. . . . Ovo je sěme od velike mogućnosti i krěposti, kako nijedno drugo zemaljsko stvorenje. Koji samo jedno zèrnce od ovog čudnovatog sěmena posěduje, on nesamo da zna sve, što se u cělom světu radi, nego još više, on razumie isto pěvanje pticah i urlikanje živinah. Medjutim kakogod je od velike hasne, tako ga je još teže zadobiti. Koji ga želi imati, mora tamo ići, gdè raste, i prie rečenog sata s blagosovljenom bělom zemljom okolo sebe i te trave šestar okružit, Marinsku svěću zapalit i čekati toli kobnog sata. . . . Nu kada djavli . . . . i nečisti dusi pričmu okolo šestara urlikat i groziti mu se, nesmije se uplašit. . . . Ako se uplaši trud mu je — bez uspěha. . . . To je uzrok, da se nitko neusudjuje poduzet sěme od papradi čekat, jer dusi nečisti onu travu u rečeni sat čuvaju. . . . Medjutim jednom je konjaru ipak srěća, — bez da bi na to i pomislio — poslužila. Tražeći konjah u rečeno doba medju paprad, zèrno opadne, i njemu za opanak pogodi. U taj je čas sve, samo ne za sěme, znao i razumio. . . Došavši kući izuje se i taki sve zaboravi. . . . Začudi se, da što to biti more?? Nu baš kad je o toj proměni mislio, dojde vila i sve mu razloži. On dakle zamoli vilu, da mu to zèrnce natrag dade. Ali u taj čas vile i njegove obuće nestane. . . Poslě několiko danah najde na istom městu svoju obuću ali — bez zèrna. Ova se pripověst i kod Poljakah s malimi proměnami pripověda, kako to spomenuti narodnih poljskih pěsamah sakupitelj svědoči. — Ovoliko od Slavjanah. Sada ćemo vidět kako se je kod Indijanah ovaj dan slavio.

U Indiji, ovoj zibci čověčanske izobraženosti, već su u najstaria vrěmena vatru*), ovaj najfinii i najveći

*) Vidi F. A. Wiese, Indien I. str. 225.

Digitized by Google

elemenat u svoje hrame uveli i njoj se klanjali. Poslě su ju u oči svake veće svečanosti bogu svom Agni [1]) zèrtvovali, i zato je u velikom poštenju kao neobhodno potrěbna kod njih bila. Sveštenici su morali spomenutom bogu svaki dan vatru zèrtvovati, koji je njom vladao i upravljao. Isto su tako sa velikom svečanostju žertvovali [2]), kad je velika suša bila, i usěvi žudjenim uspěhom bez kiše (sravni sa Slavonci) rasti nèsu mogli. — Měseca Studenoga devet su danah u čast došastja bogu „Višnu" vatre ložili (sravni sa Uskoci) njemu se klanjali i vatru žèrtvovali. — Indijani su nadalje pèrva tri měseca njihove godine — koja se za tri měseca kasnie pričima nego naša — dèržali veliku svečanost vatre, iliti dane pokore. Uzrok je pako taj, jer se je „Draopadi" redom za pet sinovah Pandu bila udala, koji su pod imenom pet indičkih junakah dobro poznati, buduć da se kod njih udovicam nije bilo slobodno udavati, Draopadi, da se od tog grěha očisti, prědje prěko žeravke bosa. Na slavu dakle ove boga indičkog kćeri svečanost ovu dan današnji slave. Od tog vrěmena udovice, koje se udat žele, namažu noge šafranom, i onda svečano nakitjene i urešene medju sviranjem muzike i pěvanjem puka prěko gorućeg uglenja četerdeset cipelah u duljini a dvanaest u širini bose prelaze (sravni sa skakanjem Slavjanah). — Prie nego pojde prěko vatre, nazočni puk tri put obide okolo, progèrne žeravku, da bude živahnia, i onda ju pusti ići. Ovom prilikom i majke njěžnu děčicu dovedu, da ovoj svečanosti (sravni sa Uskoci) svědoci budu. — Stari su Indianci takodjer měseca Lipnja [3]) dvojstruku svečanost

[1]) Vidi Vollmer Myth. str. 878. sravni Frid. Mayer Allgem. Myth. Lex. Bd. 1. str. 52. —
[2]) Vidi F. A. Viese Indien II. str. 356.
[3]) Vidi Hammer «Jahrbücher der Literatur« III. strana 184.

Digitized by Google

naime vatre i vode slavili. Ovo takodjer kod Slavjanah vlada. Perva je o Ivanju, a druga o Vodokèrstju. —

Iz navedenih se vidi něka sličnost medju Slavjani i Indijani. Moguće je dakle, da je ivanjska svečanost iz Indije donešena onda, kad su se pèrvi naši praotci odanle izselili. Nu něki vele, da je povod ovoj navadi dao bog „Svantovid" kom su Slavjani u vrěme žetve [1]) žertvovali, jer se u to vrěme sunce na vidokrugu najdulje bavi. Věrojatno je dakle, da se ova svečanost na slavu slavjanskog boga poslě u vrěme žetve slavila. Odkud slědi, da rěči onih stajati nemogu, koji ovaj običaj od Husa izvadjaju. Ovako se štije u Notit: Com. Göm.: „*Quod ritus attinet, nostra etiam aetate Slavis usitatus mos est ignes feriis Joannis Baptistae, aut aliis statis temporibus anni, in vicis et compitis accendendi. Qui hunc ad ethnicismum referunt, cultum eiusdem Dei ignis, ac sacrificia, imolatis infantibus eidem oblata designari dicunt, alii anno incoando affirmant. Neque desunt, qui a rogo Joannis Hussi derivent, et a Bohemis in Germaniam, Hungariamque inductum opinentur.* [2])"

Na ove rěči pita Kolár sve one, koji vele, da je je Vajanek ili Kresnica od Husa i njegova na lomači spaljenja izvor dobila: što je Hèrvatom, Kra-

---

[1]) Vidi Hense *Geschichte des Fränk. Kreises str. 88.* — Linhard II. str. 279.

[2]) Vidi str. 270 naški: Što se običajah tiče, našeg je takodjer věka kod Slavjanah navada vatru u oci sv. Ivana kèrstitelja, ili u druga stanovita vrěmena godine po ulicah ložiti. Koji ga od krivověrskih dovode vrěmenah, vele: da su bogu vatre žertvovali i děcu na žertvenik postavljali; drugi hoće, da se je u počétku godine žartvovala. Ima i takovih, koi ovaj običaj od lomače Ivana Husa izvode, odkud je poslě iz Češke u Němačku i Ugarsku prěnešen."

Digitized by Google

njcem, Dalmatinom, Uskokom Slavoncem i Poljakom, što starověrnim Rusom i Sèrbom, na Husu ležeće? — Na ovo pitanje něka oni odgovaraju, kojim ga je neumèrli Kollár postavio, jer nije naša namèra, koji drugačie o izvoru svečanosti mislimo, da toj gospodi možebiti zasluženu o tom pitanju lovoriku iz rukuh otmemo. . . . Medjutim ova je svečanost mnogo staria nego Husovo spaljenje. Hajek i Bekovski spominju, da je već god. 1383 kod svih Slavjanah u navadi bila. Odkud se věrojatno zaključiti može, da je ovo ostanak Slavjanskog krivobožtva; a slavjansko krivobožtvo svoj početak imade u Indii. Dakle kresnica ili ivanjska vatra nije od Husa, nego od prastarih Slavjanah zěrtvovana. —

Ima vise spisateljah, medju kojimi je i Anton [1]) koji su toga mněnja, da su Slavjani vatru krivim bogovom žertvovali, i otud ovu zavadu kroz vatru, u oči Ivanja skakati, zaderžali, kao i ine. U tom se š njimi slažem. Nu primetju takodjer, da je ova navada i kod drugih narodah izvorna, kao n. p. kod Němacah i inih neslavjanskih narodah. Ovo je mnenje čisto zapleteno, kako Kolàr opazuje, jer su svi neslavjanski narodi, koje Anton navadja, kao Němci, Išari (koléno Finah u Ruskoj živućih) od susědah Slavjanah, kako ovu, tako i druge navade primili. Da pako taj običaj još u Türingskoj, Saskoj, Frankonii i drugdě vlada, to nije čudo, jer su tamo něgda Slavjani obitaváli, od kojih su Němci i tamo sada obitavajući narodi tu svečanost poprimili, kao što su n. p. Išari od Rusah. —

---

[1]) Vidi Anton *über die alten Slaven* I. str. 81.

Digitized by Google

Koševina.

U koliko je koševina težak i mučan posao, u toliko se još triput veselie — osobito u granici — izveršuje. Žubor raznih pěsamah i nepretèrgljivo pocikivanje neprestano se po prostranih livadah ili kako na městih vele čajerah, razlěva na toliko, da se daleko čuti mogu marljivi kosci, i njihovih pěsamah jeka. Istina, ovo neide medju svečanosti, nu radi někojih osobitih navadah ipak ću u kratkom spomenuti.

Gazda, u oči onog dana, kada kosit želi, pozove s lěva i desna susěde, da mu dojdu pomoći. Koji more, onaj se rano požuri. Nu pèrvi koji u livadu dojde i zakosi je Kozbaša, jer je najbolje uranio. On je za ovaj dan neograničeni gospodar, i što rekne, mora se izpunit. Da što više, on more i batine nepokornim udarit; drugi za njim zove se Vuzbaša a ini Kosci, ili posperdljivo Prišipetlje a najstražnji Kurtala . . Kosci u jutro okolo sedme ure zarutkuju sira, kruha i rakie . . . Okolo deset satih ručaju, čorbu, govedinu, zelje, kiselu čorbu i pečenjku. . . . U dva sata užinaju jednake jestbine kao i o ručku, samo da se još pita i kolači primetnu. . . . Napokon okolo pet satih lovraju pečenjku i pitu. . . . Osim ovog svega svaki čas stanu i malo žedju ugase vinom ali — vodom. Jedan kućanin ništa drugo neradi, nego samo dovozi frišku vodu i vino od kuće. Ručkonoša pako (mlada ali děvojka) donosi u mirici na glavi jěla. . . . Svaki put, kada dojde kočiaš od kuće sa friškim pitjem mora se Kozbaši najavit, od primère ovako: „Dobar dan kozbaša, jesi li se umorio, evo sam něšto malo pokrěpe

Digitized by Google

doněo, da ti duša neutekne i rebra utverdiš, da neklapaju.“ Kozbaša takim kuša, i daje redom koscem. Kad se svi napiju i kose pooštre, onda kose dalje.

Na večer kada se smèrkne još se malo napiju, kose u travu zamotaju, u kola postave — něki i u rukuh dèrže — igraju, pěvaju i napokon se kući na večeru odvezu. Večera mora biti isto tako kao i užina. . . . Šuteć nije ni mislit da se voze jer bi to inače za gazdu velika sramota bila. Něki pěvaju razne pěsme, dok drugi u prazne čobanje bubaju i u svirale sviraju. . . . Rěčju, nitko nije badava, svaki něšto radi. Konji, mogli nemogli moraju běžati, da se kolesa od jednog do drugog jarka hitaju. . . . Kosci kad kući dojdu od kiljera do kiljera hode i traže jastuke, da na njimi pod večerom sěde. Mlada mora za kozbašu pripravit i sama. Večera traje do něko doba noći, medju pěvanjem i šalom.

Pervu travu, koju zakosi kozbaša traže žene, i spravljáju jer vele, da kada se s onom travom nakadi noseća žena, da će lašnji porod imati. . . . Drugi opet pèrvi odkos čuvaju u štali, da bolje marva naprědуje, něki volove kade koji si od jarma ranu naprave i t. d. Da trave svoju krěpost imadu o tomu nije ni dvojiti, nu da baš pèrvi odkos tu krěpost posěduje a ne drugi to niti je istina niti se věrovati more.

Osim junačkih pěsamah, koje od Kraljevića Marka glase, pěvaju kosci i druge, koje inače mladež pěva. Nu pèrva je i najglasovitia pěsma, koju skoro svaki Slavonac zna slědeća i služi svakom pevaču za praeambulum. Nu prie nego se iste pěsme spomenu neće biti suviše ako napomenem način pěvanja kod kosacah

Digitized by Google

napose, a kod mužkog spola u obće. Svaki se stih kod njih počima sa „Ej“ „Oj“ „Hoj.“ Ova se slovka podobro protegne, a slědeće se rěči stiha više govore nego li pěvaju, izuzimav stražnju rěč koja se produlji. Na stražnja se slovka tako dugo vuče, dok ini pěvači —jer se na dvě strane razděle, naime jedni pěvaju a drugi odpěvaju — slědeći stih nepočmu i t. d. — Evo obće obljubljene pěsme, prem ju rědki čitavu znadu, izuzimav pèrva dva stiha koja i najmanje već děte pěva:

Pije vino Kraljeviću Marko;
A kad pije, zašto i nepěva?
Ta kako će jadan zapěvati,
Zapěvati nuz tri gorke rane?
Perva mu je na serdašcu rana,
Što no ga je ostavila ljuba;
Druga mu je na serdašcu rana,
Što no mu se potupila sablja;
A treća je na serdašcu rana,
Što no nema nigdě nikog svoga;
Lasno bi je mladjan prěgorčo,
Prěgorčo i pomoć doněo,
Da mu nije na vojsku odlazit.
To su one tuge i žalosti
Koje Marku nedadu pěvati.
Al je Marko mudar junak bio,
Sve je misli na jednu smislio,
Pa on ide za cara na vojsku.
Care njemu do tri dobra daje:
Pervo dobro ljubu Angjeliu,
Drugo dobro bridku demeskinju,
Treće dobro do tri běla grada,
Do tri grada do tri nova roda,
Što je Marka opet propěvalo.
Tko zna bolje rodilo mu polje,
Tko zna više rodile mu višnje
Vami pěsma meni čaša vina.

Oriovačka.

Digitized by Google

Kraljević Marko i nevěrna ljuba.

Konja jaši kraljeviću Marko
Sa svojime starijem babajkom;
Kad su bili na drugom konaku,
Stiže knjiga Kraljevića Marka.
Knjigu štije Kraljeviću Marko.
Bělu knjigu suzami obliva.
Pita njega starina babajko:
„Oj moj sinko, Kraljeviću Marko,
„Koja j' tebi golema nevolja,
„Te ti knjige suzami oblivaš?“
Al govori Kraljeviću Marko:
„Boram tebi, starino babajko,
„Běli su mi dvori poharani,
„Moja mi je ljuba odvedena,
„Odveo je care u Stambule.
„Daj ti meni, starino babajko,
„Daj ti meni Sekulu Todora,
„I podaj mu na konja Oružje
„Da idemo caru u Stambule
„Nebi smo li mi dobili ljubu.“
Al' besědi starina babajko:
„Ja nedadem Sekulu Todora
„Sekula je ta ludjano děte
„U ludu će izgubiti glavu.“
Na to Marku vèrlo žao bilo,
Sedla Marko svoga konja šarca,
Pak on ide u Stambula grada.
Kad je došo blizu Carigrada,
Ugleda ga Angjelia ljuba,
Pa besědi Angjelia ljuba,
Pa besědi caru gospodinu:
„Na milosti, care gospodine,
„Evo k . . . . Kraljeviću Marko!
„On će tvoju odsiećі glavu.“
Al etoti Kraljevića Marka.
Zazva Marko cara na mejdane:

Digitized by Google

„Odi care ako s' dobar junak.“
Izide mu care na Mejdane;
Uzeše se za pleća junačka,
Marka mi je znojak podudrio,
Cara mi je pěna ufatila.
Al' govori kraljeviću Marko:
„Ovo jesi, Angjelio ljubo,
„Daj pomozi, ja l' caru ja l' meni!“
Al' je ona bre nevěrna bila,
Terže sablju Marku od pojasa,
Ter odsěče za kalpakom perje.
Ciknu Marko kanda se pomami,
Ter on lupa carem gospodinom,
Ter on lupa o' nu cèrnu zemlju.
Stisnu s' k . . . . ., kraljevića ljuba,
Ona s' stisnu niz 'no polje ravno,
Al za njome Kraljeviću Marko:
„Bre, po bogu, ljubo Angjelio,
„Zadajem ti i věru i zdravlje,
„I dajem ti tvog brata Todora,
„Sam' m' pomozi konje pofatati
„Pofatati ove konje vrane,
„Sakupiti i srebro i zlato;
„Da idemo k našem bělom dvoru.“
Prěvari se ljuba Angjelia,
Pomože mu pofatati konje,
Sakupiti i srebro i zlato;
A kada su poso dovèršili
Postavi ju za se na konjica. —
Kad je došo u babine dvore,
Al' govori starina babajko:
„Boram tebi, Kraljeviću Marku,
„I to se je dobar junak našo.
„Koj' t' osěče za kalpakom perje?“
Al' govori kraljeviću Marko:
„Da je junak, nebi ni žalio,
„Već je junak jedna ženska glava
„Tvoja kćerca a moja ljubovca.“
Al govori starina babajko:

Digitized by Google

„Zašt' je nèsi na sablje raznčo,
„Ja l' na sablje, ja li na andžare?"
Odgovara Kraljeviću Marko,
Odgovara holo i serdito:
„Zašto bi ju, starino babajko,
„Zašto bi ju na sablje raznčo,
„Ja l' na sablje ja li na andžare?
„Ta ti znadeš, što je ženska glava,
„Dugih kosah a pameti kratke
„Tko je bolji onog ona voli."

Jozan Bošnjaković iz Velike.

Kakogod je kod kosacah veliko veselje i nepretergljiva pěvanja, isto tako i još veselie je kod kupiocah. A i kako nebi, kad se ovom prilikom obodvojeg spola mladež skupi i zajedno radi. Istina, Slavonac kad sam sa svojom obitelju radi, netroši toliko, budući da su s malim zadovoljni, bez da bi tko gladan ali žedan ostao. Nu ako imade kod sebe komšie na poslu, tako već obilnie obědе — koja na razsap slute — daje. Viděli smo koliko putah na dan kosci jědu, a još dvaput više popiju, jer nijedan gazda prie neskuplja kosacah dok nepripravi bar akov vina ili više, a polovicu rakie. Ovo se isto i od kupljenja sěna razumie, prem toliko pitja neode, jer većinom, ženskadia ovaj posao obavlja. Na večer se medju pěvanjem raznih pěsamah povratjaju kući, večeraju, i dosti putah — ako ih je veliko družtvo — zametnu igru, koja do nčko doba noći traje. . . . Dobro je dakle nčki putnik opazio, da se Jugoslavjanski púk more najlašnje kroz dvě stvari od inih s njimi poměšanih narodah razlučit, bez da bi se prěvario. Pèrva je, da su svi isto tako čisto, kao i u dne svečane — samo ne u tako finimi opravami — obučeni; te da ih je milina po čarobnih brěžuljcih i miomirisnih poljih — běle kao labudove — pogledati. Što se baš tako točno

Digitized by Google

kod drugih narodah neobdèržava. . . . Druga je stvar, da se od ranog jutra do mukle večeri neprestano doline i ravnice sa raznimi pèsmami razlivaju i težke lětne poljodělske poslove nesamo neuzdèržaju, nego još i žure. Dočim drugi narodi zadubljeni u razno mišljenje pravo i nerazgovaraju, kad rade. Doista udivljenja je vrědno gledati i slušati nesamo slavonske kosce, nego i kopače — jer je jedan i drugi posao otežak na dugom lětnom danu, kada sunce vrěle svoje trake poslenikom u ledja ali čelo upre — kako nuz marljivo radjenje neprěstano pěvaju i vesele se. Da što više, rekao bi čověk, da ih pěsme na krěpkije radjenje nukuju [1]). Pravo dakle veli Anton [2]) *„Das Gemüth der Slaven war zur Fröhlichkeit geschaffen. Noch ist der Hang der nähmliche, So ist der Russe heiter und fröhlich, so ist der Dalmate und jeder Illyrier aufgeweckt, so jauchzt der gemeine Pole immer noch unter dem härtesten Druck.“* — Nu usuprot želěti bi bilo gospodina Taubea i druge njemu slične dovesti na polje gdě Slavonac radi, da vidi je li lěn ili ne; morebit da bi onda drugačie pisao, nego što je... Ali šta more Slavonac na pose, a Slavjanin u obće od takovih stepi hlěbah — koje badava hrane i poje po sebi prirodjenoj gostoljubnosti — očekivat nego porugu, za koju njegovo prostodušje malo haje. . . . Nu od toga neka bude dosta. . . .

---

[1]) Sravni Čaplović *„Slavonien“ Th. 1. str. 100. „Hier und in den umliegenden Comitaten ist der wahre Volksgesang zu Hause. Die schönere Hälfte des Volkes erscheint auf dem Felde jedes-Mal eben so nett und reinlich gekleidet, als wenn sie in die Kirche ginge. Unter unaufhörlichem Singen und Schäckern wird fleissig gearbeitet.“*

[2]) Vidi Anton T. 1. str. 33. „Cud je Slavjanah za veseselje stvorena. Još je njihovo težnje isto. Tako je Rus vesel i radostan. Tako je Dalmatin i svaki . . . . uvěk na pěvanje razpoložen, tako i najprostii poljak veseli se pod najokrutnijim jarmom.“

Digitized by Google

Kod kupljenja sěna vladaju takodjer někoje prěd-sude. Običaju naime žene kada podne zvoni, sedam slamkih uzet, i prie nego zvono prěstane u nědra metnut. Kada na večer kući dojdu sprave ih, poslě kako bi ih u sedam kerpicah zamotale. Sedmi dan u podne ih — kada zvono zvoni izvade, sedam putah pozdrave gospu i sažgu. Onaj pepeo, gataju, da je dobar nesamo za glavobolju, nego ako žena noseća sedam putah od njeg pije po malo u vodi, da će lašnji porod imati.... Sedam, da što rekoh, sedamdeset i sedam putah čudne ceremonie koja doista ništa nepomaže, niti što pruditi more glavobolji.... Medjutim viděti je iz ove čarolie, kao i iz mnogih pěsamah, da je Slavjanom ovaj broj „sedam" veoma mio, i da je u stara vrěmena kod njih něšto osobitoga zlamenovati morao.... Da se zbilja u pěsmah nahodi, navesti ću je niže čitatelju, nu da je i kod drugih Slavjanah običan vidět ćemo. Tako na priměr kod Slovakah mora sedam godin staro děte izpresti žicu, koja se okolo porodice omota, da joj zločesti duhovi nenaškode.[1]) To je isto i kod Slavonacah. — Rusi po smèrti, žene moraju sedam neděljah žalit, i onda drugu istom tražit. Poljakom je takodjer ovaj broj mio, kako se to iz pěsamah vidi[2]) ... Görres[3]) něki uzrok navadja od ovoga broja dočim veli:

---

[1]) Vidi Medjanski „*Sammlung abergläubischer Meinungen*" *Taschen-Almanach Nro. 6. „Es muss dafür gesorgt werden, dass der Wöchnerin kein böser Geist zukomme: zu diesem Ende wird ihr Bett mit einem Garn umwickelt, welches ein siebenjähriges Kind gesponnen haben muss.*"

[2]) Vidi Vojcicki „Piesni Ludu" T. I. str. 253.

[3]) Vidi Görre's „*Mythengeschichte*" str. 202. „Rugievit sa sedmoglavim licem, sedam maćevah na jednom kaišu na njegovoj bedri — sedam planetah pokazuje, kao i negdašnju uzajemnost sa indičkim bogoštovjem i upravno s rodstvo Slavjanah sa Indijani."

Digitized by Google

„Rugiäwith mit siebenfachen Anlitz, sieben Schwertern an einem Gehänge an seiner Seite — auf die sieben Planeten deutend, beweisen frühern Verkehr mit indischen Mythen und die direkte Verwandschaft des Slawenstammes mit dem Hinterasiatischen.“ Rugievit je bio slavjanski Bog. Morebit je ovaj broj još do današnjeg dana kod Slavjanah obljubljen ostao, kao što je i kod Indianah. Tako u Indii kod mèrtvog těla sedam Brahmanah alduju [1]). . . . Veli se kod njih, da se sunce vozi na sedam konjah. . . . da je Bog Agris sedam jezikah imao; . . . sedmoglavog zmaja . . . i sedam konjah surie iliti sunca spominju i t. d. — [2]) Odovud se vidi, da se i u ovoj malenkosti Slavjani ukupno svi sa Indiani slažu; što će još jasnie slavonske narodne pěsme posvědočit. Evo ih:

Sedam Ajkunah.

Sarajevo gn'jezdo sokolovah,
U tebi je do sedam tornovah,
I u njima do sedam Ajkunah.
K njim dolazi do sedam deliah:
Pèrvi bješe Stanković Ilia,
Od Moštara od ravna Kotara;
Pa on prosi Mimirbega kćerku,
On je prosi i izprosio je. —
Drugi bješe Nemanja Stjepane,
Slavni vitez od Serbie ravne;
Pa on prosi Omerovu kćerku,
On je prosi i izprosio je. —
Tretji bješe Jablanović Pavle,

---

[1]) Vidi Paulin *„Syst. Brahm.“ str. 20.* *„Penes sacrificium pro defuncto septem stant Brahmanes, qui ultimas septem transmigrationes faciendas representare dicuntur.“*

[2]) Vidi Vollmer's *„Mythologie“* str. 329. — Majer *„Lexicon“* B. 2. str. 165.

Digitized by Google

Slavan junak od Bosne ponosne;
Pa on prosi Bogdanovu kćercu,
On je prosi i izprosio je. —
Drugi bili Slavonci junaci,
Sve po izbor kraljevi vojaci,
U boju su hrabri vitezovi,
A kod kuće ljubimci majkini,
Najmladji je mezinac u majke.
Kad su bratja Sarajevo vidli,
Obukli su svečano od'jelo,
Zasjeli su mladjane konjice,
Pripasali ostre demeškinje,
I buzdovan' ljute sedmopere.
Kad dojdoše u to Sarajevo
Sarajevo od s e d a m tornovah,
Svaki bratac svoju ljubu traži,
Svaki traži svaki ju i najde
Sam nanajde mezinac u majke.
To je njemu i pomučno bilo,
Pa on ide od grada do grada,
Da bi ljubi gdigod izprosio.
Al' već svaka ima svoga vojna;
Kada dojde u Stipića dvore,
Tude najde neprošenu ljubu.
Pa govori tanko glasovito,
Glasovito ali umiljato:
„Hoćeš d'jevo moja ljuba biti
„Hoćeš biti, hoćeš za me pojti"
Al besjedi neprošena ljuba:
„Id' odtale mezinac u majke,
„Nit me prosi nit ću tvoja biti
„Niti silom niti s voljom pravom."
Al' besjedi mezinac u majke:
„Ako nećeš s voljom, hoćeš silom
„Krasti ću te i voditi k majci."
Al' besjedi neprošena ljuba:
„Nebudali, mezinac u majke,
„Nebudali negub' ludo glave;
„U mene je do tih s e d a m bratje,

Digitized by Google

„S e d a m bratje, sedam kapetanah,
„Oni će me mladu osvetiti.“
To nehaje mezinac u majke,
Već on fata ljubu neprošenu,
Ufati je po pol divna pasa,
I metje je za se na konjica
Pa ju nosi svojoj miloj majci.
Kad je junak Savu preplivao,
Al' etoti do s e d a m brajanah,
Pa mu viče do s e d a m brajanah:
„Stani more, mezinac u majke,
„Stani more, nenosi nam seke,
„Jer ćemo te mlada pogubiti
„Pogubiti i razstavit s majkom,
„Ko što si nas sekom razstavio.“
Kad to čuo mezinac u majke,
On pograbi ljuta s e d m o pera,
I raztjera do tih sedam bratje,
I odvede neprošenu ljubu. —

Stanko Janković, iz Sića grad. rgte.

Zlato pod sedam zatvorah.

U visokoj kuli Ivanovoj
Tužno zlato leži zatvoreno,
Zatvoreno pod s e d a m zatvorah,
Zlato kuka kano kukavica,
I nabraja kano lastavica,
Da b' ju tkogod u tavnici čuo;
Ali sužnja nitko i nesluša,
Sam ju čulo sunce u po dana
S s e d a m nebah, kroz s e d a m pendžerah.
Smilova se sunce u pô dana,
Smilova se sa s e d a m žarovah,
Pak joj pusti do s e d a m žarovah
S s e d a m nebah kroz s e d a m pendžerah,
Da se zlato malo pokriepi
Pokriepi i s zdravljem sastane.

Tovarnička.

Digitized by Google

Žetva.

„Hajd' u kolo, žeteoci žetelni
Da svijamo tanke slamke tanene."
Narodna pèsma.

Prie nego od žetve spomenemo, neće biti suviše viditi kako se Slavonac kod sějanja vlada. Vrěme si izabira svaki gazda za sijanje. Onaj dan, u koji pričme sětvu, kroz cělu godinu nesmie se pariti ni lužiti. Uzrok navadjaju, da bude od sněti čisto žito. U odlučeni dan sětve, gazde ili onaj koji sèje, čisto se obuče. U Djakovštini pepelom pospu sěme, zatim vodom poškrope i onako siju. . . . U bisagah (dvostruka torba, koja se na rame metje) od pervog dana sětve dok se neposije stoji Trojstvo i Jedinstvo t. j. božićne svěće.... U Djakovštini nepotrěbljuju kod sijanja bisagah, nego vrěću. Doljni se ćošak vrěće s uzicom sveže i na lěvu ruku natakne dok drugi dio vrěće na rame zapèrti i tako sije. Prie nego pričme sijač sijati, klekne, pozdravi Gospu i zazove u pomoć Stvoritelja, da mu poděli svoj sveti blagosov, i uspěšan njegov trud učini. Po tom se digne i pričme sijati gologlav, i neprestano se Bogu moleći. Kada dovèrši sijanje, opet klekne zahvali Bogu, ustane i uzdahnuv pogledje u sunce i zavapie: „Svamogući Bože! Stvoritelju svega, daj uděli milost, da moj usěv bude tako čist, kao što je sunašce čisto a plodan i obilan kao nebrojene zvězde na nebu." — Ovo je doista jedan čin vrědan hvale, gdě preporučuje umoreli težak svoje trudovo věkověčnoj providnosti pod zaštitu. Kamo sréće da bi kod svakog posla — ostavivši čarke i bajanja — jedinjo ufanje u Boga i njegovu svetu pomoć polagali.... Ali ni s ovim

Digitized by Google

nije zadovoljan Slavonac, da je svoju sětvu u ruke svoga Stvoritelja prěporučio; nego još se i u čarke pušta. Tako običaju něki pèrve mlade prolětne nedělje prie izhoda sunca na njivu ići i ondi bajati, da nebude sněti. Něki gunjcem rosu stepu, i na komšinsko ga žito otresu, tobože, da svu snět i kukolj s tim iz svog uševa na komšinski bace. Ovo něki na Gjurgjevo prie zore, a drugi na Duhove rade. . . . Da slabe naravi čověčanške! Nije mu dosta pomoć božja, koju je zazvao, nego još i baja i to na štetu svoga iskèrnjega. . . . .

Što se žetve tiče, kao i kod inih većjih poslovah Slavonac uzajamno s komšilukom obradjuje. Dvě, tri se kuće sastanu i najprie kod jednog zatim kod drugog i t. d. žanju. Većje obitelji i same rade. Obično po dvoje na jednom slogu žanju. Nu mužkarci osobito djerzi kadišto i sami svaki po jedan těraju. Prem je žetva jedan izmedju najtežjih poslovah, buduć je žetelac cěo dan prignut, ipak nepřestano ore bèrda i ravnice sa žeteoskimi pěsmami. Nu da čověk pravo ponjatje od toga ima, trěbalo bi pěsme iz několiko desetak Slavonskih gèrlah, i to usrěd pironosnih gajevah i miomirisnih poljah slušati; trěbalo bi motriti tiho gibanje Slavonskih poslenicah i kako svaki glasoudarac očevidnu kanoti zapověd izrazuje: kako se ima sagnuti, kako i koliku rukovet sèrpom zahvatiti, kako bèrzo odrězati, kako hitro ali ipak pazljivo — da se zèrno neiztruni — istu rukovet na zemlju metnuti; to sve velim trěbalo bi slušat i gledat, a pokraj toga laganu mužku mladež, gdě snopove, svezav ih, snažnom rukom u vis podižu, i kanoti ponosećе se što su ih tako kruto svezali. Čestoput jednog ili drugog gledaoca i gledateljicu, zazovu, neka slobodno pokušaju, ako mogu, pèrst turiti izpod svezane gužve (u

Digitized by Google

Djakovštini vele uže); na dalje: gdě i oni ili nuž vilinske glase od trudoljubivih lěpoticah, kadšto svoj mužki čuti dadu, ili sami napose od kakvog starog junaka započnu, da od gromovitog njihovog glasa cèla okolica zaori. [1])

Kad se dožinje, obično se plete od izabranog klasja věnac jedan ali dva. Ovo je děvojački posao. Nu gdě ih nije ondě se i mlade tim bave. — Kod pletenja obične narodne pěsme pěvaju, ali se Bogu mole. U ostalom ondě, gdě se pěva, prie se Gospa pozdravi, pa onda započnie pěvanje. Rěčju, kod ovog posla isto tako, kao i kod sětve velika pobožnost vlada. . . Čim se žetva doverši i snopje se u granice složi, věnac kojoj odličnjoj osobi — ako je polag — ili gazdi za šešir metnu da ga kući nosi, dočim ga žeteoci pěvajuć sprovode. U Srěmu načine barjak iz maramah kad kući idu. . . Spomenuti věnac nositi znači veliko poštenje i priverženost. Kada dojdu kući, gazdarica primi věnac i oběsi ga u sobi na klin. Ovdě ostane do s. Matie. Na ovaj se dan orumi i čisto zèrnje u cèrkvu na blagosov nosi. O sětvi se ovo zèrnje sa ostalim sěmenom poměša i pèrvi usěv učini.

Ovaj običaj, věnac od klasah plesti, vlada i kod drugih Slavjanah. Tako kod Ugarskih Slavjanah, kako to Bartholomeida [2]) svědoči; *„Demessis omnibus agris, messores sertum de pulcherrimis tritici spicis construunt, illudque perticae impositum, solenni cum cantu, domui heri inferunt.“* — I kod Poljakah [3]) je u navadi: „Ovaj

[1]) Sravni Mato Topalović slavonski Tamburaši, str. 9.

[2]) Vidi „Notit. Comit. Göm.“ str. 451. „Kad se dožanje žeteoci iz najlěpsih klasovah žitnih věnac spletu, na motku postave, i sa običnim pěvanjem kuće gazdi pridadu.“

[3]) Vidi „*Moravia*“ *Jahrgang V. 1841, Nr. 73, 74, 75, 76 od N. Beny.*

Digitized by Google

su dan tamo sluga i gospodar skoro jednaki. Gazda po dokončanoj žetvi dade obilnu čast, a poslé nje je plesanje, gdě slobodno kmet spahinicu a kmetica spahiju plesati zove. „Ovaj običaj spominje na onu zlatnu Slavjanah dobu gdě su bili svi jednaki. Uzporediti se more i sa rimskimi Saturnaliami, koje su se 19. Prosinca svake godine slavile . . . Nu čemu sada rěčih gubit?

Obično se daje obilna večera, ali bolje da reknem čast, kada se dožanje gazdarica mora pripravit što bolje ima i zna. Poslě večere ako je većje družtvo, slědi plesanje do něko doba noći. Kod plesanja gledaju da gazdu i gazdaricu u kolo uvuku i tako ih dugo derže, dok se dobro neumore. Ovo se dakle slaže nesamo sa bratjom Poljaci, nego i sa starinskim zlatnim vrěmenom. Prie několiko godinah, vidio sam jednog starog u časti postavljenog gospodina, koji je poslě večere sam plesanje započeo. Na pitanje zašto ovo čini? Odgovori, da je on taj običaj od svoga otca baštinio, i da on svake godine to točno ponavlja. -- Žetva imade takodjer svoje pěsme. koje se tom prilikom pěvaju, prem da se i drugima neprosti. Evo ih:

Olivka i Čoban.

Žito žela Olivka divojka,
Žito žela sa srebrenim sèrpom,
Kad je bilo oko polak dana,
Zapivala Olivka divojka:
„Tko će meni snoplje povezati?
„Tko će meni vodice doniti?
„Tko li će mi ladak načiniti?
To začuo čoban od ovacah,
Pa on ide Olivki divojki:
„Boraj tebi, Olivko divojko,
Ja ću tebi snoplje povezati,

Digitized by Google

„Ako ćeš mi lice obljubiti:
„Ja ću tebi vodice doniti,
„Ako ćeš me za bratca uzeti;
„Ja ću tebi ladak načiniti,
„Ako ćeš me za vojna uzeti.“
Al govori Olivka divojka:
„Ako hoćeš čoban od ovacah!“
On poveza klasnate snopove,
On načini ladak od ružice,
On donese vode tekućice,
Pa govori Olivki divojki:
„Hajde divo, obljubi mi lice. —
Al govori Olivka divojka:
„Ako si mi snoplje povezao,
„Tvoje s' ovce po sterniščU pasle;
„Ako si mi ladak načinio,
„Ti si s menom u njem ladovao;
„Ako si mi vodice donio
„I sâm si se žedan ponapio.“

(Oriovačka).

Svekerva i Jeterve.

Tri jeterve žito žele,
Lado moj, oj lado moj! [1])
Jedna žela, snop nažela;
Druga žela, dva nažela;
Treća žela, tri nažela.
Pak su legle te laduju,
Dok sa žita rosa spade.
Legle malo pa zaspale,
U tome i sunce zajde.
Odtud ide svekrušina,
Na truljavih kolesinah,
Kako ide kleti stade:
„Šta ste legle, moje snaše,
„Šta ste legle? nedigle se.“

Iregska.

[1]) Ovo pridaju za svakim stihom ove pěsme.

Digitized by Google

Što bi koja najvoléla?[1])

Tri divojke žito žele,
Lade mi, Lade, mile Lade moj!
Jedna drugoj govorila,
Što bi koja najvolila?
Perva b', veli, najvolila
Tri djerdana oko vrata.
Druga b' veli, najvolila
Ravno polje sa pšenicom.
Treća b', veli, najvolila
S svojim dragim snoplje vezat.
Lade, mi Lade, mile Lade moj!

Pleternička.

Kud se věnac plete.

Diva Oliva žito dožela,
Žito dožela, tri vinca vila,
Žitom ih vila, vinom zalila:
Pervog je vila žita pšenice,
Drugog je vila vina vinova
Trećeg je vila zdravlja, veselja.
Koga je vila žita pšenice,
Onog nosila u naše polje,
Nebi l' nam polje rodilo bolje!
Koga je vila vinove loze,
Onog nosila u naše bèrdo,
Nek naše bèrdo vinom urodi.
Koga je vila zdravlja, veselja,
Onog nosila u nase selo,
Nek nam je selo zdravo veselo.

Velička.

---

[1]) Vidi M. P. Katančić „*Specimen Philologiæ*" str. 112 „*In Slavonia Sócci nostri Ladonis obliti non sunt. Puellæ in operibus æstivis, messe præsertim cantilenis popularibus Ladonem sæpenumero immiscent.*" Tako je i u ovoj pěsmi za svakim stihom ponavlja. —

Digitized by Google

I s t a.

Hajd' u kolo, žeteoci žetelni,
Da svijamo tanke slamke tanene,
Gazdarici zlatne vince, zlaćene;
Pitu će nam mednu dati medenu.
Hajd' u kolo, žeteoci žetelni,
I nosite tanke slamke, tanene,
Da svijamo gazdi vinac svijani,
Gazda će nam vina dati vinovog.
Hajd u kolo, žeteoci žetelni,
I nosite tanke slamke tanene
Da pivamo nama pismu pivanu
Pisma će nam radost dati radjenu.

Slankamenska.

Kad se věnac prědaje.

Nadživa se momak i djevojka,
Momak žanje dvaest i dva sloga,
A djevojka dvaest i četiri.
Kad u večer o vezanju bilo.
Momak veže dvaest i dva snopa,
A djevojka dvaest i četiri;
I k otomu zlatan v'jenac spleli,
Pak ga meće jetervi na glavu.
To je momku i pomučno bilo
Pa besjedi gizdavoj djevojki:
„Što učini, gizdava djevojko,
„Što učini, nikom nečinila.“

Sopska.

Mlinska.

U Slavoniji po okolovštinah zemljenog poležaja stanovnici sebi mline prave. Takovih je od četiri vèrsti. Ponajbolje se odlikuju oni na Orljavi. Za njimi su tako

Digitized by Google

Velika se svečanost obdèržava onaj dan, kad se klade vuku. Cělog sela, mlado i staro, malo i veliko svečanim odělom zaoděvěni, dojdu na brěg Save, kuda se ima klada dovući. Několiko mladićah medjutim u narodno odělo obučeni na konjma dojdu navěstit puku, da se klade približaju. Na ovu věst s klikovanjem puk došastje. Takovog uzhitjenja kakovo kod ove svečanosti vlada, morebit da nije ni u Parizu bilo, kad su se Francezkog cara Napoleona kosti glávnom Francezah gradu po Saini (*Seine*) približavale. Kakogod je tamo ručanje topovah sa invalidske dvorane stostruko, pozdravljalo nadošastje Napoleonova pepela, tako u Slavoniji navěstjuje tutnjavina mužarah približavanje mlinske klade, koju ketuši svojem opredělјenju voze. Napèrvo idu pěvajući različne pěsme děvojke i mladići u svečanom odělu, s raznim miomirisnim cvětjem nakitjeni; za njimi 90 do 100 volovah i 30 do 40 konjah pod kladu upreženih vuku toli uzhitjene svečanosti terh. Marva je pár a pár podprežena i sa cvětjem nakitjena. Nuz svaki pár ide jedan težak s kandžiom, nakitjen, pěvajući svoje narodne pěsme. Na kladi sědi najstarji ketuš s čuturom u ruči nepřestano nazdravljajuć klikujućem narodu. Okolo njega 50 do 60 děvojakah na pantljike i konopce — toboz upřežene pomažu kladu . . . . . pěvajuć vući. Cičanje puka, gèrmljavina mužarah i množina dudašah, koji pěvajućoj mladeži svojim sviranjem mnogo veće uzhitjenje daju, na daleko svoj glas na čarobni način razprostiru. Kad se klade na brěg Save dovezu, pošalju někoje po sveštenika, da kladu blagosovi. Po dokončánom blagosovu, medju gèrmljavinom mužarah i klikovanjem puka spuste je u vodu [1])

[1]) Sravni „*Pesther Tageblatt*“ **1843**, *Nr.* **61**: „*Der Mühlkladenzug in der Posavina*“ *von Prof. Wanjček.* „Ovoj je gospodin pisao višeput i u Moravii o Slavonii, nu ne uvěk onako kao

Digitized by Google

zvane savske vodenice, onda kašikarke, pak suvare. Na Orljavi i Savi stojeći mlini pripadaju cělim občinam, prem da i pojedini ljudi svoje vlastite imadu. Koji su občinski, ondě se najmi mlinar, obično na tri godine. Pogodba je medju Ketuši (ovako se zovu koji pravo na mlin imadu) i mlinarom različna. Pravo je meljave u razměrju prinesakah kod pravljenja mlina razděljeno. Tako něki ima čitav red, něki polak, a opet něki samo četvert. Čitav red čini jednog ketuša, i smie ostati u mlinu dvadeset i četiri sata, kad na njega red dojde. . . Ova se pogodba sa velikom častju, — koja se mlinska zove — potverdjuje, i traje na městih i više danah.

U ostalom imade kućah, koje svoje vlastite mline imadu, nu ovi su na manjih potočićih i zovu se kašikarke. Takovih je u Velikoj množina, nuz stupe gdě se sukno i čepeta valjaju. Suvarah pako imade dosta u Srěmu, Djakovštini. Valpovštini, brodskoj krajini i t. d. Nu u zapadnoj Slavoniji baš ni jedne, jer je ovaj prěděl darežljivo sa potoci nadaren. Najznamenitii je Orljava, na kojem se do dvě sto mlinah vèrti.

Posavci i Podravci imadu vodenice, nu nestoje — kao drugdě — na ladjami nego na dvě klade, koje su barem 6 hvati duge. Dok se ove u lugu najdu, naravno trěba dulje vrěmena, jer glede da budu šuplje (*ausgehöhlter Eichenstamm*), ili barem čiste i upravne, da se laglje mogu izdubsti. . . . Za ove klade platjaju do 30 fl. srebra. Istina skupe su ali toliko isto godinah mogu trajati, ako su dobro izradjene. U ostalom ipak vole, ako šupalj hrast mogu dobiti, jer ne samo, da manje posla iziskava, već i lašnje ga je na brěg Save dovući,

Digitized by Google

Po tom slědi obilan oběd, zatim pěvanje i plesanje bez kraja i konca. Troškove ove časti dadu ketuši. Pozivaju se i sve uglednie osobe cěle okolice. Ova se svěčanost u čitavoj Posavini obderžava, imenito u Svilaju, Novom gradu, Županji i t. d. . . Je li i ova svečanost svoje vlastite pěsme imade, nije mi poznato. Nu ako takove posěduje, vrědno bi bilo pobilježiti, jer bi one još bolje ovu svečanost risale i živahniu pred oči čitatelju stavljale . . . Slavonac imade još višje manjih svečanostih, ili bolje rekuć častih, gdě se on proveseli i na svoje tuge i žalosti zaboravi. Il' se rodi il' umre, il bila svetkovina, ili se za što pogadjao, il što radio il snovao, věk se časti i pije . . . . Rěčju Slavonac sve s jělom i pilom pričima i sveršuje kada sa strajnskim posla ima, i to rědko ali nigda bez komšie. I pravo. Komšia mu je pèrvi u svačemu pomoćnik; zašto dakle ne bi bio i gost? — Doista, lěpa je ovo navada u značaju Slavonskom, koja sva pričima i sveršuje u veselju i radosti; sa komšiom děli zlo i dobro dragovoljno; njemu se pohvali ako je srětan; on je pèrvi komu tugu svog žalostnog sèrca odkriva, ako je u nesrěći. Tko bi dakle mogao ovoj navadi zaměrit?! — Da pako sve s jělom i pilom pričima i doveršuje, to njegova prirodjena gostoljubivost sa sobom donosi, da svakoga, koji mu pod krov stupi, s čim more podvori. Zlo dakle něki inostranci kao Taube, Demijan, Haquet i drugi vele, da je Slavonac pjanstvu i neurednom življenju podveržen; jer odtale neslědi, da, ako se čověk časti, da mora pijan biti. Nu bolje bi bili pogodili, da su rekli, da Slavonac uměrenosti kod kuće neima, jer on, ako dva gosta imade, toliko

---

što bi morao. Ovama spada ona pospèrdna pripovèst od seoskog učitelja i někih častnikah!! —

Digitized by Google

spravlja, kao da ih dvanaest očekiva. Ova dakle prekoredna spravljanja da su ukorili, tako bi doista hvale vrědni bili, koja im nèkim načinom i na hvalu služe, jer pokazuju, da Slavonac nežali ono što ima, svomu gostu, i odviška dati . . . Pijanacah pako imade kod svakog naroda, kao i kukolja u svakom žitu. Dakle se ovo nemore Slavonskom značaju pripisati, kao ni francezkom ali němačkom, ako se u Parizu ali Beču koja za pitjem pohlepna osoba opije, i pijana sokakom tumara, pèrvo, a drugo, koji više ima, više more i piti. Nu čemu rěči o tomu trošiti? Obična je to pošlica da se po cělom světu dobro sa zlim vratja. Tako se i Slavoncu sa ruganjem platja, što je dragovoljno pod svoj krov primio slične Polětare, i njih s onim što bolje u svojoj kući imade, podvorio . . . . Morebit da će tko kazat, ako su kod njega jili i pili, dobio je zato platju. O! to nije još bilo u Slavoniji da bi koji gazda — ma najsiromašnii bio, od svog gosta platju uzeo, ma on tko mu drago bio, — izuzimavši gostione, gdě se platja — samo ako se pod njegov krov svèrne, tako doisto neće izić iz dvorišta gladan i žedan.

Digitized by Google

Digitized by Google

SLAVONSKI

plesi i sigre.

Digitized by Google

„Die traditionellen Volkslieder der Slaven tragen unendlich viel bei, die alten Gebräuche zu erhalten. Daher kommen ihre Feierlichkeiten, ihre Spiele und Tänze noch von den entferntesten Zeiten her.

Abbate Fortis.

Digitized by Google

Plesi.

„Nestan' kolo, već igrajmo;
Da se kola naigramo!“
Narod. Poskočnica.

Narodni se ples — u Slavoniji obično zovu igra — more s punim pravom k narodnim navadam i običajem jednog puka brojiti s tim većma, čim živahnie i umětnie znak narodnih veseljah, raskošah i požudah izrazuje. Ples takodjer i začaj raznih narodah s živahnimi bojami riše i u čelosti i saveršenosti svojoj gledatelju pokazuje i predstavlja. Tako na primĕr u talianskom i španjolskom plesu, veliku klicajuće vatre izjavnost i prirodjenu im razpuštenost promatramo, dok u quadrillah čarobno i umětno promišljavamo Francezko ponašanje; a u magjarskom oholost vidimo . . . Poljska mazurka izrazuje žestoku vatru združenu sa nĕkom narodnom galanteriom . . . . U českoj Polki i Rejdovanki vidimo prirodjeni pokoj duše, cvatuću milinu i umětnu okretnost . . . Ruski Golubac predstavlja naravnu friškoću i navadnu obertnost . . . Krakoviak i kozački ples izrazuju čarobnost i nĕku slavjansku uljudnu nemarnost . . . Jugoslavjansko u obće, a Slavonsko napose Kolo pokazuje tiho plamteću vatru, starodavna i junačka združena, sa ljubavju ćutĕnja, i nĕku uljudno-milu razpuštenost jugoslavjanskog značaja. [1])

[1]) Sravni „*Luna*“ *Beiblatt zur „Agramer polit. Zeitung“ 1843. Nr. 13.*

Digitized by Google

Ovo u Slavoniji toli obljubljeno Kolo da je — malo ih znade — isto tako staro kao i svi narodni običaji, morebit i starije, to je bez svake sumnje. Nu da li su ga Gèrci od starih Ilirah, ili ovi od Gèrkah uzeli, za stalno se znati nemore. Lovrić [1]) je toga mněnja, da su ga Gèrci od Ilirah poprimili . . . Bilo kako mu drago, to je ipak jamačno, da je kolo kako kod starih Ilirah naših praotacah, tako i kod Gèrkah u običaju bilo, kako to Homer u svojoj Iliadi XVIII. stiha **590.** [2]) svědoči. Ono je i kod novih, tako zvanih, Gèrkah baš kao i kod Jugoslavjanah dan današnji obljubljeno. Nu tomu se nije čuditi, ako promotrimo, da je gerčki jezik sin slavenskoga, zatim dovoljno je učeni Dankovski dokazao, da je Omer svoju Iliadu na Slavjanskom jeziku pisao. Odkud slědi da ova dva naroda jedan koren imati moraju.

Igranje [3]) je dakle dvostruko u Slavoniji naime: Kolo i Tanac. Ono je opet od tri vèrsti: Kolo navadno, Povraćanac i Jastučak; a ovo od dvě. Od svakoga po nèsto.

Prosto navadno je kolo jedna nevina i nedužna slavonske mladeži zabava. Ono se ponajviše lètom u

---

[1]) Vidi Ivan Lovrić u svojih „*Osservationi*“ Veneczie 1776, gdě o Dalmatinskom i Morlakah plesu govori.

[2]) Vidi u Omerovoj Iliadi:

„**590.** *Einen Reigen auch schlang der hinkende Feuerbeherrscher*
593. *Blühende Jünglinge dort und vielgefeierte Jungfrauen*
594. *Tanzeten, all' einander die Händ' am Knöchel sich haltend*
599. *Bald nun hüpfeten jene mit wohlgemessenen Tritten*
600. *Leicht herum, so wie oft die befestigte Scheibe der Töpfer.*“

[3]) Prem da imade u slavonskom jeziku razlika medju igrati (*tanzen*) i sigrati se (*spielen*) ipak je narodu malo poznata, koji veli obodvojma igrati.

Digitized by Google

hladu kitnjastog i miomirisnog dèrvetja stranom od ženskog stranom pako obojeg spola izvadja. I zimni za veselje prikladni praznici neostanu bez kola. Skupi se gdègod u prostranijoj kući mladež i igra cas kolo čas tanac. Na ovi se pako način stroji kolo. Děvojka desnu ruku pruži izpred pèrve na desno stojeće komšinice i izpod nje desne ruke drugoj od nje stojećoj. Sušeda na isti način opet od sebe drugu stojećoj dade ruku i t. d. dok se u krug sve jedna do druge nesastanu ... Na městih jedna drugu za pojas pod pazuhom uhvati, a drugdě se samo za ruke uzmu[1]) Ovako složeno kolo pričme se izpèrva tiho — kako vele: tiho, lagano, — okretat, dok mah uhvate i pěvati započmu, praveć dva koraka napèrvo a jedan natrag bèrže ali polašnje kako naime napěv pěsme bèrže ali polašnje zahtěva. U Mačkovcu, Orubici i Svinjaru (Grad. narod. rgte.) odveć berzo se okreću, ili bolje rekuć napole letc... Prědnjače (*Vorsängerin*) pričmu pěsmu i čim pèrvi stih izpěvaju, pričimaju ga iznova, kao i pèrvi put ponavljat, dok glas uhvate ine u kolu igrajuće. Na primèr ovako ovaj stih „Kiša pada, vitar piri" „Kiša, kiša pada, ladan vitar piri" i čim ga dovèrše ta opet pričmu „Kiša, kiša" kad drugi put ovu rěč „kiša" hoće da izuste ostale pěvačice glas uhvate i pričmu na isti način odgovarat „Kiša, kiša, pada, ladan vitar pirí" — Kiša, kiša, da prědnjače mogu početi drugi stih „A moj, a

[1]) Sravni Jović „*Ethnologisches Gemälde der slavonischen Militärgränze*" *str.* **131.** „*Desto leidenschaftlicher liebt der Gränzer den Tanz. Der beliebteste ist der Kreis- oder Gürteltanz* (Kolo), *wobei die Paare, nach Art des Cotillons einen Kreis bildend sich gegenseitig bei den Gürteln halten. Das Tanzen selbst besteht darin, dass sich das Kolo in einer hüpfenden Bewegung um den, in der Mitte des Kreises stehenden Dudelsackpfeifer herumdreht, wobei immer zwei Schritte vorwärts und ein Schritt rückwärts gemacht werden.*" —

Digitized by Google

moj dragi s konji u livadi“ Kadišto se i stražnji dio stiha ponavlja od obě strane na primĕr ovako: Kiša, kiša pada, ladan vitar piri“ — „ladan vitar piri“ Kiša, kiša i t. d.[1]) Ako se pĕvaju manje pĕsme nego od pet nogah — kakovih je najviše — to kolo ide bĕrže. Dudaš (Gajdaš, Svirač) stoji u srĕdini kola i svira. Dostaput ovoga i Tamburaši zaměne. Medjutim se kadišto — i bez ovih kolo igra i to onda, kada se pĕva. Od množine pĕsamah, koje se u kolo pĕvaju, stavljam ovdĕ samo nĕkoje.

Kiša pada, ladan vitar piri,
A moj dragi s konji u livadi;
A ja jadna težko čekam dana,
Da ja dragom idem u livadu.
U livadi nigdi nikog nema,
Sam' njegova zelena dolama,
Na dolami cĕrvena marama,
Na marami srebĕrna tambura,
Nuz tamburu momče od ružice.
A ja stala, pak se domišljavam:
Ako bi mu dolamu uzela,
Dolamu je skupo kupovao;
Ako bi mu maramu uzela,
Maramu su moje seke dale;
Ako bi mu tamburu uzela,
Tamburu su moja bratja dala;
Ako bi mu ružicu uzela
Sama sam je od milosti dala.

Oriovačka.

Nemogu Majko.

Seka bratca na večeru zvala:
„Od' der k meni, moj rodjeni brajo,

[1]) Sravni Gerbhard's Vila, „Glossar.“ *„Bei diesem Tanze ist es, wo die kleinern Lieder am häufigsten gesungen werden. Dieses geschieht abwechselnd von einzelnen Chören von Mädchen, Burschen und jungen Frauen. Zeile für Zeile wird von jedem Chor wiederholt.“*

Digitized by Google

„Spremit ću ti gospodsku večeru,
„Šafran čorbe i šaranovine,
„Rujna vina od triju godina
Odgovara brat rodjenoj seki:
„Nesmiem ti, moja milo seko.
„Carevu sam slugu pogubio,
„Nosih caru mite svakojake,
„Neće care mite svakojake,
„Već on oće glavu baš za glavu.“
Al govori milom braji seka:
„Neboj mi se, moj rodjeni brajo,
„U mene su tri sina nejaka,
„Tri nejaka sve tri su jednaka,
„Jedan će ti zaminiti glavu.
„Ako b' dala sina Radovana,
„Radostan je i otcu i majki.
„Ako b' dala sina Milovana,
„Milostan je i otcu i majki.
„Ako b' dala sina Semeuna,
„Semeuna ime materino.
Ujo zove sina Radovana:
„Ajde dojdi Uji u svatove,
„Ujna će ti košulju doniti.“
Odgovara sine Radovane:
„Nemogu ti, moja mila Majko,
„Ljuto me je glava zabolila,
„Bog bi dao da bi dobro bilo!“
Ona zove sina Milovana:
„Ajd' ustani, sine Milovane:
„Tebe ujo u svatove zove,
„Ujna će ti košulju doniti.“
Odgovara sine Milovane;
„Nemogu ti, moja mila Majko,
„Ljuto me je ruka zabolila
„Bog bi dao da bi dobro bilo!“
Ona zove sina Semeuna:
„Ajd' ustani, sine Semeune,
„Tebe ujo u svatove zove,
„Ujna će ti košulju doniti,

Digitized by Google

„Tanjeg beza a višega veza,
„Više svile nego predje bile
„Više zlata nego bila platna“
Odgovora sine Semeune:
„Nemogu ti, moja mila Majko,
„Zmija mi se oko gèrla svila.
„U gerlu mi gnjizdance savila
„U proliće izvela mladiće.

Srenska.

Devet Paunovah.

U Ivana Ive Senjanina
U njeg hvale dvore na strugove;
U dvoru mu iver do ivera,
I cèrveni kamen do kamena,
U pol dvora žuta tunja raste,
Lad joj pada do Udbinje grada
Miris puca čak do Carigrada
U dvoru mu devet Paunova
I med njima devet Paunica.
I prid njima vedra divičica
I za njima Marica divojka
Pitale ga iz sela komšie:
„Boraj tebi Senjanine Ivo
„Je l' to tvojih devet paunica?
Al govori Senjanine Ivo:
„Nisu moje paunice mlade
„Već su one pavunovah drage
„Sam pred njima lipa seka moja
„I za njima Marica divojka,
„I to vam je moja virna ljuba.“

Ternjanska.

Děvojke i major.

Da je meni do Verone doći
Do Verone do Šimšaj majora
Ja bi njega lipo zamolila:
„Gospodine, Šimšaju majore!

Digitized by Google

„Nenavaljuj na naše junake
„Nejaki su vojevat neznadu
„Težka glunta a nejaka ruka
„Težak barut a mladjana ledja
„Težke ode iztergaše noge.“
Al govori Šimšaju majore:
„Nebudal'te gradiške divojke,
„Nie care hranio junake
„Da preluju i da ašikuju,
„Već je care hranio junake
„Da vojuju i da cara služe.“
„Al' beside gradiške devojki
Al' beside Šimšaju majoru.
„Gospodine, Šimšaju majore!
„Što bi zlata ode na Francuza
„A što srebra kraj Save na stražu
„Sam ostali starci i krastavci,
„Nit bi kuge da pomori starce
„Nit sunašca da pali krastavce.“

Graničarska.

Ljuba Al-agina.

Lěpa ti je u Al-age ljuba,
Te lěpote u svoj Bosni nema
U svoj Bosni i u Ercegovini
Zalud njoj je sva lěpota njena
Kad Alaga na nju i negleda,
Kad Alaga u džamiu pojde
Ond' on ljubi Omerovo zlato,
Kojeno je u kavezu raslo,
Nit je vidla sunca ni měseca,
Nit junačkog preběloga lica,
Ona nezna na čem žito raste
Na čem žito na čem žito rujno vince,
Žito raste na zelenoj travi,
Rujuo vince na vinovoj lozi.

Djakovačka.

Digitized by Google

II.

Miču l' ti se oskomine.

Mandalina konj' vodila
Nad vodu ga nadvodila,
Pervo sebe ugledala
Nego konju vode dala.
Sama sebi govorila:
Mili Bože i Mario
Lěpa ti sam běla ti sam
Tanka ti sam a visoka,
Još da su mi cèrne oči
Cèrne oči i obèrve
Sve ti Turke primamila
I turskoga Alibega.
Alibeže gospodine,
Miču l' ti se oskomine
Na jabuke divjakinje
Na děvojke sedmakinje.

Sibinjska.

Nekradi me.

O devojko uzviojlo,
Neuzvijaj obervama
Ni očima kukinjama,
Nezadaji meni jada;
Jer sam jadan i od sebe
Gledajuć te u matere
U matere i u otca
Prosio b' te nećeš poći,
Krao bi te poginut ću.
„Nekradi me mlado momče,
„Nekradi me poginut ćeš.
„U mene je devet bratje
„Devet bratje sve rodjene
„Kad prepašu devet sabalj'
„I uzjašu devet konjah

Digitized by Google

„Pa se minu priko polja
„Kao zvězde priko neba
„Žao t' mladu poginuti
„A sramota odbignuti."

Nuštarska.

III.

Što se neveseliš.

Ružmarin zeleni,
Što se nezeleniš?
Dušo moja draga,
Što se neveseliš? i t. d.

Tri Tuge.

Sadio sam ora
Pokraj drage dvora;
Kad sam ga sadio
Veseo sam bio,
Kad sam ga tèrgao
Tri tuge imao:
Jedna mi je tuga
Na sèrdašcu momu,
Gdi mi sokol neće
Na ruci pivati.
Druga mi je tuga
Na sèrdašcu momu,
Gdi mi kolo neće
Pod oraom igrat.
Treća mi je tuga
Na sèrdašcu momu.
Gdi mi draga neće
Sa mnom divaniti.
Moja mila draga
Nesèrdi se na me.

Čadjavička.

Mislim da će biti ovo nèkoliko pèsmicah dosta za upoznati duh narodnih pèsamah, koje se u kolu pè-

Digitized by Google

vaju. Istina i izmedju onih pěsamah, koje sam već prie spomenuo mnoge su, koje se i u kolu pěvaju; kao i one koje će još u ovoj sbirci slědit . . . Da je kolo prastari ilirski ples, to smo viděli; odkuda slědi da Relkovića Satir zlo pěva kada veli: „Vidiš dakle da je od Turakah — Došlo Kolo, da zla komšiluka.“ Jer gdě su Turci bili? . . . Ta nisu ni znali da gdě Europa imade, a još manje Slavonia, kada su naši praotci kolo plesali. —

Nesamo da se slavjanski običaji sa indičkimi slažu, nego i isti se plesi s našimi sudaraju. Tako na primĕr piše Wiese[1]) ovako: „Najodličnia svetkovina je u Hindostanu tako zvana Cvětna na slavu Boginji Bhavani; zatim Boginji Sivas u ono vrěme prolětno kada su noć i dan jednaki. Děvojke su se i žene naime uhvatile u kolo okolo te Boginje, dostojno i sa različito umětnim gibanjem těla — dajući sa pleskanjem rukuh takt — okretale se pěvale, i onda aldove davale.“ Ovaj ples Indijanci i dan danasnji isto tako kao i kod nas imadu . . . .

Povraćanac se od primĕre ovako pleše: Uhvate se isto tako kao i u kolu samo da nečine čitavog kruga; nego pol. Kod ovog je plesa mladež obojeg spola poměšana. Od kolovodje (ovako se zove ovaj

---

[1]) Vidi „Indien“ I. 1, str. 346. *„Das vorzüglichste unter allen hindostanischen Festen ist das Blumenfest zu Ehren der Göttin Bhavani, Göttin Sivas zur Zeit der Frühlings-Tag- und und Nacht-Gleiche. Die Frauen und Mädchen bilden einen Kreis* (kolo) *um die Göttin, fassen einander bei den Händen und bewegen sich mit gemessenem Schritt und mancherlei zierlichen Biegungen des Körpers um das Götzenbild, wobei sie den Takt mit den flachen Händen nach besonderen Cadenzen schlagen* i t. d.

Digitized by Google

koji vodi, a stražnji je p r i t u c a l o) zavisa sve. Ako je on věšt, tako doista more se reći da je ovo jedna izmedju najlěpših igarah. Dudaš plešuće dudajuć sprovadja. Neprestano se pocikuje, poskočnice napole pěvaju i kolovodji viče: „K o l o v o d j a k o l o v o d i p r i t u c a l o z a n j i m h o d i“ . . . Ovako se pako pleše: Poigra se malo na městu, zatim se jedan korak napèrvo učini, a pol natrag . . . Krasota ovog plesa - kako je spomenuto — ponajviše od umětnosti i věštine kolovodje zavisi koji umie plešuć svakojake zadaće izvadjati. [1]) koje je težko onomu, koj ih još vidio nije popisati. Nu ipak ću někoje lašnje zadaće pokušat čitatelju predstavit. Evo jih: Kolovodja plešuć naglo se okrene, i u srědini gděgod kola izmedju dviuh osobah rukuh se provuče, ini ga slěde bez da bi se kolo razterglo. Kad se već svi prokotaju, ona osoba koja ruku u visi derži, věšto se takodjer okrene, da se sa drugaricom nerazstavi . . . . . Ali stanu dvoje po dvoje u red desnice si dadu i dignu je gore. Kolovodja sa svojim parom ide izpod rukuh i drugog para žensku osobu poljubi a njegova drugarica mužku i tako kod svakog para, kad mu izpod rukuh projdu. Kada najstražnji pàr poljube, onda se nuz njega u red postave. Čim se kolovodja na spomenuti način pričme provlačit

[1]) Sravni G e r h a r d's „Wila glossar.“ „Kolo (*Rundkreis*) *heisst der vorzüglichste Nationaltanz der Serben. Tänzer un Tänzerinnen treten in einen Kreis, halten sich gegenseitig am Gürtel und tanzen in geschlossener oder halber Ronde, angeführt von einem Vortänzer der die Touren angibt und Koloführer heisst. Man tanzt es im Freien auf grünem Rasen zwischen hohen Bäumen. Die Natur des Tanzes ist sanft und gemässigt, manchmal tritt ein etwas rascheres Tempo ein.* — Sravni B r e t o n *„Ilirien und Dalmacien“* Bd. 1. str. 60. — A b b a t e F o r t i's *„Reise in Dalmatien“* Bd. 1. str. 140, — H i e t z i n g e r *„Statistik der Militärgränze.“* Th. 1. str. 273. — *„Die ilirischen Provinzen und ihre Einwohner“* str. 177. — B. H a q u e t *„Der Illirier und Slaven“* 144.

Digitized by Google

pàr za parom idu ustopce za njim, i kad projdu u red se postavljaju i t. d. priko čitavog placa dok se kolovodji nedopada, te ufati svog para i opet se u kolo slože. — Ali kolovodja plešuć stane a drugi se okolo njega omataju, kao okolo stožera. Kad se svi omotaju, kolovodja se — kao iz klupka — iz srédine izpod rukuh provlači i za sobom sve vodi. Na koga red dojde onaj se věšto obèrne i provlači. Tako i ini rade izpod čijuh se rukuh kotaju . . . Ali: na jedanput se iz kola, dva mala naprave ili bolje rekuć ∞ i ovaku plešu dočim u srédini jednako izpod rukuh prolaze. Ili: dva kola tako plešu da je kolo u kolu. Nutarnje naopako igra t. j. s licem si u lice igrajuć gledaju i t. d. [1]) Sličnih zadaćah imade množina nu nije mi moguće sve pobilježit. Ovom su plesu najvěštii Brodske narodne regimente graničari, prem i drugi svaki ga Slavonac znade igrati. Spomenuto je, da se kod ovog plesa najviše Poskočnice

---

[1]) Sravni Gjuro Ferrić koji ovako o kolu pěva:

„Infixa utriculo spargat in tibia cantum,
Haud ante incipiunt Chôreae. Antiquissima porro
Illa eadem, quæ simplicior: longe omnibus unam
Hanc tamen anteferunt aliis, quæ tendit in orbem
Femina virque una nullo discrimine juncti
Se manibus capiunt: et primum volvere lente
Se circum incipiunt nutantes, inde figuram
Circulus amittit (choreæ ducis id tribuendum
Ingenio), et modo fit quadrati forma, modo ovi
Oblongam i speciem se mutat, litt:ra nunc fit
Sibila serpentem referens, modo diditur orbis
In totidem paria, et bini tunc scilicet omnes
Vir mulierque pedes agitant: summosque is habetur
In pretio, qui plus aliis se obdurat ad illos
Enormes saltus queis ipsa haud femina parcit,
Motu incomposito corpus vestemque revolvens.
Id genus hoc choreæ agrestis quidam abripit ardor
Hanc illos incredibilis, multasque per horas
(Deme breves pausas) motu in violente manebunt.
Dum choreæ, fiunt exltra cantatur et ipsi
Cantibus indulgent saltantes, queis animant se etc.“

Digitized by Google

čuju, izmedju kojih ovdě nekoliko metjem, da se i š njimi naši čitatelji upoznadu. Istina, njih imade dosta i nedostojnih, nu ove se samo od razuzdanih mladićah čuju. Evo jih:

1.

Igra kolo na bunišću
Ćuti baba na ognjišću.
Skoči baba pa u kolo,
S grebenom se počešljala
A iverom nakitila.
Ona s' fata do momčića
Do momčića sedmačića:
Al govori mlado momče
„Id' od mene stara babo!"
„Kakva bi ja baba bila?
Ja sam seka sedmakinja
Divojačka vèršnjakinja."

Velička.

2.

Nestan' kolo već igrajmo
Da se kola naigramo
I kući se potežamo.
Na što ću se potežati?
Na 'no troje pastorčadi
I na one zle jeterve
Zle jeterve i svèkerve?
One s' na me potvorile
Da sam svekra glavnjom bila;
Ni sam ga se ni dodila
Samo sam mu zapovidla
Da naloži oganj vatru,
Al' je ono jogunica
Nije ktio naložiti
A ja dosta luda mlada
Uzeh glavnju ter u glavu,
Puće glavnja nekti glava.
Ni mi žao puste glave

Digitized by Google

Žao mi je moje glavnje,
Jer sam glavnju kupovala
I iz mora izvlačila
Da se budem uvalila
Tko bi mene naplatio?
Bebrinska.

3.

Ajd'te druge da igramo
De se igre naigramo,
Da se pisam' napivamo
Doklam muža neimamo;
Al' kada ga uzimamo
Baci pisme na policu
Kèrpaj gatje i košulju — — —
Varoška.

4.

Oj mamice, dušmanice,
Popale te tri groznice
Tri groznice do zorice,
Što me nedaš za Ivana
Za Ivana za Milana,
Ja l' za Ivu rodjenoga
Zeta svoga sudjenoga;
Dok sam mogla tajila sam
Al od sele viruj Bogu
Tajiti ga ja nemogu.
Kapelska.

Jastučak ili Vanjkušak se tako složi kao i prosto kolo, samo da se na město dudaša postavi jastuk ili kako drugdě vele vanjkuš u srědinu. Što se plesa tiče jednak je sa gore spomenutim kolom, s tom samo razlikom, da se obične pěsmice svim redom u kolu se desećim osobam pripěvaju. Čim se koje osobe ime u pěsmi spomene, ona stupi u srědinu kola i uzme jastuk u ruke. Kada se u kolu pričme onaj stih „Kakva

Digitized by Google

Ana medna usta ima“ pěvat, onda ona baci prid onoga jastuk s koim se želi poljubit. Pozvana osoba stupi iz kola i kleknuvši na jastuk poljube se, ustanu i okrenu se čas na jednu čas na drugu stranu — Pripěvana osoba ode zatim u kolo plesat, a pozvana ostane, kojoj iznova pripěvaju i t. d. dok se svi u kolu neobrede . . Ovaj ples se nesamo po selih, nego i po slavonskimi varoših i pazaristjih igra. Ali kako ovdě tako i tamo mužki žensko, a ove opet one pozivaju.

Ovaj je ples poznat i kod inih Slavjanah, kao kod bratje Hèrvatah osobito okolo Varaždina, pod imenom Tronjak, u Bosni Serbii, Banatu i t. d. — Ugarski ga Slavjani takodjer plešu, osobito u Turčanskoj stolici [1]) Indianci se i ovdě sa Slavjani slažu. „Otac bo, koji kći udade, iz dvadeset listovah Kuse sastroji jastuk i sědav čeka svoga zeta. Kad ga ugleda triput zavikne „Jastuk jastuk! jastuk!“ Na ovo mladoženja odgovori: „Ja uzimam jastuk“ i uzme ga, metne pod noge i moli molitvu.“ [2]) . . . Poslě valjda kao i kod nas se ljube i plešu. — Evo pěsmicah koje se ovom prilikom pěvaju:

1.

Igra kolo u dvadeset i dva,
U tom kolu lipa Eva igra.
Kakva Eva sladka usta ima!
Da me hoće poljubiti s njima,
Volila bi neg dvadeset i dva [3])
Ljubi Evo koga tebi drago.

---

[1]) Vidi Slava Bohyn. I. Kollar str. 190.

[2]) Vidi Asiat. Researc. „*Jahrbücher der Literatur*“ *II. str.* **307.** „*Der Vater der Braut um den Bräutigam in aller Würde zu empfangen: bringt ihm einen Polster aus* **20** *Blättern von Kussagras geflochten, mit dem dreimaligen Ausrufe: „der Polster!“ Der Bräutigam antwortet: „ich nehme den Polster an,“ legt denselben unter seine Füsse, und spricht das Gebet* i. t. d.

[3]) Na městih pěvaju ovaj stih ovako: „volila bi nego dukat i dva.“ U ostalom ime se onoga metne komu se pripěva. —

Digitized by Google

2.

Što se ono zeleni
Pod Evini pendžeri?
Il' je šuma? il' je bor?
Il' je Evin razgovor? —
Nit je šuma, nit je bor
Već je Evin dogovor;
Lipi Andro tulipan
Ljubi Evu svaki dan.

3.

Čije li su tarabice
Čija li su vrata?
Čija li je lipa Mara
Od suvoga zlata? —
Petrove su tarabice,
Petrova su vrata,
Petrova je lipa Mara
Od suvoga zlata.

Tanac je još skoro više obljubljen nego li kolo. Dvoje a dvoje se za desnice uhvate izidu na srědinu i pričmu plesat, čim se dude ali tambura oglasi. Malo poslě proměni svoj položaj, i poprimi děvu mladić po pojasu dočim ona samo desnu na pojas a lěvu mu na rame metne. Poslě se puste i jedno od drugog se na tri ali četiri koraka razstavi. Mladić svakojako pribira, kao da bi želio svoju igračicu uhvatit, koja mu jednako na izliku izběgava. Poslě duljeg ju obletivanja, pleskanja u ruke, i pocikivanja po pojasu desnicom uhvati a s lěvom zagèrli i čas ovamo čas onamo na jednom městu s takovom hitrinom okreće, da je na udivljenje gledati. Po ovom uzmu opet pervašnji položaj i t. d. igraju. — Slavonski je tanac živahan, věšt, umětan, veseo i nad sva ina obljubljen. On podobro izrazuje slavonski veseloodvažni značaj, i spominje barem posrědno na onu dobu, gdě su mladići děvojke sebi krali. [1])

---

[1]) Sravni Linhardt „*Geschichte von Krain*“ 2. Bd. str. 302 „*Er ist ungemein lebhaft (nämlich der slavische Tanz) und künstlich. Mann und Weib scheinen einander wechselweise zu fliehen, sie dreht sich mit einer Geschwindigkeit die zu bewundern ist, bald vor ihm, bald nach ihm her; er setzt ihr nach, stampft, jauchzt, springt in die Höhe, bewegt den ganzen Körper; in dem Augenblicke da er sie haschen will, entwischt sie ihm durch eine plötzliche Wendung. Oft aber ergreift er sie doch und hebt sie jauchzend im Triumphe empor.*“ i t. d.

Digitized by Google

Tanac se igra još na jednu ruku, naime pár a pár se skupe u kolo, dudaša metnu i srédinu i onako ga svi skupa plešu. Ovako se igra u Pož. Varmedji i u Srěmu . . . . Slavonac bi se stidio prie pristati od plesanja nego svirač stane. Odkuda slědi da dostaput po čitav sat igraju i bolje se umore nego da su želi ili kopali, pa ipak čim se oglase dude opet pričimaju. Mužkarci neprestano poskočnice napole pěvaju čas manje čas veće, kad se kako strefi i to s većom stranom takove, koje su proti ženskom spolu . . . . U koliko sam opazio. Poskočnice s većinom — jer i nje medju narodne pěsme brojim — imadu rime *(cadentia)* što narodne pěsme neimadu. Kao na primĕr ova:

„Sviraj, sviraj gajdašiću
Dat ćemo ti divičicu,
Tebi jednu meni dvi
Ti se serdiš a ja ni“

U ostalom razpustjenii mladići i nedostojne posskočnice govore, kakovih imadę množina. Ovi bi se morali malo zauzdati, tim probitačnie, jer se kod igre i děca skupe kao i stari ljudi i žene. Na ovaj načiń već malana děčica nauče se svakojakim nepristojnim divanom. Istina, svaki narod imade svoj način veselja i radosti, ali ovaj se nesmie nigda izopačit, zato roditelji neka brigu nose kao i starji i umnii ljudi, da takove popisuju i pokaraju, koji sa nepristojnimi divani družtvo samo sramote. *Sapienti pauca.*

Digitized by Google

Prelo.

„Pèrva škula naziva se prelo,
Druga divan iliti poselo,
Od kojih ću sada govoriti
Al mi nemoj štogod zamiriti."
Relković.

Zimsko vrěme, osobito pako duge večeri sprovadja slavonska mladež obojeg spola na P r e l u, koje je jedna izmedju najvećih zimnih zabavah . . . . Prelo se zove sastanak mladeži čeloga sela u jednoj kući, sa dozvoljenjem gazde, svaku večer, osobito pako od vodokèrstja do čiste srěde . . . . Skupivša se ženska mladež medju pěvanjem raznih pěsamah, prede; dočim mužkarci jedan drugom ili pripovědaju što im se je prikò dan u šumi sgodilo; ili pěsme děvojačke sa tamburom i svojim sprovadjaju glasom . . . . Ako se nepěva, tako jedan izmedju mladićah sa štivenjem Kačića [1]) Narodih pěsamah; Satira [2]) ili Kolendara [3]) čělo družtvo zabavlja; dočim ga ini sa udivljenjem slušaju . . . . Čim se zasite ovog predmeta, onda tkogod pripověda razne pripovědke od junakah, věštičah, Vukodlakah, Vilah, duhovah i t. d. dok ga družtvo sa udivljenjem i strahopočitanjem sluša. Nu da blagi čitatelj kakvo takvo ponjatje od narodnih pripovědkih imati more evo ovdě jednu stavljam, prem sam već někoje napomenuo, i još napomenuti kanim. U koliko mi je bilo

[1]) Kačića su narodne pěsme i u slavonskom štarom krivopisu bile pretiskane, prem se i sa dalmatinskim, u Slavonii mnoge knjige nalaze. Malo je koja kuća bez te knjige.

[2]) Mato Relković stotnik baveći se sedmogodišnjeg rata u Pruskoj napisa satir i donese ga svoim zemljakom na poklon. Ova je knjiga godine 1822 treći put u Osěku pretiskana i isto tako kao i Kačića pěsme — ako ne više — obljubljena. —

[3]) Dva kolendara za Slavonce izlaze. Jedan u Osěku od gosp. Župnika Filipovića Heldenthalskog, a drugi od obće obljubljenog spisatelja Vatroslava Berlića u Budimu izlazi.

Digitized by Google

moguće od rěči do rěči sam ju od pripovědajućeg Jože Bošnjakovića Veličanina izpisao bez da bi šta primetnuo ali izpustio. Evo je:

„Tako je bio jedan kralj koji je imao tri sina. Kada su dèca ova odrasla, pošalje jih otac u svèt putovati, tako dugo; dok si nebudu svaki po konja i oružje takovo zaslužili, kakovog u njegovom kraljestvu neima. Starja dva brata zamoliše otca, da zadèrži najmladjega sina kod kuće, budući da su ga za suludasta i nejaka dèržali. Otac se skloni u njihovu molbu, ali nehtěde najmladji brat. Reče jim: Bratjo! vi ste pametni i ja sam suludast — kako vi velite — i nejak, ali zato ipak neću da ostanem kod kuće. Hoću da kušam srěću, ta i mene je, kao je i vas Slavonkinja rodila. Starja bratja na ove rěči zamuknuše i noću se potajno na svoj put odpreme, provodjeni sa otčinskim blagoslovom. Kad ustane najmladji brat i opazi da su ga starja dva brata ostavili, razžalosti se i umoli otca da i njega pusti u svèt putovati. Nu molba njegova biaše bez uspěha. Ali kada bi on svaki dan sa suzami sprovadjane svoje molbe otcu ponavljao, napokon se starac skloni i odpravi ga na put. Tko je veselii nego on . . Ostaviv žalostna otca poslě kratkog putovanja dojde k Savi. Nju prěpliva i odputi se u Stambul caru na divan. Kad je bio na Motaici (veliki brěg nuz Savu u Bosni spram Orievcom u grad. regti.) sědne da opočine, i da još jedanput vidi svoju milu domovinu. Ovako misleći, zadrèma. Kad se prenu iz sna, ugleda kraj sebe buzdovan i sablju demeškinju, a malo dalje konja osedlana u travi pasti . . . . Najmladji priče najprie oružje prěgledati, zatim vranca motriti, bez da bi se mogao odlučiti, što bi imao započeti. Ako bi — veli

Digitized by Google

on sam sebi — oružje uzeo, nĕsam ga zaslužio, pak ga nisam vrĕdan ni nositi, ako li bi konja osvojio, nisam za njeg platjao, dakle ga ni jašiti nesmiem. Što mi dakle drugo ostaje, nego da idem dalje pĕšice . . . . Ovako se sam sebom Najmladji razgovarajuć ustane, i pojde dalje, kad na jedanput opazi starca, gdĕ pod hrastom u hladu spava. Namjeni kraj njega mirno projti. Nu starac, koji spavao nije progovori: Da si mi zdravo, Bogom pobratime, drago dĕte moje" „Najmladji začudjen odgovori: „Bog na pomoć, staréla delio" i približi se k njemu. Starac mu reče: „Moje drago dĕte, u srĕtan si čas došao na ovu planinu, koja je dosta slavnih junakah porodila, a dosta ih i prožděrla, kao što će i mene. Evo ti moj konj i oružje, ali pod jednom pogodbom, naime da me pokopaš, jer ću ti skoro dušu izpustiti. Nećete nijedan junak nadvladati samo ako budeš pravedan boj vodio. Ovo me je oružje mnogo godinah branilo, Bog bio dao da i tebe štiti. „Ova starac izrekavši dušu izpusti. Najmladji pokopa starca, uzme oružje i uzjaši konja, te u Stambul. Kad tamo ali care u šatoru vino pie. Najmladji u šator „Božja pomoć care gospodine" Nu na njeg care neće ni da sluša. To je najmladjega razsèrdilo, skoči s konja, i udari cara s buzdovanom. „Hoćeš care s menom govoriti? ako li nećeš, a ti se na smèrt pripravljaj. Istom što ovo Najmladji izusti ali dovedoše janičari dva sužnja okovana, u kojimi on svoju bratju poznade . . . . . Oni su putujuć kroz Tursku ufatjeni i caru, da jih na smèrt odsudi dovedeni. Najmladji jim se nehtĕde pokazati, nego umoli cara, da jih pusti i na vojsku pošalje. Nu loša jim je po svuda srĕća bila, jer su opet u sužanjstvo pali, iz koga ih je Najmladji opet oslobodio. Bratja se vidivši u slobodi, goli i bosi, gladni i žedni poprime put domovine. Ovo je

Digitized by Google

bilo veoma žao najmladjemu, da su Turci tako š njegovom bratjom postupali; odluči je osvetiti što je i učinio . . Gdě je koga Turčina našao, sěko ga je a bule je u sužanjstvo vodio . . . . Turci su mnogo putah na njega navaljivali, ali badava. Oni su uvěk kervave glave odnèli a on pèvajući ostao . . . Kad je najmladji već do zrěla čověka dorasto, odluči svoga starog otca pohoditi. Nu prie nego se iz Stambula krenu, pade mu na um, da mora u znak svoga junačtva babi donět konja i oružje osvojeno . . . Sve je misli na jednu smislio, pak on ide caru gospodinu i zove ga na junački mejdan. To je caru i pomučno bilo te on Najmladjega moli, da ga sa mejdanom nemuči, nego neka uzme blaga kolikogod hoće. Ali sve badava. Morade car izići, i ondě poslě dugog boja pade na zemlju mèrtav. Najmladji uze konja i oružje carevo, i sedam tovarah blaga, pak se odputi u Slavoniu. Došavši kući najde svoga otca bolestna. Izruči mu najprie konja i oružje, kakovoga u cělom kraljestvu nebiaše najti. Otac prem bolestan i nemoćan prěgleda oružje i pohvali svoga najmladjeg . . . Upita ga za bratju, i kada bi čuo njihov udes, posla najmladjeg da ih ide tražiti . . . . Putujući i propitavajući za svoju bratju punih sedam godinah, naměri se u šumi na pustaije. Udari sèrčeno i raztěra ih. Stupiv zatim u špilju — u kojoj su stanovali — najde svoja dva brata sa mnogo roblja svezana. Sve je pusti, a svoju bratju kući odvede. Kad tamo, ali se babo već u zemlji strunuo. Starja dva brata ponude najmladjem vladanje kraljestva. Nu ovaj nehtěde uzeti ponudu; nego se odpravi proti Turkom dok živi rat voditi i t. d.

Što se pěsamah tiče, takovih izbiraju koje se ili pripěvaju děvojkam i djèrzom; ili u kojih se kore.

Digitized by Google

Osim ovih se i druge, koje im prie na um dojdu, pěvaju. Izmedju pèrvih evo dvě, a slědeće su raznog sadèržaja.

1.

Što se ono zeleni
Pod Marini pendžeri?
Il' je šuma? il' je bor,
Il' je Marin dogovor? —
Nit je šuma, nit je bor,
Već je Marin dogovor,
Lipi Tanjo tulipan
Ljubi Maru svaki dan —

2.

Čije li su tarabice,
Čija li su vrata?
Čija li je lipa Eva,
Od suvoga zlata? —
Andrine su tarabice,
Andrina su vrata,
Andrina je lipa Eva,
Od suvoga zlata. —

Al si mudar.

Šetalo se momče kroz Karlovce,
Gledala ga s pendžera divojka.
„Šta me gledaš s pendžera divojko?"
Ja te gledam ja bi pošla za te.
„Ti bi pošla, al ja tebe neću;
„Dok nevidim kakve ruke znadeš;
„Znaš li presti i iglicom vesti?
„Dat ću tebi jedno povisamce,
„Napredi mi gaće i košulju;
„Sto od toga tebi već ostane
„To ti sebi darove pokroji."
Oj junače vèrlo ti si mudar.
Ja sam čula, da si kulundžia,
Dat ću tebi jedan pèrsten zlatni
Da mi skuješ stana i bèrdila,
Jednog čunka i četiri civi;
A što tebi od toga ostane;
S time sebi vrana konja podkuj
Na kojem ćeš po divojku ići

Kutjevačka.

Jelečković Mujo.

Majka hrani zlato materino.
Zlato prosi Jelečković Mujo,

Digitized by Google

Priprosio Eminović starče.
Više Jemin u jabuku daje,
Nego Beže u ženitbu čini.
Malo joj je roka ostavio,
Dok je junak svate pokupio.
Svate kupi ide po divojku;
Gledalo da zlato sa čardaka,
Al' govori zlato materino:
„Oj snašice, po Bogu sestrice,
„Kažite mi, koje mi je dragi?"
Ti pogledaj na konju alatu,
Na alatu u suhomu zlatu
A bila mu brada do pojasa. —
Mertvo tilo na zemljicu pade,
Gdi je palo tud je i ostalo.
Al' eto ti Eminović starče
Pak se vije zlatu oko vrata,
Pa ju ljubi oko bila vrata,
Nit se zlato maknu ni pomaknu.
Ložio joj vatru spram serdašcem,
Niti zlato kreće ni okreće.
I on ide, Eminović starče,
I on ide u goru zelenu,
I on fata zmiju krilaticu,
Pa on meće zlatu u nidarce,
Nit se zlato maknu ni pomaknu,
Al' govori Eminović starče:
„Tko bi moje probudio zlato."
„Na poklon mu moje milo zlato."
Al' eto ti Jelečković Mujo:
„Ajd' ustani, zlato materino,
„Nije ovo Eminović starče,
„Već je ovo Jelečković Mujo."
Skoči zlato kano i pomamno,
Pak se vije njemu oko vrata,
Pak govori zlato materino:
„Kad me ljubi oko bila vrata
„Malo ti se nenasmijah dušo,
„Kad mi loži vatru spram serdašcem

Digitized by Google

„Ta malo ti neposkočih dušo,
„Kad mi meta zmiju za nidarce
„Ta malo ti nezaplakah dušo“

Oriovačka.

Děvojačka klelva.

Sunce žarko, pozdravi mi dragog!
Ti ga vidiš jutrom i večerom
I u podne, kad na ručak dojde,
Nek pošalje moju maramicu;
Ako li je on poslati neće,
Ja ću njega vèrlo proklinjati.
Al' da Bog da, junače, i gospa,
Tavnica ti moja nidra bila,
Bile ruke sindžir oko vrata,
Medna usta na tavnici vrata,
Cerne oči od tavnice ključi
Medne riči sužanj u tavnici.

Kapelačka.

P r e l o.

Prelo kupi Kamerbegovica,
Golemo je sakupila prělo:
Sto momakah, tri sto divojakah.
Meće momke u gornje čardake
A divojke u donje sobice.
Stražan straži Miška malenoga.
Kad je bilo noći oko polak,
Usta cika malenoga Miška,
Utekoše momci med divojke
Kano janjci medju divje ovce.

Velička.

Ženitba vrebca podunavca.

Ženio se vrebac Podunavac
Prik' Dunava iz pèrvoga tèrnja,
I uzima sivu siničicu,
Ćosa zove za debela kuma,
Starca drozda za staroga svata,
A divera šarenog ditelja,

Digitized by Google

Jenge bule zlatne žutovoljke,
Za čauša smriknog bravenjaka
Glasnog momka od Požežkog polja,
Za pivače zebe i slavulje,
Za igrače ševe i ditelje.
Mislio je u svatove zvati
Orle, vrane, i kobce, gavrane,
Al' budući troška velikoga
Dosta raži, žita i pšenice,
I simena od divje konopljе,
A prid kumom i vinjage bilo.
Njima ladja bi vèrbova grana,
Koju plavi puzavac zemune
Višto momče ako j' i maleno.
Sritno svati Dunav pribrodiše,
I divojku u tèrnju najdoše,
Koja veće sdvoumila biše.
Svatovi se oko snaše bave
Š njom se šeću po zeleni dvori,
Dok se i kum iz planine vrati.
Svi u ladju s snašom unidoše
Cverče, buče, pěvaju, igraju,
Kano šunte kad s pazara ide.
Al' kad biše na polak Dunava,
Naglo punu Ibrikšia Mujo,
Podiže se talas iznenada;
Podvikuje Puzavac kormanoš:
„Puca gradja, zaliva se ladja,
„Bižmo bratjo, pogubismo glave!
Svi svatovi iz ladje otišli,
Sama snaša u ladji ostala,
Al' govori puzavac zemune:
„Hajde s bogom, što šepertljiš snašo,
„Gdi ćeš sada izgubiti glavu."
Prid nje idu mladjane Bačvanke
Na skakavcu zelenom konjicu,
Ter je prate u zelene dvore,
Stole steru šareni štiglici,
Jesti nose mlade žutovoljke,

Digitized by Google

Dosta prosa, raži i pšenice,
I simena od divje konoplje
A prid kumom i vinjage bilo.—
Kad se svati malo pokripili,
Piva zeba a slavulj odpiva,
Pak se ote i staromu svatu.
Višto gringlić u sviralu svira,
I perdavac talambase buba,
Pak se diže i debeli kume.
Al budući snaša urekljiva,
Malo potlim legom se razboli.
I on ide, vrebac podunavac,
Traži ljubi lika od uroka
I on ide Protiću vračaru;
Nema pričjeg lika od uroka
Neg su muhe i mladi komari.
Pa ti vodi krila i rebara,
Nosi ljubi lika od uroka.
I on ide od gèrma do gèrma
Pa on ganja muhe i komare.
Al' kad junak u tèrnje zafiri,
Ali ljuba otočila papke,
Cèrne oči izpili joj mravi.

Oriovačka.

Osim narodnih pěsamah mogu se i zagonetke na prelih čuti. Junačke se pako narodne pěsme na město pripovědkih pripovědaju, i čestoput slišalacah sèrdca uznesu, osobito pako mladih dečakah na junačke čine. Prelo je takodjer město, gdě se mladež za dojduću korizmu u raznih Bogomoljah i kèrstjanskom nauku věžba; što je osobito u granici opaziti, gdě malo bolji red vlada . . . . Osim ovih i ovim sličnih zabavah mladež imade i druge, medju kojimi pèrvo město zauzimaju gosbe. Ove bivaju u oči svetacah na večer, kada se neprede. Mladež učini iz jela i pila prineske, i spremi čast, poslěm koje slědi plesa-

Digitized by Google

nje [1]) i razne sigre . . . . Ovi prinesci se dosta putah i na neslobodni način pribavljaju i s tim po malo kuću razsipaju. Budući pako da je to poznato, zato i poglavarstva takove sastanke, iliti noćna prela, zabranjuju u koliko se naime zabraniti mogu . . . . Istinita je poslovica naših starih koji vele: „da je noć nepriatelj čověka“ i zato bi želiti bilo, da se ovi noćni sastanci ukinu, već jedino iz toga uzroka, što pružaju priliku kradji i razpuštenom načinu življenja . . . U ostalom inostranac kada u slavonsko selo stupi moći će skoro i nehotice poznati u kojoj se kući prelo obderžaje. Njezini su slědeći znaci: zanemarena, opuštena, k porušenju bližnja, poderana i nečista. A kako neće biti? Gazda s družinom cělu noć nespava, nego sědi i iz donešenih se prinesakah hrani i poji. Danom spava, na posao i

[1]) Obće obljubljeni narodni slavonski spisatelj Relković u svojem Satiru ovako o noćnih sastancih pěva:

„Pèrva škula u večer počima,
Pak već slidit do po noći ima,
U nju idu momci i divojke
I donesu posle svakojake.
Koja predju, koja svile plave,
Pak ond' vezu nidra i rukave.
Hoćeš znati što se jošter uče,
Ja ću kazat sve kako se muče:
Žensko presti a mužko tamburat,
Obodovje krast i ašikovat;
Brašno kradu i govedske masti,
Peku pite i svakakve slasti,
Gurabie i peksemetiće,
Peku alvu i od brašna ptice.
Pa se mnoga s otim izgovara,
Da se ovdi ni malo nevara,
Niti ona što od kuće krade,
Jerbo majka svaka svojoj dade,
Možebitu da ti ona dade,
Ali za to sva kuća nezuade,
Neg se čudi kud se što šta diva,
Al' na prelo poodnaša diva,
A mladići pokradu duhane,
Izpod krova na koncu nizane.“ i t. d.

Digitized by Google

nemisli. Večerom, istom što je svoj mamurluk izspavao, već opet iznova napuni glavu. Na takov način mora kuća posèrnut, oslabit i najposlě se razsut . . . Usléd toga nijedan marljiv gazda takovog družtva u svojoj kući nedopuštja . . . Brižni roditelji svoju dětcu kod kuće zadèrže i pozornim okom kane odvratiti od sličnih sastanakah Medjutim imade i takovih sastanakah, gdě se veseli mladež u svakoj čednosti bez da bi domaćin kuće dopustio da se granice čednosti prekorače. I to su ona prela, gdě se prede, pěva pripověda i veseli u dobrih i od poštenja poznatih kućah bez svake časti i neurednog ponašanja.

Zagonetke.

„Wer fürchtet sich vor Räthseln? Räthsel sind's Gerad, was man für's Leben gern mag hören.“
Schiller.

Buduć pako da i zagonetke na narodne slavonske zabave spadaju, osobito duge zimske večeri pokratiti, pastirčad danom kod svojih stadah razveseliti, kadišto i istim odraslim vrěme prikratiti; zato několiko ovdě stavljam, ne toliko zbog zabave; koliko iz uzroka da čitatelji i u ovoj struci slavonsku dokučljivost i věštinu uvěditi mogu s tim više, jer jednu i istu stvar na više načinah zagonetati znadu, kako će se to moći opazit iz navedenih, do kojih sam ja mimogred dojti mogao, jer se š njihovim kupljenjem mnogo něsam bavio. Nu da bi si tko trude dao, sve po Slavonii živuće zagonetke pokupiti, mogao bi veliku knjigu napisat. — Svaka se slavonska zagonetka ovima rěčma pričima; „Da što mi tije dašto“ ili „Što je to“ ili „Tko će pogodit,

Digitized by Google

što ću ja s a d reć" i t. d. Čim dakle izrekne pitaoc svoju zagonetku, ini se tèrse, da ju rěše. Dok se ovako muče, dotle někom izmedju družtva pade na úm nova zagonetka, koju čim se ona rěši, družtvu na isti način predstavi. Evo ih:

1. Ako sam mlad, ostat ću mlad; ako sam star, biti ću štar; imam oči, a nevidim, imam uši a nečujem?

2. Am ti kažem, am nekažem samo ti se kaže?

3. Baci ploču u more, a ploča će tragove, tragovi će batove, a batovi cvětove?

4. Ban, ban, ciciban do rebarah oglodan?

5. Bila koka izpod strije viri?

6. Bila njiva, cèrno sime, niudar onaj koj ga sije?

7. Bèrdom ide glaverdaš, i reko mi da mi daš, ili běži kudgod znaš?

8. Bez čega nemore vrića biti?

9. Bog pomozi, ko vuk kozi, kad ju po lozi vozi za gèrbavi rozi?

10. Bakren sidi u lugu u zemljenu klobuku, suze mu kaplju u zemljenu kapu?

11. Cèrna jama, cèrven klin, digni nogu, zabi klin?

12. Cèrn galonja u nebo zja?

13. Cèrven tèrči po putiću u cèrvenu klobučiću, cèrven viče ta! ta! otvori mi vrata?

14. Čelebia na šibici?

15. Čija je kèrv najsladja?

16. Četvorica poljem lete, jedan drugog stić ne more?

17. Četiri oka, četiri boka, i četerjest nokatah?

18 Četeri četirice, peta šesta klapavice, sedma osma bodavice?

19. Četiri tèrče, a dva se okreću?

Digitized by Google

20. Čitavo bilo od pèrnjah postalo, najviše zna, a neće nikom da kaže?

21. Ćoravi vidi zeca, kljasti ga uhvati a goli ga sakrie i kući donese?

22. Ćućor more na moru, na zelenu javoru, štogod ljudi imaše sve ćućuru izdaše?

23. Dojde Toma, donile ga žene, pravan nemore, gèrbav ide na tavan?

24. Danom se klanja, a noćom zvizde broji?

25. Danom sluga noćom gospa?

26. Danom škripa noćom šuti?

27. Dugo kao vol, široko ko vol, misto mu je ko jaje?

28. Dva šukom, dva mukom, četiri u nebo zjaju?

29. Dva lovca četiri zaklopca?

30. Dvanaest bravacah leži, nijedan se nijednog nedodiva, a nijedan nije od kraja?

31. Dva se starca terbuhom tuku, izmed njih bila pina klade?

32. Dvi šibe u nebo žjaju?

33. Dvi glave, dvi ruke, šest noguh a samo deset pèrstah?

34. Dvi su gore usporedu rasle, jedna cvate al' nerodi, druga rodi al' necvate?

35. Dvi koze jedan vrat?

36. Eged ged, kraljev zet, u strani sidi likom se opaso?

37. Gače ko guska, a guska nije, ima perje i kljun ko guska a guska nije?

38. Gdi je ladja najsigurnia?

39. Gdi pijanac rado Boga nevidi?

40. Gdi stari svoje zube dèrže?

41. Gdi se voda skupo platja?

Digitized by Google

42. Gdi naš cerljen leži, ondi trava neniče?

43. Gèrbavo prase sve polje popase?

44. Gèrna gèrnje, zvona zvone, zlatne ptice u grad lete?

45. Gluga leži, gluga ni, roge ima, vol ni, bilo je, a ovca ni?

46. Golub guče na vèrh kuće, plete gaće, putovat će?

47. Gorom ide, goru razgovara, vodom ide, vodu razgovara?

48. Ja unido pod zapad, i upita pendetu, kad će moj sakan dojt?

49. Ja sam rodio moju majku, a moja je majka mene?

50. Ja odo u goru, i najdo podlogu, i metnu pod nogu?

51. Ide ćos kroz potok bos i cdgrize veselici nos?

52. Je li više ljudih na višalih umèrlo ili na groblju?

53. Jedno veli: svani Bože, drugo veli: smèrkni Bože, treće veli: kako mi je, tako mi je?

54. Jedna glava voska svemu svitu dosta?

55. Jarac u strani jadikuje?

56. Iz liskova trupa dva lopara, dva kopanja?

57. Izlegla se protuva iz biloga kamena, čudne je pisme pivala, mertve dozivala?

58. Kad su male ribe dobre?

59. Kad psi od cèrkve biže?

60. Kad je budala pametan?

61. Kad ide od kuće rogove kući okrene, a kad kući ide onda u polje gleda?

62. Kad je gladno šuti, a kad je sito ruči?

63. Kad zazvoni kožno zvono, pita snaša što je to?

64. Kad je konj najtežji?

65. Kad kèrmača ima najviše pameti?

66. Kad slipac vidi, a romi odi?

67. Kakve ribe najviše ima u moru?

68. Kakvog dèrvetja ima najviše u šumi?

Digitized by Google

69. Kakvo dèrvo u šumu nemože.

70. Klember bije, klember zja; klember kaže nek se zna, tko sam ja?

71. Koja je rič najjačja?

72. Koja živina, kad je mèrtva žive tuče?

73. Koji je šustarski halat najskuplji?

74. Koja se jama u kući zatvoriti neda?

75. Koji je jednom rukom četvertu stran svita umorio?

76. Koje su živinice čoviku najvirnie?

77. Koja je voda najširja i najplitja?

78. Koja voda najviše uznemiruje?

79. Koja je ptica najžalostnia?

80. Koja ptica nema želudca?

81. Koja ptica nema gèrla?

82. Koja ptica nema jezika?

83. Koja ptica svoje mlade goji?

84. Koja ptica prorokuje?

85. Koji su ljudi najslobodnii?

86. Koji su ljudi najsvetiji život vodili?

87. Koji bi ljudi radi samo na jedno oko vidit?

88. Komu svi ljudi stražnjicu okreću?

89. Kroz vodu ide a nedotiče se vode, u bèrdu lisice laju, a u dolu kosovi pivaju?

90. Kutlji, vitlji, sve po polju jamice?

91. Leti ptica kroz oblak, u te ptice velik kljun i u kljunu devet sel', i u seli jedan knez?

92. Ljudi, koji su najnezafalnii?

93. Manu nogom, manu drugom, zinu jama upade óulumak?

94. Mastan se kaiš po zemlji vuče?

95. Mèrtav živ iz gore se vuće?

96. Mèrtvo bilo, žive ráni?

Digitized by Google

97. Mèrtvo je bilo, mertve na konak prima, a žive rani, živi ga kupuju, a mèrtvī netribuju?

98. Mesnat ražanj, gvozdena pečenjka?

99. Nad vodu ide a vode nepije?

100. Naš mèrkonja bez kože u štalu unide a s kožom napolje?

101. Na po polja lonac vri?

102. Na tornu što je najvišje?

103. Načine me punu jamah, a jamaste me neće da imadu?

104. Nad jamom se vije, kroz jamu ide, i nerazbije se?

105. Na panju dvi kvèrge s ote i s ote strane?

106. Na što čovik u jutru ustaje?

107. Na verh hrasta malo šaša, malo gladko ali sladko?

108. Naš se car podbočio na buzdovan, s likom se opaso, a pod pazuhom mu muzerne vise?

109. Napèrvo bèrkasto, odostrag vilasto, ozgor ko jare, ozdol ko janje?

110. Na dnu mora sumbulovo jaje?

111. Nebeska kokoška na vèrh kolca snila jaja?

112. Niti velim, niti govorim, samo ti se veli?

113. Nije veće od jabuke, a šest volovah nemogu na brig uzvući?

114. Nit se peče nit kuha, a najbolji daje jedžek?

115. Od kuće ide pivajuć, a kući plačuć?

116. Od kuće ide a tèrbuh kući okrenulo?

117. Odovud klada, odonud klada, u sridi zmaj leži, gdi trava neniče?

118. Okruglasto repato, izvana cèrno a sve sladko iz nieg izlazi?

119. Ono ieu nema krilah, sidi nema stražnjice, pada a neubije se?

120. Otac kotac, mati dropljuša, sitna dica ali obisna?

Digitized by Google

121. Otrag duša, sred suša, napèrvo puša?
122. Otac nikad neide u cèrkvu, a sin svaki dan?
123. Odanle runo, odavle runo, a upolak dèrkalo?
124. Pet bratje kuću prave, a nemisle u njoj pribivat?
125. Pet se babah okol jame ganja.
126. Poslo car carici dvanaest jabukah a svakoj po četiri cvita?
127. Posla moja mama tvojoj mami, da mi dadeš nadigača, da se i naš nadigne?
128. Posla mama, tvojoj mami da joj dadeš terziguz?
129. Poskočiše sinovi, napraviše otca?
130. Pustaija dojde u ambar i ukrade jedno zerno žita, gazda kad dojde poznade. Sutradan odnese pustaija ambar i žito, pa gazda nepoznade?
131. Puna škola djaka' ni odkuda vrata?
132. Puno rešeto lišnjakah a u sridi samo jedan ora?
133. Puna greda bilih golubovah?
134. Puna soba za krajcar?
135. Rodi buha valjugu?
136. Samo se u kući pravi, a netriba ga nitko?
137. S čim ima više nogah, polaglje ide?
138. S čim je pokrivena tvoja kuća?
139. Sikotići siku, vukotići vuku sam batja privratja?
140. Sidi vila na vèrh dila i izgleda sinovah iz bilih gradovah?
141. Singie, mingie. puna zdila gnjidic'?
142. Skoči ovca priko kolca i usiče 24 kolca?
143. Skoči vila priko terna, gdi se je svernula, tud je i umerla?
144. S kog dèrveta list nespada?
145. Sokol sidi na polju, same suze livaju?
146. Sva gospoda u gradu side, a pèrjanice na dvoru raztresli?

Digitized by Google

147. Sva šuma na jednom stupu stoji?

148. Sva šuma pokisnu, samo četiri dèrveta, ostadoše suva?

149. Svaki dan iz kuće izlazim, pak sam ipak uvik kod kuće?

150. Sve gizda a sebe nemore?

151. Šarena kujica pred kućom laje?

152. Što se nemore osolit u loncu?

153. Što u gori na jednoj nogi stoji?

154. Što ištje soli kroz duvar?

155. Što dojde u kuću bez šuška?

156. Sto je višje od kralja?

157. Što je većje ako oduzmeš, a manje ako pridaš?

158. Što je jednake mire, ili bilo puno, ili prazno?

159. Što je kad se rodi i umre veliko, a u sridini dobe maleno?

160. Što je unutra šuplje, a izvana jamasto?

161. Što po svitu bez noguh putuje?

162. Što se pere, a oprat se nemore?

163. Što u stražnjici pamet nosi?

164. Što priko vode pride a nepokvasi se?

165. Što sve ljude jednake čini?

166. Što svatko želi, a kad dostigne merzi?

167. Što učini čovika ćelava?

168. Tko boga moli da ostari?

169. Tko ima nekazuje, tko dobije nepozna, tko pozna neće da ima?

170. Tko je na svojoj materi dèrva cipao?

171. Tko je prie bio čovik nego dečko!

172. Tko je grišeći umro, a nije se strunuo?

173. Tko se je prie svog otca rodio?

174. Tko najprie u cèrkvu dojde?

Digitized by Google

175. Tko pravi netriba, tko daje pravit neće da ima, a komu se pravi nezna?

176. Tko plače kad Gjurgjevo dojde?

177. Tko se je rodio, a još nije umro?

178. Tko sve jezike na svitu zna?

179. Turi golo u runjavo?

180. U cèrkvu ide a na glavi stoji?

181. Udri gigu s nogom, ode giga s vodom?

182. U jednom sudu vino i rakia?

183. U jednoj sobi rastu kosti i meso?

184. U liskovu prutu, u hrastovu trupu, cèrvena zvirka leži?

185. U našega Gargate okol tila opute?

186. U našega Mike četiri oka i valov?

187. U naše bake sto perkanacah?

188. U naše seke sikilj do pete?

189. U naše Anice devetore tkanice?

190. U našega doljana zlatne noge do kolina?

191. U našega vranca, gvozdena jajca?

192. U šumi sičeno, a u šumu nemore?

193. Uteče mi volak, u popov dolak?

194. Uvik ječi, a bolestno nije?

195. Uze konja bez ulara, ošinu ga bez šikara, ode konj bez traga?

196. Vigoli predu, vigoli vezu, vigoli goli hode?

197. Žena, kad je najbolja?

198. Živ je bio, i žive hranio, a sad žive nosi?

199. Živina bez kèrvi, a dobra je jesti?

200. Živo na živo ide, po gvozdju se na dèrvo penje?

201. Zaklato odèrto, kući ide pivajuć?

202. Zakukureno, zamumureno, zabubureno, ako neodkukuriš, neodmumuriš, nezabuburiš zavezalo ti se?

Digitized by Google

203. Zašto čovik traži ženu, a ne žena čovika?

204. Zašto ima više ženskih nego mužkih?

205. Zašto ljudi vinograd kopaju?

206. Zašto naš mèrkonja u štalu unide a rogovi nemogu?

207. Zatubasto, zarubasto, ženam drago, a divojkam još dražje?

208. Zeleno ko trava, liže sol ko krava?

209. Zeca kad zubi bole?

210. Zvirka na vodu ide a terbuh ostavi kod kuće, kad se povrati opet ga uzme?

211. Zimom zeleno a litom bèršuljasto?

Izjasnenja.

1. Slika. **2.** Am. **3.** Bundeva. **4.** Očupan plast. **5.** Zub. **6.** Pero i papir. **7.** San. **8.** Bez uzice. **9.** Saone. **10.** Rakia **11.** Noga i čizma. **12.** Dimnjak. **13.** Oroz. **14.** Ora, lěšnjak. **15.** Buhe. **16.** Kolesa. **17.** Děte u utrobi. **18.** Krava. **19.** Poštarska kola. **20.** Papir. **21.** Laž. **22.** Mlin. **23.** Dim. **24.** Djerma. **25.** Metla. **26.** Kapia. **27.** Vrata. **28.** Saone. **29.** Oči. **30.** Palcevi na kolesu. **31.** Mlinsko kamenje. **32.** Oči. **33.** Konjanik. **34.** Konoplja. **35.** Bisage. **36.** Čokot. **37.** Gusak **38.** Na zemlji. **39.** U dnu čaše. **40.** U torbi nož. **41.** U oštarii. **42.** Vatra. **43.** Sèrp. **44.** Pčele. **45.** Puž. **46.** Dim. **47.** Zvono. **48.** Mlin. **49.** Led i voda. **50.** List. **51.** Grozd· **52.** Na višalih. **53.** Vrata, postelja. **54.** Sunce. **55.** Dude. **56.** Lěšnjak. **57.** Oroz. **58.** Kad ni velikih. **59.** Velike nedilje. **60.** Kad šuti. **61.** Plug ili vile. **62.** Mlin ili Tava. **63.** Gusle, **64.** Kad mi na nogu stane. **65.** Kad je sprasna. **66.** Kad slip romog nosi. **67.** Mokre. **68.** Gerbavog. **69.** Zubača. **70.** Zvono. **71.** Oha jer stó volovah sustavi. **72.** Korbač. **73.** Zubi. **74.** Ona kroz koja se mèrtvi nose.

Digitized by Google

75. Kain. 76. Uš, jer š njim i na višala ide. 77. Rosa. 78. Koja u opanak dojde. 79. Gerlica. 80. Jastreb. 81. Pčela. 82. Rodo. 83. Slipi miš. 84. Oroz. 85. Barbiri jer i kralja za nos fataju. 86. Židovi Isusa. 87. Slèpci. 88. Peći. 89. Rakia kad se peče. 90. Miš. 91. Funti. 92. Soldati jer svoje Patrone popucaju. 93. Čunak. 94. Zmija. 95. Češalj. 96. Ladja. 97. Lonac. 98. Pèrsten. 99. Klepka. 100. Kruh. 101. Mravinjak. 102. Hèrdja na križu. 103. Mošnja. 104. Dim. 105. Uši. 106. Na starost. 107. Kesten. 108. Čokot 109. Lastavica. 110. Puška. 111. Snig. 112. Niti. 113. Klupko konacah. 114. Med. 115. Testia. 116. Listovi nožni. 117. Vatra. 118. Tava. 119. Snig. 120. Vino. 121. Čovèk, zubača, konj. 122. Vino. 123. Konji od koli. 124. i 125. Iglice i čorapa. 126. 12 měsecih. 127. Kvas. 128. Sito. 129. Baglići. 130. Grozd. 131. Misirača. 132. Zvězde i měsec. 133. Zubi. 134. Svěća. 135. Ripa. 136. Pucojtina. 137. Starac. 138. S ničim. 139. Zubi i jezik. 140. Kvočka. 141. Kaša. 142. Kosa. 143. Iskra. 144. S maljanog. 145. Mlin. 146. Rotkvá, Ripa. 147. Gljiva. 148. Sise od krave. 149. Puž. 150. Igla. 151. Terlica. 152. Jaje. 153. Gljiva. 154. Jaje. 155. Mrak. 156. Kruna. 157. Jama. 158. Mijur. 159. Sěna. 160. Naperstak. 161. Pečat. 162. Mlinsko koleso. 163. Ladja kormanoša. 164. Sunce, vitar. 165. Smèrt. 166. Starost. 167. Kose. 168. Mrav. 169. Faličan novac. 170 i 171. Adam. 172. Lotova žena. 173. Abel. 174. Glas. 175. Sandak, Lěs. 176. Ovca jer ju šišaju. 177. Koji žive. 178. Jeka. 179. Rukavica. 180. Ekser. 181. Snig. 182. Jaje. 183. Jaje. 184. Vino u sudu. 185. Čekèrk. 186. Vratilo. 187. Peć. 188. Sablja. 189. Kaća. 190. Kukuruz. 191. Kantar. 192. Zubača. 193. Vreteno. 194. Pčela. 195. Čamac. 196. Ruke. 197. Kad se iz kuće mèrtva nosi. 198. Ladja ili Opanci. 199. Puž. 200. Konjanik.

Digitized by Google

201. Dude. **202.** Verige. **203** Rada bo bi svoje rebro natrag. **204.** Jer svakog zla ima više. **205.** Jer orat nemogu. **206.** Svèrdo. **207.** Tkanje. **208.** Luk. **209.** Kad ga psi uhvate. **210.** Jastuk **211.** Žito.[1])

---

[1]) Baveći se sa slaganjem Zagonetkih, dojdoh mojem poznancu Ivanu Odaku u Lužane (grad. rgte.) koji mi slědeću, na način pripovědke, kaza zagonetku. Evo je: „Pomoz Bog zemljo“ reče car jednom starom težaku koji je orao. Ovaj mu odgovori: „Bog pomozi zemljo zemlji Gospodaru“ Na ove rěči nastavi car slědeći govor:

C. Kasno si uranio.

T. Ja sam dobro uranio, ali nije dao Bog.

C. Zašto nisi uzeo kvočke s pilići?

T. Ja uzeh kvočku s pilici, ali kad su pilići odrasli, ode svako na svoje sidalo.

C. Koliko ima godinah, stari težače, da na goru ništa palo nije?

T. Moj care i gospodine, imade punih osamdeset godinah.

C. Imali u toj gori vukovah?

T. Nikakvoga.

C. Da ti Bog dade, starče, tri ovna, bili ih znao šišati?

T. Da bi mi Bog dao.

Ova car čuvši, ode kući i posla tri vezira starom težaku, s nalogom da mu oni divan starčev raztumače jer će inače glave izgubiti. Došavši orućem težaku veziri, upitaše ga, što je caru kroz onaj divan kazati hotěo? Nu starac nehteći na njihov divan ni slušati, reče dětetu koje je volove těralo, „Ost okreći děte, hajde goni.“ Veziri vidivši, da im kazati neće badava, zato mu dadoše kesu blaga. Starac primivši novce reče: „Car mi reče da sam zemlja, a i on je zemlja, i zemlji gospodar.“ — Veziri upitaše dalje, što to znači, „što si ti kasno uranio?“ Na što starac dětetu: „Ost! okreći děte, hajde goni.“ Veziri opet dadoše kesu novacah. Kad je uzeo novce reče: „što sam kasno uranio.“ Ja sam uranio dobro, ali mi nije dao Bog. Rano su mi děca, a zanjima i žena pomerli. Veziri nastaviše dalje pitanje: da zašto nije uzeo kvočke s pilići, ali starac progovori dětetu: „Goni děte.“ Veziri opet dadoše novu kesu s novci. Na što im težak reče: „Ja sam uzeo kvočku s pilići, iliti oženio sam se opet, a pastorčad, kad odrastoše, odoše odkud su i došla. — Napokon ga upitaše veziri, da koja su to tri ovna, koje bi on znao šišati? — „Ost goni děte“ viče starac. Veziri dadoše i četvertu kesu, a starac im razloži: „Ja sam vas troijcu dobro ošišao, i Bog mi je dao. Evo tebi děte treći tal, zamići plug, te goni kući, dosti smo izorali. —

Digitized by Google

Lětna poseła.

„Sad nebeske, sad zemaljske,
Sad minuće, sad dojduće
Tresu stvari vèrste svake
Carske i kmetske paze kuće.“
Kèrmpotić.

Kakogod svaka stvar imade svoje dobre i zle strane isto tako i slavonska lètna poseła dobro se i zlo razlagati mogu, naime ako dobre ili potištene predmète za zabavu imadu. Istina je, da predmèti sličnih posèlah dostaput ni najmanje družtvu na poštenje neslužе, kako to naš domaći spisatelj u svojem obće obljubljenom Satiru[1]) opazuje; nu s druge strane imadu i mnogoverstnu hasnu. Ta je: skupivši se s većinom starji ženski spol nedèljom i svetcem poslè pol dana u hlad kitnjastog dèrvetja — gdè se spomenuta poseła i dèrže — divane o predivu, i inimi ženskimi poslovi, zatim podučava jednu drugu vunu bojit, vesti, šiti i t. d. Osim toga ne rědko ponavljaju rěč u cèrkvi čuvenu t. j. u pridiki ćudoredna i bogoslovna razlaganja i primère,

[1]) Mahne lètnog poseła str. 41. Relković ovako opisuje, kad pěva:

„Osim drugog imade posilo,
Ko s divanom ni se razdililo;
Jer se žene skupe na sokaku
Baš u svetac i nedilju svaku,
Pak već ondi vazdan mormoraju
O drugomu, i ogovaraju;
Da u selu nitko neostane,
Koga njihov jezik nedostane,
Protresajuć svakog živa stanje.
Život, način, i svako imanje.“

Digitized by Google

koji nesamo duši nego i tělu na hasnu služe. Napokon se kao i na zimnih prelih — ako je i mladji spol poleg — pěva i pripěva, razne pričice i pripovědke izvadjaju, razne šale sbijaju i ne rědko mladež kèrstjanski nauk ukupno uči. Ovim dakle i ovim sličnimi zabavami traje se poslèpodnevno svečano vrěme. Nu mladež pleše ili izvadja razne narodne sigre, ako se sličnom posèlu nepridruži. Od plesanja je već bio malo višje divan, a sigre ćemo nižje napomenut. —

Buduć pako — kako je već rečeno — ova posèla i svoje mahne imadu, koje bi se morale izkorenit. Ali je sada pitanje, tko će ih uništiti, i narod od njih — osobito ogovaranja -- odučiti? Ako ne pastiri duhovni, tako drugi nitko. — — Nu osim spomenutih po Relkoviću prègrèsakah imade i više, koje sličnim posèlom na sramotu služe, medju ovimi se pako odlikuje, zanemarenje službe božje po svetcih i nedèljah, osobito poslè pol dana. Ovoj bi se neharnosti takodjer prisusrèsti moralo, ali kako? . . . . Nikako, ako nebudu ruku pomoći světovna poglavarstva duhovnikom — na koje ova stvar spada — pružili . . . . Sad od toga dosta, tim pouzdanie čim više se je nadati, da će svaki domovine član — osobito poglavarstva — svoju svetu dužnost podpunoma i savèstno izpuniti tèrsiti se . . . .

Duh i način pripovědanja u narodnih pripovědkah, koje se u ovih družtvih pripovědaju, mogao je svaki iz navedenih povèsticah vidèti, kao i sa narodnim se ženskim pèsmami upoznati. Zato scènim da na mèsto ovih bar jednu junačku pèsmu navedem, budući se one dostaputah na način pripovèdkih pripovèdaju Evo je; i to:

Digitized by Google

Od Mijata Ajduka. [1])

Knjigu piše care gospodine,
Pa ju šalje po svoj carevini:
„Tko uhvati Mijata ajduka,
Al' Mijata ali Mariana,
Dat ću njemu tri tovara blaga,
Tri tovara sve lagana zlata,
I dat ću mu tri zidana grada,
Dva na moru, treći na Dunavu."
Nitko mu se nemože iznaći,
Osim jedne nevjestice mlade,
Koja j' mlado čedo porodila.
Ona ide caru gospodinu,
Pa besjedi nevjestica mlada:
„Aj ti care, čestito koljeno,
„Što ćeš meni muštuluka dati,
„Da t' uhvatim Mijata ajduka
„Al' Mijata ali Mariana?"
Al' besjedi care gospodine:
„Da, Boga ti, nevjestice mlada,
„Uhvati mi Mijata ajduka
„Al' Mijata, ali Mariana,
„Dat ću tebi tri tovara blaga,
„Tri tovara sve lagana zlata,
„I dat ću ti tri zidana grada
„Dva na moru, treći na Dunavu."
Kad to čula nevjestica mlada
Ona ide dvoru bijelomu,
Pa mi piše listak b'jele, knjige,
I šalje je u goru zelenu
A na ruke Mijat arambaše.
U knjizi ga l'jepo pozdravljala:
„Pobratime, Mijat arambaša,

---

[1]) Ovu sam pěsmu sa drugih 13 takodjer junačkih izpisao od Stanka Jankovića strělca kapelačke kompanie gradiške narodne regimente. —

Digitized by Google

„Dojdi meni na kèršteno kumstvo;
„Evo mi se prorodilo čedo.
Knjigu štije Mijat Arambaša,
Knjigu štije a grotom se smije.
Pitalo ga do tri sta junaka'
„Da l' Mijate, dragi arambaša,
„Odkud knjiga, od koga li grada,
„Kog li ona zapov'jeda vraga?
„Kad ju štiješ grohotom se smiješ
„Pa ti nama kazivati nećeš."
Al besjedi Mijat arambaša:
„Da, družino, moja bratjo draga,
„Ova j' knjiga od sred Carigrada,
„Napisa ju nevjestica mlada,
„Da joj idem na kèršteno kumstvo."
Al besjedi do tri sta junaka
Al besjedi Mijat arambaši:
„Da Mijate, dragi arambaša,
„Nehodi ti na keršteno kumstvo,
„Bojat se je da nije privara."
Al govori Mijat arambaša:
„Da družino, moja bratjo draga,
„Grihota se odreknuti kumstva."
Pa on skoči na noge junačke,
I osedla svoga vrana konja,
I uzima od zlata maramu,
Čime hoće kumu darivati;
I uzima od zlata jabuku.
Čime hoće kumče darivati:
I on grabi i srebra i zlata
Tere sipa u svoje džepove,
Pak mi jaše kèrštenome kumstvu.
Daleko ga kuma ugledala
I još dalje pred njeg izšetala,
Davala mu kuma nejakoga
Davala mu u junačke ruke
U junačke Mijat arambaše,
Vodila ga u bijelu cèrkvu,
I njemu je tijo besjedila;

Digitized by Google

„Tud mi budi, moj jedini kume,
„A ja idem redovnika zvati.“
Ona rekla iz cèrkve izišla,
I za sobom vrata pritvorila
Kad je bila na sr'jedi piaca
Podvikuje tanko glasovito,
Glasovito ali bojazljivo:
„Ajd' na noge, malo i veliko,
„I uhvati Mijata ajduka
„U ruku' mu čedo prenejako.“
Sleže mi se do trista Turakah;
Ali Mijat u bijeloj cèrkvi
On uzima kuma malenoga,
Uzima ga za nogu desnicu,
Pa mi misli misli svakojake:
Al' bi kumom o kamen studeni,
Al' bi kumom o cèrkvena vrata.
Sve je misli na jedno smislio
Pak je junak tijo besjedio:
„Mili Bože, i nediljo mlada,
„Više će me Bože pokarati,
„Da pogazim nejakoga kuma
„Neg da ubjem do trista Turakah;
Pa uzima od zlata maramu,
Pa ju stere po bijeloj cèrkvi,
Na nju meće malenoga kuma;
I uzima od zlata jabuku,
Pa ju daje malenomu kumu;
„Zabavljaj se, moj jedini kume,
„Dok ti dojde nevijerna majka.“
Pak on grabi i srebra i zlata,
I dariva po cèrkvi kipove,
Sve celiva i skupo dariva
Pak on kleče na svoja koljena
Pak je tijo junak besjedio:
„Višnji Bože, i Nediljo mlada,
„Sveta Petko otvori mi vrata,
„Ti Nediljo, iznesi me živa,
„Seko vilo konja mi dopremi.“

Digitized by Google

Što je junak Boga pomolio,
To je sretno Mijat izmolio:
Sveta Petka otvorila vrata,
A Nedilja iznijela živa,
Sestra vila konja dopremila.
Kad se Mijat konja dočepao,
On uzjaše na vrana konjica,
Pak poterže andžar od pojasa;
Pa siječe malo i veliko,
I kumini devet srodne bratje
Devet srodne od otca i majke,
Kad joj stade devetoga sjeći,
Progovara nevjestica mlada:
„Bogom brate, Mijat arambaša,
Nes'jeci mi devetoga brata,
„Ostavi mi jednog od zakletve."
Kad je čuo Mijat arambaša,
Kad je čuo nevu govoriti,
Odgovara plaho silovito:
„Bog t' ubio nevijerna kuma!
„Jer mi nisi prije besjedila,
„Ta, tako mi Boga jedinoga,
„Ne bi tebi, seko, devetoga
„Devetoga od zakletve brata,
„Posjekao junak od planine,
„Da b' te mogo u bolesti ranit.
„Al' boga ti, nevijerna kumo,
„A ti ajde dvoru bijelome,
„I donesi platna tananoga,
„Pomoć ću ti bratju saraniti,
„U tom ću ti dobro učiniti."
Kad to čula nevijerna kuma,
Otišla je dvoru bijelomu,
I donila platna tananoga,
Lati platno Mijat arambaša,
I pomaže saraniti bratju,
U tom joj je dobro učinio,
Učinio, da bi ga nebilo!
Pa on skače na vrana konjica,

Digitized by Google

I potjera Turke sa svi strana,
Trista i je konjem pogazio,
A trista i nožem izsjekao
Šest stotina pred cara dotjera,
A ini se b'ejdni razletiše. —
Kad je došo do careva dvora,
On ulazi u careve dvore,
Pa mi sjeda za terpezu zlatnu.
Car s' odmiče, Mijat se primiče,
Dok dotjera cara do duvara.
Al' besjedi care gospodine:
„Bogom brate, Mijat arambaša,
„Nemoj mene mlada pogubiti,
„Dat ću tebi tri tovara blaga,
„Tri tovara sve suvoga zlata,
„I dat ću ti tri zidana grada,
„Dva na moru treći na Dunavu."
Al' besjedi Mijat arambaša:
„Moli Boga vjero nekèrštena,
„Da je moja sablja dobrovoljna,
I desnica u ramenu ruka,
„Kano žena kod zločesta muža,
„I tebi bi odsjekao glavu. —
Pa on ide po nevjernu kumu,
Pa ju veže konju za repove,
Pa on sjeda na vrana konjica,
I uzima kuma malenoga,
Pak ga meće sebi u krielo,
Pa on jaše u goru zelenu
Konjic igra a on popijeva.
Kad' je došo u goru zelenu;
Svojoj kumi oči izvadio,
B'jele joj je dojke prorjezao,
I kroz nje joj ruke prometnuo,
Pa ju goni u zelenu goru:
„Ajde tamo nevijerna kumo,
„Kad se stigli, očima se vidli."
Pak on jaše dvoru bijelome,
I ponese kuma malenoga,

Digitized by Google

I donese dvoru bijelomu,
Kog čuvaju do trista junaka,
Pak ga rani dvadeset godina.
Kad je kume ženidbi dorasto
Tijo mu je Mijat besjedio,
„Ta Boga ti, moj jedini kume,
Evo tebi nebrojeno blago,
„Tri tovara sve suvoga zlata,
„I još k tomu tri bijela grada,
„Dva na moru, treći na Dunavu,
„Što je tebi ostavila majka.
„Pa ti ajde dvoru bijelomu,
„Pa se ženi, moj jedini kume,
„Nemoj nigda u ajduke ići,
„Jer, tako mi Boga jedinoga,
„Nećeš kume mojim proći putem.“
Kad je kume kuma razumio,
Lipo mu se mladjan zafalio,
Što je njega dobro odranio,
Pak ga moli za vrana konjica,
I za sablju zlatom okovanu,
S kojom će si blago sabirati.
On netraži blaga ni gradove.
Kad u Turak' svega ima dosti.

Poslovice.

„Poslovice su najveće blago ilirskog jezika, s kojimi se dičiti moremo, samo da bi ih svaki htěo po njihovoj vrědnosti scěniti.

List. A. Feriča.

Slavonac se u svojem svagdanjem divanu tako sa poslovicami služi kako nijedan narod, na toliko, da skoro ni najkratjeg divana čuti nije — ako se dva medju se divane — bez da se barem jedna kakva takva poslovica s kojom svoj prosti govor začine, čula nebi. One nesamo da něki lakonički način govorenja čine, nego i

Digitized by Google

na toliko ilirski jezik ukrašuju, da ga je milota slušati. Zatim, poslovice pokazuju narodno bistroumje i mudrinu, kako od onog koji ih u divanu upotrěbljuje, tako i od slišaoca, koji ih dobro razumije. Nije dakle zlo rekao něki inostranac, kada je svoje mněnje o narodnih slavonskih poslovicah izrazio od priměre na slědeći način: „Slavonske poslovice u koliko sam opazio čine něku vèrstu naravske philosophie, koja je slavjanskom značaju prirodjena i t. d. I doista, ako ih čověk pravo promotri, tako će opazit, da im je spomenuti inostranac žilu pogodio, to jest s njihovnim se duhom dobro upoznao. — Ja ovdě samo několiko ih stavljam, koje sam do sada mimogred pokupiti mogao, buduć da se nèsam baš toliko sa njihovim kupljenjem bavio. Zatim, ako bi se na taj posao i odvažio, mogao bi posebnu knjigu š njimi napuniti. [1]) Nu buduć da to moja naměra nije, zato mislim, da će blagorodni čitatelj i sa ovimi zadovoljan biti . . . Evo ih:

Ako je gol, ostaje ipak sokol.
Ako je psu pita u dio pala, tepsia je ipak ostala.
Ako kuća izgori, dug na odžak tvori.
Ako nije pravi vrač, a ono je bar pogadjač.
Baba babi grebla lan, da joj projde dan.
Bez alata ni zanata.
Bez narodne (domaće) slobode, kao riba bez vode.
Bez starca nema udarca.
Bez uzde strast, gotova propast.
Biber je zerno maleno al se pred gospodu meće.
Bio u Rimu a nije Pape vidio.

---

[1]) U ovoj je struci živi komentar od poslovicah Jožo Martinić spahiluka Velike provizur, komu za mnoge i zahvaliti imam.

Digitized by Google

Bit će braco gaće, al neznamo kad će.
Blago onom bratu, koji ima seku.
Bolje dobar glas nego zlatan pas.
Bolje je dati vunu, nego živu ovcu.
Bolje je pošteno umèrti, neg sramotno živèti.
Bolje je zdravom u sirotinji, nego li bogatom u bolesti.
Brat brata na věšala vodi, al' ga opet i odvodi.
Brat mi mio, koje věre bio.
Cèrni šešir na ćelavu glavu.
Ciri se kao da je švarbu našao.
Ciri se kao lisica na šipak.
Čověk je bez žene, kao soba bez stène.
Čověku je na suncu toplo, a dětetu kod majke dobro.
Čověk po světu, kao po pčela po cvětu.
Čověk se za jezik, a volovi za rogove vežu.
Da je do sove, nebi nigda dana.
Danas pišta sutra ništa.
Děca siju prosu, al' nenose k nosu.
Devete peći omelo, a desete izgèrtalo.
Dočekat će maca na potoku vrabca.
Dobra gosta i dan dosta.
Dojdoše divji pa iztěraše pitome.
Dojt će sunce i pred naša vrata.
Dok je nek je, kô u Depana slanine.
Dok kučka repom nemane neće psi za njom.
Došli su gosti, da oglodju kosti.
Dugoj je bolesti konac motika,
Dva bez duše, a treći bez glave.
Dva lěšnjaka oraova vojska.
Dva loša obale Miloša.
Faljene jagode netrěbaju sepeta.
Frižak kao doljni žervanj.
Gdě brat bratu ruku pruži, ondi rod netuži.

Digitized by Google

Gdi je kolo bez kokana?
Gdi je mnogo babah kilavo je dĕte.
Gdi je selo bez pasa, lako je ić bez štapa.
Gdĕ koza dane, tud loza sane.
Gdĕ koga opanak žulji, najbolje zna.
Gdĕ kog svèrbi ondĕ se i češe.
Gdĕ se konji igraju, tam magarci padaju.
Gdĕ si bio? nigdĕ, što si radio? ništa.
Gdĕ su same strasti, ništ' nemore hrasti.
Gleda ko tele u nova vrata.
Gospodski je obećati, a paurski dèržati.
Hèrdja se za zlato neprima.
Hèrdjavoj ptici i perje smeta.
Hoda kao pas bez gose.
Hode kao rakova vojska.
Hodi kao muha bez glave.
I brojene ovce kurjak kolje, a kamo li nebrojene.
Ide ko pčela na brûs.
Igra medo u komšiluku, dojt će i na naša vrata!
Il' dažd pada il' sněg pèrši, nek se Božja volja vèrši.
I mi smo kolo vodili i barjak nosili!
I moja bi majka znala pitu peći!
Istinu traži, pravicu važi.
Išla bi baba u Rim da imade s čim.
Izbirač je slab pogadjač.
Iz oka iz boka.
Izpeci pak onda izreci.
Jabuka nepada daleko od stabla.
Jedan je poturica gorji nego sto Turakah.
Jedna šteta sto grĕhah.
Jedna šugava ovcu, sve stado ošugavi.
Jedna lasta nečini prolĕtja.
Jedno drobi drugo kusa.

Digitized by Google

Jezik nema kosti, ali more bosti.
Imaš neznaš, izgubiš poznaš.
Kad mator pas laje, trěba gledat šta je.
Kad psa ubiješ, zavuci ga i za plot.
Kad vol bariče, na glavu si sam zemlju baca.
Kad vile dojdu k očima, il' vile puć, il' oči skočit.
Kakvi gost onaka čast.
Kako tko drobi, onako će i kusat.
Kakvi sam da sam, težko onom čiji sam.
Kèrsti vuka, a vuk u goru.
Kèrtina izpod zemlje hodi, pak joj še opet trag nahodi.
Kesi zube ko lisica na šipak.
Kèrv nije voda.
Ko pokraj pseta legne naplazi se buhah.
Ko se ovcom učini kurjaci ga pojedu.
Ko rukama med měša, onaj pèrste oblizuje.
Ko svašto za zlo prima, on za družtvo nije.
Ko za tudjom vunom pojde, sam ostrižen kući dojde.
Koga Bog čuva, onog top negruva.
Koji istinu gudi, s gudalom ga po pèrstih biju.
Koji me je lani bio, ni danas mi nije mio.
Koji neljubi svoga brata, onog tudja biju vrata.
Koji svojoj kapi dobra nemisli, kako će drugom dobar biti.
Koji tudje kraste vrědja, svoje povrědjuje.
Koji uzme ženu rad blaga, naměri se na vraga.
Kola nemazana škripe.
Koliko ljudih, toliko ćudih.
Komu nije světovati, onom nije ni pomoći.
Komu nije za slogu, taj je proti Bogu.
Kovač zato klěšte ima, da ruke neopeče.
Kud će iver od panja?
Kud djavo nemože, tamo babu šalje.
Kud puklo da puklo.

Digitized by Google

Kud svi Turci tamo i odža.
Kuga nije u Srěmu, neg u našem trěmu.
Kume, neuzdaj se u me, nego u se i u svoje kljuse.
Kurjaku u tór put pokazivati.
Lakome su oči pri pogači.
Lanjskog se sněga nije bojati.
Lasno je ćelava ošišat.
Lasno je u džepu caru figu prūžat.
Lisica je lukava, al' joj se ipak kože prodaju.
Lovac da uvěk ulovi, zvao bi se nosac.
Lukavi je prijatelj gorji od neprijatelja.
Ljubav je puna jeda i meda.
Majka kćerku kara snaši prigovara.
Malen lončić friško pokipi.
Mari Mara za pudara, kad se grozdja nazobala.
Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba.
Mi o vuku, a vuk na vrata.
Mlad može, a star mora (umerti).
Mnogo će mutne vode Orljavom projti.
Mučno se je kadiom nazvati.
Mudroj glavi jedno oko dosta.
Nagraiso, kao djavo na veliki petak.
Na jedanput se nesazidje grad.
Na kurjaka vika, a lisica živad kolje.
Na psu rana, na psu i zarasla.
Napali, kao na bělu vranu.
Našla šljuka perdavca.
Na onu se voćku nebacaj, s koje samo voće pada.
Nebojša je glavu izgubio.
Nebudi svačija metla.
Necerkni magarče dok trava nenikne.
Nema žita bez kukolja.
Nema zanata bez alata.

Digitized by Google

Nek se znade čija je kuča masna.
Nema jila, bez dila.
Nemoj biti ljuta da nebudeš žuta, veće budi dobra da ne budeš modra.
Nevirovani Toma.
Nazazvanom gosti město za vrati.
Nepusti kusonje na valov.
Nema otčevine bez kerčevine.
Ni Bogu kolača, ni caru arača.
Nije lěta bez Gjurgjeva dana, niti brata dok nerodi majka.
Nije plemena bez slavna imena.
Nije se još rodio, koji bi svakom ugodio.
Nit budi med, da te jedu, nit jed da te predu.
Nit gudi, nit gudila traži.
Nije svaki dan Božić.
Nije za guske sěno.
Nije za kermaču sedlo.
Nit mi je rod nit pomozibog.
Ni u tikvi suda, ni u svakom druga.
Nova metla dobro mete.
Novo sito i na klinu visi.
Običaji od starine štit su jaki domovine.
Od budale stoji niže, koji tudju kuću diže.
Od ćutenja glava neboli.
Od inata, ni gorjeg zanata.
Od jalove krave mlěko tražiti.
Od kud se je nadat da sunce grije, odonud led bije.
Od magarca nestvori konja.
Od pruta biva hrast.
Od sve kradje na Božić ni mesa.
Oj nevěro nigdě te nebilo!
Okolo kere, pa na mala vrata!
Pala muha na medvěda.

Digitized by Google

Pala sčkira u med.
Pas spade s bervi, da je bervi lašnje.
Paski došlo, paski i otišlo.
Peti točak u kolih.
Poblědio ko slčpačka tikvica.
Podaj rukama, traži nogama.
Pokraj suhog derveta i sirovo izgori.
Poslě boja s kopljem u tèrnje.
Posvirat, pa i za pojas zatać.
Prag je kućni najveća planina.
Prazne se puške i dva boje.
Prie zore nema sunca.
Pusti macu pod policu, ona će i na policu.
Pusti koku u jarak ova će i na slog.
Rad i stisnut i izpustit.
Rani sirotu na svoju sramotu.
Ražanj se pravi a zec u šumi.
Razumije se kao magarac u kantar.
Ribu učit plivat.
Rugao se lonac kotlu.
Ruka ruku pere, a obraz obedvě.
Sad su jaja starja nego kokoši.
Sila Boga nemoli.
Sloga od Boga, nesloga od zloga.
Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari.
Sloga jači, nesklad tlači.
S terbuhom za kruhom.
Sperdala se sova sěnici, a svoju glavu u šušanj turila.
Skerban spravlja sěde vlasi, pokojom se ludjak pase.
Svaka baka pod svoj koto puše.
Svaka je kvočka na svom gnjezdu jaka.
Svaka ptica svomu jatu ide.
Svagdě je dobro al' kod kuće najbolje.

Digitized by Google

Svaka krava svoje tele liže.
Svaka sila za vrěmena.
Svoja kuće, svoja valja, za svakog je ponajbolja.
Svud je poći al' je kući doći.
Šilo za ognjilo.
S konja na magarca.
Što bi valjalo da volovi riču, to jarmovi škripe.
Štogod ljubav, sloga stvori, to se nikad nerazori.
Što je dikla navikla, ko neva je obikla.
Što je sada naopako, bit će nigda sve jednako.
Što je pravo i Bogu je drago.
Što hasni otcu otcem biti, ako majka sve prehiti.
Što kuc, to muc.
Teć će voda, kud je i dosad tekla.
Terla baba lan da joj projde dan.
Težko ovci med kurjaci.
Težko toru, oko koga psi nelaju.
Težko svakom bez svojega.
Tiha voda brěg dere.
Těrajuć lisice iztěra kurjaka.
Tko će svem světu pogaču naměsit?
Tko dobro čini, bolje dočeka.
Tko mnogo patio dosta je zapantio.
Tko kupuje što netrěba, prodavat će i što trèba.
Tko na měsec laje, izpast će mu zubi.
Tko nedèrži brata za brata, on će tudjina za gospodara.
Tko nije zafalan na orahu nije ni na tovaru.
Tko nije za sebe, nije ni za drugog.
Tko se smije u petak, plače u nedělju.
Tko svoje odbacuje, nije ni tudjeg vrědan.
Tko proti větru pljuje, popljuvat će se.
Tko se dima nenadimi, on se ognja nenagrije.
Tko zna bolje široko mu polje.

Digitized by Google

Traži kruva, nad pogačom.
Tri žene jedna guska, čitav vašar.
U cigajnke cèrn obraz, al' je puna torba.
Udala se moma, da je nije doma.
Udri zlo da je gorje.
U kakvo se kolo dojde, onako se mora igrat.
Ular ide s konjem.
U laži su kratke noge.
Umiljato janje i dvě ovce sisa.
U more pěsak sipati.
U tudjoj je ruci uvěk veći komad.
U velikoj vodi fata se velika riba.
Veselo sèrce i kudělju prede.
Vidla baba muhu na tornu, a torna ne vidla.
Vidla žaba gdě se konji kuju, digla nogu da i nju podkuju.
Vrana vrani neće oči izgrebsti.
Vrag bi i glavu skinuo, ál Bog ni vlasi neda.
Vrěme rani, al' i lěči.
Vuci po poruci mesa nejedu.
Žalost i tuga, otrovna kuga.
Žalostno pseto ko se za rep dade fatat.
Žedna prěko vode prěvesti.
Žensko je lěto po Petrovu.
Zabrinuo se kao da su mu ladje potonule.
Zaklao se bez noža.
Zapleo se kao pile u kučine.
Zaklela se zemlja raju, da se svake tajne znaju.
Zapovědih psu, a pas repu, rep dlaki, a dlaka zaplaka.
Zerno do zerna pogača, kamen do kamena palača.
Zvonit neznam a prěstati nesmijem.

Digitized by Google

Sigre.

„Il' na zemlji il' u zraku
Trepće, dèrće, smiće, stupa,
Pe svem tělu žilu svaku
Viditi je igra, i trupa.“
Kèrmpotić.

K narodnim slavonskim zabavam spadaju takodjer i sigre, koje se od mladeži obojeg spola izvadjaju, stranom za zimskih dugih večerih, stranom pako létnih popoldašnjih danah vrěme pokratiti i razveseliti se. Ovakovih sigarah imade mnogo. Dapače svako skoro selo ima svoje vlastite Mislim da nitko dvojiti neće, da se i iz njih narodni značaj i ćudorednost s jedne strane, s druge opet narodni duh iz toli nevinih zabavah poněšto učiti more. Uslěd toga stavljam ovdě samo one sigre, koje su više poznate, ine pako ostavljam kao posebne za sada do boljih i prijazniih vrěmenah. Evo ih:

a) Pèrstenak se na slědeći način sigra: svi kako mužkarci tako i ženske, sklopivši ruke redom se posade jedno do drugoga. Jedna izmedju děvojakah uzami medju dlane pèrsten — od koga sigra i ime imade — te ga od jedne do druge osobe nosi, dajuć ga na očigled svakoj, dok ga nepusti u ruke onoj, kojoj ga je naměnila. Kada na taj način sve osobe projde, pozove dvě na strani stojeće děve, izmedju kojih jedna Angjela a druga Vraga prědstavlja, da pogadjaju, kod koje je osobe pèrsten? . . . Najprie dakle do tri puta pogadja Angjeo. Ako ju pogodi odvede ju na odlučeno město, koje se kao raj smatra. Ako li nepo-

Digitized by Google

godi, vrag prěuzme rěč i samo do dvaput pogadja. Pojde li mu za rukom da ju zgodi, vodi ju u pakao; ako li nepogodi, a ono sudac uzme pèrsten, i iznova ga děvi na isti način děli. Tako se dugo ovo ponavlja dok sve osobe vrag i andjeo neodvedu. Po ovom stupe andjeo, vrag i sudac u jedno, te čine věće, u kojem uzamši tri dèrvca zabilježe, koje je andjelovo, koje vražje, koje li sudčevo. Čim na ovaj način svoje věće dokončaju postave svatri dervca na sobu. Pozovu sve najprie iz raja, zatim iz pakla, da přěko njih přělaze. Nu tako, da svaka osoba samo na jedno dèrvce — bez da bi znala, koje je čije — stane. Sudac se kod toli kobnoga mosta postavi — ćupria bo se iliti most, ova tri dèrvca zovu — i one, koji na pèrvo dèrvce stanu na jednu stranu, koji na drugo, drugdě, a koji na treće opet obaška postavi. Čim svi projdu izjavi koje je čije dèrvce, i tko kuda pripada, jer svaki svojoj hèrpi stupi. Andjeo dakle svoje u nebo, sudac svoje na zemlju, a vrag ine u pakao vodi. Na koncu ove sigre navadno se veliki směh uzroči, dočim se svi vragovom iliti onim koji u pakao idu smiju. Ova je sigra i drugim Slavjanom kao Rusom pod imenom choronit zlato kriti zlato poznata.

b) Lončićak se ovako sigra: svaka děvojka, pošto bi u kolo već jedna od druge na tri četiri koraka daleko stala, posadi přěda se děte. Jedna izmedju družtva, koja u kolo nestaje, sa spletenom na način korbača, maramom obilazi kolo govoreć: mali lončić bèrzo pokipi tukuć one ostrag, koje se usude obazrěti. U tom jedna iz kola povikne „na sole“ (to jest na město) i tad se měnjati moraju, nu tako, da svaka po jedan lončić — děte bo ovdě lončić prědstavlja —

Digitized by Google

ugrabi, s kojem se prilikom i okolo hodeća skerbi, da jedan dobije, te tim naravno druga koja bez njega ostane. Tâ opet iznova mora okolo hodajuć vikati „Mali lončić bèrzo pokipi.“ Opaziti je da kada jedna drugoj maramu smotanu daje, lupi ju po dlanu několiko putah u znak poděljenog prava, koje u tomu sastoji: da smije okolo kola hodati dok druge nuz lončiće stoje, zatim more svaku udarit, koja se razgledje. Ova se sigra zato Lončićak zove; jer kakogod mali lončić nuz vatru bèrzo pokipi, tako i děca berzo izgube uzterpljivost kod ove sigre, i neće da sěde bez mita. One děvojke, koje nuz lončić stoje obično se okolo hodećoj spèrdaju i razne pěsme pripěvaju. Evo slične jedne, koju sam si, ovu sigru gledajuć prěpisao u Djakovštini.

Hajde druge da idemo
Na 'no naše stajalište,
Na momačko igralište,
Hajde druge da idemo,
Dokle nisu žene došle,
I 'va naša obterkuša;
Jerbo će nam govoriti:
Dok je koja kod lončića,
Mirnia je od ovčice,
A kako se od njeg skloni
Odma kolo obterkuje. —
Ti si obtèrkalo, nepristalo
Nepristalo, obterkalo naša,

c) Širišapa se lětom na travnih čimenih sigra. Po tri děvojke stanu u krug i redom kroz pèrste — palac i kažiput sastave, druge pruže — pljuju govoreć: „čisto zlato nekaljato.“ Ovo tako dugo ponavljaju, dok koja po pèrstu nepljune. Čim to drugarice spaze, grohotom se smijuć pošalju ju u polje, t. j.

Digitized by Google

trideset ali četerdeset koračajah daleko od sebe. Došadši na opredělјeno město stane na pole pěvajuć a na pole govoreć zborit: „širišape, širišape.“ Druge dvě, koje su kod ognjišta — kako vele — ostale, ufate se za ruke proti njoj leteć pěvaju, i spèrdaju joj se, dočim ju „sovom“ „slěpim mišom“ i „širišapom nazivaju. Kad blizu nje dojdu, razstave se, i gledaju, kako će ju obtèrkat da ih neufati . . . Ako koju ufati, tako mora ostati u polju, a ona kao oslobodjena ide s neufatjenom k ognjištu i š njom leti. Ovu je sigru lětom veoma čarobno gledati, kad se po pet i više takovih parovah sastanu i čitav piac zauzmu, tamo amo leteć i pěvajuć, cičeć i pocikujuć, vičuć i smijući se, da se čověk misli preměštjena u něku vilinsku zemlju. Kod ove se sigre nepřestano pěsme ore izmedju kojih samo jednu mećem koju sam ovu sigru u Orlovcu gledajuć přěpisao. Evo je:

„Sokol leti izpod Biograda
Na Kosovo divojačko polje,
Pa on gleda grohotom se smije,
Kako fata sova lastavice,
Lastavice lipe divičice:
„Oj ti sovo, sovino kopile,
„Nefataj nam sitnih lastavicah,
„Lastavicah lipih divičicah:
„Već ti idi u tavnu planinu,
„U planinu medju puste stine,
„Noćom huči, bilim danom muči,
„Dok nedojde sokol Biogradski,
„I mozag ti živoj neizkljuje.
„Nije za te to Kosovo polje
„Gdi pogubi car Lazar Murata,
„Gdi se trava kèrvnom rosom hrani,
„Kervnom rosom slavonskih junakah,
„Gdi potoci rujnom kèrvcom teku,

Digitized by Google

„Rujnom kèrvcom sèrbskih deliah,
„Oj ti sovo', sovino kopile,
„Nemoreš nas mlade ufatiti.

d) Z o b prodaju na primèr ovako: Iza kako bi se već mladež obojeg spola posadila u red, izaberu iz družbe dvě děvojke. Jedna je s u d a c a druga k a p e t a n. Kapetan se uputi od jedne do druge osobe redom pitajuć posebice svaku: „p o š t o k u m e z o b." Na ovo pitanje upitana osoba po volji cěnu kaže. Nu kapetan nemoguć toliko platiti, pričnè tèrgovati i cěnkati se dotle; dok se pitana osoba nenasmije, ili rěč neponovi; koju je već jedan put kod ovog cěnkanja rekla. Ako u jednom izmedju ovih pofali, mora sudcu zalog dati. Ovaj sastoji u maramici, cvětu, ili kakvoj drugoj manjoj stvari. Tèrgovina se ova višeput sa svimi ponovi. Čim se dosta zalogah nakupi, stanu sudac i kapetan u srědinu. Kapetan koji ima zaloge kod sebe u marami, uzme jedan, bez da bi tko vidio čiji je i upita sudca: š t o j e o n a j z a s l u ž i o, č i j i j e z a l o g u m o j o j r u c i? Sudac izrekne sud. Nu ako je odveć ostar, tako ga more kapetan sa dozvolènjem cělog družtva ublažit, ne pako povekšat. Kazna n. p. u tomu sastoji, da sve redom poljubi, ili da tri laži, i tri istine rekne, ili da pantljike měri i t. d. — Zob se zato zove, jer poglaviti predmět směha i radostnog veselja prodavanje i tèrgovanje čini. Družtvo gleda uvěk takovog kapetana izabrati, koji mnogo šalè zna zbijati, da se tako smijati i više zalogah dobiti mogu. Ova se sigra i u slavonskih varoših sigra, nu ne tako prosto i u narodnom duhu kao po selih. Ovo je zimska sigra, prem da se i lětom kadišto pod kitnjastog dubja hladom izvadja.

Digitized by Google

e) Žmirke se ovako sigraju: Prie nego se u kolo skupe uzmu dèrvo i promitaju se. To jest: sve ga osobe obuhvate s desnicami tako, da ruka do ruke dojde. Kad već sve uhvate, onda ona, koje je najdoljnja ruka, meće ju najgornju i tako dalje, dok dojde do kraj dèrveta. Onoj kojoj je najgornja ruka, s maramom dobro oči svežu. Druge okolo nje kolo uhvate i tiho se nèko vrème bez plesanja i pèvanja okreću. Ćorava pako Baka (tako onu zovu, kojoj su oči zavezane) tumara okolo, dok prěd jednu izmedju okretajućih se osobah nestane i nogom u zemlju nelupi. Na ovo zlamenje kolo stane cipom. Osoba pred koju je ćorava baka stala mora škomucnut, nu tako da ju ćorava baka po glasu nepozna. Pozna li ju, i nje ime izrekne, onda ju mora izmèniti, i ćoravu baku predstavljati da svoju nesmotrenost plati, što se nije znala zatajiti. Ako li ju pako nepogodi, kolo se iznova stane okretati, i pèvajuć perkositi. Da što više zavikuju joj u uho, šćipaju, turaju i t. d. Kad pèvaju onda se bèrzo okreću i čim baba nogom lupi pred kojom cipom stanu. Evo jedna pèsmica koju sam u Sibinju izpisao:

Da znaš ćoro kuda valja proći,
Mogla bi nas svaku pogoditi!
Oko kola pa na mala vrata,
Gdi divojke baki podcikuju.
Zato baka haje i nehaje
Već proklinje svoju zlu taliu [1])

[1]) Slavonci — osobito u Oriovcu sam čuo — običaju govoriti: zločeste sam talie iliti srèće. Da je pako Thalia bila jedna izmedju devet gèrčkih muzah, svakomu je poznato, koja je kako nèki vele iznašla geometriu; a drugi da je komedii počétak dala. —

Digitized by Google

Nie ćoro, kola bez kokana.
Nit buniśće bez sidi vištica i t. d.

Mala se děca običaju takodjer žmirke sigrati. Nu drugačie. Prie nego sigru pričmu promitaju se. Koga najgornja ruka bude, pošalju ga na dvor, dok se drugi kojegdi po budžacih posakrivaju. Vani bdiuće dète zavikne je li zora? Ako su se svi sakrili onda odviknu da je već i sunce izišlo, ako nisu, onda: da nije . . . Čim dobie dakle očekivani odgovor, dojde u sobu — s većinom se pako lètom u štagljih i pojatah kad se sěno vozi, sigraju — i nastavi svoje iztraživanje. Koje najprie najde, ono mora biti slèpi miš kako vele. To jest: mora van ići dok se drugi posakrivaju. U ostalom tako se dugo mora patit, dok sve ine nenajde. —

Odraštjeni se děčaci takodjer žmirke sigraju. I to ovako: Jednom oči zavežu, dadu mu spletenu maramu u ruku i uvedu ga u kolo. On po kolu tumara mašuć maramom, dok koga neudari. Medjutim, i ini imadu spletene marame u ruci, s kojimi ćoravog děda zaderckuju. Opaziti je, da se děčaci, koji u krugu stoje, jedan od drugoga po nèšto rastavni, sa mèsta maknuti nesmiu. Ako se u sigru dobro razumiu, siromašnog ćoravog děda pošteno izmlate, dok on koga udari, da ga onda izmèni. —

f) Pčela se sigra na slědeći način: Prie nego započme sigra, družtvo izabere gazdu i tata. Ini se okolo tèrpeze posade i s glavam se na nju naslone da ništa viděti nemogu, što se okolo radi. Na čelu se terpeze napriměr inih, gazda nasloni. Čim se svi u ovaj poležaj postave, tat uzme batinu i pričme obilazit tèrpezu peckajuć š njom u zemlju. Gazda ga — bez da bi smio

Digitized by Google

glavu gori podići — smiono pita: „Tko to kume tače?“ našto mu tat odgovori: „ja, kume, ja!“ Na ove rěči gazda primetne: „nemoj mi koje pčelice ukrast.“ Tat gurne najskrajnju osobu štapom, koja ustane i ode za tatom odgovor dajući gazdi: „neću kume, nedo Bog!“ Onu osobu, koju je odveo prikrie i iznova tačuć, divani se s gazdom na spomenuti način i redom sve vodi. Kad najstražnju povede, onda se kum gazda probudi t. j. digne glavu gori i opazi da mu pčelah neima. Na to upita tata: „Kume, jesi l' vidio moje pčelice?“ A tat mu odgovori: „Nisam kume, nedo Bog!“ — Da gazda dakle pokradjene pčele lašnje najde pozove tata u pomoć govoreć: „Pomozi mi kume moje pčelice tražit!“ Dobie za odgovor: „Hoću kume, dao Bog!“ ... Po dvom se divanu upute tražiti pokradjene pčele. Kad se na nje kao ćorava koka na zerno natepu, gazda progovori: „Vidiš kume, moje pčelice?“ Na što tat: „Nisu kume, nedo Bog!“ ..... Gazda dobro znajuć da su njegove pčele razljutjen povikne: „Moje pčelice ovamo ajdete!“ Na ove rěči pčele t. j. osobe koje se hoće gazdi pridružit, k njemu pridu i okolo njega stanu. Ine pako kao ljute što se od njih odčepljuju, pričmu ih štipati. Ove da čast u zajam vrate, okljuvaju se tako dugo, dok jedna ali druga strana preobladana nebude, ili dok se gazda i tat nepomire; koje pčele na tatovoj strani ostanu, one se pretvore u ose (*Wespe*) i ostavivši tata odlete u šumu .... Ako se mala děca sigraju, tako se jedno kraj drugoga ničice na zemlji polegnu. Obično je pako, ako se i muškarci pčele sigraju, da na tatovoj strani ostanu, dočim ženski spol gazdi priběgne. —

Digitized by Google

g) Sugreb. Ova se sigra lětom od děvojakah izvadja. Jedna izmedju njih uzme toliko slamkih, koliko njih ima. Iz njezine ruke svaka po jednu izvuče, dočim i njoj jedna ostane. Ona, koja najdulju — ako odrede medjusobom da najkratja odlučuje tako ona onda ostaje — izvuče, mora biti mertvac. Ona legne dakle na travu, ruke sklopi, i zažmiri. Ostale se na tri strane razděle. Jedne mèrtvaca kite; druge pěvaju; a treće nariču. Ove su stražnje od svakog drugog posla proste, dapače ni mèrtvaci biti nemoraju. U ovoj mi se sigri vidi da još onaj običaj Gèrkah i Rimljanah vlada, da se naime narikače plaćaju, koje pokojnog oplakuju. Po ovom svako stupi na svoj posao. Jedne ga kite raznim cvětjem, dočim druge iz više, skupa svezanih, maramah pokrov sačine. Dok se kiti pěvačice slědeće poju pěsme:

Umèr naša Marica,
Tudjoj majci na krilu;
Zovnimo joj sestricu
Neka dèrži svićicu i t. d.

2.

Umre, umre Rajole, Rajole
Tudjoj majci na krilu, na krilu;
Zovite mu sestricu, sestricu,
Nek donese svećicu, svećicu;
Zovnite mu Damjana, Damjana,
Nek donese tamjana, tamjana,
Zovnite mu Kuzmana, Kuzmana,
Nek donese ruzmana, ruzmana;
Gdi ćemo ga zakopat
U rupicu pod vèrbicu."

Sřèmska.

3.

Raslo dèrvo srid raja,
Pod njim sidi Nikola;

Digitized by Google

K njem dolazi Ilia:
„Ajde otče Nikola,
„Da dilamo korablje,
„Da vozimo dušice
„S onog svita na ovaj.“ —
Sve su duše privezli,
Samo triu nemogli,
Jer su vèrlo grišile:
Pèrva duša grišila
Jer divojku pokudi;
Druga duša grišila,
Jer bo mędju priora;
Treća duša grišila
Jer bo rod svoj pogazi.

Velička.

4.

Bolan Ivo pod jelom leżao,
Viš mu glave šergia visila;
Bolan Ivo šergii govori:
„Oj Šergio rano nepribolna!
„Terzianu, golemi zijanu!
„Dosta si me gladna nahranio,
„I žedjana vode napojio,
„Divojakah na pendžer izveo,
„Udovicah na avlinska vrata,
„Pustjenicah pod bieli čador.
„Ja umirem a ti mi ostaješ,
„Sad neznadem komu ću te dati:
„Da bi tebe mojoj ljubi dao,
„Mlada ljuba ona će se udat,
„Ter će tebe drugom darivati;
„Da bi tebe momu bratu dao,
„Mlado dite potergat će žice;
„Da bi tebe staroj majci dao,
„U majke je sèrdce milostivo,
„Žao mi je za mnom će plakati,
„Kad te bude jadna pogledala.
„Sada znadem, komu ću te dati,
„Dat ću tebe Koni u Maali.

Digitized by Google

„Ja ću Konu kletvom zaklinjati,
„Da te Kono nikom nedariva.“
Dok šergiu Koni priporuči,
Još je majki riči govorio:
„Ostaj s Bogom moja mila majko,
„Dala si mi mliko iz nidarah
„S kojim si me majko zadojila.“
To izusti a dušicu pusti.
Kad je sutra danak osvanuo,
Majka pravi daske javorove,
U kojim će Ivu ukopati.
Kad je majka Ivu zakopala,
Nije prošlo ni nedilju danah,
Majka ide i oblazi Ivu.
Kad je bila na groblju kod Ive,
Plačuć majka sinu progovara,
Tere pita svoga sina Ivu:
„Oj Ivane, od matere sine,
„Oj Ivane, je l' ti zemlja težka?
Ali Ivo mertav negovori,
Već za njega zemlja progovara.
„Nije majko meni zemlja težka,
„Nit su težke daske javorove,
„Već su težke divojačke kletve.“

Svilajska.

5.

U Petak se razbolilo djače,
U subotu bolom bolovalo,
U nedilju rano putovalo.
Lipo ga je opravila majka:
Svilni pokrov po jelovih daskah,
A nuz pokrov zlatjenu tamburu,
Nuz tamburu suze matarine,
Lipo mu je misto izbirala,
Lipo misto pod žutom narančom,
Kud prolaze na vodicu, dive.
U četvertak sina pohodila,

Digitized by Google

Pohodila ovak' govorila:
„Drago dite, jedini u majke,
„Jesu l' težke te jelove daske?
„Ili ti je pokrov oteżčao,
„A nuz pokrov zlatjena tambura,
„Nuz tamburu suze materine?"
Progovara djače samouče:
„Nisu težke te jelove daske,
„Niti mi je prokrov oteżčao
„Ni nuz pokrov zlatjena tambura,
„Nuz tamburu suze materine,
„Već su meni majko oteżčale
„Oteżčale divojačke kletve;
„Kad prokunu, do Boga se cuje,
„Kad uzdahnu, i Bogu je žao.
„Kad zaplaču, zemljica se trese,
„Svaka suza u zemlju propade
„Tri aršina, da bi ih nebilo!

Čadjavička.

Čim s kitjenjem budu gotove, pridu narikače, i pričmu narikajuć jedna drugu pitat: „gdi ćemo ga zakopat? „Na ovo pitanje jedna izmedju njih odgovori: „U bašču pod žutu naranču." — Po tom dogovoru najprie pěvačice, zatim kitjenke, a napokon narikače redom ljube mèrtvaca. Kad se sve obrede, pristupe iznova kitjenke i dignu mèrtvaca, da ga nose. Nu takim se on, dok ga za ruke popanu, prene, skoči, i pričme raztěrivati děvojke. Na ovo se one kudkoja razběgnu. Mèrtvac za njimi tako dugo lětje, dok koju neuhvati koja će ga izmęnit, i tako se opet iznovā pričme sigra . . . Ova se sigra rědko izvadja, bar u koliko je meni poznato, i zato sam ju samo pěsamah radi ovamo stavio u moju sbirku. —

h) Kvočka. Samo děca ovu sigru igraju. Svi se jedan drugom od ostrag za pojas čvèrsto uhvate

Digitized by Google

oběručki. Pèrvi se koji ostale za sobom vodi — kobac zove. Koji se za kobca iliti jastreba hvata, ta je kvočka. Drugi su pilići. Kobac dèrži spletenu maramu u ruci i tamo amo nepřestano se vèrti i poskakuje govoreć; „u kas, kas, kas!“ Za njim se naravno svi gibaju . . . . Kvočka dobro pazi na njegova gibanja i podvikuje: „u kvoc, kvoc, kvoc!“ da se stražnji dobro pazi, jer ako ga kobac kroz svoje prèvijanje i motanje s maramom udari, mora nesamo bol podnèti; nego i iz družtva stupiti, budući da se kao mèrtav smatra. Kobac pako, da svoju svèrhu lašnje dostići može sad s one sad s ove strane nasèrne na stražnje pile, vrebajuć, dok ga neuhvati. Kvočka ih s druge strane marljivo napominje, da se čuvaju . . . Kad se na ovaj način svi pilići umèrtve, kobac navali i na kvočku te ju sa svih stranah pričme maramom mazati. Kvočka, da ga se oslobodi pričme svoj navadni „u kvoc, kvoc, kvoc;“ vikati. Pilići, koji su do sada šahmat iliti umèrtveni bili, ožive: jedino na kobca navale i sve mu perje počupaju. To jest otmu mu maramu i dobro ga se namlate. Ova sigra děci veliku zabavu čini, osobito ako je pèrvi koga za kobca učine ojak, da more s njimi tamo amo dobro zamahivat. Poslědica je naravno ostrag uzmahivanja, da stražnji popadaju na zemlju, nemogući dovoljno izmicat. Najdražja je sigra ova čobanom . . .

i) Vrebac. Sigra se nesamo mladež mužka nego i odrasli ljudi, osobito na uskèrsne dane poslě pol dana. U ovoj sigri mora biti najmanje 6, 8, 10 do 12 osobah. Nu čim ih je više, tim bolje . . . . Dva po dva se promèću. Koga bude gornja ruka, onaj ostane kod babe gèrbavo dèrvo u zemlju poloito zabito, s koga se vrebac tepe), drug pako ide u polje. Dogodi li se da

Digitized by Google

jedan nema para, tako onaj s magarcem — kako vele — sigra. To jest; On se jednoj stranki pridruži kojoj hoće; dočim suprotivna stranka redom za magarca, — kad na njega red dojde — tepe .... Gornjoručci dakle ostatu kod babe i redom tepu, dočim doljnoručci u polje idu vrebca fatat ... Vrebac je iz klënova dèrveta na primèr jajeta udèlan i na bèrkovih zarubit, da more na babi stajat .... Čim svaki na svoje mèsto stane, gornjoručci pričmu redom vrebca s palom — dvě ili tri cipele dugo a odebelo dèrvo — tepsti. Nu mora se iz daljeg zaterkat, palu iz ruke bacit na vrebca i tako ga odtepsti .... Ako ga dobro zatepe, oni koji su u polju, tèrse se da ga ufate kada visom leti u ruke ali u gunjac, koga na rukuh razastèrta dèrže; dočim onaj koji ga je zatepo harli da svoju palu — koju je hitio — iz polja ukrade .... Nu ako ga ufate kada visom leti, oslobodjeni su polja i idu tepsti, a oni od ozgor u polje; ako li ga neufate, a ono se barem skèrbe da kradućeg iz polja palu s njim udare *inflagranti* prie nego do babe dojde. U ovom se slučaju opet mènjaju. Ovdě je još opazit, da ako nemože onaj, koji promaši, ili daleko nezatepe vrebca, pale [1]) ukrasti, mora čekat dok ga koji drugi izmedju pajdašah nezatepe; ako bi pako svi promašili — jer svaki samo jedanput smije zatepsti u redu — onda stražnji ima pravo triput zasebice tepsti, ter ako i ovaj sva triput promaši, a više nijedne pale kod kuće neima, onda se takodjer mènjaju. Koji su kod babe, oni idu u polju, a oni iz polja k babi ... K vrebčanju se more pridružit

[1]) Ove su sigre bile u knjigi drugoj Kola 1842, str. 71—86 kao i plesi tiskane, s kojom se je prilikom jedna prègrèška uvukla, baš kod vrebčanja, koja se odavle propravit more.

Digitized by Google

1. K o t a č a n j e. Děca se i pastiri ponajviše kotačaju; prem da je dosta put svetcem i odrasle ljude viděti . . . Družtvo se u dvě strane razděli. Svaki ima k o t a č u — gèrbavo dèrvo, s kojim se kotač tepe. — Jedna stranka baci kotač (kolo, koléso, kolobar); druga ga gleda natrag otepsti . . . Ova je sigra tako zabavna, da po dva tri put cělo selo kotačajuć se obidu, osobito ako je jedna stranka jačja nego li druga, tako slabia budè tèrana. Kako kod ove sigre, tako i kod vrebčanja more lasno jedan drugom glavu i nehotice razbiti. A kod sigre je — kako sigraci vele — „p r a v d a u m è r l a, a s u d a e o k o v a n“ . . . Ovamo spada takodjer

2. T e p u š k a. Ljudi kad su dobre volje, prie razstanka sigraju se tepuške. I to ovako: Jedan baci svoju kapu ali šešir na zemlju i mudro okolo nje obilazi pazeć, da ju nebi koji izmedju drugovah nogom zatepo. Uslěd toga, koji se god nogom približi, nogom ga udari. Ako se dogodi, da ju koji zatepe, drugi to težko dočekaju, i tako ju dugo nogami — gdě koji samo zahvatit more tepu, dok ju vlastnik, za njim leteći neotme. Nu koga nogom udari, onaj ga mora s kapom izměnit . . . Dok okolo kape vlastnik obilazi viče „t e s t i r.“ To jest da svi paze, da nebi koga labanuo. — Na městih kad žena děte rodi, onda ljudi otcu děteta otmu kapu, i tako ju dugo tepu, dok ju neotme ili neizkupi.

j) K o p č a n j e. Pastiri se skupe i ne rědko ono několiko krajcarah što u torbi imadu, proigraju . . . . Dogodi se da ako novacah neimadu puca iliti dugmeta s oděće porěžu i š njimi se sigraju. Jedan uzme dugme (putce, gumb, a k o p č a se kod ove sigre, prem

Digitized by Google

da od nje ime imade, i neupotrěbljava) i lupi njim o deblo ili o duvar. Ini redom svaki sa svojim lupa, nu tako da more njegovo bar na pedalj blizu onoga pasti, koje je pred njim pajdaš bacio. Ako dalje pade od pedlja, ostavi ga pa drugi baca i t. d. dok koji nesgodi bliži. Onda on svoje uzme, i onoga nuz koje je njegovo palo, kao svoju vlastitost, te opet tuče dok nepromaši. Ako svi promaše, onda redom dižu — kako su bacali — i iznova tuku . . . . .

Još imade jedna vèrsta kopčanja. Izkopa se jamica mala u zemlji. U nju iz stanovite daljine n. p. šest koračajah baca svaki svoju krajcaru. Onaj koji pogodi u jamu hititi, sve okolo jamice ležeće krajcare, koji nisu pogodili kad su bacali, pokupi. Ako nijedan nepogodi, tako iznova pričmu.

k) Klipić takodjer mnogom pastirčiću kesu izprazni i dostaput i batine od roditeljah privuče zbog izgubitih novacah. Udari se naime u zemlju štapić (komad dèrveta dvě cipele duga). Gornja se strana dobro zarubi, da ozgor novci stajati mogu. Svaki, koji se sigra, metne krajcaru ozgor, nu tako, da sva pisma, ili glava — već kako medju sobom naprave — budu od ozgor . . . Šest od primèra koračajah stane pèrvi i uzme isto tako dugo dervo u srědini, i baci ga lagano uzduž (*horizontaliter*) deržeć na srědinu ovog udarenog. Krajcare naravno spadu doli. Sve su onda njegove, koje imadu gore pismo, ako je i na klipiću gore okrenuto bilo, ine pako pripadaju svojim gospodarom. Zatim se iznova na klipić meću i drugi redom tuku. Nu oni kojih su krajcare odnešene, druge postave . . . . Ovo su tri sigre u Slavoniji, koje se za

Digitized by Google

novce sigraju. Istina one se tako često neizvadjaju, morebit iz toga uzroka, što pastiri neimadu mnogo novacah . . . . Što pako něki inostranac u svojih opazkah o Slavoniji veli, da se Slavonci s pohlepnostju kartaju, i sve svoje novce proigraju, to nestoji. Prosti se Slavonac nezna kartat, a hvala Bogu netrěba mu ni znati. Istina, imade morebit gděkoj, koji je tepuć se po světu tu znanost i u Slavoniju donio, ali mu malo pmdi. Zato onaj gospodin Bezimenović, koji je tu znanost u obće Slavoncu — nije govor ovdě od tako zvanih izobraženih Slavonacah, nego od prostog seljaka — pripisao, veoma se je porězao, dočim je ono prostom Slavoncu pridao što ga neide, a ono što bi bio morao napomenut, izostavio.

b) L a p k a iliti l o p t a na městih kažu t o p (pila, *Ball*). Ovu děca u prolětje iz govedjih dlakah, kad s marve spada, valjaju. I doista mnogo je jačja, iztrajnia i prikladnia, nego ikakova od kože. Njom se mnoge i različite sigre izvadjaju. Nu ja samo nekoje navadjam. Evo ih:

1. K o l o iliti k r i t i l o p t a. Družtvo se na dvě jednake stranke promiće. Čim ovo bude gotovo od svake stranke po jedan izidu, i promiću se iznova u ime cělog družtva. Koga bude gornja ruka, onog stranka ide loptu kriti, dočim ini u kolu ostaju. Okrugo, izvan koga unutri stojećim izići nije slobodno, kao ni onima koji kriju ni jedan korak unutra stupiti, naznači se sa klipovi, ali kamenčići. Koji loptu sakrivaju, idu na stranu i jednom ju izruče. Nu da ga nebi izdali svi ture ruke u nědra, u krilo, ali u kapu. Povernuvši se od skrivanja stanu okolo kola i doljnoručce natěruju, dok

Digitized by Google

onaj dobivši dobru zgodu koga s lapkom neošepuči. Čim ga udari, takim svi njegovi bèže, a oni koji su u kolu hitaju za njimi nebi l' koga udarili. Ako udare, tako oni idu kriti, a ovi unutra na njihovo mèsto stupe; ako li promaše, tako ovaj uzme loptu, kod koga je sakrita bila i druge iz kola iztèruje dok nepromaši, ali mu buške nepovrate, onda ide od njegove stranke drugi i t. d. Onaj, koji je jedanput u kolu lupit, smatra se kao mèrtav . . . . Ako dakle jedna stranka sve iz kola iztèra, iliti umèrtvi; onda ide opet iznova kriti loptu. Ako li pako sve neiztèraju — a već su od njihove stranke svi promašili ili umèrtveni, jer i oni se smatraju kao mèrtvi, kad ih dolnjoručci udare — tako moraju u kolo, a oni kriti i t. d.

2. Konjic. Svaki sebi para najde, zatim se promiču. Gornjoručci dolnjoručcem sèdnu na ledja i postave se u krug po nèkoliko korakovah jedan od drugog. Oni, koji sède, bacaju jedan drugom lapku, ali ne redom nego tamo amo. Ako se sgodi, da ju tko neufati, te lapka na zemlju pade, onda oni koji jašu moraju bèžat, a ovi za njimi lapku hitaju. Ako koga zgode, tada se mènjaju i bude što gori to doli, a što doli to gori. Pod sigrom običaju i mèsta mènjati kada tko zavikne: „na sole.“ Oni moraju naravno svoj terh prenašati . . . .

3. Kèrmača. Svaki si izkopa jamicu u zemlji tri četiri koraka daleko u okrugu od susèda. Nuz nju stane i batinu u nju postavi. Jedan pako batinom lapku u šestar tepe. Oni koji jame čuvaju, moraju pozorni biti da nepuste kermaču — tako bo lapku u ovoj sigri zovu — u varoš t. j. u šestar. Svaki dakle gleda, da ju odtepe,

Digitized by Google

kada blizu njega dojde. Poljar iliti onaj koji ju goni u varoš, gleda medjutim da u izpraznjenu jamu svoj štap metne i ako mu to za rukom pojde, tako jamu zadèrži, a onaj koji ju je izgubio, mora biti poljar. U ovoj sigri nitko lapke u ruku uzeti nesmije.

4. Kapuš. Družtvo se par a par promitje. Polovica ide u polje, a polovica ostaje kod kuće. Izmedju onih, koji u polje idu, jedan ostane s pervimi i njima loptu za zatipanje nabacuje. Svaki tri put tepe Kad svoj broj navèrši, stane tri koraka dalje od města odkud se tepe, koje se lozinka zove. Ovdě čeka dok koji izmedju drugovah nezatepe dobro, da more do lazareta iliti najskrajnjeg města izmaći, koje je od lozinke bar pedeset koračajah udaljeno. Nu ako more i natrag s otim bolje, samo mora opazan biti, da ga poljci s lapkom neudare, jer onda njegova stranka gubi, i mora u polje ići. Ovo se isto sgodi, ako lapku ufate, kada visom leti .... Pèrvo se město zato zove lozinka jer mora uvěk na oprezu biti, kako će izmaći u lazaret. U njem opet tako dugo ostaje, dok nedobije prijaznu priliku izmaći .... Ako su svi u lozinki i lazaretu, tako stražnji tepe šest putah. Medjutim ako se i za ovih šest putah nijedan oslobodit nemore, (buduć da onaj ali nezna, ali slučajno dobro zatepsti nemore, da zareštiti bez pogiběli uteći mogu) tako se měnjaju, i oni iz polja idu tepsti, a ovi u polje ....

5. Svi stanu u krug kao i kod kèrmače. Jedan uzme loptu i baci komu hoće iznenada, ako ju ufati, baca ju drugom, ako li mu pade a on ide u kolo. Drugi jedan ju drugom dobacuju i tako dugo onoga vošte, dok se nedočepi lopte, te ga stopram onaj oslo-

Digitized by Google

bodi, koji ju je stražnji put bacio . . . . Ova se sigra zove „kèrpiledja“ i ne bez uzroka, jer mu baš podobro ledja ugriju, samo ako su věšti i jedini. Ovo je najtišia sigra, jer se nema kada govoriti; nego se samo pazi, da im onaj koji je u kolu neizmakne čitav . . . .

m) Vuk-koza. Ovu sigru izvadja mladež obojeg spola dočim se ufate za ruke — što ih je više, tim bolje — děvojke razne pěsme pěvaju, a kolovodja ih na svake moguće načine sad lěvo, sad desno; čas napèrvo, čas natrag pucajuć s kandžiom (bič) smota. Stražnji se pašci, da podobro izmicati more, jer mu se kolovodja grozi, a gdě more i ošepuči. Ova se sigra podpuno slaže sa spomenutom děčjom kvočkom i kako tamo, tako i ovdě mnogo směha prouzrokuje, stranom kad stražnji dobije po ledjih; stranom opet kad ih po desetero i više na zemlju popada . . . . Ova sigra nema — u koliko je meni poznato vlastitih pěsamah; nu buduć sam ju u Pleternici (Požežke varmedje) vidio, tako ću evo dvě Pleterničke pěsme postavit.

Varadinski Ban.

Vino pije Dulci-Petar
Varadinski Ban,
Popio je tri sto dukat,
Sve za jedan dan,
I k otomu šarca konja,
I zlat buzdovan. —
Njega kara kralj Matija,
Zemlje gospodar:
„Što to čini Dulci-Petar
„Varadinski Ban?
„Zašto popi tri stó dukat'
Sve za jedan dan,

Digitized by Google

„I k otomu šarca konja,
„I alat buzdovan?“
Al' govori Dulci-Petar
Varadinski ban:
„Nečudi se, kralj Matija,
„Zemlje gospodar,
„Zašto popih tri stó dukat'
„Sve za jedan dan,
„I k otomu šarca konja
„I alat buzdovan:
„Da si pio rujno vino
„Koje sam i ja,
„I ljubio kerčmaricu
„Koju sam i ja,
„Popio bi zlatnu Peštu
„I Budima pol
„I k otomu grad Biograd
„I cil Varadin.“ —

Omer i Merina.

Dvoje dragih u milosti raslo,
Omer momce, s Merinom divojkom,
Od ditinstva do sablje i konja;
A kada su mladi, ponarasli,
Omer prosi Merinu divojku
Omer prosi a majka nedade.
Pa besidi Omerova majka:
„Mili sine, Omer momče mlado,
„Ti neljubi Merine divojke,
„Lipšom će te oženiti majka,
„Lipšom Fatom Brodskoga serdara:
„Koja će te zlatom pokrivati,
„Svoga babe oružje doniti,
„Brat će šarca na poklon ti dati,
„A sestrice zlatne obajlie.“
Al' govori Omer momče mlado
Al' govori svojoj miloj majki:
„Ta Boga ti, moja mila majko,
„Što će meni Fata serdarova,

Digitized by Google

„Kad nij' blago ni srebro ni zlato,
„Već je blago što je sèrcu drago."
Za to majko haje i nehaje,
Pa na silu oženila sina,
Oženila Fatom serdarovom.
Kad je bilo večer po večeri,
I mladince u ložnicu sveli,
Al' besidi Omer momče mlado:
„Lipa Fato, ala ti si lipa!
„Moja Mera nije tako lipa,
„Al' je Mera momu sercu draga!"
Ovo reče zgrabi za tamburu,
Pa on ode Merini pod pendžer,
On pod pendžer Merina na pendžer,
Jošte nisu ni rič govorili,
Al' eto ti stara mila majka:
„Vrat' se natrag, Omer momče mlado,
„Vrat se natrag nevidla te majka!"
Al govori Omer momče mlado:
„Nebudali stara mila majko,
„Nebudali nećes me gledati."
Pa on ljubi Merinu divojku,
On joj ljubi usta i obraze,
I daje joj pèrsten sa desnice.
„Evo t' dušo, od milosti persten
„Kad g' pogledaš, pomisli na mene
„I na moje često milovanje."
Ovo rekav ode bilom dvoru.
Ali Fata sidi na postelji,
Suze roni niz bijelo lice
Al' besidi Omer momče mlado:
„Neplač, Fato, sèrdarovo dite,
„Evo tebi Maulić Omera,
„Sad te neću više ostaviti.
„Sam' mi jednu ti izpuni molbu!
„Donesi mi divit i artie
„Da napišem listak bile knjige."
Kad je Fata rič razumila
Donosila divit i artiu.

Digitized by Google

Kad je Omer knjigu napisao,
Progovara Fatimi divojki:
„Oj Fatimo, kćerko serdareva,
„Kada sutra novi dan osvane,
„Kupajte me djulom rumenime
„Kitite me smiljem i koviljem,
„Čim se djeve po nedilji kite,
„Prones'te me pokraj moje Mere,
„Nek me Mera i mertva celiva,
„Kad me nije živa s' naljubila.
„Oj Boga ti, serdarevo dite,
„Zaklinjem te suncem i misecom
„Nepust' glasa do bijela dana
„Nek se moja naveseli majka;
„I divojke kola naigraju
„I u kolu pisam' napivaju."
To izusti dušicu izpusti.
Kad u jutru danak osvanuo,
Uranila Omerovo majka,
Da probudi sina i nevistu,
Kad to začu Fata serdarova
Kroz plač zbori Omerovoj majki:
„Oj sunca mi, Omerova majko,
„Sinoć ti je Omer izdanuo,
„Izdanuo, izpustio dušu."
Pa joj daje bilu knjigu čitat.
Knjigu čita Omerova majka,
Knjigu čita grozne suze liva.
Kad se majka dosta neplakala,
Kupala ga djulom rumenime
Kitila ga smiljem i koviljem
Čim se djeve po nedilji kite,
Pa ga meće u zlaćenog lisa,
I doziva do šest pobratimah,
Kad su bili nuz Merine dvore;
Da ga nose nuz Merine dvore;
Progovara Merina divojka,
Progovora svojoj miloj majki:
„Djul miriši, moja mila majko,

Digitized by Google

„Djul miriši oko našeg dvora,
„Čini mi se Omerova duša.“
Odgovara ta Merina majka;
Odgovara svojoj miloj kćerki:
„Muč neluduj Merino divojko!
„Muč neluduj kad budala nisi!
„Sad tvoj Omer drugu djevu ljubi.“
Al' besidi Merina divojka,
Al' besidi svojoj miloj majki:
„Djul' miriši, moja mila majko,
„Djul miriši Maulić Omera,
„To je duša mojega Omera.“
Ovo reče pa niz čardak stèrka,
Pa pohiti na čardak na vrata.
Vidi barjak od cèrvene svile
I nuz barjak vinac od bisera,
Koje nose do dva pobratima,
Njim govori Merina divojka:
„Bogom bratjo, do dva pobratima,
„Čiji j' barjak od cèrvene svile
„I nuz barjak vinac od bisera?“
Al' beside do dva pobratima:
„Nebudali, Merina divojko
„Nebudali kad budala nisi.
„Zar nepoznaš barjak Maulića
„I nuz barjak vinac od bisera?“
Kad to čula Merina divojka,
Tužnim glasom ovako ih moli:
„Bogom bratjo, do dva pobratima!
„Vi stanite prid moje dvorove.
„Da ga jadna mèrtvoga celivam,
„Kad ga nisam živa s' naljubila.“
Oni staše prid Merine dvore
Oni staše i spuštiš' Omera.
K njem Merina živa primaknula,
Poljubi ga i dva i tri puta,
Da b' brojio, bilo b' i stò putah.
A kad ga je tužna poljubila,
Mertva Mera cèrnoj zemlji pade.

Digitized by Google

Junaci joj sanduk satesaše
Satesaše sa oštrim sabljami.
Kad Omera od dvora poniše
Tad Merinu u sanduk spustiše;
Kad Omera na groblje doniše,
Tad Merinu iz dvora poniše;
Kad Omera u jamu spustiše,
Tad Merinu na groblje doniše;
Kad Omera zemljicom posuše
Tad Merinu u raku spustiše.
Tud nariču do dvi stare majke
I proklinju i staro i mlado,
Što razstavi i milo i drago. —

n) Plovkanje. Ova je sigra rado od Turakah ostala. Nije selska, niti sam ju gdě vidio osim Požege .... Majstori se obično lětom sigraju .... Udare gděgod na sokaku dva kolčića, od prilněr dve fati razstavno. Svaki si donese plosnat, ovelik kamen, i smeću je na jednu hèrpu. Po tom izaberu kneza, koji zažmiri i nakrižce kamenje razbaca. To jest, onaj kamen kog u desnu ruku uzme, baci na lěvu stranu, a onaj iz lěve na desnu i t. d. Ovo je njihovo promětanje. Jedna strana dakle baca svoje kamenje od jednog kolčića drugom, a druga strana sa svojim kamenjem odbija. Kad se deset nabroji, onda se pozove knez i měri čiji je kamen najbliže stupca, ona je strana dobila, druga gubi i mora stanoviti broj novacah knezu prědat .... Kad se dosta nasigraju, onda idu u gostionu i ono što su izigrali popiju .... Ovoliko o sigrama koje su više u Slavoniji poznate, prem da ih imade još više, nu trěbalo bi posebna knjiga za same nje, kad bi htěo sve popisat . . , —

Digitized by Google

Vile.

„Die Wila, eine gespenstige Bergfrau, scheint aus der altslavischen Mythologie den Christgläubigen überblieben zu seyn.

Lud. Jakob.

Prosti narod u Slavoniji pripověda o vilah, da one već od početka světa medju ljudmi žive; da su lěpe mlade, u bělo odělo zaoděvene, vitkog stasa, duge kose i bez nosa. Po ovom stražnjem samo od naših se divojakah razlikuju . . . . Uslěd narodne pověstice su vile na slědeći način postale. „Pohodio je" — veli pověstica — „Gospodin Bog Adama jedanput na zemlji i pustio se š njim u razgovor. Medju ostalimi upita Bog Adama, koliko děce imade? Ovaj se na to pitanje ustidi iz toga uzroka, što ih je odveć mnogo imao i samo polovicu ženske děce kaza; dočim je drugu polovicu zatajao . . . . Da ga gospodin Bog za toli nesmotrenu laž nakaže, učini da se zatajena polovica u vile prětvori i tako dugo u tom stališu ostanu, dok Adamovo pokolenje neobamre, kada će one novi svět počet . . . . U ostalom Vile su — po mojem mněnju — ostale iz starinskog slavjanskog krivobožtva od kojih se u Slavoniji toliko pěva i pripověda. Istina, težko je prostom puku to dokazati da vilah neima, i da je to gola od starodavnih vrěmenah zaostavša izmišljotina; ali ipak s tečajem vrěmena i s rastućom izobraženostju more se ubavěstit i obsvědočit narod, da vilah niti je bilo, niti ih sada imade . . . . Za dokaz da ih zbilja neimade, more

Digitized by Google

nam služit izkustvo mnogoscěnjenog i obće obljubljenoga gospodina i domorodca plemenitog Franje Hranilovića kralj. věćnika i slavne Požežke var. bivšeg pèrvog podžupana, koji je godine 1807 — kako mi je sam pripovědao — začuo da u razvalinah starinskog Viškovačkog grada u njegovom spahiluku, vile Subotom na večer igraju i časte se. Tim brěgom nitko nije smio hoditi već od davnih vrěmenah. On odredi jedanput to noćno družtvo pohodit. I zbilja, što namisli to i učini. Uzamši dva věrna oboružana pandura, odputi se u jednu subotu na spomenuto město. Došavsi tamo stane pod hrast dobro oboružan. Malo poslě opazi družtvo vilah i vilovnjakah noseće vino, meso, kolače i druga. Nalože vatru, pričmu peći pečenjke i igrati. Spomenuti gospodin viděvši da je shodno vrěme, sa svojimi pratioci stupi medju to noćno družtvo i prispie na gotovu večeru koju su vile selske — to jest — — děvojke spravile, a djerzi pečenjke doněli . . . . Spahija dobro Vile — ali ne bez nosa — izpsuje i zabrani da više neviluju; nego da se kući povernu i valjda — kad više vilovati nesmiju — novi svět počmu . . . . Na ovaj i ovom spodobne bi se načine malo po malo mogao puk ubavěstiti da zbilja vilah neimade . . . .

Vile po narodnom mněnju — stanuju i dubravah i livadah, nahadjaju se pako najviše na buništu (*Misthaufen*), dèrvniku, i na križoputju. Tko nabasa na njih -- budući nije svakom dato da ih more viděti — onoga prostrěle u nogu, ruku ali koju drugu stranu těla. Poslědica je ovog strěljanja da ostane kljast, šepav ali ćorav . . Odtuda dolazi, da ako koga zaboli noga ali ruka od sebe, da traži vračarah, koje gataju, dok několiko forintah u svoj džep neizgataju . . . . Roditelji već iz ma-

Digitized by Google

loće svoju děcu opominju, da na tokova města neidu gdě bi ograisati mogla .... Da pako čitatelji slavonske vrače i vračare kako tako poznati mogu, navesti ću jedan věrodostojan dogadjaj, koga mi je g. provisur spah. Velike Josip Martinić pripovědao. — Evo ga: „Na daleko je bio poznat, veli on „Luka Kiza iz Oljasah (var. Pož.) kao dobar vračar, da sve more pogodit, i gdi je i kako je tko ograisao. I zbilja, svakomu je kazao, i pogodio. Nu, ne — kako prosti puk misli — s pomoću Vilah, koje si je posestrio i koje su ga te mudrije i lěkarije učile, nego na jedan dosětljivi način. Spomenuti naime vračar čim je vidio, da k njemu tko ide, popeo se je na tavan, ili je stao za kućom na mali prozorčić pak je slušao. Ortak je njegov ostao u kuhinji (Slavonac prosti veli k u ć i) i sve je izpitivao, odkale je? imali roda, koliko, kakvi je, kako žive, kako je star bolestnik, kuda je sve hodao, stališ bolesti i t.d.? Kad ga je već dobro izpitao i sva koja su za prorokokovanje, čuo, poslo ga je u selo, da pričeka, dok dojde lěkar kući, koji je morebit na tavanu bio, ili ako je za kućom na pedžeru slušao, unišao je sa bremenom raznih travah u kuhinju zasopnut, kao da je Bog zna kuda hodao .... Ne čekavši da mu bolestnik što kaže ili ga pita, takim mu je kazao, kako mu je ime, odkale je i t. d. sve što je čuo. Prosti čověk — nebi ni pomislio na toli lukavu prěvaru — uvidio je naravno u njemu velikog vrača, koji sva zna, pače ista otajna. Ovo je spomenuti Luka Kiza provisuru pripovědao, poslě kako bi ga ovaj u laž utěrao, da vilah nesamo da nema nego da ga one ni lěkarie naučiti nisu mogle .... Na ovaj i ovom spodobne načine i ini mnogobrojni vrači i vračare prosti puk varaju, i bezobrazno se na taštu vilinsku pomoć pozivaju.

Digitized by Google

Ali povèrnimo se natrag k vilam. One su lèkarice i sve moći travah poznadu, one prorokuju buduća, osvetljive su, jogunaste, svojevoljne i mèšaju se u ljudske stvari i nepozvane. Čuo sam iz vlastitih ustah takove jedne vračare iz Lovčićah (grad. rgte.) način, kako je ona vračara postala. Ona je naime jedanput išlá sěno u livadu kupit. Dojde do jednog hrasta, nèšto blisne, i opazi golo istom rodjeno dětešce u hladu na odkosju ležati. Izpèrva se uplaši, nu poslě malo smiluje joj se nevino dětešce, da na bocavom odkosu golo leži, zato uzme maramicu i prostre pod děte hoteći druge kućanske žene koje su za njom išle, pričekat, da se š njimi posavětuje, što bi sa ostavljenim dětetom učinile; kad se iznenada pred njom vila stvori. Pohvali ju za taj milosèrdni čin i za uzdarje joj dade moć lěčiti s travami. Ovom prilikom se je š njom — kako ta žena lažljivo veli — i posestrila .... Da je ovo, kao i sve ine slične pověstice gola izmišljotina, mislim da neće nitko dvojiti .... Drugu sam jednu baku čuo pripovědati da svaku večer vidi vile na plotu sěditi i češljati se, igrati, večerati i pěvati. Dobar im tek .... Narod je i toga mnènja, da vile konje jaše. I to najbolje izaberu. Svaki se takav konj pozna po grivi, koja mu je tako spletena, da se odrěšiti nemore, dok se neodrěže, ili ju vila neodrěši. Nu rězati nije slobodno, jer bi takav konj takim cèrko. Vila pako istom onda odrěši, kad već konja na ništo spravi. Istina je da se konjma dostaput griva splete ali ne od vilah, nego kad se kroz granje na paši provlači .....

Mnim da će biti dosti o slavonskim vilama rečeno. One su i kod drugih Slavjanah isto take kao i kod Slavonacah poznate. Tako ih Slovaci nesamo „Wily;“

Digitized by Google

nego i „B i e l e p a n j e“ nazivaju [1]) Rusi i Poljaci je takodjer poznaju i isto tako kao i Slavonci o njima zbore. Sèrblje, Hèrvate, Bošnjake, Krajnce [2]) i ine Slavo-ilire nije trèba ni spominjat [3]) kad njihove pèsme dovoljno svèdoče, što o vilah misle i dèrže . . . . Odviše imade narodnih pèsamah koje o vilah glase, nego da bi ja sve ovdè mogao popisati, zato evo samo nèkoje navodim koje su mi prie u ruke došle.

Vila i dèvojka.

Kladila se vila i divojka,
Koja će ih pervo uraniti,
Dvor pomesti i vode doniti.
Mudra bila gizdava divojka,
Mudra bila, mudro se sitila.
Ona zove pticu lastavicu:
„Ta boga ti, ptico lastavico,
„Kada pèrvi pitli zapivaju
„Ti doleti i mene probudi.“
To je lasta za Boga primila,
I za Boga i za posestrimstvo.
Kad su pèrvi pitli zapivali
Doletila, pak divojku budi:
„Ajd' ustaai, gizdava divojko,
„Dvor pomesti i vode donesti.“
Dok divojka bili dvor pomela
Istom Vila od sna se prenula,
Dok divojka vodice donila,
Istom vila bili dvor pomela.
Al' govori pribijela vila:
„Ta Boga ti, gizdava divojko,
„Tko je tebe od sna probudio,

[1]) Vidi Ivan Kollar Z p i e w a n k y. I. str. 412.
[2]) Vidi Jakob D o l e n c „Obièaji krajnski“ u rukupisu.
[3]) Vidi „*Taschenbuch*“ od H o r m a y r- i M e d n y a n s k y 1822, str. 240. — Sravni Lud. von J a k o b „*Volkslieder der Serben*“ str. 271. — Sravni Eugen W e s e l y „*Hochzeitslieder*“ str. 17.

Digitized by Google

„Mene mladu gorko privario?
Al' govori gizdava divojka:
„Nebudali pribijela vilo,
„Bog mi posla pticu lastavicu,
„Ona me je od sna probudila,
„A i tebe tako privarila
„Jer sam prie mlada uranila."

Bebrinska.

Vila i Jelin.

Jelin pase po livadi travu,
Za dan pase, a za dva boluje,
A za treći jade jadikuje.
Pitala ga iz gorice vila:
„Oj jeline, bèrzo šumsko zvire!
„Kakva ti je golema nevolja,
„Da ti paseš po livadi travu,
„Za dan paseš, a za dva boluješ
„A za treći jade jadikuješ?"
Jelin vili ovak' odgovara;
„Sestro moja, iz gorice vilo,
„Ta meni je golema nevolja;
„Ta nevolja, prigorit je neću.
„Ja sam imo mladu košuticu,
„Košuticu sa zlatni rogovi,
„Otišla je za goru na vodu;
„Il' je gdigod mlada zabludila,
„Ili su ju lovci ulovili,
„Ili me je sa svim ostavila,
„I jelina drugog priljubila.
„Ako bude mlada zabludila
„Da Bog dade, da me skore najde!
„Ako su ju lovci ulovili,
„Da Bog dade više nelovili!
„Ako l' me je sa svim ostavila
„I jelina drugog priljubila
„Da Bog dade da virnia bude!

Oriovačka.

Digitized by Google

Tri knjige i kraljević Marko.

Sinoć Marko večerao s majkom,
Suva kruva i vodice ladne,
Do u jutru tri ga knjige stigle:
Jedna knjiga od bila Budima,
A druga je ercega Stipana,
Treća knjiga bana Svilaina.
Ta koja je od bila Budima,
Ona knjiga zapovida Marku:
Kralj Budimski ženi sina svoga,
Kuma kumi kraljevića Marka.
A koja je ercega Stipana,
Ona knjiga zapovida Marku:
Ajder Marko za cara na vojsku.
A koja je Švilaina bana,
Bane Marka zove na mejdane:
K..... sine kraljevicu Marko,
Da ti meni na mejdan izideš,
Ako li mi baš izajti nećeš,
Poslat ću ti prelu i vreteno,
I tri oke biela mesira,
Pa mi predi gaće i košulju,
Napredi je donesi je Marko,
Donesi je pa je kroji na me,
Što ostane to u sanduk slaži,
Pa s' udaji ko mlada divojka."
Pita Marko Jerosime majke:
„Jerosimo, stara moja majko,
„Kud ću sada, na koju li stranu?
„Evo kralje na kumstvo zaziva,
„Evo knjiga za cara na vojsku,
„Evo bane zove na mejdane?"
Al' besidi Jerosima majka:
„Čedo moje, kraljeviću Marko,
„Dobro b' bilo kumovati kralju,
„Dobro b' bilo za cara na vojsku,
„Nejdi Marko banu na mejdane.

Digitized by Google

„U bana su vile posestrime,
„A u Marka vile posestrime,
„Silne će se udariti vile,
„Velik ćete zejam počiniti,
„Da svu cèrnu goru polomiti,
„Vira moja tvèrdja od kamena,
„Jedan će vas izgubiti glavu!“
Al' besidi kraljeviću Marko:
„Oj starice, moja mila majko,
„Volim danas izgubiti glavu,
„Neg sramotu na sebi nositi!“
Pak on sedla konja šarenoga,
Sedlo meće šare poigrava,
Uzdom žvali djindjiri mu zveče,
Kalpak meće, perje mu trepeće;
Sa zemlje je na njeg uskočio,
Veće mu se šare pomamio,
Zubi grize a ušima striže.
Jaši Mare prike polja ravna
Pa se svojim šarcem dogovara:
„Šarcu konje, desno krilo moje,
„Bi l' se mogo pouzdati u te
„I u tvoje noge sve četiri?
„Prominit ćeš danas gospodara
„Jašit će te vira nekerštena.“
Al' mu šare tijo odgovara:
„Gospodaru, delibaša Marko,
„Pusti meni na slabinu uzdu,
„Da kajasi po kolini tuku,
„Pa se dèrži sedla i sersana,
„Pa privati grivu za strimena,
„Samo gledi, što ti šare radi.
„Kad je oka zobi dukat bila,
„Svi junaci konjma uzmakoše,
„Ti si meni primicao Marko,
„Kako sam te Marko zapantio;
„Ta ja nisam zobi poželio.“ —
Kad se k . . . šare razigrao,
Devet kopljah u visinu skače,

Digitized by Google

A dvanaest malo ponaprida,
Iz zubah mu zelen plamen ide.
Sletiše se vile, posestrine,
Ništo malo, devedeset vilah,
Oko njega stravotu spraviše,
Iz nozderva studen vitar piri,
Iz očiju grad i kiša najde,
Iz kopit mu munje sijevaše,
Iz ušiju gromovi pucaše,
A iz grive bumbul ptica piva,
A na sapu mudra vidra igra,
A u sedlu sidi junak Marko.
Na daleku ugleda ga bane:
„Mili Bože, na svemu ti fala,
„Odkud mraci, odkud li oblaci,
„Od Prizrena bieloga grada.
„Ili se je razljutio Marko,
„Il' je svoga konja razserdio?
„Od mejdana danas ništa nema."
Prid Marka se izšetao bane,
Po ga ljubi u skut kabanice,
I u zemlju gdi cipelom staje.
„Delibasa, gospodare Marko,
„Nemoj uzet glavu na mejdanu,
„Rujna ću te napojiti vina,
„A gdi t' čujem za tragove, Marko,
„Neću t' Marko prilaziti traga."
Al' besidi kraljeviću Marko:
„K . . . . kučko, Svilaine bane,
„Ako te je i bula rodila
„I Marka je tanena Vlainja!
„Poturice, de nabani na me,
„Danas hoćeš izgubiti glavu,
„Lako ti je ranjena posići,
„I nejaku savezati ruke,
„Der saveži bega Odilega,
„Koji ide moru po Moravi
„Gdi Morava u more udira
„Der saveži Šestokrilovića,

Digitized by Google

Koji nosi do devet mačeva,
„I desetog pernog buzdovana,
„Koji važe za stotinu oka;
„Der junaka kraljevića Marka,
„Koji nosi strilje Tatarkinje,
„Koji jaši šarca vilovita.
„K . . . . kujo Svilaine bane!
„Nisam žena da ti gaće predem,
„Nit divojka da ti se udajem,
„Već sam junak da se ogledamo.“
Vadi Marko sablju demeškinju,
Sinu pusta kano misečina.
Pa zavati Svilaina bana,
Osta bane na polju ležeći;
Ode Marko gorom pivajući
Na debelu šarcu igrajući.
Kad je bio u po gore ravne,
Al' eto ti vila posestrima:
„Davor Marko, moj sivi sokole,
„Evo tebi poslatjena ćorda,
„I evo ti jakost na mejdanu,
„Da pobiješ tko za sablju nije.“
Čim je Marko riči razumio,
Pripaso je posestrime ćordu;
Pa on ide k ravnomu Budimu,
Pa kumuje kralju Matijašu.
Lipo ga je kuma darivala,
Dala mu je košulju vezenu,
Više zlata nego tanka platna.
Lipo ju je darivao Marko,
Dao joj je iljadu dukatah,
Neka znade da kuma imade
Nigdi tamo u zemlji kaurskoj
U Prilipu bielomu gradu
Ta lipoga roda kraljevoga. —
Ide Marko za cara na vojsku.
Kad je bilo oko pole puta,
Al' na putu sedam vila sedi
Sedam vila, sedam posestrima

Digitized by Google

Svaka mu je poništo donila,
Što će trebat u carevoj vojsci.
Kad je Marko darove primio,
Lipo se je vilam zafalio,
Zafalio i sve posestrio.
Pa on ide u carevu vojsku.
Veže šarca šatoru na vrata,
Stade Marko s carom vino piti;
Al prolaze janjičari Turci,
Pa sve šarca plješću po unkašu:
„Mili Bože, da debela šarca!
„Još ovaka u kaurskoj fale
„U Prilipu bielomu gradu.
„Ako j' ovo kraljevića Marka,
„Muhamede iznesi nam glavu!"
Zato Marko haje i nehaje.
Vučju kapu na oči navlači,
Sablju britku priko krila priča.
Al' besidi car turski Murate:
„Čedo moje, Kraljeviću Marko,
„Ta što kapu na oči navlačiš?" —
„Gore oči cara gledajući." —
„A što sablju priko krila pričaš? —
„Ta da nam se nezametne kavga.
„Ako nam se baš zametne kavga,
„Težko onom tko sidi do Marka."
Car izmiče a Marko primiče,
Tira Marko cara do duvara,
Kad pod carom ponesta divana,
Skoči care na noge lagane,
Sklapa care obe svoje ruke:
„Nemoj sine, kraljeviću Marko,
„Nemoj m' uzet glave na mejdanu!
„Rujnim ću te napojiti vinom,
„Evo tebi Carigrada moga,
„Pa se rani i oda zla brani"
Al' besidi kraljeviću Marku:
„Ljuto me je zaklinjala majka,
„Da na prazno ja sablje nevadim,

Digitized by Google

„Gdi je junak okèrviti neću.“
Mahnu sabljom odsiče mu glavu,
Ode Marko u Prilipa grada.
Pivajući šare igrajući
Pa se fali Angjelii ljubi:
„Angjelio, virna ljubo moja,
„Evo meni vezena košulja,
„Ta što me je kuma darivala.
„Evo meni potajno oružje,
„Što su meni vile darivale.
„Ja sam cara, moja virna ljubo,
„Ja sam cara lipo darivao,
„I Bana sam lipo darivao,
„Darivao i blagosivao.
„Ostali su čuvajući straže
„Bez promine doka je krajine.“ —

Věštice.

„O věstice, da s' prokleta!
(Čuje se u noći),
Šta uradi od dèteta
Vražjom tvojom moći? —“
Dragoila Jarnevićeva.

Prosti puk mnogo koje šta o věšticah divani; tako da bi sve hotěo popisati, mogao bi cělu jednu knjigu skupit. Nu to mi nije moguće, zato ću samo někoja navesti .... Kakogod što su vile s većom stranom na pomoć ljudsku, tako su věštice na skvarenje. Babe ali i srědověčne se žene običaju nóćom u věštice — po narodnoj pověstici — čim se někom vilanjskom maštjom namažu, prětvarati ... One na rašku (*Weife*), vratilu (*Weberspuhle*), metli i drugima stvarma nóćom po zraku jaše .... Običaju takodjer i ljude

Digitized by Google

fatat i na njimi jašit. U ovom narod potverdjuje něka pověstica od dva djaka, koji su bili u jednoj kući ukonačeni. Jedan izmedju njih pričme na jedan put meršavit i opadat, dočim je drugi sve jednako naprědovao. Poslě duljeg vrěmena upita debeli djak meršavog: Brate, jednako jedemo i pijemo, učimo i hodimo, veselimo se i žalostimo, koji je dakle uzrok da si ti tako poblědio i omeršavio? Na što mu odgovori: Brate, istina, mi sve jednako radimo izuzimav jedno, a to je, svaku me noć moja gazdarica jaši. Ona je věštica, pa čim mi zaspimo, uzme uzdu, i lupi me po glavi; ja se stvorim u konja, ona me zažvali, uzjaši i odleti sa mnom u njihov sabor. Ali kako je to moguće kad ti uvěk nuza me ležiš? upita opet debeli. Dobro odgovori mu drug, kad se ja u konja stvorim, onda ona na moje město metlu metne. Da ti onu metlu prěokreneš, našao bi me u jutru mertva. Poslě dugog věćanja ova dva djaka dojdu na tu misao, da ovaj kad ga věštica nuz plot sveže gleda si s glave uzdu skinut i babu kad se poverne od časti — jer se u tom zboru věštice časte, dočim svoje konje nuz plot poveżu — po glavi s uzdom lupit, zažvalit i kući dojašit. Ovo taj obeća i učini . . . . Na noć baba dojde, lupi ga uzdom, zažvali, na njegovo město metne mětlu, uzjaši ga i ode. Drug je to sve dobro motrio, šta baba radi. Ona došavši na město, priveže konja za plot i ode u sabor . . . . Kad natrag da konja kao i druge věštice uzjaši, ali ju djak lupi po glavi. Ona se stvori u kobilu. Onda ju on zažvali, uzjaši, i neprěstance tukući povrati se kući . . . . Došav u bližnje selo, probudi kovača, dade kobilu, da mu neobosi, dobro na sve četiri noge podkovat i ode dalje . . . . Došav kući dočeka ga njegov drug, on ju još malo projaši, skinuv napokon uzdu pustiše ju u sobu . . . Kad u jutru, ali čo-

Digitized by Google

věk njezin ide po lěkara . . . . Djaci znavše dobro uzrok bolesti smějali su se i lěkara tajno podgovorili, da joj ruke i noge prěglede. Kad tamo, ali imadu šta i gledati, na rukuh i na noguh podkove prišite sa velikimi ekseri . . . . Čověk sětiv se, odkuda to, dolazi, baci ju u vodu . . . . Ovu sam pripovědku kao dečak kod kuće dosta putah čuo pripovědati, kao i slědeću još sa mnogima drugima . . . . Da se zbilja věštice pod pazuhom i po tabanih někom vilonjskom maštju namažu, prie nego izlete kroz pendžer potverdjuje narodna slědeća pripovědka. Čověk něki opazi jednoč, da njegova žena ustade iz kreveta, na město svoje postavivši metku, uze iza grede něku mast, nemaza se i odletě. On skoči takodjer, namaže se i odleti za njom. Nu po sebe nesrětno. Žena kad se je mazala govorila je: „ni o gèrm ni o tèrn.“ On to nije dobro razumio te rekne „i o gèrm i o tèrn.“ I zbilja kako je letio sad ovdě sad ondě je o dèrvo lupio i tako se pošteno izubijao. Došav teda negda na město, vidi veliku čast. Sědne jěde, pije, veseli se i igra š njimi. Po dokončanom veselju, uzmu věštice masti što su od kuće poněle — namažu se i odlete. Čověk, neponesav sa sobom masti, morade ondě prěnoćit, gojen nadom, da je dosta jěsti i piti od časti ostalo. Kad u jutru dan svane ali tude same bare i govedska balega. Nu ovo još nebiaše dosta, opazi malo poslě, da je u tudjem vilaetu preko mora. Drugo mu dakle ništa neostane, nego da se kući povèrne kamo je i dospio ali istom poslě sedam godinah . . .

Slavonci pripovědaju, da věštice iz čověka sèrdce izvade i pojedu, te da takov čověk umerti mora, ili takim ili poslě duljeg vrěmena. One kradu i od komšinskih kravah mlěko da njihove više imat mogu. Isti-

Digitized by Google

nita je stvar, da je jedan čověk takovu jednu babu ili kako vele věštícu pod svojim kravami našao u mladu nedilju prie izhoda sunca da krave muze. Bila je nepočešljana, gole glave, i samo u rubini. Taj se nije bojao da će mu věštica sèrce pojěsti, ili ga občarati; nego ju pošteno izlupa, da joj je sva volja poslě prošla ići mlěko krasti od tudjih kravah . . . . Věštice da se luka bělog boje i kako se mogu — po prostonarodnom mnenju viděti, vidli smo u običajih od Božića.

Komu neće biti poznato, da su u staria vrěména, ta i prie stó godinah još, takove osobe koje su kao věstice bile poznate, na sud vodili, i na smert odsudjivali. Takovu sam jednu „Pravdu" čatio od god. 1701 koja se je u Kranjskoj dogodila, i uslěd koje su mnoge osobe raznih stališah kao věštice i věšci na lomači sažgane. Nu svět je dan na dan uvidio svoju bludnost i opazio da věšticah niti je kada bilo, niti ih imade. Istina prosti puk u Slavoniji mnogo na nje dèrži, ali će se i on s vrěmenom — čim se bolje izobrazi — ubavěstiti i uviděti da su te sve pripovědke koje se o věšticah nabrajaju, samo přesne laži . . . To je pokazao prie nèkoliko godinah u Engleskoj Lord Mansfield verhovni sudac, komu su bili podněli tužbu da je nèka žena věštica i da po zraku leti . . . . Lord tužbu mirno poslušav svu svoju rěčitost obrati tamo, da tužiteljom dokaže, da to istina nije, nu badava. Zato slědeći sud izreče: Ova je obtužena žena, kao i mi, u Engleskoj rodjena i svim onim zakonom podložna mora biti, koimi i mi. Buduć pako da takovog zakona neima, koi bi zabranjivao po zraku letiti, zato ju prostu i bez grěha nalazim . . . .

Digitized by Google

Štogod o věšticah Slavonci misle i sude to i ini Jugoslavjani i Slavjani věruju. Spomenute su pripovědke nesamo kod Serbah [1]) nego i kod Kranjacah [2]) i inih drugih poznate. Čehi, Slovaci [3]), Poljaci i Rusi isto tako o věšticah kao i Slavonci pripovedaju .... Věštica je morala biti něko krivobožko kod starih Slavenah božanstvo, nu kakovo, to ostavljam věštiem peru iztraživati. Da věštice serdce iz ljudih i děce vade i jedu, to nesamo pripovědke nego i pěsme ali lažljivo potverdjuju. Evo jedne:

Budila majka Jakoba.
Ustani sine Jakobe.
„Nemogu majko ustati:
Svu noć sam Turkom dvorio,
I hladnu vodu nosio;
Vištice serce vadile."
Majka ga pita: „Jakobe,
Bili jih znao koje su?
Ta bi jih majko ja znao:
Pèrva si majko ti bila,
Druga je seka sestrica,
Treća je ljuba Ljubica.
Pèrva si majko ti bila,
I ti s' mi serce vadila.
Druga je seka sestrica,
Ona je tanjur dèržala.
Treća je ljuba Ljubica,
Ona je s kalom svitila.
To su ti majko vištice
Koje s' mi sèrdce pojile.
Govori majka majčica:
Neplači sine Jakobe
Skuvat će majka travice
Ličit će sina Jakoba.

[1]) Sravni Vuk Stefanović u Rěčniku, str. 74.
[2]) Sravni Jakob Dolenc krajnski običaji u rukopisu.
[3]) Sravni Ivan Kolar Zpiewanik I. str. 419. — Naruszewicz, *Historia Pols.* T. 1. K. 3. str. 362. — Fr. Trnky Společnjk str. 150.

Digitized by Google

Govori sine Jakobe:
Nekuvaj majko majčice
Nekuvaj gorke travice
Nećeš mi sèrdca povratit. —
Vučinska.

Vukodlak.

„Zum Schädel ohne Zopf und Schopf,
Zum nakten Schädel ward sein Kopf;
Sein Körper zum Gerippe,
Mit Stundenglas und Hippe."
Bürger.

Slavonci takodjer o vukodlacih (*Vampyr, Vampyrus*) mnogo pripovědaju. Vukodlak postaje onaj — nabraja narod, preko koga kada mèrtav leži u kući preleti kokoš, mačka ali pseto. Uslěd ovoga mnenja dobro Slavonci čuvaju mèrtvaca . . . . Vukodlaci imadu gvozdene zube i po tomu se samo od živućih ljudih razlikuju kada medju nje dojdu. Oni običaju od s. tri kralja do spasova svaku večer iz groba ustajat i tamo kud se navade dolazit. Ako su vukodlaci, kad umru ostavili mlade žene, tako k njima obično dolaze i ona děca, koja se od njih porode, nemaju kostih, i kada umru postaju vukodlaci. Ako pričme mnogo světa u kojem selu umirat, tako vele da jih vukodlak mori. Da ga dakle u tom prepréče uséku glogov kolac, udare ga kroz glavu u grobu mèrtvacu, koji onda kao vol rikati pričme . . . . Nu da je ovo přésna izmišljotina, to će svaki pametan čověk dokučiti tim lašnje, jer nijedan seljak — koi o vukodlacih pripověda — nezna kazati město gdi bi se toli okrutna operacia, za prepréčiti dolazak takovom gostu, dogodila . . .

Digitized by Google

Vukodlaci — pripovĕda narod — kad će gladna godina nastati, obilaze ambare i žitnice te jedu i ono što je još unutra. Osim inih pohadjaju marljivo zimne večerne sastanke iliti prela. To potvèrdjuje nevĕrojatno slĕdeća pripovĕdka: Dolazila su dva lĕpa mladića svaku večer na prelo u jednu opustjenu kuću, gdi se je seljska mladež sastajala. Zaljubi se svaki u jednu dĕvojku. Ove dvĕ takodjer u mladiće . . . Jedna izmedju dĕvojakah odkrije svoju ljubav materi. Ova na to pozorna učinjena, upita svoju kćer: je li ona tog mladića pozna? Koja odgovori da nezna odkuda je . . . . Mati joj dakle za buduću večer dade nauk da pazi kakove zube njezin ljubovnik imade, što kod smijanja najlašnje opaziti more. U večer dakle kada bi dĕva pošla na prelo povede svoju malu sestru sobom. Nu ljubovnici se nehtĕdoše poleg sve šale nasmijati. Dĕvojka dakle za svoju svèrhu postići, skine s preslice lan, upali ga na svĕći i baci svojoj drugi u krilo. Na ovo se ljubovnici nasmiju i pokažu da gvozdene zube imadu. Čim je dĕvojka opazi, ubavĕsti se, da je njezin ljubovnik vukodlak. Za izmaći mu reče, da mora kući ići po lan, budući da neima šta presti. On ju stane odgovarat. Nu ona se nedade odgovoriti. Da ga pako ublaži ostavi svoj kožuh (*Pelz*) u zalogi. Uzamši dakle sestru svoju ode š njom kući, kaza materi što je viděla i legne spavati . . . . U gluho doba (od 11 do sat po pol noći) ostavši ljubovnici pričmu na jedan put bĕsniti. Onaj, koji je svoju dĕvu kod sebe imao razdre ju i pričme jesti. Ovaj pako najprie kožuh pojede, zatim se odputi po svoju dĕvu. Došav na vrata pričme lupati. Mati se iz sobe javi i upita: Tko je? Vukodlak odgovori, da je došao po svoju dĕvojku, koju sada sa sobom povesti mora, budući da je vrĕme svatovah došlo,

Digitized by Google

zato da mu samo vrata otvori. Nu mati mu odgovori, dok kupi laneno sěme. On opet: Otvori. M. Dok kupim zemlju. V. Otvori. M. Dok poorem zemlju. V. Otvori. M. Dok lan posijem. V. Otvori. M. Dok lan nikne. V. Otvori. M. Dok lan oplijem. V. Otvori. M. Dok lan počupam. V. Otvori. M. Dok ga nakiselim. V. Otvori jer ću razbit vrata. M. Dok ga ogrebem. V. Otvori razdèrt ću vas obè kad unidem. M. Dok lan stučem. Ovo izrekavši oroz (pětao, kokot) zapěva. Vukodlak, čuvši oroza pěvat morade uteći u groblje odkuda je došao, da se više nigda nepovrati .... Kad sutradan u jutru, ali najdu u onoj kući gdě su prelo dèržali, samo kosti od pojedjene děve. Vukodlak kad se u grob spustja sve ga manje biva, dok na jedan put same kosti ostanu. — Ova se pripovědka po Slavonii pripověda, ali nitko nezna sela imenovat, gdě se je to dogodilo.

Medjutim kakogod su vile i věštice samo ostanci krivobožkih vrěmenah, isto su tako i vukodlaci. Ovi su i starim Rimljanom bili poznati pod imenom *„Fauni ficarii“* i nje su kao něka zločesta božanstva smatrali. U ostalom kako je onda bila samo gola izmišljotina, tako je i sada. Da zbilja vukodlakah neima dovoljno slědeći dogadjaj pokazuje. Jedan si je mladić svaku večer sa smolom zube obvio, da izgledaju cèrni, dakle kao gvozdeni. Ovo je činio iz toga uzroka da si jednu děvojku — kad ju nije mogao s ljubavju, a ono sa strahom — pridobije, i da za njega pojde. Nu poslě několiko večerih se odkrije slučajno njegova lukavština, dočim ga je jedan iz družtva poznao i upitao od česa zube cèrne ima. On neznav iz smeće ništa odgovoriti. Něki se — koji ga poznali nisu — i uplaše, misleći da je vukodlak, te uteknu. Nu něki stranom iz straha stranom iz

Digitized by Google

smionosti ostanu, da čuju, što će iz toga izići. Ali kad ovaj odgovoriti nebi hotèo, onaj ga popane i pričme dobro s lěščicem mazati. Ovaj mu lěk pomogne i on izpovědi da si je tako htěo děvu sa strahom pridobiti, koja mu se je već i sklonila bila . . . Drugi je slučaj: Dolazio je vukodlak svaku večer jednoj ženi, koja još živi i tentao ju, znajući dobro da njezina muža neima. Žena uplašena pověri to kućanom. Njezin stric upita duhovnika je li bi to moglo istina biti? Na što mu ovaj naravno odgovori, da to istina nije da Vukodlakah imade; nego da je to prěvara. Stric povrativ se kući na večer se s dobrom batinom sakrije da čeka — kud puklo da puklo — vukodlaka. Ovaj zbilja dojde u gluho doba i pričme ženu napastovat da mu otvori. Nu ona — prem za strica neznavši — nehtěde. Vukodlak joj stane groziti, da će ju sa svojimi gvozdenimi zubi svu raztergati i t. d. Dočim se je on ovako grozio, dobije po ledjih te kakvu grožnju. Vukodlak stane běžati, ali kasno, stric ga ufati i dobro izvošti, da mu je poslě sva volja prošla ići se u vukodlaka prěobrazivat. A to je bio iz komšiluka čověk . . . . Eto dakle na ovaj i ovim se spodobne načine svět vara i bolje i bolje u toli lažljivih predsudih potvèrdjuje, na město što bi se morao odučavat. Nu od tog neka bude dosta, da čujemo kako se Slavoncu predstavlja.

Digitized by Google

Mora.

„Priatelju! o mori reći nemogu; nego da je neko krivovèrsko slavjansko u staro vrème bilo Božanstvo.“

A. Ferić.

Slavonac mnogo o mori govori i sanja. Obično je mnènje, da se stare bake noću u lepira, muhu ali koju drugu živinicu prětvore i tako se u sobu uvuku, gdě se opet u babu pretvore bez da bi ju mogao tko viděti i na čověka, koji na ledjih leži navale s takovom težinom, da težko dihati more. Čim se tako navali, pričme ga sisati zatvorivši mu rukom usta da vikati nemore. Čověk dakle samo škomuca bez da bi ga tko rāzumĕti mogao i rukami tamo amo maše . . . Pripověda se, da je jedan na sebi moru ufatio, koja se je u komad papira pretvorila bila, kad se je on probudio. Nu znavši dobro da je to mora prikuje ga nuz krevet ekserom. Kad u jutru dan svane, ali komsinska baka nuz krevet prikovana . . . . Da doista čudna posla! . . Koliko rěčih onoliko lažih . . . . Nadalje običaju si oni ljudi koje mora sisa bělim lukom sise mazat, jer se — kako vele — mora bělog luka najviše boji . . . Imade i drugi lěk, kojim se prognati more, i taj su svakojaka kabalistička zlamenja, koja se na kućah i kiljerih prave. Mora je dakle uzrok ovih zlamenjah da se ovdě ondě na kućah i kućarih napravita vide. — Pripovědaju, da i malu děcu mora običaje sisati. Matere, da ju od toga odvèrnu, meću ugledala u bešiku (zibku), jerbo je obće mnènje, da se mora veoma ugledala boji. — Ali neka bude dosta od toga. Svaki pametan i uman čověk more

Digitized by Google

lasno uviditi, da je to samo gola izmišljotina, jer je naravna stvar, da čovèk kada na ledjih dulje leži, da mu se onda kèrv k sèrdcu zbije i da u snu škomuca, ne pako da ga mora dropi, koje nigda nije bilo, niti će biti.

Kuga.

Pripověda se u Slavonii da kuga žensku osobu pridstavlja izuzimav kozje noge, kojimi se od inog ženskog spola razlikuje .... Porod je kugin znamenit uslěd slědeće narodne pripovědke: Bio je naime jedan kralj, koji je mnogo zlata i bogastva imao. Nu nikakova děteta. Sedam putah se je ženio i sa svakom je ženom sedam godinah živio ali bez ikakvog ploda. Čim je koja žena sedam godinah naveršila, dao ju je — jer biaše neplodna — pogubiti. Napokon odredi da se neženi više, jer za njega nijedna ženska glava nije htěla pojti ... Jednoč, kada bi po šumi lovio, zabludi, i poslě několiko danah najde jednu žensku osobu. Š njom je tri godine danah živio i tri kćeri imao. Nu sve tri su s kozjim nogami na svet došle. Kada su odrasle, njihova se mati ukaže kralju, da je vrag, i da je samo žensku osobu zato uzeo, da kralja napastuje. Kćeri pokazaše otcu put u kraljestvo, a duh nečisti izčezne. Istom što je kralj kući došao, sve tri kćeri u uzu zatvori, gdě su dulje vrěmena bile. Nu něki dvorjanik, misleći da su lěpe, dočupa se od tavnice ključevah i otvori im vrata. One to težko dočekaju, uteknu i pričmu svuda svět moriti. Malo poslě dobije kralj glas da mu kuga sve kraljestvo opusti. On takim pozva najučenie

Digitized by Google

lěkare, da mu oslobode pověreni i pokorni puk od ove pošlice, nu bez uspěha. Medjutim je dan na dan mro svět, dok je napokon sam kralj ostao . . . Da dovoljnu primi za svoju kervoločnost pedepsu njegovo kraljestvu u zemlju propade i ondě je sada more, gdě je taj kralj kraljevao . . Njegove tri kćeri odputiše se, u tri světa da ondě more . . . Buduć pako da imade pet vilaetah (Europa, Azia, Afrika, Amerika i Australia) zato idu i u ona dva druga izměnce . . . Kada se ove tri sestre jedanput slučajno sastanu, onda će se pobit i sve tri poginut. Do ono će doba uvěk kuga sad ovdě sad ondě moriti i běsniti . . . Nu kada će to vrěme biti? pripovědka narodna ništa nekazuje.

Kuga — veli narod — ide od kuće do kuće i pod pendžer u večer stane, pak samo svoju zločestu duhu pusti, od koje za kratko vrěme sva družina pomre. . . Pripověda se, kad je stražnji put bila kuga u Slavonii, da kod jedne bake ukonačena biaše, koja pasah ni mačakah u kući neimade, jer se ovih — samo ako metlom, ugaricom ili ožegom tučeni nisu bili — veoma boji. Poslě da se je dala po jednom čověku u drugo selo i to na slědeći način nositi: Dojde jednu večer putnik jedan k istoj babi na konak. Kuga pošto bi sve selo dobro prorědila bila, odredi dalje putovati. Nu neimavši kolah zapovědi čověku tom, da ju nosi. Ovomu se ino nemogaše, zato ju na kèrkaču (na ledja ko što se futunje i druga nose) uze i odnese ju . . . . Kad su malo išli, upita ga kuga, je li mu težka ? On odgovori da nije. U koji čas reče da nije, u oni čas posta kuga težja. Ovako ga je několiko putah pitala, i svaki je put težja postala na toliko da se već micati nije mogao . . . Kuga viděvši, da već ići od tèrha nemore, prem da je uvěk

Digitized by Google

odgovarao da težka nije, jer inače od straha nije smio odgovoriti; reče mu neka malo opočine. Poslě kako je malo odahnuo, opet se na njega navali i on ju ponese. Nu sad ga opet svaki čas pitaše je li težka? on ostade kod pervašnjeg odgovora. Taj se odgovor kugi dopade i priče sve lašnja i lašnja na toliko bivati, da je već ubogi čověk mislio, da ništa na ledjih neima, kad opet upita: je li mu težka? On odgovori na isti način da nije. Medjutim su došli u selo. Kuga mu obeća da od njegove obitelji od kuge nitko umèrti neće, za uzdarje, što ju je nosio. Po tom ga obećanju pošalje natrag, a ona ode konaka tražit.

Kugu su — kako je u običajih od s. Ivana kèrstitelja iliti Kresnice spomenuto — iz Slavonie sa smrěkovim dimom protěrali . . . . Ona běžeći iz Slavonie dojde do vode, — jer se je onda baš Sava izlila — nemogavši gazit, umoli jednog čověka, koji se je na čamcu vozio, da ju prěveze, neznavši, da on pseto pod njegovim gunjcem spavajuće imade. On ju primi u čamac i pričme veslati. Kad na srědinu vode, pas se probudi, ugleda kugu i na nju naserne. Kuga pričme čověka moliti, da ju oslobodi, ali badava, pas ju je tako dugo klao i grebo dok nije u vodu upala . . . . Na ovaj način kuga boreći se sa smèrtju dopre do drugog kraja, s groznjom da će već svoje rane osvetiti, samo dok psi pocerkaju. Nu hvala Bogu to skoro biti neće, jer se svaki dan više i više i to dobri — psi uzmnožavaju . . Svaki će pametan čověk lasno uviditi, da to istina nije, i da su to samo proizvodi prostoga duha, koji nedokučuje tu bolest . . Kuga — da u kratkom reknem — nije ništo drugo, nego něka pošlica nezdravoga zraka, nečistoće i neurednog načina življenja. — Sve ove pričice vide mi se da su od starih Gèrkah i Rimljanah ostale,

Digitized by Google

jer i oni pripovědaju, da je *Pandora* iz kutije sve bolesti na ovaj svět izpustila, kao što je i gore spomenutog kralja dvorjanik tri sestre izpustio iz uze, gdě ih je kralj bio zatvorio, koje su onda po svem světu se razpèršale. Ovu misao o kugi i něka narodna pěsma potvèrdjuje, koju sam u Migalovcih (Požežke varm.) od jednog čověka sa još několiko ih izpisao.

„Saraevo gnjizdo sokolovah,
Saraevo da bi te nebilo!
U tebi mi tri dobra umerše:
Pèrvo dobro, stara mila majka,
Koja me j' mlada njegovala,
Njegovala i persi dojila;
Drugo j' dobro, pobro na orużju,
S kojim sam se vojevat učio;
A treće je, ljuba Angjelia,
Koja mi je dušeke sterala. —
Da Bog dade i nedilja mlada,
Sveti Petar i kèrstitelj Jovo.
Da s' u tebi ljube neudaju,
Neudaju ni momci nežene.
U tebi se čedo nerodilo
Ni u rukuh majke zaplakalo;
Jer j' u tebi zmaje od tri glave
Od tri glave sa kozjima nozi.“
Al' govore bule saraevske
Al' govore neznanom deliji:
„Bog t' pomogo! neznana delio,
„Zašto kuneš ravno Saraevo,
„Da s' u njemu ljube neudaju
„Neudaju, ni momci nežene,
„Da se čedo u njemu nerodi,
„Ni u rukuh majke nezaplače,
„Jer j' u njemu zmaje od tri glave
„Od tri glave sa kozjima nozi?
„Nij' to zmaje od tri glave
„Od tri glave sa kozjima nozi,

Digitized by Google

„Nij' to zmaje, neznana delio!
„Već to k u g a, da bi je nebilo!
„I onoga tko ju j' izpustio,
„Iz tavnice cara silenoga,
„Da nam pusti sela i varoše
„I razstavlja ljube od momakah!"

Iz navedenih je lahko uvidět, da je Slavonac nesamo bajanju i čaranju; nego takodjer tako rekuć i krivověrstvu podvèrgnut u toliko; u koliko u vile *(Nymphe)*, věštice *(Hexe)*, vukodlake i more *(Alp, Drude)* věruje u njihovu moć i krěpost sve ufanja života i smèrti zla i dobra polaže. Ovo se zaufanje u spomenute izprazne stvari i živine, koje niti su kada bile, niti ih ima, more samo sa rastućom izobraženostju ukinut i to malo po malo takovimi srědstvi, koja puk prosti dokučiti i razuměti more. U ovoj struci krivověrstva mogu po najviše duhovnici — kojim je izobraženje duševno i tělesno puka izručeno — poslovati i na pravi put dovesti sebi pověrena stada. Istina za taj stupaj izobaženosti postići, trěba dosta vrěmena, ali ipak ne toliko, koliko je od iztěranog Turčina prošlo. Jer komu neće biti poznato, da su još prie trideset godinah ljudi na lomaču odsudjivani bili, zbog toga, što je svět od njih govorio, da se mogu noću u konja, muhu, buhu i t. d. prětvoriti i svojoj subratji škodu činiti, kao i vilovati s věšticami po zraku hodati i t. d. pak sva ova ni najprostii seljak sada već nevěruje. Da što više većji je děo već sada prostoga puka, koji u nikakvu drugu izvanrednu moć osim jednog Boga nevěruje, i sve čarke, bajanja, věštice, vukodlake i more kao golu izmišljotinu odbacuje, i za prěvarke iliti plašenje dèrži . . . . Nu neka bude dosta. — Povratimo se sada malo na stranu **20** ove zbirke, i vidit ćemo, da sam običaje iliti slavonskog

Digitized by Google

puka život u tri strane razdělio naime u „porod, ženidbu i smèrt.“ Od pèrva je dva odsèka spomenuto dobro i zlo, hasnovito i škodljivo, ćudoredno i razpustjeno sve što mi je poznato bilo. Ostaje dakle još da spomenem slavonske običaje, kada koga pohodi

Smèrt.

„Pulvis et umbra sumus.“
Ille.

Čověk, ono najplemenitie stvorenje, koje je iz rukuh svoga stvoritelja izišlo, na njegovu sliku i priliku stvoreno i sa neumèrlom dušom nadareno, najbolje se rosi na cvětu i ptici na grani prilikuje. Kakogod rose sa cvěta kad sunce svoje trake pusti, ili tihi větrić popune, a ptice s grančice kad koga opazi, nestane bez svakog traga: tako isto i čověk, kad ga smèrt pohodi izčezne, kao da ga nigda nije ni bilo .... Proživi několiko mutnih godinah, bez da bi se — višeputah — s kakvim takvim dobrom ovoga světa upoznao. A i kako bi? Kad je, kud se je god ganuo, svagdě na suprotivštine i težkoće, na žalost i tugu nabasao. Ovdě ga je zloba i nenavist suplemenikah grizla; ondě ozloglašenje i ina potvaranja dane života ogorčavala. Sad ga je nepogoda vrěmena tukla i malo poslě bolest na krevet bacila na toliko, da se s pravom reći more *„fugiens Scyllam cadit in carybdim.“* Zašto su ova baš tako a ne drugačie? to je samo věkovitoj providnosti, a ne nama, poznato. Čověk dakle dok je na ovomu světu, malo radostnih i veselih oka trenutjah imade. Kotzebue ovako pěva:

Digitized by Google

„Um des Lebens achten Theil
Hat die Kindheit ihn betrogen,
Und das letzte Achtel ist,
Wie das erste ihm verflossen,
Ungeniessbar, ungenossen,
Ungefühlt und ungeküsst,
Seines Lebens übersatt
Kommt der Tod ihn abzuholen.
Eine ganze Hälfte hat
Schon der Schlaf vorher gestohlen,
In die and're theilen sich
Schmerz und Krankheit brüderlich,
War verneint des Lebens Morgen,
War der Mittag dir zu heiss,
O! der Abend, armer Greis,
Brachte statt der Kühlung Sorgen.“

Slavonac, kada se razboli, rědko kada traži učenog lěkara, nego se taki vračarom pověri. Sad ga voze ovamo sad onamo, da mu štogod vračaju. Jedan ga kupa u raznih travah, drugi mu daje sók od svakojakog korenja piti, bez da bi i sam moć i krěpost travah znao, treći vodu prigovara i t. d. Nu svi se ovi šarlatani u tom slažu, da je bolestnik ograisao, i da su ga vile ali věštice prostrělile. Sverha njihovog vračanja je ta, da dobije koju cvanciku, a bolestnik ostane kao i prie bolestan ne rědko još i gorje se razboli i stupi na vrata smèrti . . . .

Kad udari dakle stražnja ura bolestniku, skupi okolo sebe svoje rodjake i priatelje i sobći im svoju stražnju volju. Po tom se sa svima blagosovi, moli za morebiti učinjene uvrěde oproštenje, poljubi se sa svima redom i po tom se izruči u ruke věkovite providnosti . . . Komšinske bake nemankaju tamo dojti i nesamo bolestnika, nego i okolo plačuće rodjake těšiti. Medjutim i

Digitized by Google

onaj toli kobni sat izbije — — — i onaj koji je prie oka trenutja š njimi govorio, već ga za nikada — nema. Bake se komšinske — ako je žensko, ako li je mužko, ljudi — sprave na posao, tělo mèrtvo najprie operu, zatim u čisto obuku i na daske polože. — Gazda dok se ini s mertvacem bave, s lěva i desna pozove komšie na karminu, dok drugi kućani ovu neprijaznu věst udaljenim rodjakom i prijateljem objave . . . Susědi koji su na karminu došli iliti uzovnici, sprave se da lěs udělaju. Bio je običaj do skora, da su uzovnici pošto bi ručali, uzamši sěkire otišli u šumu, ondě hrast podsěkli, daske izcěpali, udělali i kući dovezli, iz kojih su lěs onda sklopili. Nu to je zabranjeno sada. Najde se kod svakoga toli nesrětnih šest daščicah, iz kojih se lěs uděla, bez da bi se u šumu ići, ali tišljara tražiti moralo . . . Slavonac koji ladje, cèrkve, kuće i ine zgrade sam do udivljenja gradi, valjda i lěs zna napraviti. Istina něki i kod tišljara dadu pravit, koji su bliže varoša, ali su ipak rědki. Da pako uzovnici badava nejedu — ako tišljar lěs pravi — izdělaju lěp križ . . . Uzovnici obično križ raznimi bojami — osobito cèrnom, cèrvenom i plavom — lěpo oboje što i s lěsom učine, ako ga prave. Odovuda se vidi da gospod. Čaplović neima pravo kad posperdljivo veli da Slavonac šuplje dèrvo u šumi traži i u njega mèrtvaca postavi, jer toga u Slavonii neima, koji bi tako malo svoje pokojne poštovao. Pa ako se je to baš i dogodilo kada, težko da je to Slavonac bio; nego morebit koji inostranac, koji na te stvari malo dèrži, i samo da se svoga mèrtvog druga rěši bez mnogog troška, to je učinio . . . Da čudne stvari! Nu ali čemu rěči gubit, Tko je samo komadić hlěba u Slavonii jěo, taj to věro-

[1]) Vidi Čaplović „*Slavonien und zum Theil Croatien*" I. Th.

Digitized by Google

vati neće. — Čim je dakle lěs gotov, nose ga u sobu i u njega postave mèrtvo telo. Obično je da několiko trěščicah u lěsu ostane, ali zašto? to Bog sveti zna.

Mèrtvaca obično u najlěpše koje je po svetcih nosio misno odělo obuku. U lěsu pod glavu dobije jastuk. Maramom mu se brada sveže, na svako se oko krajcar postavi, ruke mu na pèrsih sklopite sa očenaši iliti patricami umotaju. Nuz mèrtvaca gori jedna ali više — po mogućnosti — voštenih svěćah s jedne strane, s druge steji čaša s blagosovitom vodom, u koju metnu na město škropila grančicu bosiljka. Izmedju uzovnikah jedan ali dva nepřestano sěde kod mèrtvaca i čuvaju ga, da nebi pseto, mačka ali kokoš preko njega přeletila, jer bi postao onda Vukodlak . . . . . Susědi, osobito ženski zpol, dolaze pohadjat mèrtvaca. Kad stupe u sobu, poškrope ga s blagosovitom vodom, kleknu molé se Bogu za njegovu dušu, i onda ustavši těše ucviljenu majku ili plaču-ću suprugu i t. d. pustivši se u divan o njegovu životu dobroti i kripostih. Iz ovog je kratkog opisa viděti kako je Hacquet [1]) lažljivo pisao o Slavoniji dočim ovako nabraja: da Slavonci nuz mèrtvaca metnu njegovu duvankesu, lulu, nož, viljuške i drugi ostali halat s kojim je u životu radio. Da čudne stvari! Slavonca je halat i plug, kola, motika, sěkira, vile, sèrp i t. d. dakle se i ova sva okolo njega postave? Koliko rěči, onoliko laži. Da lěpa prizora! — Šteta samo da nam gospodin spisatelj nije město naznačio, gdě je tako obšancana mèrtvaca vidio u Slavonii znam da nije, dakle rado u měsecu.

[1]) Vidi Haquet „*Miniaturgemälde von Illyrien und Dalmacien*" str. 133.

Digitized by Google

U Slavoniji taj običaj vlada, da čim tko u kući umre, cěla družinu takim od posla prestane, i tako dugo dok se mèrtvac neukopa ništa neradi, dapače na městih i nekuhaju, nego to sve komšinice obavljaju. Na městih nesmiju kruha s kvasom jesti, nego se uprostice peku. Drugdě opet cělo ovo vrěme nejede se kod tèrpeze nego se na zemlji stere i jede. Prie i poslě jela ukopnici, kad svoje obične molitve doverše, premetnu Otčenaš i Zdravu Mariu za mèrtvog. Pod jelom, ako je umèrla žena, a muž joj udovac ostao, gataju, koga ima uzeti govoreći: „Kad smo ti došli danas na žalost, želimo ti dojti i na radost" u Slavonii bo se s komšiami radost i žalost sèrdačno děli . . . .

U večer obično dojdu ljudi — osobito u zimno vrěme pohadjat mèrtvaca. Tud se divani o pokojnaka životu, o duhovih, kako mèrtvi hodaju i lupaju noćom i t. d. dok se svi najposlě u onoj starorimskoj poslovici neslože: „*de mortuis nil nisi bene*" nu ja sa mojim nědgašnjim učiteljom jednako o ovoj poslovici mislim i mnim, da bi pametnie bilo, da se na poslědku takvog divana, kad je već zavèrgnut u tom slože: „*de mortuis nil nisi verum.*" . . . Kad se dosta nadivane onda gubu pušu. To biva na slědeći način: Velik se komad gube na dug konac uz gredicu priveže, zatim svi okolo na pod posědaju i pušu goruću gubu jedan proti drugom da mu do bèrkovah dojde, koji se naravno onda pripale. Na ovaj način takodjer dobar děo noći sprovedu.

U Slavonskoj granici se nesmije prie mèrtvac ukopat, dok ga lèkar neprevidi i pismeno nenaznači vrěme kada se ukopati more. Obično je pako da se poslě 48 satih ukopa. Medjutim dok mèrtvac u kući leži zvone zvona

Digitized by Google

sva ili jedno, po mogućnosti, tri put na dan. Na četvèrt sata prie pokopa odkuca iliti sa zvonom se dade zlamenje da će biti pokop. Čim duhovnik stupi u dvorište, mèrtvaca sa zakovanim lèsom iznesu i postave na kola, ali nosila. Na městih je otvoren, dok se nepoveze i onda se zakuje. Bratja istočnog věroispovědanja daju svoje mèrtve u sobi blagosivat. Čim se doveršì blagosov krenu se put groblja. Napèrvo se nosi razpelo cèrkveno, na koje pokojnaka rodjaci obèse peškir, maramu ili komad beza, u znak, da je cèrkvi věran bio. — Hristjani običaju i barjak nositi. Za križem slède ljudi dva a dva, za ovimi duhovnik u mèrtvačkom prepisanom ruhu. Nuz njega ide jedan, koji blagosovnu vodu a drugi koji posvit nosi. Za ovimi mèrtvo tělo ali nose, ali na kolih voze. Za lèsom stupaju plačući i jadikujući rodjaci i prijatelji. Na městih ako se vozi, sednu mati i supruga na lès pak plaču. Nu ipak pored sve žalosti i tuge nemeću tako směšna pitanja na mèrtve, kakova Hacquet spominje kao: zašto je umro, i hoće li šta na drugom světu potrěbovat. [1]) Gospodine inostranče! Dakako Gospodine! da trěba; i to soli, za takove goste. Zar u Němačkoj i Francezkoj neplaču žene za mèrtvima i još veće i směšnie elegie negovore? Ta zar znade tuga i i žalost što govori? — Pa eto, ako je to morebit jedna tugom oborena i žalostna žena kazala nije mislim potrěbno, da se š njom svět izsmějava! . . . Nu dosta — Plačuće rodjake slède děve na městih pěvajuć gospine litanie, ili drugu kakvu ovom slučaju shodnu pěsmu. Napokon ide ini ženski spol . . . . Ako je prie pol dana sprovod, i rodjaci žele, da se za mèrtvog misa rekne, tako se ide u cèrkvu, ako li ne, tako upravno na groblje.

[1]) Vidi Hacquet „*Illirien*“ str. 133.

Digitized by Google

Cělo vrěme sprovoda zvona zvone . . . Došavši na groblje već gotovu raku najdu, koju su uzovnici izkopali. Nu ova se nesmie jedan dan prie izkopat da preko noć prazna ostane, jer vele da još jedno čeljade iste godine u tom slučaju umèrti mora. Medjutim ovo se svagdě neopazuje. Po dokončanoj molitvi spuste lěs srědstvom jedeka (konopac) u raku. Hristjani pako neupotrěbljavaju jedeka; nego dva u raku snidu i spuste ga polako dolě. Poslě se opet pomole Bogu, svaki jednu busu baci na lěs da se svaki spomene, da je iz zemlje, i da će zemljom postati, i onda ga stopram zakopaju. Iz navedenih je viděti da Slavonci nemeću u grob nuz mèrtve věkovite lampe kako to gospodin Haequet[1]) navadja dočim veli: „u njihovih grobovih uzderžaju lampe.“ E neka bude i to, ja mislim da je gospodina Hacqueta nětko prěvario, jer on to sam nije mogao viděti, ili je morebiti o starih Gèrcih i Rimljanih divan bio, pak je on na Slavonce taj divan prevuko. Nu pravo je ovakovim inostranskim polětarom Blumauer pěvao na slědeći način;

„Da kommt nun alle Augenblick
Ein Schnapphahn voller Quinten,
Zu uns herab, sucht hier sein Glück.
Begafft uns vorn und hinten,
Zieht dann nach seiner Oberwelt,
Und lässt uns für theures Geld
Infame Lügen drucken. —“

Medjutim Hristjani na městih dadu goreti svěću na groblju, ali to samo u stanovnito vrěme ne pako uvěk. Zatim je kod njih navada da duhovnik mèrtvaca vinom i uljem u križ polije prie nego se lěs zakuje.

[1]) Vidi Isti str. 133. Morebit zato, da vidi iskati s ovog světa što mu tamo bude falilo. Pa opet dobro: „Tko nosi neprosi“ veli gospodine Inostranče naša poslovica.

Digitized by Google

Obično je takodjer kod bogatih, da desivšim se na pogrebu voštene svěće děle, koje u sprovodu zažgu. Ovo se bolje kod bratje Hristjanah obdèržava. Oni su u ovoj struci mnogo darežljivii nego li Katolici . . . Kod mnogih ove svěće u cèrkvu dadu, nu ipak ih ima koji mogu sa Evangeličkom cèrkvom kazati „umèrti je moj dobitak" *(Sterben ist mein Gewinn)* jer u tomu dobar *„modus aquirendi"* nahode i ponesu je kući bez da bi je u sprovodu i htěli zapaliti . . . .

Čim se dakle mèrtvac u raku postavi, svi se povrate s groblja kući osim ukopnikah, koji ga ukopaju. Križ, koji sami udělaju metnu poviš glave mèrtvacu. Maramica ili peškir, koji je na njemu, ili ostave, dok ga putnik, ali pastirčad neuzmu, ili ga ukopnici osvoje, naime kako je gdě adet. U ostalom u někih se selih može poznati po križu gdě mužko a gdě žensko leži ukopano. Ženski je križ od pole do sverha na sve strane tanji i testerom narězan. U drugih je městih mužki kriz kao da je na njega puška i sablja prikovana i da tude junak leži, a ženski je pokriven kao i žene što glavu pokrivaju. Ako je děvojka a ono joj još na križ prikuju vreteno i preslicu. — Na městih su opet svi križevi bili mužki ili ženski pokriti. — Opet drugdě su nizki, a drugdě i prěko fat visoki, kako je naime gdě adet.

Ako děvojka ali djerz umre, nevozi se, nego djerzi mèrtvo tělo nose na groblje, dočim cělog sela děvojke pěvaju. Osim toga se po dva tri barjaka napèrvo vijaju iz maramah, koje je pokojnak nosio, ili, iz beza, dočim se po jednoj grani razastre. — U Djakovštini još dalje těraju. Ako naime děvojka umre, tako onda svaka děvojka, koja je u sprovodu imade barjačić. To

Digitized by Google

jest na grančicu od rifa dugu priveže svilnu maramu i cvětom onda izkiti. — Ako malo děte, koje još godinu nije navèršilo umre, tako mu lès samo od tri daščice naprave, bez da bi je prikivali, nego kad se děte na dolnju daščicu metne, onda s drugima dvima se samo priklopi, i s uzicom sveže. Zašto to biva? Neznam. Nu to znam da sam vidio u Oriovcu.

Rimokatolici treći dan po pokopu, zatim na mertví dan (2. studenoga) polaze preminuvših grobove. Osim toga i onda kada je u kapeli ako ima takva na groblju — misa. Ovom prilikom daju grobove opěvat i mise za mertve govorit. Hristjani obično idu u procesii (litiji) na drugi dan uskersa na groblje za mèrtve Boga moliti.

Narod Slavonski i u ovoj struci imade někoje predsude. Tako na primèr ako kokoš kukuréče, gataju da će onda tkogod u kući na skoro umèrti. To isto znači ako psi pred kućom viju. Uslěd toga čim se opazi da takova kokoš kukuréče, gleda se da pogine. Da što više, na městih kad ju ubiju, neće je jesti, nego ju bace. — Pse pako raztěraju, ako i to ništa nehasni a ono i od njih mora jedan žèrtvom predsude pasti. — Nadalje obće je mnènje da ako dvoje čeljadi iz jedne kuće nabèrzo umre, da će iste godine i treće umèrti. — Obće je mnènje, ako se utopnik, samoubijca, ili koga drugog věroispovědanja mèrtvac u groblje zakopa, da će one godine polja i vinograde led potući. — Narod takodjer misli, da onaj koji se u petak razboli, da će u istoj bolesti i umèrti. U obće pako dèrže petak za nesrètan dan. Mnogi su koji u petak nikakova posla nepričimaju, niti se hoće da na put kuda odprave. Osim toga imade narod u svakom měsecu po několiko nesrětnih

Digitized by Google

danah ovo su slědeći na koje nesamo prosti puk nego i mnogo tako zvanih izobraženih dèrži. Evo ih:

Sěčnja 1. 2. 4. 6. 11. 12. 15. 17. 20.
Veljače 1. 15. 16. 17. 18.
Ožujka 3. 14. 15. 16. 17. 18.
Travnja 1. 10. 12. 13. 15. 17. 18.
Svibnja 7. 8. 10. 17. 30.
Lipnja 1. 7.
Sèrpnja 1. 5. 6. 17. 21.
Kolovoza 1. 3. 20. 21.
Rujna 10. 15. 18. 30.
Listopada 6. 15. 17.
Studenoga 6. 10. 12. 17.
Prosinca 6. 7. 11. 15. 16.

Da čudna krivověrstva! valjada je svamogući Bog sve jednake dane stvorio, i jednaku im sréću podělio? — Samo ako ju znamo uživati. —

Što se groblja tiče, takova su svagdě izvan sela po višjih zakonih ogradjena. Na městih imade i kapela. U groblju svaka obitelj imade svoje město, gdě se mèrtvi ukapaju. Na mèstih običaju, kad koga pokojnaka izkopaju kosti, kad se nova raka kopa, bližnji rodjaci skupit, oprat, i uvivši u ponjavu opet zakopat. Ova navada još samo gděšto kod bratje od istočnog věroispovědanja vlada. — Što pako gospod. Hitzinger[1]) piše, da je obično u Slavoniji naimače (*Praefices*) uzimati, da za mèrtvim plaču i turobne pěsme govore, koje za njimi svi nazočni tužnim glasom ponavljaju. zatim da pi-

[1]) Vidi „*Statistik der Militärgränze*“ Th. 1. str. 268.

Digitized by Google

taju zašto su ženu, děcu, oružje, domovinu i t. d. ostavili? a napokon da po mèrtvom molbe, pozdrave i Bog zna šta još već prie umerlim izručuju. — U koliko je meni znano, u Slavoniji se neupotrěbljavaju naimače, niti se kakove pěsme od tog zaderžaja nahode, tim sigurnie, jer niti sam od koga čuo da takovih u Slavonii imade, niti se koja u mojoj sbirci, u kojoj se prěko hiljadu narodnih pěsamah nahodi. Ovo je gospodin Hitzinger morao gdě drugdě čuti, pak je Slavoncem pripisao.

Vladao je običaj prie osobito kod Hristjanah, da se je lěs otvoren dèržao, dok nije mèrtvac u raku spustit. Zaklop je pako od lěsa jedan nuz križ do groblja nosio. Svaki će uvidit, da je ova navada bila zločesta i bez svake sverhe. Nu u Srěmu je već godine 1795 prestala i lěsovi su se takim kod kuće zakivali. Povod je ovom dalo běsnenje kuge, što su i poslě zaderžali. Istina ovo je već zabranio bio cesar Josip II., kao i grobnice i uměstna groblja, ali su poslě njegove smèrti opet poprimili. Drugdě je ovaj običaj po Slavonii do godine 1811 zadèržan prem su i od poglavarstvah bili opominjani, dok nepojde duhovničtvu za rukom prosti puk podučiti, da u tomu ništa svojstvenoga nestoji nego da je škodljivo . . . Mislim da bi se mogao puk i od inih navadah i presudah malo po malo odučiti, kada bi se srezno ovo dělo preduzelo. Nu što nije, nadati se je da bude.

Uzovnici svi koji su na karmini, ostanu u kući tako dugo dok se mèrtvac neukopa. Poslě ukopa dojdu kući i prie nego pod krov stupe iznese se pred nje škaf vode da ruke operu i na ožegu živog ugljenja, izmedju

Digitized by Google

kojih svaki ukopnik po jednog uzme i priko sebe baci, po tom idu pod krov i u sobu. — Nie tréba ovdě napominjati, da gazda dobro svoje uzovnike podvori. Kakogod je Slavonac kod svake prilike, neću reć obilan nego razsipan, tak je i kod ove.

Slavonci se sa inimi Slavjani u obće a sa Iliri napose i kod pokapanja mèrtvih – kao i u inih običaih — podobro sudaraju. Tako su na primèr Lužičani, Čehi Šlezi i Poljaci običavali 1. Ožujka na groblje sa gorućimi svěćami ići i mertvim jela nositi. Rusi ovu navadu zovu„Roditelj zabolj.“ [1]) Ovaj je običaj ne davno u Slavonii ukinut, a na město jěla sada molitve alduju. Po sprovodu običaju Hèrvati, Sèrblji Bošnjaci i drugi Iliri obilan oběd [2]) davati koga Karmina zovu. — Morlakica kroz cělu pèrvu godinu svakog petka ide na groblje i razno cvětje sadi [3]) To je takodjer u Slavonii skoro na svakomu grobu viděti. Kranjci [4]) se takodjer kao i drugi Iliri sa Slavonci podobro sudaraju. Osim navedenih navadah i običajah osobito pako presudah, imade jih još i više u Slavonii. Nu moja naměra nebiaše, a niti mi je moguće, da sve malenkosti pobilježim; nego samo zlamenitie. U koliko sam se mogao upoznati sa spomenutima predmeti, u toliko sam jih i popisao nemotreći na tako zvani izobraženi ilititi gradjanski svět, jer on po svem skoro světu jednake navade imade, koje nisu slavonske. Uslěd toga gospoda potudjenih običajah i navadah nemogu nipošto služiti za měrilo narodnih slavonskih dèržanjah i ćudorednosti: „zato

[1]) Vidi Antun „*Über die Slaven.*“ I. str. 77.
[2]) Vidi istog II. str. 84.
[3]) Vidi Fortis I. str. 148.
[4]) Vidi Jakob Dolenc, rukopis.

Digitized by Google

od zemlje kruh, od puka što je lěpo, on nam otac, ona mati" veli naš slavni N.T. — Istina kako svaki narod; tako i Slavjani u Slavonii živuci imadu dobrih i zlih navadah. — Koje su dobre, trěba da se uzderže, zle da se poprave nastójati u koliko samo sile dopustjaju, dužnost je svakog nepristranog gradjanina, osobito pako onoga komu je puk prosti izručen.

Nepristran i čiste svěsti čověk, ako mirnim sèrdcem i bistrim okom velikog slavjanskog pokolenja položaj, podnebje, utamanenja, promotri: nemore se dosta načudit, kako je moguće, da se Slavjani i u istih malenkostih za čudo sudaraju. Pa je ipak tako. Slavonia je poldrugo stolětje pod turskim okrutnim jarmom stenjala, od koga se još dan danas, poslě skoro isto toliko vrěmena, rane poznadu. — Sèrbia znamo kad je taj jaram stresla, a Bosna još i sad u pol Europe, u izobraženom devetnaestom stolětju težko stenje bez da bi joj se odkalegod zora slobode i spasenja pokazivala. — Poljakah, Rusah, Slavjanah ugarskih, Čehah, Slezah i inih tlirah, kako i drugih slavjanskih granah neću ni da spominjem udarce. — Pa ipak, poslě toliko stolětjah njihovog na razne grane razděljenja, zaderžali su svoje sebi srodne navade i običaje neoskvèrnjene, kako to nazočno usporedjenje svědoči. — — Napokon prie nego moju sbirku u svět pošaljem, zapěvat ću joj s mojim pobratimom Stěpanom Marjanovićem na slědeći način:

„U dalek svět već putuj,
Al' te molim neluduj!
Ako bi gdě koj' bio,
Našast, da b' te kudio,
Sve primi dobre volje,
I reci: Čini bolje!"

Digitized by Google

Kazalo.

Slavonski narodni običaji i navade.

	Stran
Porod	19
Prezimena	29
Godovni dan	30
Svatovi	33
Gostbe i pazari	77
Gostoljubivost	91
Božić	93
Vodokèrstje	105
Poklade	115
Blagovèst	123
Gjurgjevo	126
Pèrvi Svibanj	130
Križari	136
Kraljice	145
Kresnica ili Ivanjska svečanost	154
Koševina	172
Žetva	183
Mlinska	189

Slavonski plesi i sigre.

Plesi	197
Prelo	214
Zagonetke	224
Lětna poběla	236
Poslovice	243
Sigre	253
Vile	278
Věštice	289
Vukodlak	294
Mora	298
Kuga	299
Smèrt	304

Digitized by Google

Kazalo narodnih pisamah.

	Stran
Andro sadi bora zelenog	63
Ajdte druge da igramo	210
Bogdanović seku dozivao	49
Barjaktaru, diko naša	58
Bog poživi moje goste	88
Bolan Ivo pod jelom ležao	262
Budila majka Jakoba	293
Čije li su tabarice	212
Djul děvojke pod djulom sědile	37
Dilber Eva ilifanjke brala	45
Dobro došo mlad děvere	50
Domačin sědi na zlatnu stolu	56
Dragi kume, mili kume	64
Dojdoše, doletiše muštulumgjie	64
Da hvalimo i slavimo kuće domačina	88
Divojka je Gjurgjev dan molila	130
Divojka je kraj gore stajala	159
Diva Oliva žito dožela	188
Da je meni do Verone doći	202
Da znaš čoro kuda valja proći	258
Dvoje dragih u milosti raslo (Omer i Merina)	273
Evo nama konj zelenko pod djuvegiom	63
Evo nam mustulugdžija	63
Gazda pije, veselmo se	89
Hrani majka do devet sinovah	70
Hvaljen Isus Lejo	147
Hvala, hvala, Lejo	148
Hajd' u kolo, žeteoci žetelni	189
Hajde druge da idemo	255
Ivanjsko cvětje, Petrovsko	159
Igra kolo na bunišću	209
« « na dvadeset i dva	211
Ja izgubih tavnu noć	54
Jedne svalim dakle u blato	90
Janko ore careve drumove	126
Jelin pase po livadi travu (Vila i jelin)	283

Digitized by Google

Stran

Kolo igra pod Evini dvori 45
Kumovi konji pšenicu pasu 50
Kralju světli kralju 146
Konja jaši Kraljeviću Marko 175
Kiša pada ladan vitar piri 200
Knjigu piše care gospodine (od Mijata ajduka) . . . 238
Kladila se vila i děvojka 282
Lěpa ti je u Al-age ljuba 203
Molim otca, molit ću i strica 36
Majka bere čubar bilje 46
Majka Antu s mlikom zaklinjala 129
Mi idemo prěko sela 139
Molimo se višnjem Bogu 141
Mi idemo Lejo 146
« « s kraljem 149
« « mlade 149
Mi dojdosmo ovdě pred popove dvore 150
Mandalina konj vodila 204
Majka hrani zlato materino 218
Na salašu kod Betlema 97
Na božićni ov' dan 111
Na tavnome polju u znoju je kupa 151
Nadživa se momak i divojka 189
Nestan kolo već igrajmo 209
Oj na deblu na golemom, bob se zeleni 24
Oj Bojano, zlačena jabuko 24
Oj vi prosci, davor prosci 36
Oj pomozi dobri Bože 47
Od' te druga pomozite 48
Oj djevere, sandjevere 49
Oj ti Maro, drugo naša 58
Oj pomozi, mili Bože, za križem pred dvore . . . 138
Ovdi kazu Lejo 148
Oj jelo, jelice, širi tvoje grane 148
Ovde nama kažu djače samouče 150
« « « dvore soldatove 151
« « « do tri pobratima 151
« « « brata i sestricu 151
Oj jesenske duge noći 161
Oj děvojko uzviojlo neuzvijaj obervama 204
Oj mamice dušmanice 210
Pomoz Bože i Mario 47
Pod onom gorom zelenom 48
« « « « 135
Pomoz Bože i Gospo 52
Pisari se sinoć pohvališe 56
Pružila se zlatna žica 65
Poranili sivi sokolovi 135
Pod onom gorom velikom 160
Pije vino kraljeviću Marko 174
Prelo kupi Kamerbegovica 220

Digitized by Google

	Stran
Ružmarin želeni	205
Raslo dèrvo srid raja	261
Sveti Petar i Nikola putem šetaju	33
Skupilo se kolo dèvojakah	37
Sad nam se drugarica udaje	53
S večera se dèverovi hvale	56
Svekèrva znaši poruči	58
Sunce nizko, blato zklizko	59
Sandučići pozvekuju malo nepuno	60
Sveta Kato razstavime s majkom	61
Sunce se s gorom sastaje	61
Sedi svraka na grančici	90
Slavno sunce u pol noći	98
Srětno jutro vam seljani	140
Soko leti preko Banje luke	163
Sarajevo gn'ezdo sokolovah	180
« «	302
Seka bratca na večeru zvala	200
Sadio sam oro pokraj drage dvora	205
Sviraj, sviraj gajdašiću	213
Sunce žarko pozdravi mi dragog	220
Sokol liti izpod Biograda	256
Sinoć Marko večerao s majkom	284
Što se ono zeleni	212
Šetalo se momče kroz Karlovce	218
Tko pije vino na slavu Božju	31
Tri mi knjige sinoć donesoše	49
Tužilo se žarko sunce	162
Tri jeterve žito žele	187
Tri divojke žito žele	188
Uranila tri vrana gavrana	31
U starog svata	55
Upade listak s topole	55
» « sa bora	56
« « s brekinje	57
U gradu Betlemu zvězda Danice	96
U dvorim ovima, Lado	147
U visokoj kuli Ivanovoj	182
U Ivana Ive Senjanina	202
Umer naša Marica	261
Umre, Umre Rajole Rajole	261
U Petak se razbolilo djače	263
Věnac vismo dragom čaji	51
Věnce vismo i zavismo	52
Vojvodići vino piju	55
Vino pije Dulci Petar Varadinski ban	272
Zdravo druge svuda na okolo	53
Zapovidi gospod Bog	84
Žito žela Olivka dèvojka	186
Ženio se vrebac Podunavac	220

Digitized by Google

Digitized by Google

Od isloga spisatelja pervo je već na světlo došlo i dobije kod ***Franje Suppana*** *knjigotáržca u Zagrebu:*

Baron Franjo Trenk
i slavonski Panduri.

8. u Zagrebu 1845. 121 str. za 24 kr. u srěbru.

Slavonske pěsme.

1. svezak:

Slavonske varaške pěsme.

18. u Zagrebu 1844. 122 strani, za 12 kr. u srěbru.

2. svezak.

Slavonske napitnice

(Bona mixta malis).

Uměrenim slavonskim vodopiam za u buduće bolje proštimavati vinove lozice sók posvětčene u znak nezanemarnosti. 18. u Zagrebu 1844, 122 str. za 12 kr. u sr.

3. svezak:

Slavonske ljubezne pěsme

sa malim izborom (Anthologiom).

18. u Zagrebu 1844, 122 strani za 12 kr. u srěbru.

4. svezak:

(je pod tiskom i izlazit će do nove godine).

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google